

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Весна Н. Ђорђевић

ВИДСКИ ПАРЊАЦИ У СРПСКОМ
ЈЕЗИКУ (ИМПЕРФЕКТИВНИ ГЛАГОЛ :
ПЕРФЕКТИВНИ ГЛАГОЛ ИЗВЕДЕН
ПРЕФИКСИМА ЗА-, ИЗ-, НА-, О-, ПО-, С-
И У-)

Докторска дисертација

Београд, 2018

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Vesna N. Đorđević

ASPECTUAL PAIRS IN THE SERBIAN
LANGUAGE (IMPERFECTIVE VERB :
PERFECTIVE VERB FORMED WITH
PREFIXES *ZA-*, *IZ-*, *NA-*, *O-*, *PO-*, *S-* AND
U-)

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Весна Н. Джорджевич

ВИДОВЫЕ ПАРЫ ГЛАГОЛОВ В
СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ (ГЛАГОЛ
НЕСОВЕРШЕННОГО ВИДА : ГЛАГОЛ
СОВЕРШЕННОГО ВИДА
ОБРАЗОВАННЫЙ ПРИСТАВКАМИ ЗА-,
ИЗ-, НА-, О-, ПО-, С- И У-)

Докторская диссертация

Белград, 2018

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ:

Ментор:

Проф. др Весна Ломпар, ванредни професор Филолошког факултета
Универзитета у Београду

Чланови комисије:

Проф. др Рајна Драгићевић, редовни професор Филолошког факултета
Универзитета у Београду

Др Марина Спасојевић, научни сарадник, Институт за српски језик САНУ

Датум одбране:

Захвалност за израду ове докторске дисертације дугујем својој менторки проф. др Весни Ломпар и члановима комисије, Институту за српски језик САНУ за омогућене услове рада, као и колегама са Института. Занимање за предмет овог истраживања проистекло је из разговора са колегиницом Марином Спасојевић, којој се на томе, као и на бројним стручним сугестијама, овом приликом захваљујем. Колегиница Марина Николић детаљно је читала овај рад, упутила ми значајне стручне коментаре и пружила пријатељску подршку, због чега јој дугујем посебну захвалност. Велико хвала и Наташи и Новаку, који су, иако нису лингвисти, пажљиво читали поједине делове рада, дајући ми при томе корисне коментаре и речи охрабрења. За несебичну помоћ у различитим фазама израде дисертације нарочито се захваљујем својој сестри Кристини.

На крају, захваљујем се својим пријатељима на стрпљењу, а својој породици на неизмерној подршци и разумевању.

Весна Ђорђевић

ВИДСКИ ПАРЊАЦИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
(ИМПЕРФЕКТИВНИ ГЛАГОЛ : ПЕРФЕКТИВНИ ГЛАГОЛ ИЗВЕДЕН
ПРЕФИКСИМА ЗА-, ИЗ-, НА-, О-, ПО-, С- И У-)

РЕЗИМЕ

Предмет ове докторске дисертације јесу глаголи изведени префиксима *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-* и њихови мотивни глаголи, који заједно образују видски пар. Уобичајено је да се однос два глагола који су у опозицији само по видском значењу, док им је лексичко значење исто, сматра правим видским паром, а средства која учествују у процесу извођења глагола који чине пар средствима са правим / чистим видским значењем. Постојање правог видског пара имплицира и постојање другачијег, „неправог” видског пара, који се у литератури везује за модел: *прост имперфективни глагол : префиксирани перфективни глагол*, у коме се префикс сматра јединицом са лексичким значењем. Овакву поставку проблематизују примери попут *писати – написати*, који су, према неким ауторима, близу томе да се сматрају правим видским паровима, али се не прихватају као такви. Са друге стране, постоје мишљења да пример *писати – написати*, за разлику од примера *писати – исписати* (у коме *исписати* представља парњак са *исписивати*, не са *писати*), одражава чисто видско парњаштво. Префиксираним глаголима у улози чисте перфективизације замера се, са значењске стране, нанос резултативности и, са формалне стране, могућност да наспрам префиксираног глагола постоји трећи, секундарно имперфективизовани члан.

Након критичког осврта на разумевање видских парњака у славистици и србистици и разматрања предложених решења у домаћој науци, видски парњаци дефинисани су на следећи начин: под видским парњаком изведеним префиксом подразумева се онај глагол који се са мотивним подударом у бар једној семантичкој реализацији, чије је рекцијско и контекстуално окружење исто као код мотивног глагола и који се даље не може имперфективизовати. Што се тиче односа између акционалности и видског парњаштва, пошли смо од разлике између дистинктивних и додатних акционалних значења. У дистинктивна акционална

својства карактеристична за перфективне глаголе, како оне изведене префиксом, тако и оне изведене суфиксом, убрајају се резултативност, финалност и моменталност, па је очекивано да перфективни видски парњаци буду носиоци ових обележја. Уколико два глагола представљају видске парњаке, подударна су им лексичка значења, што имплицира да изведени парњак не сме поседовати додатно акционално значење, тзв. акционалну модификацију.

Главни циљ нашег истраживања јесте утврђивање и издвајање видских парњака типа *несвршени мотивни глагол – свршени мотивисани глагол изведен префиксом: за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-*. Такође, овај рад треба да укаже и на потешкоће на које се наилази приликом одређивања видских парњака, а које се тичу односа између чисто видског значења и акционалних значења, па је један од циљева рада и осветљавање тог односа. Наиме, настојали смо показати да видски парњаци дефинисани према гореизложеним критеријумима у литератури бивају третирани (и) као акционални глаголи, односно носиоци додатних акционалних значења. Централни део рада, зато, посвећен је утврђивању и издвајању оних значења префиксираних глагола која се сматрају акционалним модификацијама, а која поседују (и) видски парњаци.

Грађа за ово истраживање ексцерпирана је из једнотомног *Речника српскога језика* Матице српске и обухвата 856 глагола свршеног вида изведених префиксима *за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-* и њихове мотивне несвршене парњаке. Семантички описи и примери преузимани су из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, а значења одредница још увек необрађених у овом тезаурусу проверавана су у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матице српске. У раду је коришћен дескриптивни, аналитички метод, анализа речничких дефиниција, контекстуална и семантичка анализа. Семантичка класификација глагола вршена је према поседовању семантичке црте која се у литератури тумачи као акционално значење.

Главни закључак који се може извести након спроведене анализе јесте да су акционална значења карактеристична за одређени акционални тип глагола присутна и у видским парњацима. Анализом су обухваћена следећа акционална значења потврђена код глагола који чине видски пар: тотално-објекатско, иницијално-резултативно значење (као подтип почетног значења), дистрибутивно

значење, интензитет у ужем смислу, кумулативно значење, фактитивно значење, социјативно значење. Показано је да су акционална обележја присутна и у мотивним и у мотивисаним глаголима, што и омогућава видски однос међу њима.

Кључне речи: *видски пар, префикс, граматичка перфективизација, акционалност, глаголски вид, глаголска префиксација*

Научна област: *лингвистика, србистика*

Ужа научна област: *морфологија*

ASPECTUAL PAIRS IN THE SERBIAN LANGUAGE
(IMPERFECTIVE VERB : PERFECTIVE VERB FORMED WITH PREFIXES ZA-,
IZ-, NA-, O-, PO-, S- AND U-)

ABSTRACT

The topic of this doctoral dissertation are verbs formed with prefixes *za-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *s-* and *u-* and their base verbs with which they form an aspectual pair. It is common for the relation between two verbs, which are in opposition only by their aspectual meaning, while their lexical meaning is the same, to be considered a real / pure aspectual pair. At the same time, the affixes used for deriving the verbs that make a pair are considered affixes with a pure aspectual meaning. The existence of a real aspectual pair implies the existence of a different “unreal” aspectual pair as well and in literature this pair is connected to a model: *the simple imperfective : the prefixed perfective* where the prefix is considered a unit with a lexical meaning. Examples such as “*pisati – napisati*” present a problem for this theory. Such examples are close to being identified as an aspectual pair by some authors but are not accepted as such. Prefixes which have the role of perfectivization are criticized in the aspect of meaning for applying resultativity and in the formal aspect for creating the possibility of an existence of a third, secondary imperfective member versus the prefixed verb. On the other hand, there is authors who believe that the example “*pisati – napisati*” compared to the example “*pisati – ispisati*” (where “*ispisati*” presents a pair with “*ispisivati*”, not with “*pisati*”) reflects aspectual pairing.

After a critical review of the understanding of aspectual pairs in Slavic and Serbian linguistics and considering suggested solutions in domestic science, aspectual counterparts have been defined in the following way: an aspectual counterpart formed with a prefix is a verb which matches the motive verb in at least one semantic realization, whose complementation and contextual environment is the same as of base verb and one that cannot be secondarily imperfectivized. Regarding the relation between aktionsart and aspectual pairing, we started with the difference between imminent and additional aktionsart meanings. When it comes to imminent aktionsart properties common in perfective verbs, both those formed with prefixes and those formed with suffixes, the following ones are present: resultant meaning, finality and momentariness

so it is therefore expected that the perfective aspectual counterparts contain these features. If two verbs are aspectual counterparts, their lexical meanings are corresponding which implies that the formed prefixed counterpart cannot contain an additional aktionsart meaning, a so called aktionsart modification.

The main goal of our research is to determine and single out the aspectual pairs formed from an imperfective and perfective verb which can be derived with the prefixes: *za-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *s-* and *u-*. In addition to this, this paper should also indicate the difficulties that are come upon whilst identifying aspectual pairs, difficulties dealing with the relation between the pure aspectual meaning and aktionsart meaning. Therefore one of the goals of this paper is also highlighting this relation. Namely, we have aimed to illustrate that aspectual pairs defined by the above covered criteria in literature are treated as aktionsart verbs as well, in other words the carriers of additional aktionsart meanings. The central part of the paper, is therefore dedicated to the analysis of verbs whose semantics corresponds to the semantics of a specific actional verb class, however the aktionsart meaning which is in literature attributed to the prefix is also found in the semantics of verb lexemes.

Research material is excerpted from the one tome Serbian Dictionary by Matica Srpska and it contains 856 perfective verbs formed with prefixes *za-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *u-* and *s-* and their motive imperfective. Semantic descriptions and examples were taken from the Dictionary of Serbo-Croatian Literary and Vernacular Language, Serbian Academy of Sciences and Arts with addition of the materials from six-volume Dictionary of Literary Serbo-Croatian Language by Matica Srpska. The descriptive and analytical method, the analysis of dictionary definitions, contextual and semantic analysis are used in this paper. The semantic verb classification is carried out based on the possession of a semantic trait which is interpreted as aktionsart meaning in literature.

The main conclusion that can be formed after the completed analysis is that aktionsart meanings, which are common for a specific aktionsart class of verb, present in aspectual pairs as well. The following aktionsart meanings confirmed in verbs that present aspectual pairs are covered by the analysis: total-objective, initial-resultative meaning (a subtype of the inchoative meaning), distributive meaning, intensity in the narrow sense, cumulative meaning, factive meaning, sociative meaning. The stated

aktionsart features are present in imperfective and perfective counterparts as well, which is what makes the aspectual relation between them possible.

Key words: aspectual pair, prefix, grammatical perfectivization, aktionsart, verb aspect, verb prefixing

Scientific areas: linguistics, Serbian language

Narrow scientific areas: morphology

Садржај

1. Увод	1
1. 1. Глаголски префикси.....	1
1. 2. Видски парови.....	5
1. 2. 1. Учешће префикса у видском парњаштву – славистички поглед.....	9
1. 2. 2. Учешће префикса у видском парњаштву – србистички поглед.....	13
1. 3. Акционалност и видско парњаштво.....	25
1. 4. Закључак.....	33
2. Предмет и циљеви рада	36
2. 1. Предмет рада.....	36
2. 2. Циљеви рада.....	38
2. 3. Значај истраживања.....	40
3. Корпус и метод	41
3. 1. Корпус и методолошки поступак прикупљања грађе.....	41
3. 2. Метод рада.....	43
4. Семантичке особености префиксираних глагола у функцији видских парњака	45
4. 1. Уводне напомене.....	45
4. 2. Глаголи с префиксом <i>за-</i>	45
4. 2. 1. Значења глагола с префиксом <i>за-</i>	45
4. 2. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>за-</i> у литератури.....	50
4. 2. 3. Значења префикса <i>за-</i> у лексикографији.....	54
4. 2. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>за-</i>	60
4. 2. 4. 1. Почетно значење и видско парњаштво.....	61
4. 2. 4. 2. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	68
4. 2. 5. Закључак.....	72
4. 3. Глаголи с префиксом <i>из-</i>	74
4. 3. 1. Значења глагола с префиксом <i>из-</i>	74
4. 3. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>из-</i> у литератури.....	80
4. 3. 3. Значења префикса <i>из-</i> у лексикографији.....	83
4. 3. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>из-</i>	88

4. 3. 4. 1. Дистрибутиви и видско парњаштво.....	89
4. 3. 4. 2. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	95
4. 3. 4. 3. Интензиви у ужем смислу и видско парњаштво.....	100
4. 3. 5. Закључак.....	107
4. 4. Глаголи с префиксом <i>на-</i>	109
4. 4. 1. Значења глагола с префиксом <i>на-</i>	109
4. 4. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>на-</i> у литератури.....	113
4. 4. 3. Значења префикса <i>на-</i> у лексикографији.....	116
4. 4. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>на-</i>	120
4. 4. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	121
4. 4. 4. 2. Кумулативи и видско парњаштво.....	125
4. 4. 5. Закључак.....	131
4. 5. Глаголи с префиксом <i>о-</i>	133
4. 5. 1. Значења глагола с префиксом <i>о-</i>	133
4. 5. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>о-</i> у литератури.....	138
4. 5. 3. Значења префикса <i>о-</i> у лексикографији.....	140
4. 5. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>о-</i>	144
4. 5. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	145
4. 5. 4. 2. Иницијално-резултативни глаголи и видско парњаштво.....	147
4. 5. 4. 3. Фактитиви и видско парњаштво.....	154
4. 5. 5. Закључак.....	157
4. 6. Глаголи с префиксом <i>по-</i>	158
4. 6. 1. Значења глагола с префиксом <i>по-</i>	158
4. 6. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>по-</i> у литератури.....	163
4. 6. 3. Значења префикса <i>по-</i> у лексикографији.....	165
4. 6. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>по-</i>	167
4. 6. 4. 1. Почетно значење и видско парњаштво.....	168
4. 6. 4. 2. Фактитиви и видско парњаштво.....	173
4. 6. 4. 3. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	175
4. 6. 4. 4. Дистрибутиви и видско парњаштво.....	179
4. 6. 5. Закључак.....	181
4. 7. Глаголи с префиксом <i>с-</i>	183
4. 7. 1. Значења глагола с префиксом <i>с-</i>	183
4. 7. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>с-</i> у литератури.....	186
4. 7. 3. Значења префикса <i>с-</i> у лексикографији.....	188

4. 7. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>c-</i>	190
4. 7. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	191
4. 7. 4. 2. Социјативно значење и видско парњаштво.....	196
4. 7. 4. 3. Иницијално-резултативни глаголи и видско парњаштво.....	199
4. 7. 5. Закључак.....	202
4. 8. Глаголи с префиксом <i>y-</i>	203
4. 8. 1. Значења глагола с префиксом <i>y-</i>	203
4. 8. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом <i>y-</i> у литератури.....	206
4. 8. 3. Значења префикса <i>y-</i> у лексикографији.....	209
4. 8. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом <i>y-</i>	211
4. 8. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво.....	212
4. 8. 4. 2. Фактитиви и видско парњаштво.....	215
4. 8. 4. 3. Иницијално-резултативни глаголи и видско парњаштво.....	218
4. 8. 5. Закључак.....	221
5. Закључак.....	223
6. Извори и литература.....	235
7. Регистар видских парова чији је други члан изведен префиксом.....	246
Биографија аутора.....	274

1. Увод

У овом раду бавићемо се видским паровима у српском језику које чине имперфективни и префиксирани перфективни члан. Како је други парњак посматраног типа видског пара глагол изведен префиксом, уводно поглавље посветићемо питању учешћа префиксације у тзв. чистој перфективизацији, односно у видском парњаштву. Најпре ће бити дате опште напомене о глаголским префиксима, те о видским паровима, а потом ћемо приказати и размотрити славистичку и србистичку литературу која се бави префиксацијом у контексту видског парњаштва. У последњем уводном потпоглављу, посвећеном категорији акционалности у српској науци о језику, указаћемо на испреплетеност акционалних значења и видских значења (имперфективизације и перфективизације), што утиче и на одређивање видских парова.

Дакле, увод дисертације замишљен је као теоријски оквир у коме ћемо кроз кратак преглед претходних истраживања настојати да представимо проблематику видских парова чији је други члан изведен префиксом, те да након критичког осврта на основне правце тумачења поставимо основе за дефинисање предмета нашег истраживања.

1. 1. Глаголски префикси

Општи преглед глаголских префикса у српском језику дат је у граматикама и синтетичким радовима српско(хрватско)г језика: у *Савременом српскохрватском књижевном језику II* (1949) Александра Белића, у *Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1963) Томе Маретића, у *Савременом српскохрватском језику I* (1981) Михаила Стевановића, у *Tvorbi reči u hrvatskom književnom jeziku* (1986) Стјепана Бабића, у *Творби речи у српском језику I* (2002) Ивана Клајна и др. Према И. Клајну, инвентар глаголских префикса у српском језику обухвата шеснаест префикса: *до-*, *из-*, *на-*, *над-*, *о(б)-*, *од-*, *по-*, *под-*, *пре-*, *при-*, *про-*, *раз-*, *с(а)-*, *у-*, *уз-* и *за-*, установљених у Маретић 1899, а у Бабић 1986 овом списку додати су и *мимо-*, *пред-*, те *па-*, *нај-*, *проту-*, *супрот-*, страни

префикси *де-*, *дис-* и *ре-*, а раздвојени су *су-* и *с-*, као и *о-* и *об-* (Клајн 2002: 239–240).

Дијахронијски посматрано, префикси и предлози имају заједничко порекло – у праиндоевропском језику постојале су самосталне речи прилошког типа које су се односиле на целу реченицу, а касније су почеле да се односе на именице (преобраћајући се у предлоге) или да се сједињавају са глаголима, преобраћајући се у префиксе (Дилпарић 2002: 63). Полазећи од прилошке природе префикса, А. Белић изводи следећу дефиницију префикса: „Префикс је прилошка реч која ближе одређује значење глагола у одређеном правцу.” (Белић 1959: 427).

О специфичном статусу префикса у словенским језицима сведоче различита и, чини се, увек актуелна тумачења њиховог творбеног статуса, значења и функције.

Што се учешћа префикса у творби речи тиче, у славистици се префиксација посматра као композиција, афиксација, деривација и као посебан творбени начин (Драгићевић 2015).¹ Р. Драгићевић, у једном од ретких радова новијег датума који приступају преиспитивању позиције префиксације у српској творби речи, залаже се за посматрање префиксације као посебног творбеног начина, наводећи као један од аргумената за наведено схватање и значењску страну префикса: „префикси се временом све више семантички раздвајају од предлога од којих неки од њих потичу и почињу да развијају своја значења” (Драгићевић 2015: 360).

Опису значења појединачних префикса приступало се у нашој науци о језику, и то из различитих теоријских углова, а неретко несагласна тумачења, пре свега примера којима се илуструје неко значење, говоре о тежини тематике која се подвргава анализи. Са описом значења префикса у вези је и објашњење споја глагола и префикса, о чијој непредвидљивости, на примеру каузативних глагола чије је значење ‘изазвати у (неком човеку) неко осећање или расположење’, И. Клајн запажа следеће: „У стварности сусрећемо се са збуњујућим шаренилом: *за-смејати*, *на-смејати*, *рас-плакати*, *за-чудити*, *из-ненадити*, *за-препастити*, *ра-жалостити*, *о-жалостити*, *у-срећити*, *раз-веселити*, *об-радовати*, *у-плашити*,

¹ У србистици префиксација се третира као композиција у нпр. Стевановић 1981, као посебан начин грађења речи у Клајн 2002, као врста деривације, уз суфиксацију, у Пипер–Клајн 2014.

пре-плашити, за-плашити, у-мирити, с-мирити, о-храбрити и тако даље. Кад не бисмо знали те речи, узалуд бисмо покушавали да предвидимо који ће префикс ићи с којом основом; и овако смо немоћни да објаснимо зашто постоји *засмејати* (кога), али не и **заплакати* (кога), зашто *ражалостити* има синоним *растужити*, али према *ожалостити* не постоји **отужити*, и тако даље.” (Клајн: 2002: 248).²

Сматра се да постоје две главне функције глаголских префикса: функција перфективизације (видска функција) и функција семантичке модификације (лексичка функција), које су у вези са значењем префикса.

Лексичка функција префикса подразумева семантичку модификацију мотивног глагола с којим префикс ступа у везу, односно семантичку надградњу или семантичку измену мотивног глагола видљиву у новонасталној јединици (префиксираном глаголу): *писати* – *дописати*. Префикси са лексичком улогом називају се лексичким префиксима и претпоставља се да на њихову лексичку функцију указују (и) секундарни имперфективи (глаголи настали суфиксацијом од глагола изведених лексичким префиксима): *дописивати* (од *дописати*). Настанак секундарних имперфектива тумачи се значењским удаљавањем префиксом изведеног глагола од свог мотивног глагола, односно потребом да новонастала значењска јединица има корелат истог лексичког значења а супротног глаголског вида, за шта полазни

² Издвајамо нека истраживања појединачних префикса у српској науци о језику, првенствено усмерена на испитивање семантике одређеног префикса: „Префикс *c(a)*- уз глаголе у српском језику” И. Грицкат (2000), „Лексикографски поступак у речницима САНУ и ЈАЗУ – показан на глаголима с префиксом *за*-” И. Грицкат (2000), „О значењу српског глаголског префикса *раз*- (когнитивнолингвистички приступ)” Д. Кликовац (2000), „The lexical and superlexical verbal prefix *iz-* and its role in stacking of prefixes” Н. Милићевић (2004), „О српским сложеним лексичким структурама чији су конститутивни елементи *од*- и глаголи обавештајне семантике” М. Ивић (2006), „Семантичка диференцијација сложених глагола с префиксом *из*- у стандардном српском језику” Р. Жугић (2007), „О семантици глаголског префикса *уз*-” Д. Кликовац (2012), „Префиксација и метафоричка појмовна интеграција на примеру глаголског префикса *пре*- у савременом српском језику” В. Миљковић (2015). Треба поменути и докторске дисертације које разматрају префиксну семантику контрастивно: *Systém slovesných předpôn v slovenčine a srbčine* (2002) А. Marić (в. и монографију исте ауторке: *Slovesné předpony v slovenčine a srbčine*, 2008), *Глаголски префикси у функцији изражавања количине радње у чешком и српском језику* К. Митрићевић-Штепанек (2015), као и докторску дисертацију М. Стојановић *Полипрефиксирани глаголи у српском језику* (2017), која изучава појаву вишеструке префиксације у српском језику. Неке од наведених радова цитираћемо и коментарисати у делу рада у коме се бавимо анализом префиксираних глагола који су предмет нашег рада.

глагол (због лексичке разлике) више није адекватан: *писати* ≠ *дописати*; *дописати* = *дописивати*.

Перфективизација префиксом (граматичка функција / видска функција) сматра се граматичким процесом превођења простог несвршеног глагола или двовидског глагола у свршени додавањем префикса: *писати* – *написати*, *конструисати* – *исконструисати*.³ У случају додавања префикса свршеном глаголу, видско значење остаје исто, односно перфективни глаголи остају перфективни и с додавањем префикса: *дати* – *предати*. Како су прости свршени глаголи малобројни, а од суфикса једино суфикс *-нути* поседује функцију перфективизовања, префикси се сматрају граматичким средствима перфективизације. Функцију перфективизације префикси могу реализовати заједно са лексичком функцијом (нпр. префикс *до-* у глаголу *дописати*, осим што мења видско значење глагола *писати*, уноси и семантичку модификацију у односу на мотивни глагол).⁴ Када се префиксирани глагол разликује у односу на мотивни само по видском значењу, а лексичко остаје исто, сматра се да префикс у том случају има само видску функцију, тзв. чисто видско значење / значење чисте видске перфективизације. Такви префикси називају се и граматичким префиксима или (семантички) празним префиксима и сматра се да глагол образован помоћу оваквог префикса чини видски пар са својим мотивним глаголом.

³ И. Клајн наводи могућност постојања и несвршених глагола с префиксом, какви би били глаголи с посебним основама за несвршени вид (типа *преводити* од *водити*), за које сматра проблематичним сматрати их имперфективизацијама (*преводити* од *превести*), као што се то чини у Бабић (1986: 478). Наведено схватање подржавају примери глагола који наспрам себе немају могући мотивни свршени глагол: „глаголи на *-стојати*, као *настојати*, *постојати*, *предстојати*, *пристојати се*, *састојати се* (који очигледно нису парњаци са *настати*, *постати* и сл., јер ови имају имперфективизације *настајати*, *постајати* итд.), затим *преговарати*, *оговарати*, *саос(ј)ећати*, *суд(ј)еловати*, *претходити*, *подразум(и)јевати* и други.” (Клајн 2002: 241). Наведени несвршени глаголи разликују се од глагола типа *затрпавати*, *испитивати*, *успављивати*, *сабијати*, *преламати*, *наслањати*, *допирати* и др., имперфективизованих суфиксом или променом основе (Клајн 2002: 240).

⁴ Има и мишљења да префикси, због тога што осим граматичке често имају и лексичку функцију, не могу бити сматрани формалним показатељима перфективности (Курилович, Е., Происхождение славянских глагольных видов. In: *Вопросы глагольного вида*, стр. 258, према Митричевић-Штепанек).

Овај кратки осврт на проблематику префикса у науци о језику представља увод у даље излагање посвећено разумевању глаголског вида, видског парњаштва и акционалности, пре свега у србистици, једним делом и у славистици, с акцентом на учешћу префикса у категорији глаголског вида као средстава за перфективизацију и у категорији акционалности као носиоца акционалних значења, а с циљем разграничења граматичке и лексичке улоге префикса, те осветљавања њихове улоге у образовању видских парова.

1. 2. Видски парови

У српском и другим словенским језицима глаголи су увек одређеног вида (свршеног или несвршеног), с изузетком двовидских глагола, и могу образовати видски пар.⁵ Под видским паром подразумевају се два глагола истог лексичког значења, а различитог вида, што је дефиниција општеприхваћена у србистичкој литератури (Клајн 2005: 106–107, Мразовић 2009: 84, Пипер–Клајн 2014: 177 и др.). Ипак, одредити која су два глагола иста лексички а различита видски до данас представља предмет полемике међу проучаваоцима словенског глаголског вида. Наиме, глаголи који чине видски пар супротстављени су (само) на основу граматичке опозиције свршено : несвршено, а општеприхваћено схватање о томе шта разумевамо као граматичко значење свршености / несвршености још увек не постоји.⁶ Такође, постоји и проблем утврђивања

⁵ Ређи су примери глагола без видског парњака. Списак глагола, како свршених, тако и несвршених, за које није посведочен парњак супротног вида (или је такав парњак редак и неуобичајен) пружа И. Клајн (2011: 51–84).

⁶ У лингвистици још увек нема сагласности око питања шта представља инваријантно видско значење, односно која су значењска обележја перфективности и имперфективности. Уколико се узму у обзир резултати различитих теоријско-методолошких приступа овој проблематици, може се извести уопштени закључак: „да се инваријантно значење СВ, који има компактну моноцентричну структуру, заснива на сталном (маркираном) диференцијалном комплексу обележја 'достизање унутрашње апстрактне границе тока радње' – 'недељива целовитост (потпуна завршеност с обзиром на почетак, средину и крај) радње', као и на њима изазваној последици – обележју 'појава новог стања' ('настанак нове ситуације – догађаја'), који се међусобно допуњују, одражавајући различите стране видске семантике [...]. НСВ, који се одликује дифузном, слабо центрираном структуром, односно нејасним границама између посебних (варијантних) значења, као и њиховим преплитањем, семантички је немаркиран, неутралан у односу на наведена обележја [...]" (Војводић 2013: 332). Уп. и Новаков (2005: 11–25). Преглед дефиниција свршених и несвршених глагола у граматикама српског језика дат је у студији Ломпар (2016: 314–321). Ауторка учева да се свршени и несвршени глаголи дефинишу на

лексичке једнакости двају глагола изазван формалном страном глагола који чине видски пар, односно средствима која учествују у формирању видских парњака.

Образовање видског пара у српском језику врши се помоћу: „1. суфикса за НСВ (имперфективизација): *-a(ти)-*, *-ја(ти)-*, *-ава(ти)-*, *-ева(ти)-/ијева(ти)-*, *-ива(ти)-*, *-и(ти)-*, *-кива(ти)-*, *-ова(ти)-*, *-ува(ти)-* (*бацити – бацати*, *разбити – разбијати*, *дати – давати*, *обећати – обећавати*, *покрити – покривати*, *купити – куповати*, *обути – обувати*) или СВ (перфективизација): *-ну(ти)-*; *-с<д>(ти)-* (*капати – капнути*, *пасти – падати/пад(ну)ти*); 2. префикса за СВ (перфективизација), попут: *до-*, *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *од-*, *по-*, *под-*, *пре-*, *пред-*, *про-*, *раз-*, *с-*, *у-*, *уз-* (*вршити – довршити/завршити*, *каснити – закаснити*, *вући – извући*, *учити – научити*, *прати – опрати*, *пењати/пети се – попети се*, *читати – прочитати*, *шити – сашити*, *ловити – уловити*); 3. комбинације префикса и суфикса за СВ/НСВ, уз сугласничке, самогласничке, као и акценатске промене у корену или основи глагола (*ослободити – ослобађати*, *створити – стварати*, *опевати – опевати*), 4. нерегуларних опозиција (*сести – седати*, *лећи – легати*) и суплетивних опозиција (*доћи – долазити*, *рећи – говорити*, *тражити – наћи*)” (Војводић 2013: 332).

Наведена средства, а то важи за све словенске језике, учествују у перфективизацији и имперфективизацији глагола: учешће префикса и суфикса је доминантно, док су акценатске и суплетивне опозиције ретке.⁷ Међутим, подељена су мишљења о томе учествују ли сва наведена средства у образовању видског пара. Наиме, значајно питање у вези са статусом видских парова у српском језику, уопште у словенским језицима, јесте – Учествују ли и суфикси и префикси као средства за образовање видских парова?

У случају видских парова образованих суфиксацијом уврежена је претпоставка да свршени глагол покрива сва лексичка значења несвршеног

готово исти начин: „Најчешћи начин дефинисања ових глагола јесте онај који смо издвојили у основном моделу – да се њима означава свршена/несвршена радња. Понекад се у оквиру уже дефиниције прецизира који тренутак свршене радње је у питању (а то је основ за поделу ових глагола), а само по изузетку за *несвршене глаголе* се наводи да трајање може бити континуирано или са прекидима. Незнатно мањи број граматика (и то махом оних новијег датума) ове глаголе описује као оне чија радња ограничено/неограничено траје. Када се ови глаголи шире дефинишу, наводе се и одређена питања, односно одговарајући контекст за њихову идентификацију.” (Ломпар 2016: 317).

⁷ У *Нормативној граматици српског језика* П. Пипера и И. Клајна уочено је да се глаголски вид у српском језику, осим наведеним средствима, изражава и аналитички (описно) употребом фазних глагола: *почети* *зидати*, *престати* *долазити* итд.

парњака (судећи и по лексикографским описима где се значење несвршеног глагола не дефинише посебно, већ се упућује на одговарајући свршени глагол и његов опис).⁸ У контексту глаголског вида суфиксација има повлашћен положај, о чему сведочи и поступак у *Нормативној граматици српског језика* Предрага Пипера и Ивана Клајна: „Суфиксација је најрегуларнији начин изражавања вида. Видским паровима у најужем смислу припадају, дакле, парови као *обрадити – обрађивати, поклонити – поклањати, преписати – преписивати.*” (Пипер–Клајн 2014: 177).

Две су главне разлике између суфикса и префикса као средстава за промену вида. Иако не постоји један јединствени префикс нити један јединствени суфикс који би се додавао глаголима и мењао им видско значење, ипак сваки свршени глагол има свој суфикс за имперфективизацију, док несвршени глагол има више префикса за перфективизацију (*писати – дописати, записати, исписати, написати, уписати* итд.). Друго, прихваћено је мишљење да се свршени глагол и од њега суфиксацијом изведен несвршени семантички разликују само по видском значењу: на пример, у пару *разбити – разбијати* значењска разлика је само видска, док *дописати* у односу на *писати* носи и додатно (лексичко) значење. Изучаваоци словенског вида који строго разграничавају префиксацију као деривациони процес и суфиксацију као граматички не признају учешће префикса у образовању видских парова. Међутим, постоје префиксирани глаголи у којима је тешко установити лексички нанос префикса (*писати – написати*) и таквим глаголима неки аутори признају статус видског парњаштва, а њиховим префиксима улогу граматичке перфективизације (Виноградов 1947, Грицкат 1996–1967, Млинарчик 2004).

Дакле, поједини префикси представљају средства граматичке перфективизације (*на-* у *написати*), а поједини имају лексичку функцију (*до-* у *дописати*): „Видски пар у ширем смислу чине, поред претходно наведеног, и свака два глагола (тј. два облика двеју различитих речи) који се семантички разликују само по видском значењу, а формално само по суфиксу или префиксу који ту видску разлику изражава, нпр. *чинити–учинити*” (Пипер–Клајн 2014: 177). Експлицитније изражено становиште да не могу сви префиксати бити чланови

⁸ Тако се у *РМС* са несвршених глагола упућује на одговарајуће свршене: нпр. *скакати – ’несврш. и уч. према скочити’* и др.

видског пара изводимо и из кратког, али веома информативног описа вида глагола Д. Војводића (2013: 332) у *Српској енциклопедији*: „Видски пар се образује помоћу: 1. префикса за СВ (перфективизација), као што су: *до-*, *з-*, *из-*, *на-*, *об-*, *од-*, *по-*, *под-*, *пре-*, *пред-*, *про-*, *раз-*, *с-*, *у-*, *уз-* (*вршити – довршити / завршити, каснити – закаснити, вући – извући, учити – научити, прати – опрати, пењати / пети се – попети се, читати – прочитати, шити – сашити, ловити – уловити*); [...]. Префиксацијом се може образовати и глагол СВ са новим лексичким значењем, који не чини видски пар са 'полазним' глаголом НСВ (*писати – дописати, исписати, описати, пописати, преписати, уписати*), али може додавањем суфикса образовати нови видски пар (*дописати – дописивати, описати – описивати, преписати – преписивати*).” Такође, у *Енциклопедијском рјечнику* Р. Симеона наилази се на разликовање префикса по „пуноћи” у зависности од њихове функције: „Jedni se prefiksi zovu kadšto '**puni**' [...] to su oni koji mijenjaju leksičko značenje odredbenice [...], npr. u hs. obamrijeti [...], a drugi, **prazni** ili **vidski** [...] jer mijenjaju samo vidsko značenje, npr. povjerovati [...]” (Симеон 1969: 150–151).

Схватање изнето у *Нормативној граматичкој српског језика* П. Пипера и И. Клајна суфиксацији придаје већу регуларност, чиме су аутори подржали поимање вида као граматичке категорије.⁹ Ипак, аутори су у концепцију видског парњаштва (у ширем смислу) укључили и префиксацију, и то само оне префиксираних глагола за које се не претпоставља лексичка интервенција префикса, односно нова лексичка компонента унета префиксом, што се илуструје једним примером: *чинити – учинити*. На закључак да треба разликовати глаголе с лексичком функцијом префикса и глаголе с видском функцијом префикса наводи и поглавље *Творба речи* у истој граматичкој, у којем се разматрају префиксални

⁹ Већина научника (и данас) глаголски вид посматра као морфолошку категорију (Војводић 2013: 332). Уколико је вид граматичка категорија, свршени и несвршени глагол тумаче се као облици једног глагола; *разбити* и *разбијати*, према томе, представљају два видска облика једне лексеме. Ђуровић–Спасојевић (2014: 185) примећују да се овај поступак у *Нормативној граматичкој српског језика* разликује од досадашњег посматрања видских парова у српским граматикама, где је вид увек сматран класификационом категоријом. Са друге стране, аутори поменуте граматике вид префиксираних парњака сматрају класификационом категоријом. Схватање да видски парњаци од којих је други члан изведен суфиксом представљају једну лексему, а видски парњаци чији је други члан изведен префиксом две лексеме присутно је у славистици (Весели 2008: 211).

глаголи и разликује значење чисте перфективизације од осталих могућих значења префикса (Пипер–Клајн 2014: 244–248).

Признати префиксацији статус учесника у видском парњаштву значило би вид окарактеризовати, бар делом, као лексичку појаву. Другим речима, глаголски вид из домена граматике (морфологије) пренети у домен лексике (творбе). Отуд је видско парњаштво које подразумева учешће префиксације предмет спорења међу проучаваоцима словенског глаголског вида: једни префиксацију негирају као средство у грађењу видских парњака, други је признају, али наводе да само одређени префикси учествују у томе. Ова полемика била је нарочито актуелна у другој половини 20. века (нарочито у истраживањима руског језика) и утицала је на поимање вида у свим словенским језицима.

1. 2. 1. Учешће префикса у видском парњаштву – славистички поглед

О учешћу префикса у видском парњаштву у словенским језицима и о формирању две супротстављене струје у славистици разједињене по питању признавања чисто видске функције префикса говорило се доста у славистици, док је, стиче се утисак, то питање у србистици тек узгред помињано. Зато ћемо у кратким цртама представити главна места разилажења схватања словенских лингвиста, упућујући на главне представнике и одговарајућу литературу, а потом прећи на разматрање овог питања у србистици.

Заговорници тезе да (и) префиксација учествује у стварању видског пара сматрају да има префикса који представљају чисте перфективизаторе и да се глаголи творени тим префиксима могу назвати видским парњацима (Виноградов 1947, Бондарко 1983, Зализњак и Шмелев 2000 и др.).¹⁰ О префиксима у тој функцији често се говори као о префиксима без значења, о тзв. празним префиксима.¹¹ За готово сваки префикс Академијина *Грамматика руског језика*¹²

¹⁰ Прилог таквом схватању доноси и један рад новијег датума у *Јужнословенском филологу*: А. Желе (2007), а тезу да чисто видски парњаци изведени префиксом не постоје износи З. Д. Попова у истом часопису из 2006. године.

¹¹ Љ. Шарић примећује да чак и када се назив *празни префикси* не употребљава, користе се његове блискозначнице (нпр. *средства чисте граматичке перфективизације*) или се из описа ишчитава да се управо о префиксима поменутог типа ради: „kada priručnici navedu da se vidski parnjaci razlikuju samo po vidu, a da im je značenje isto te to oprimjere svršenim prefigiranim glagolima i njihovim parnjacima (*čitati – pročitati, pisati – napisati*)” (Шарић 2011: 7–8).

из 1960. године наводи као једно од значења 'доћи до резултата / краја радње', у ком је случају уобичајено говорити о префиксима без значења осим перфективности (Јанда 1986: 20).¹³ Осим разликовања лексичких и празних префикса, поједини аутори говоре и о модификацијским префиксима који само модификују лексичко значење мотивног глагола (Секаџинова 1980: 39).

Изучаваоци словенског вида који строго разграничавају префиксацију као лексички процес и суфиксацију као граматички не признају празне префиксе у видским паровима. Присталицама празних префикса замеране су многе претпоставке, од којих издвајамо неколико кључних:

Уколико су префиксирани глаголи лексички идентични са својим мотивним несвршеним глаголима, зашто постоје значења мотивног глагола која се не актуализују у перфективном?¹⁴

Зашто постоје секундарно имперфективизовани глаголи ако су први и други члан лексички једнаки?¹⁵

Може ли префикс (или било која морфема) да у једном случају има значење, а у другом не?¹⁶

Отворено је и питање да ли су чланови видског пара варијанте једне лексеме или су посредни две лексичке јединице (Паневова–Згал 1998: 210).

Прихватању празних префикса и концепције видског парњаштва која обухвата и перфективизацију префиксима противили су се веома утицајни руски аспектолози, попут Ј. С. Маслова (1958) и А. Исаченка (1962), који сматрају да је

¹² *Грамматика русского языка, том 1, Фонетика и морфология.*

¹³ Приступ значењу префикса какав је у поменутој граматици руског језика, као и у радовима аутора који се ослањају на њега, сматра се традиционалним приступом у раду Јанда (1986: 1).

¹⁴ Уочено је да префиксирани глаголи нису значењски корелативни са свим значењима мотивног глагола, што истичу многи аутори, међу првима Ј. С. Маслов (1958).

¹⁵ А. Исаченко (1962) сматра да се у језику не би стварао трећи члан (секундарно имперфективизовани) да је семантика задовољена првим несвршеним чланом. Процесом секундарне имперфективизације у видско двојство уводи се трећи члан, а потреба језика да га твори објашњава се разликом у значењу између првог и другог члана. На тај начин секундарна имперфективизација служи као провера граматикалности префиксације – у случају када између два глагола постоји однос правог видског парњаштва неће бити трећег, секундарно имперфективизованог члана; трећи члан био би сувишан, јер би носио исто значење као и први, несвршени глагол у том низу. Овај критеријум узима се и данас као релевантан у истраживањима видских парњака (нпр., Млинарчик 2004).

¹⁶ Наведено питање поставља се у студији Јанда (1986: 24) указујући на нелогичност појаве да морфема (у било ком језику) има способност да некад носи значење, некад не. Наиме, не постоји префикс који ће у свим случајевима имати само обележје перфективности – сви префикси који се сматрају празним граде и глаголе у које уносе лексичку / модификацијску промену.

результативни *Aktionsart*, односно значење оствареног резултата семантички допринос „празних” префикса мотивном глаголу, у чему виде важну дистинкцију између суфиксираних и префиксираних парова глагола.¹⁷ Међутим, А. Исаченко (1962: 362) признаје да су префиксирани перфективни глаголи значењски веома блиски мотивним глаголима (али да се то значење ипак не може сматрати значењем перфективности), па предлаже да се традиционална подела префикса на лексичке и празне, замени поделом на квалифицирајуће, чија је карактеристика потпуна промена значења глагола на који се додају и модификујуће префиксе, који не мењају у потпуности значење мотивног глагола, већ га модификују у правцу резултативности. Надовезујући се на схватање да само суфиксација учествује у видском парњаштву, као и да је однос *писати* – *написати* веома близу видском пару, Ј. Чохралски сматра да парови попут горепоменог *писати* – *написати*, где је у *написати* присутно значење постигнутог резултата процеса израженог мотивним глаголом, функционишу као прави парови у процесу комуникације; они попуњавају аспекатске рупе и комуникацијске потребе упошљавањем лексичког значења у стварању „секундарних видских парова” (Чохралски 1975: 30–49, према Млинарчик 2004: 156).

Питање учешћа префикса у видском парњаштву инспирисало је испитивања семантике префикса независно од њихове аспекатске улоге. Мишљење да префикси увек носе значење (и онда када се у префиксираним глаголу не уочава семантичка надградња у односу на мотивни глагол) објашњавано је преливањем семантике префикса и мотивног глагола, када је исто значење присутно и у префиксу и у мотивном глаголу, односно када мотивни глагол карактерише значењска компонента која корелира са значењем префикса.¹⁸ У литератури често навођен пример преливања значења глагола и префикса јесте глагол *написати*, у коме, образлаже се, префикс *на-* има значење обављања радње по некаквој површини, што је у складу са одвијањем радње писања која подразумева распростирање радње по површини. Треба

¹⁷ Млинарчик (2004: 155) примећује да многи западни лингвисти на Исаченку гледају као на традиционални приступ руском аспекту, иако он одбацује погледе традиционалних граматика и речника.

¹⁸ У раду Ендерсен и др. 2012 хипотеза о преливању семантике префикса и глагола, чији су водећи заговорници били Веј 1952, Van Schooneveld 1958 и Исаченко 1960, испитана је корпусном методом.

поменути да је у српској лингвистици И. Грицкат (1966–1967: 185–221) подржавала овакво разумевање феномена чисто видских парњака изведених префиксацијом, ослањајући се на схватања водећих лингвиста свога времена.

Новија истраживања когнитивнолингвистичког усмерења полазе од овог схватања, односно од идеје да језичке јединице увек имају значење, па се развијају нови приступи анализи значења префикса, као и перфективних глагола.¹⁹ У раду Јанда (2007: 607–648) ауторка перфективне глаголе дели на 4 групе, у зависности од врсте употребљеног афикса²⁰: примарни свршени глаголи (*Natural Perfectives*), специјализирани свршени глаголи (*Specialized Perfectives*), свршени глаголи комплексних радњи (*Complex Act Perfectives*) и свршени глаголи једнократних радњи (*Single Act Perfectives*).²¹ Једну од група представљају примарни свршени глаголи, које одликује незнатна значењска разлика између мотивног и мотивисаног глагола; дакле, у ову групу сврстани су глаголи традиционално сматрани твореним од „празних” префикса (осим префиксацијом, примарни перфективни глаголи граде се и суфиксацијом, ређе су у питању суплетивне основе).²² Когнитивнолингвистичком приступу семантици префикса и предлога у јужнословенским језицима посвећено је специјално издање хрватског часописа *Језикословље* (број 13/1),²³ које садржи радове у којима се као значењске јединице разматрају и тзв. празни префикси.²⁴ Из наведеног часописа издвајамо чланак С. Дикија, који објашњава да је губитак просторног значења префикса предуслов за граматикализацију префикса у чист перфективизацијски префикс, те да семантичке промене доводе до граматикализације, односно да је

¹⁹ В. нпр. истраживања значења префикса у руском језику Л. Јанде и сарадника: Јанда (1986), Јанда (2007), Јанда–Љашевскаја (2011), Јанда–Љашевскаја (2011б), Јанда и др. (2013), те листу публикација пројекта *Exploring Emptines*, доступну на сајту http://emptyprefixes.uit.no/project_eng.htm.

²⁰ Рад почива на истраживањима руских перфективних глагола спроведених у радовима формалистичког и функционалног усмерења, у којима се разликују перфективни глаголи са префиксима који су средства чисте перфективизације, перфективни глаголи са лексичким префиксима и перфективни глаголи са суперлексичким значењем.

²¹ Превод термина према Шарић (2011: 18).

²² Списак примарних свршених глагола у руском језику доступан је у бази података названој *Exploring Emptiness*, на сајту: <http://emptyprefixes.uit.no>, коју је сачинила група CLEAR (*Cognitive Linguistics: Empirical Approaches to Russian*).

²³ Треба поменути и студију Б. Белаја 2008 посвећену схематичним значењима глаголских префикса у хрватском језику.

²⁴ Кратки приказ радова, као и осврт на проблематику префикса и предлога у јужнословенским језицима и теоријско-методолошки оквир примењен у радовима наведеног броја *Језикословља* дат је у Шарић (2012: 5–17).

граматикализација резултат других, независних језичких процеса (Дики 2012: 71–105).

Наведена супротстављена схватања о природи префикса и учешћу префикса у видском парњаштву сведоче да на том пољу предстоји још доста посла. Општи закључак је да постоје префикси или, прецизније, префиксирани глаголи за које су лингвисти сагласни да не представљају видске парњаке (попут, на пример, глагола *преписати* према мотивном *писати*), те да постоје префиксирани глаголи, попут глагола *написати*, око чијег се места у видском парњаштву (и даље) полемише. Битно је истаћи да се глаголи типа *написати*, чак и у концепцијама које не признају образовање парњака путем префикса, на неки начин издвајају од примера са „чисто” лексичком улогом префикса: префиксима у њима додељује се „модификацијска” функција (незнатна промена значења мотивног глагола).

1. 2. 2. Учесће префикса у видском парњаштву – србистички поглед

У србистици видска функција префикса није често бивала предметом посебних истраживања. Испитивана је у појединим радовима, чије ћемо главне закључке укратко представити и прокоментарисати.

Студија Ирене Грицкат *Префиксација као средство чисте граматичке перфектизације (начелна разматрања и савремена српскохрватска грађа)*, објављена 1966–67. године, представља својеврсни одјек полемике о учешћу префикса у видском парњаштву, којом су се, како је речено, бавили еминентни словенски аспектолози. Проблематику префикса као перфективизатора И. Грицкат образлаже на материјалу српског језика, доносећи студију која до данас у српској лингвистичкој литератури остаје најобухватнија у погледу закључака о поменутом предмету истраживања, али и по обиму анализираних грађе.

О видском парњаштву и средствима за њихово образовање И. Грицкат износи следећи став: „Стварање видске двојности је у великој мери потреба сваког глаголског садржаја у словенским језицима, израз онога што се зове

Systemzwang, премда не увек подједнако јаког и не увек разрешеног. Али је разноликост поступака којима се та потреба задовољава без паралеле у језику: ту налазимо и суплетивизам и аблаут и суфиксацију и префиксацију. Генерално средство ни за перфективизацију ни за имперфективизацију није створено (Грицкат 1966–1967: 186–187).” Ауторка настоји, насупротив скепси познатих стручњака свог времена који приликом дефинисања глаголског вида заговарају принцип познат као „суфиксација само”, попут Ј. С. Маслова и А. Исаченка, одбранити префиксацију као средство чисте граматичке перфективизације, истичући да су морфолошка остварења словенског глаголског вида „необично хетерогена, и са много лексичког пропратног елемента” (Исто: 186). Тако, ни суфиксација није лексички „чиста”: суфикс *-ну(ти)-* уноси семелфактивност или моменталност у изведеницу, суфикс *-ва-* (*-ава(ти)-*, *-ива(ти)-*), који служи за имперфективизацију, доноси са собом и итерацију (Исто: 187).

У својој студији И. Грицкат (Исто: 195) залаже се за прихватање постојања чисте граматичке перфективизације, полазећи од схватања, и тада присутних у словенској аспектологији, да приликом чисте перфективизације долази до поклапања значења глагола и префикса, односно да из слагања префиксног и глаголског значења резултира чиста перфективизација: на пример, „префикс *на-* има лексичко значење распрострања по некој површини. Радња *писати* се тако и изводи; извршити ту радњу јесте, тако рећи, ’распрострети до краја писање’, зато сложеница *написати* то и значи, дакле префикс, сем обележја перфективног вида, не уноси у њу никакво за сам глагол ново лексичко значење, као што би унео у *нагрести*. Разуме се, префикси могу касније да се прожму функцијом граматичког перфективизовања и да приступају с том функцијом и другим глаголима, који не дају смисаоног повода за такву везу.”²⁵ Битно је истаћи да И. Грицкат не негира постојање значења префикса, а истовремено не негира ни постојање чисте перфективизације. Напротив, ауторка се залаже и за једно и за друго схватање,

²⁵ Ауторка сматра да „и у ’нечистој’ перфективизацији (када се лексичко значење глагола мења) префикс води рачуна о потенцијалним лексичким оријентацијама глагола коме приступа, а и глагол, зависно од свог значења, привлачи себи било просторно, било апстраховано значење префикса” (Грицкат 1966–1967: 194). Према И. Грицкат, дакле, перфективизација се врши посредством префикса чија семантика одговара семантици глагола.

објашњавајући да видски парњаци изведени префиксом настају управо у оним случајевима када се семантика глагола и префикса прелију.²⁶

Такође, И. Грицкат дозвољава и постојање више чистих перфективних корелата изведених префиксом од истог глагола, а њихово настајање објашњава полисемијом имперфективног глагола (полисемији основног имперфективног глагола одговара полиморфија у корелативном перфективном глаголу с префиксом): „глагол *пумпати* крије у себи и значење 'пумпати из чега' и 'пумпати у нешто'. У првом случају његов је корелат *испумпати* (и нема разлога да се говори о нечистоти корелације, ако се уважи да се желело перфективизовати управо значење 'пумпати из нечега'); у другом случају корелат је *напумпати*. Ни *из-* ни *на-* немају потребе да било како сужавају, модификују или уводе у неки надред глагол *пумпати*: они га само, сваки на свој начин, откривају, облички реализују његову полисемију.” (Исто: 198).

Када је реч о питању секундарне имперфективизације – творења секундарно имперфективизованог глагола од префиксираног перфективног глагола – мишљење И. Грицкат да и они парови глагола наспрам којих постоји трећи, секундарно имперфективизовани члан представљају видске парњаке сукобљава се са граматичким критеријумима словенских аспектолога. Ауторка сматра да се трећи члан може схватити као синониман првом и да ће он носити само незнатну семантичку надградњу у односу на први члан, а која потиче од перфективности другог члана (*гајити* – *одгајити* – *одгајивати*). Такође, истиче се да трећи члан може захватати и само део семантике првог, као у примеру *ронити* – *заронити* – *зароњавати*, што је у вези са разлогом за настајање трећег, секундарно имперфективизованог члана (Грицкат 1967: 120). Наиме, И. Грицкат мотивацију за настајање секундарног имперфектива види у полисемији мотивног несвршеног глагола, што с теоријског становишта представља важан допринос разумевању глаголске семантике: „*Бранити* – *одбранити* је чист пар, али се *одбрањивати* употребљава да би се истакло да није у питању *бранити* – 'не дозвољавати'.” (Грицкат 1966–1967: 199). Ауторка наводи и да сам језик не трпи

²⁶ Идеја о преливању префиксне и глаголске семантике, како смо раније споменули, данас је актуелна у англосаксонским истраживањима руског језика когнитивнолингвистичког усмерења (на пример, истраживања Лауре Јанде и сарадника), у којима се негира постојање празних префикса.

сувишне глаголе, што показује случај *питомити – припитомити – припитомљавати*, где се услед потпуне синонимности првог и трећег члана први члан губи из језика (Исто: 189). Однос између префиксираног и од њега секундарном имперфективизацијом изведеног глагола узет је за предмет истраживања и у каснијим радовима И. Грицкат. Нарочито је значајан рад Грицкат (1984–1985: 197–203), у коме се посматра значењска подударност између тридесет префиксираних перфективних глагола и њихових секундарних имперфективизација и показује да се уз свако перфективно значење не образује имперфективно. Такође, ауторка указује на појаву да се у српском језику мање него у другим словенским језицима употребљавају секундарно имперфективизовани глаголи уколико префиксирани и његов мотивни глагол представљају чисте видске парњаке: *терати – истерати*, ретко у употреби *истеривати, цедити – исцедити*, ретко *исцеђивати* и др. (Грицкат Исто: 201).²⁷

Прихватање чисте перфективизације префиксом наводи и на питање да ли видске парове треба схватати као облике истог глагола, на којем се И. Грицкат не задржава дуго, објашњавајући да би консеквенције таквог схватања биле предалеке (признавање синонимије првог и другог члана у неким случајевима тројства: *гајити – одгајити – одгајивати*, довело би до тога да се сва три облика сматрају једним; такође, префиксирани парњаци не улазе целим својим семантичким опсегом у видску парност). За И. Грицкат видски парњаци представљају двојако лексичко остваривање, а не функционисање једног, истог глаголског значења (Исто: 193).

Свега је неколико србистичких радова који су, након студије И. Грицкат, посвећени питању чисте граматичке перфективизације префиксом.

М. Дешић (1985: 75–85) видски пар дефинише као пар глагола који се разликују по граматичком значењу, а подударају се у бар једном лексичком значењу. На примеру неколико видских парова, поредећи лексичка значења глагола који чине пар, показује да је семантичка подударност видских парњака само делимична (некад већа, некад мања). У раду се указује на префиксиране

²⁷ Колико фреквентност трећег, секундарно имперфективизованог члана зависи од значењске подударности првог и другог члана требало би проверити испитивањима већег корпуса, јер има и случајева фреквентних имперфективизација образованих од префиксираног глагола који остварује чисто видски однос с мотивним глаголом.

глаголе који значењски корелирају с мотивним (*желети – зажелети*) и на оне који не представљају парњак мотивном глаголу (*думповати – залумповати*), а пажња је посвећена и двовидским глаголима, њиховој могућности да формирају два видска пара (*везати – везивати / завезивати* и *везати – завезати*)²⁸. Занимљиво је да аутор неподударност у појединим значењима увиђа и код парова чији је други члан изведен суфиксацијом (*викати – викнути*). Такође, уочена је подударност у неким значењима између секундарног имперфектива и простог несвршеног глагола (*дозивати – звати*), што показују и лексикографски описи који један глагол објашњавају другим. На крају, аутор се осврће на представљање видских парова у речницима и закључује да је њихово представљање као засебних одредница оправдано због семантичког подударања које је делимично, те предлаже да се у лексикографским дефиницијама видски парњаци увек унакрсно повезују, без обзира на то да ли је реч о суфиксираним или префиксираним глаголима.

Рад М. Ивић (2001: 1–5) представља кратки осврт на неколика питања у вези с феноменом видских парњака. Ауторка полази од подсећања да је питање представљају ли видски парњаци две лексеме или једну лексему остварену у две граматичке верзије и даље отворено, те да синтаксичка актуализација парњака неразјашњеност тог питања само наглашава. М. Ивић на примеру парова *прати – опрати* и *развести се – разводити се* приказује поједине импликације које ови парови уносе у исказ. За наш рад нарочито је интересантан пар *прати – опрати*, где је други члан префиксом изведени парњак. Ауторка, свесна утицаја секундарне имперфективизације на статус видских парњака, као пример бира глаголе *прати* и *опрати*, јер „испуњавају потребне услове за то да буду проглашени типичним видским парњацима” (Исто: 2). Примећује да *опрати* не сигнализира само свршеност радње именоване мотивним глаголом, већ информише и о досезању циља садржаног у мотивној радњи (учинити чистим нешто што није било чисто), што је у комуникативној хијерархији битнија информација. Овим ауторка указује на семантичку компоненту ’достизање циља’ и даље разматра понашање парњака у исказу с фокусом на лексикализовану импликацију *бити прљав* → *бити чист*.

²⁸ У наведеном примеру и *завезати – завезивати* стоје у односу видског парњаштва.

Рад А. Марић (2010: 131–139) под називом *O čisto vidových slovesných predponách v slovenčine a srbčine* разматра с теоријског становишта чисто видске глаголске префиксе у словачком и српском језику.²⁹ Рад је конципиран као преглед теоријских схватања различитих, пре свега словачких и чешких, научника о позицији префикса у контексту глаголског вида и видског парњаштва, на основу којег се може закључити да је у словачкој лингвистици питање учешћа префиксације у видском парњаштву привукло пажњу већег броја лингвиста који су потврђивали или оспоравали чисто граматичку функцију префикса, чинећи је актуелном темом научне јавности. Општи закључак ауторке, након осврта на теоријска поимања глаголског вида и чисто видских префикса, јесте да већина словачких и српских аутора признаје чисто видске префиксе, под којима се подразумевају они префикси с минималним утицајем на промену значења мотивног глагола. Такође, чисто граматичка перфективизација префиксима карактеристична је за глаголе који се даље не имперфективизују. Пажњу у овом раду скреће уочљиво мањи број навођења српских аутора, што не произилази, верујемо, из ауторкиног настојања да акцентује ситуацију у словакистици, већ из чињеничног стања у србистици. А. Марић дотакла се питања чисте граматичке перфективизације и у другим својим радовима: на пример, у раду Марић (2010: 157), чиста перфективност издвојена је као подзначење значења 'завршетак радње'³⁰ и уочено је да се у српском и словачком језику изражава помоћу префикса *на-*, *у-* и *уз-*.³¹

Поменули бисмо и рад Љиљане Шарић „Глаголски префикси као перфективизатори” (2011: 7–27), који показује да у кроатистици, као и у србистици, предстоји доста посла у проучавању видског парњаштва и префиксације. У раду је разматран, првенствено из теоријског угла, појам чисте перфективизације префиксом. Ауторка се критички осврће на ставове граматичара према тзв. празним префиксима, односно префиксима као средствима перфективизације, узимајући у обзир претежно хрватске граматике, као и приручнике намењене страним говорницима. Уочена је несагласност аутора

²⁹ Глаголским префиксима у српском и словачком језику посвећена је и докторска дисертација А. Марић, под називом *Systém slovesných predpôn v slovenčine a srbčine* (2002).

³⁰ Ауторка користи и синоним *перфективност*.

³¹ Истраживачки рад А. Марић посвећен је семантици глагола с префиксима у словачком и српском језику, где је фокус првенствено на истраживању акционалне семантике префиксираних глагола (в. радове Марић 1988, 2002¹, 2003, 2004, 2005, 2008, 2010¹, 2011), док је разматрање чисте перфективизације помињано узгред.

у погледу избора префикса којима се остварује видско парњаштво,³² као и у мишљењима колико је чистих перфектива једног основног глагола. Такође, истакнуто је да семантички опис група глагола који се спајају с одређеним префиксом не постоји, те да до сада није сачињен ни иоле потпунији попис мотивних и од њих префиксом изведених парњака, што се не чини једноставним задатком. Овај рад полази од когнитивнолингвистичке тезе да префикси не могу бити јединице без значења и указује на многа отворена питања и потребу за изналагањем одговарајућих параметара за истраживање глаголске префиксације и префиксације генерално.

Одабир „правог” видског парњака изведеног префиксом представља нарочити проблем приликом учења српског језика као страног. У раду Самарцић–Миличевић (2013: 77–89) предлаже се израда специјализованог речника глаголског вида који би, између осталог, обухватао информације о постојању / непостојању секундарног имперфектива наспрам префиксираног глагола, што је податак који свакако недостаје у постојећим ученичким материјалима. Значајан допринос овог рада јесте оригиналан приступ заснован на квантитивној дистинкцији између *продуктивних* и *непродуктивних облика*. Под продуктивним облицима ауторке подразумевају глаголе изведене префиксима који се додају већем броју мотивних глагола, док су непродуктивни облици изведени префиксима који се везују за мали број глагола. Уочена је мања вероватноћа развијања секундарних имперфектива од непродуктивних облика.

Рад Ђуровић–Спасојевић (2014: 183–197) представља ретко истраживање новијег датума посвећено питању префиксираних видских парњака. Проблем утврђивања правих видских парњака изведених префиксом представљен је на примеру глагола *болети* и *писати*. Ауторке су анализирале подударност семантичких реализација између два мотивна глагола (*болети* и *писати*) и њихових префиксираних твореница, као и од њих секундарно имперфективизованих глагола, с циљем да се утврди постојање видског

³² На пример, у граматичи Барић и др. 1990 значење перфективности, под којом се подразумева чиста перфективност, није приписано префиксима *из-*, *по-* и *у-*, иако постоје примери типа *јести* – *појести*, *радити* – *урадити* и сл., где наспрам свршеног глагола нема секундарног имперфектива и којима се исказује исти однос као у *писати* – *написати*, који се сматра чисто видским. С друге стране, како примећује Шарић (2011: 11), префикс *мимо-* уврштен је у списак правих перфектива, а видске корелате изведене овим префиксом није једноставно наћи.

парњаштва. Анализа је показала да глаголи с богатом полисемијом не показују потпуно значењско поклапање, што важи и за пар прост несвршени глагол – префиксирани свршени, али и за однос између секундарно имперфективизованог глагола и глагола од којег је изведен. Ауторке закључују: „Јасно је, међутим, да само моносемантични глаголи имају потпуно исту семантику у оквиру видског пара, па је дефиниција видског пара да су то глаголи који су семантички исти, а разликују се само по виду – уска.” (Исто: 195), чиме потврђују схватање И. Грицкат и М. Дешића. Такође, уочено је да на релацији перфективни глагол – секундарни имперфектив углавном постоји потпуно поклапање значењских структура, што подржава тезу да у случају секундарне имперфективизације постоји право видско парњаштво између другог и трећег члана (Исто: 195).

У докторској дисертацији *Двовидски глаголи у савременом српском језику* М. Спасојевић једно поглавље посвећено је двовидским глаголима у контексту видског парњаштва, односно могућности образовања видских парова код двовидских глагола (Спасојевић 2015: 251–264). Познато је да се двовидски глагол може тумачити као јединица унутар које се остварује видско парњаштво, али и сам двовидски глагол може бити члан два видска пара (у један улази са имперфективном вредношћу, када наспрам њега стоји префиксирани парњак или парњак изведен суфиксом *-нути*, а у други перфективном вредношћу, када корелира са суфиксираним глаголом). Ситуацију усложњава полисемија, па се наспрам различитих значења могу образовати различити парњаци (*везати* (пф.) – *везивати* / *завезивати* / *превезивати* / *повезивати* / *свезивати* / *увезивати*; *везати* (импф.) – *завезати* / *превезати* / *повезати* / *свезати* / *увезати*). Ауторка издваја неколико типова остваривања видског парњаштва код двовидских глагола. Значајни допринос ове студије свакако је, између осталог, и потврђеност на грађи и примерима тенденције префиксације двовидских глагола у савременом српском језику. Утврђено је да, са једне стране, префикси учествују у појачавању перфективности двовидских глагола, када представљају пандане перфективној реализацији двовидских глагола, а, са друге, представљају јединице са новим значењем а не видске конкуренте перфективној вредности двовидских глагола (в. и Спасојевић 2014: 235–245).

У домаћим студијама које разматрају значења префикса као једно од значења префикса издваја се чисто видско значење.

И. Грицкат (1966–1967: 202) наводи два префикса без граматичке функције перфективизације: *до-*, са просторним значењима и једним временским – ‘привођење радње крају’ и *над-*, са просторним значењем (и могућим фигуративним). Ауторка потом издваја префиксе код којих је присутније остваривање лексичке функције (*под-*, *при-*, *у-* (< *вњ-*), *уз-*; *од-*, *раз-*, *пре-*, *про-*), а граматичку функцију поседују у случајевима слагања њиховог просторног значења с одговарајућим глаголским, што се илуструје на следећи начин: *под-*: померањем префиксног значења у фигуративност остварује се циљ изражен у мотивном глаголу, на пример, у пару *митити* – *подмитити* (стр. 202); *при-*: „[...] ако се глагол *пасати* узме у значењу припасивања сабље (не опасивања каиша) његов је видски парњак *припасати* (са значењем префикса као у *привући*) (стр. 203)”; *у-* (< *вњ-*): „има конкретно просторно значење залажења у унутрашњост, у дубину; када се такво значење сложи са одговарајућим глаголским, постигне се чиста перфективизација: *резати* (‘утискивати шаре или слова’, а не: ‘оштрили, дељати и сл.’) – *урезати* (стр. 203)”; *уз-*: „остаје чињеница да је српскохрватски лишен ове могућности граматичке перфективизације [...]. Могло би се указати на глагол *ускратити* према нешто ређем семантички одговарајућем *кратити*, у који је префикс *уз-*, са једним од својих основних значења покрета, повлачења уназад (као код *узмаћи*), ушао као елеменат граматичке перфективизације (стр. 203).”; *од-*: „са аблативним значењем (као у *одвући*) ступа у везу с *гајити*; добива се: гајењем провести нешто од првобитног стања до потребног. Како то и јесте остварење семантике основног глагола, сложеница *одгајити* постаје његов видски корелат (стр. 204)”; *раз-*: „Основна је семантика растављање, центрифугалност. Ако у глаголском садржају лежи стремљење ка таквом циљу, префиксом *раз-* оно ће бити доведено до извршења. Дељење на раздвојене делове: *удити* – *разудити*, *черечити* – *рашчеречити*, *комадати* – *раскомадати*, *кокати* – *раскокати*. (стр. 204)”; *пре-*: „Семантика прелажења или премештања, превлачења преко нечега, с једног на други крај, погодна је да се неутралише у чисту видску функцију приступајући уз такве глаголе као што су *сећи* (са основном перцепцијом сечења на делове, а не површног засецања, одсецања и др.) – *пресећи*, *половити* –

преполовити, крижати – прекрижати (стр. 204)”; *про-*: „Семантика овог префикса није разграната – то је продирање кроз нешто, али се при чистој перфектизацији јављају разнолики случајеви. Сасвим је конкретно остварење основног глаголског значења код *бушити – пробушити, решетати – прорешетати* (стр. 205)”. Веће могућности остваривања у граматичкој перфективизацији, према И. Грицкат, показују префикси: *за-, из-, на-, по-, с-, о-* и *у-*, који представљају предмет овог рада и о којима ће бити више речи у одговарајућим потпоглављима.

Према М. Стевановићу (1981: 434), префикс доноси „извесну измену значења глагола с којим сраста у сложеницу”, али постоје глаголи у којих су сва значења префикса ишчезла, а као једино (или готово једино) истиче се значење ’извршења радње / довођења радње до краја / свршетка радње основног глагола’, односно „значење глагола с префиксом своди се на свој видски лик”, што је забележено код глагола изведених следећим префиксима: *за-, из-, на-, од-, по-, под-, пре-, при-, про-, с-, у-, уз-* (стр. 434–450). Аутор не бележи глаголе с префиксом *о-* (*об-, оба- и оп-*) у којима би било актуализовано само видско значење префикса³³, а за префикс *под-* у искључиво видској функцији наводи глаголе *подмирити, потхранити* и *подгајити*. Префикс *раз-* увек уноси специфично значење у новонастали глагол.

У студији Бабић (1986: 477–494), у делу о префиксалној творби глагола, као једно од значења префикса наводи се ’постизање циља / довођење до резултата’, које окупља примере чистих перфектива изведених префиксом. Наведено значење регистровано је код следећих префикса: *из-, на-, о-, по-, про-, раз-, с-, у-, уз-* и *за-*. Сличан је поступак у граматици П. Мразовић (2009: 94–98), у којој се видски парњаци сврставају у окриље резултативног и финитивног значења.

У *Творби речи у савременом српском језику* И. Клајна, у тому о слагању и префиксацији, указано је да се често „јавља проблем како разликовати тзв. ‘чисту’ перфективизацију, нпр. *писати – написати*, од оне где уз промену вида префикс доноси и друга, специфична значења, нпр. *писати – уписати, исписати*,

³³ Наговештено је да се глаголи са значењем „обухватање објекта на коме се врши радња у целини” (*ожалити, оплакати, оговарати, олајавати, облагати, оклеветати, оглобити, ограбити, опљачкати, обузети, окудити, оевати*) приближавају таквој могућности (Стевановић 1964: 441).

отписати и тако даље”, али, истакнуто је да предмет истраживања није аспектологија, те да питања чистог парњаштва неће бити разматрана дубље (Клајн 2002: 241). Ипак, описујући значења појединих префикса (стр. 250–286), аутор је издвојио глаголе у којима осим перфективизације не препознаје други семантички уплив префикса. Граматичка функција перфективизације препозната је у глаголима изведеним префиксима: *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *од-*, *по-*, *пре-*, *при-*, *про-*, *са-*, *у-* и *уз-*, при чему је наглашено да се префикси *пре-*, *при-* и *уз-* јављају као перфективизатори врло малог броја глагола³⁴, а да за префикс *раз-* нема сигурних примера у којима би овај префикс функционисао искључиво као маркер перфективности. Указано је на изузетну заступљеност префикса *из-* и *у-* као средстава за (чисту) перфективизацију.

У граматици Станојчић–Поповић (2005: 161) наилази се на једну терминолошку недоследност када је реч о перфективизацији префиксом. Наиме, аутори објашњавају да: „Ако се префикс *из-* (односно било који други) дода имперфективном глаголу, сложен с префиксом тај глагол постаће перфективан: *из-* + *мутити* > *измутити*, који значи ’свршени завршни тренутак радње означене глаголом *мутити*’”. Међутим, пример *избацити* (и многи други) не значи ’свршени завршни тренутак радње означене глаголом *бацити*’, већ, како сами аутори непосредно пре наведеног цитата дефинишу – ’извршити радњу глагола *бацити* тако што ће се тиме неко / нешто покренути *из* унутрашњости ван’. У наведеном цитату аутори су изједначили перфективизацију (превођење имперфективног глагола у перфективни) и чисту перфективизацију (превођење имперфективног глагола у перфективни без новог лексичког наноса). Нешто даље, приликом навођења значења префикса, аутори употребљавају као синонине термине *функција перфективизације* и *значење свршености*, које бележе у глаголима с префиксима *до-*, *за-*, *из-*, *на-* и *про-*, док за префикс *с-* наведено значење није издвојено, иако и глаголи с овим префиксом могу бити чисти перфективи, а префикс *с-*, наравно, обавља функцију перфективизовања мотивних имперфективних глагола.

³⁴ *Пре-* служи као перфективизатор у: *прекорити*, *пресудити*, *преварити*, *преплашити*, *престрашити* и још неколико. За префикс *при-* примера чисте перфективизације нема, осим у *присилити* према *силити*. *Уз-* је средство перфективизације у свега шест глагола: *узорати*, *ускопати*, *узрадити*, *уз(а)брати*, *успротивити се* и *узјогунити се*.

У *Нормативној граматици српског језика* П. Пипера и И. Клајна из 2014. године, у оквиру поглавља *Творба речи*, разматрано је и грађење речи префиксацијом, које обухвата и творење префиксалних глагола. Аутори издвајају осамнаест глаголских префикса у српском језику, од којих већина потиче од предлога, а префикси страног порекла нису узети у обзир. Дат је преглед најчешћих значења ових префикса, од којих је за осам као посебно значење издвојено и значење чисте перфективизације: **за-** у *забележити, закаснити, запитати, зачудити се*; **из-** у *изгубити, изменити, израдити, искористити*; **на-** у *написати, насмејати се, настрадати, научити*; **од-** у *одгајити, одиграти, отпевати*; **по-** у *побећи, погледати, позвати, појести, покајати се, порастати, послати*; **про-** у *пробудити, продужити, проклетити, пролити*; **с(а)-** у *згрејати, сакрити, сачувати, смирити, свршити*; **у-** у *угрејати, умирити, упитати, урадити, уследити, учинити*. Као и у студији Стевановић (1981), значење чисте перфективизације за префикс *о-* није издвојено.

Из овог кратког прегледа уочава се да у српској науци о језику, у утицајним граматицама и дериватолошким студијама, као и у појединачним научним радовима, постоји сагласност око прихватања префиксираних глагола као чланова видског пара.

У појединачним научним радовима који су разматрали питање префиксације и видског парњаштва као централна издвајају се питања лексичке подударности мотивног и префиксираних глагола и могућност стварања трећег члана у процесу секундарне имперфективизације. Разматрани радови показали су на примерима да је подударност у лексичким значењима између мотивног и префиксом изведеног мотивисаног глагола само делимична, те се као решење наметнуло да у префиксираних видских парњака треба уврстити оне глаголе који се бар у једној семантичкој реализацији подударују с мотивним глаголом (уз, наравно, видску опозицију). Што се секундарне имперфективизације тиче, већина аутора подржала је мишљење које су водећи аспектолози 20. века заговарали – у случају постојања секундарног имперфектива прави видски пар чине префиксирани глагол и према њему секундарно имперфективизовани. Овој

концепцији противила се И. Грицкат, а као аргумент у одбрану таквог схватања могли би се узети и примери у којима се показује да секундарни имперфектив и прост несвршен глагол (први члан низа) показују подударност у неким значењима.

Што се тиче синтетичких студија које разматрају значења префикса, глаголи наведени као примери чисте перфективизације префиксом у наведеним радовима разликују се: поједини глаголи су код једних аутора сврстани у одређену значењску групу префикса, код других су међу примерима чисте перфективизације префиксом. Такође, нису подударна ни мишљења о томе који префикси остварују чисто видску функцију. О неусаглашеним ставовима говорићемо више у оквиру анализе појединачних префикса. На овом месту желимо још да истакнемо да су у примере чисте перфективизације навођени и префиксирани глаголи према којима постоје секундарне имперфективизације, што, дакле, није био критеријум који је узиман у обзир а образложења за такав поступак у приказаним студијама изостају. Стиче се утисак да се у *Нормативној граматици српског језика* ипак водило рачуна да примери глагола с префиксом у функцији чисте перфективизације буду они који не ступају у процес секундарне имперфективизације, јер је највећи број наведених примера такве природе, али има и одступања (*израдити, искористити, одгајити, позвати, продужити, проклетити, пролити, сакрити, смирити, свршити*).

1. 3. Акционалност и видско парњаштво

Категорији глаголског вида блиска је категорија акционалности.³⁵ У питању је категорија која се раније није раздвајала од глаголског вида, а раздвајање је дошло са С. Агрелом почетком 20. века, када је је глаголски вид (*Aspect*) дефинисан кроз опозицију двају видских значења (перфективност / имперфективност), а под акционалношћу (*Aktionsart*) почеле су да се подразумевају семантичке функције префиксираних глагола (и појединих

³⁵ Термин *акционалност* (у нем. *Aktionsart*, енгл. *lexical aspect*, рус. *способы (глагольного) действия* итд.), предложен у србистичкој литератури у новије време, путем радова који контрастивно разматрају српски и друге словенске језике (в. Поповић 2005, Ивановић 2012, 2016), користићемо и у овом раду.

непрефиксираних глагола и глагола изведених суфиксом) (према Ивановић 2012: 9). О блискости категорија глаголског вида и акционалности сведочи и податак да се раније у српској лингвистици акционалност посматрала као подврста глаголског вида, као глаголски лик или подвид (уп. Мразовић–Вукадиновић 2009: 77, Спасојевић 2012: 16).

Дијахронијски посматрано, акционалност (*Aktionsart*) јесте појава старија од аспекта, а развој нове категорије вида у прасловенском језику у вези је са префиксацијом глагола. Наиме, префикси су примарно, као и предлози, представљали средства са лексичком функцијом – у споју с глаголом реализовали су просторна значења, касније и апстрактна. Претпоставља се да се видска функција развила касније: „процесом апстраховања просторна ограниченост радње преозначава [се] у временску: префикс развија значење свршености радње у времену. На тај начин у словенској категорији вида укрстила су се два система релација: старији, дистинкције по степену трајања, *Aktionsart*, и млађи, дистинкције по свршености и несвршености, *Aspect*.” (Дилпарић 2002: 64). Префиксирани глаголи први су ушли у опозицију *verbum imperfectum* : *verbum perfectum*, губљењем могућности означавања процеса, а суфикси за имперфективизацију довешће до видског диференцирања глагола, што је условило граматикализацију префикса (Исто: 64–65).

Акционалност се у различитим приступима различито разумева, али се, према Љ. Поповић (2008: 155), може констатовати да међу аспектолозима постоји сагласност у погледу дефинисања суштине акционалности као категорије која обухвата различите семантичке класе глагола.³⁶ Без намере да исцрпно наводимо и коментаришемо литературу која се бави овом проблематиком, задржаћемо се само на неколиким србистичким студијама које ће нам омогућити да позиционирамо предмет нашег рада у односу на категорију акционалности.

У *Gramatici srpskohrvatskog jezika za strance* Павице Мразовић из 2009. године промењен је приступ глаголском виду управо увођењем категорије акционалности. Отклон од традиционалног поимања вида у србистици огледа се,

³⁶ У србистичкој литератури акционалност се разумева као категорија у оквиру које се префиксалним и суфиксалним средствима изражава начин на који се представља глаголска радња (Пипер–Клајн 2014: 176). Подељена су мишљења о томе да ли је у питању лексичко-граматичка категорија (Пипер–Клајн 2014: 176) или лексичка категорија (Мразовић 2009: 95).

пре свега, у непризнавању чисте перфективизације префиксом. Наиме, сматра се да видски парњак може бити само онај изведен суфиксом, док префикси увек мењају значење мотивног глагола (Мразовић 2009: 84–86). Тако се у акционалне глаголе сврставају и парови типа *писати* – *написати*, којима се приписују акционална значења резултативности (‘довођења до резултата радње’), односно финитивности (‘завршетка радње / процеса’) (Исто: 95). У видске парове уврштени су само глаголи типа *бацити* – *бацати* и *исписати* – *исписивати*. Можемо приметити да и глаголи типа *бацити*, *исписати* поседују у односу на несвршени парњак исто семантичко обележје (резултативност / финитивност), које је у случају *писати* – *написати* аргумент за непризнавање статуса видског парњаштва.

Студија П. Новакова из 2005. године,³⁷ посвећена односу глаголског вида и типа глаголске ситуације³⁸ у савременом енглеском и српском језику, доноси реинтерпретацију традиционалног поимања глаголског вида у србистици³⁹ и Aktionsart-а. Како се П. Новаков бавио упоређивањем глаголских система двају језика и тежио лингвистичким уопштавањима природе двају категорија, приликом дефинисања категорије вида и акционалности пошао је од обимнијих типолошких проучавања и општијих елемената посматраних категорија. Тако, аутор полази од опште дефиниције глаголског вида дате у радовима Б. Комрија 1976 и М. Риђановића 1976, по којој глаголски вид представља ситуацију као целину (перфективност) или структуру (имперфективност), а приликом дефинисања типа глаголске ситуације као лексичке категорије која се односи на начин реализације глаголске ситуације⁴⁰ креће од класификације глагола З. Вендлера 1967 и издваја четири основна типа глаголске ситуације у српском језику (активности, стања, остварења и достигнућа) дефинисана на основу три дистинктивна обележја

³⁷ Монографија *Глаголски вид и тип глаголске ситуације у енглеском и српском језику* (2005) П. Новакова образована је на основу првог дела ауторове докторске дисертације *Глаголски вид и Aktionsart у енглеском и српском језику*, одбрањене 1992. године на Филозофском факултету у Новом Саду.

³⁸ Термин *тип глаголске ситуације* П. Новаков предлаже наместо термина *Aktionsart*.

³⁹ Другачије сагледавање глаголског вида понудили су раније и Риђановић (1976) и Хлебец (1990).

⁴⁰ Под глаголском ситуацијом подразумевају се све ситуације означене глаголом, дакле, и традиционалне радње и стања. Активности и стања у студији П. Новакова дефинишу се као одређени типови глаголске ситуације.

(стативност, трајање, циљ).⁴¹ У светлу наведене теоријске поставке, аутор је испитивао везу глаголске префиксације с типом глаголске ситуације и глаголским видом у српском језику,⁴² подвргавши анализи префиксирани глаголе,⁴³ које је, путем одговарајућих синтаксичких тестова, класификовао на основу њихове видске припадности и обележја типа глаголске ситуације.

За наш рад значајни закључци донесени у овој студији јесу:

Начин разумевања опозиције имперфективност / перфективност као структуре / целине и типа глаголске ситуације као активности, стања, достигнућа и остварења омогућили су да се те две категорије значењски разграниче (стр. 129–130).

Имперфективни глаголи према типу глаголске ситуације могу представљати активности и стања, перфективни остварења и достигнућа (стр. 83–84).

Имперфективност и перфективност у опозицији су само преко обележја *циљ*: имперфективност поседује обележје циљ (–) : перфективност одликује обележје циљ (+), из чега се може извести опште правило „да је свака глаголска лексема чији тип ситуације подразумева обележје +циљ истовремено и перфективна” (стр. 131).

Истраживање је показало да се префиксација, али и суфиксација, повезују с типом глаголске ситуације, односно да се додавањем суфикса и префикса, готово по правилу, пре свега мења тип глаголске ситуације (стр. 81).

Уколико се префикс додаје несвршеним глаголима, преводи их из активности или стања у достигнућа или остварења, мења им, дакле, дистинктивна обележја. Префиксацијом свршеног глагола не мења се тип ситуације (достигнућа остају достигнућа) (стр. 81).

Када се суфикс додаје свршеном глаголу, био он с префиксом или не, односно у случају кад је суфиксација секундарни процес или кад је мотивни

⁴¹ У питању је контрастивна анализа српског и енглеског језика, па су издвојена општа обележја која чине суштину типа глаголске ситуације, а значења попут итеративности, аугментативности, сативности, инхоативности и др. у овом раду посматрана су као секундарна / додатна семантичка обележја у оквиру неког од основних типова глаголске ситуације, а не као дистинктивна (в. Новаков 2005: 50–52).

⁴² Део рада посвећен енглеском језику бави се односом енглеских глагола и глаголских фраза према типу ситуације и према два пара енглеских видских опозиција, у чију проблематику, због теме нашег рада, нећемо даље улазити.

⁴³ У анализу су укључени и глаголи с префиксом и суфиксом / инфиксом.

глагол прост свршен, као и у случају кад је средство суфиксације суфикс *-нути*, долази до промене типа глаголске ситуације. Суфиксација не мења тип глаголске ситуације када се додаје несвршеним глаголима (*грести – грицкати; глумити – глуматати*), али тада уноси додатна семантичка обележја (деминутивност, пејоративност) (стр. 81).

На основу приказаних резултата, уочавамо да се и суфикси и префикси показују као равноправна средства у промени типа глаголске ситуације, односно у промени дистинктивних семантичких обележја. Једино у случају кад се префикс додаје свршеном глаголу или суфикс несвршеном не долази до промене дистинктивних семантичких обележја. И дистинктивна и додатна семантичка обележја, дакле, могу унети и суфикси и префикси.

У наведеном теоријском светлу посматрани традиционални видски парњаци представљају носиоце типова глаголских ситуација: нпр. *преписати* је остварење (циљ +, трајање +, стативност –), а *преписивати* је активност (циљ –, трајање +, стативност –).

Питања односа граматичког и лексичког вида (акционалности) разматрана су и у раду Новаков (2016: 31–41), у којем аутор уводи и појмове теличности и ограничености, настојећи да укаже на прожимања и разграничења међу категоријама. Значајна идеја изложена у овом раду је повезивање перфективности са ограниченошћу ситуације (са обухватањем ивичних тачака ситуације), а теличности са постојањем циља чије остварење доводи до одређеног резултата, из чега произилази да ће перфективни вид уколико је задана ситуација телична, подразумевати остварење циља (и то обухватањем ивичних тачака).⁴⁴

За разлику од рада Новаков 2005, који испитује дистинктивна семантичка обележја, студија *Акционалност – семантика и форма у савременом украјинском и српском језику*⁴⁵ М. Ивановић из 2016. године бави се додатним семантичким обележјима названим акционална значења или модификације. Акционална значења дефинисана су као показатељи одређених параметара протицања радње у времену, а формално су

⁴⁴ У новијој србистичкој литератури теличност се обрађује и у оквиру синтаксе (в. *Синтаксу савременог српског језика. Проста реченица*. П. Пипера и др. из 2005. године, одељак *Теличност*, стр. 803–812).

⁴⁵ Студија представља допуњен текст докторске дисертације *Изражавање акционалности у украјинском и српском језику*, одбрањене 2013. године на Филолошком факултету у Београду.

изражена првенствено на лексичко-творбеном нивоу, где је носилац акционалног значења афикс.⁴⁶ У анализу су укључене акционалне класе глагола (глаголске лексеме обједињене одређеним акционалним значењем или комбинацијом акционалних значења, са специфичним творбеним афиксима као носиоцима тог значења или тих значења), као и акционалне конструкције.⁴⁷ Ауторка је анализирала четири комплекса акционалних значења: комплекс фазних значења, комплекс детерминативних значења, комплекс плуралних и комплекс градуелних значења, одредивши елементе садржаја и средства њиховог изражавања у украјинском и српском језику, чиме је сачињен контрастивни опис акционалности у двама посматраним језицима. Истраживање је ослоњено на теоријско-методолошке поставке функционалне граматике петроградске школе у проучавању језика, а у испитивању категорије фазности и глаголске плуралности на теоријске претпоставке изнесене у радовима В. Ф. Храковског (1980, 1986, 1987, 1989, 2002), као и у радовима П. Пипера (2001, 2002, 2003, 2009).

За наш рад битно је да истакнемо да се М. Ивановић у поменутој студији бави управо оним глаголима који у споју с афиксом као носиоцем акционалног значења носе додатну семантичку модификацију у односу на мотивни глагол и не представљају видске парњаке мотивним глаголима. У уводу своје студије М. Ивановић напомиње да акционалност обухвата, осим акционалних значења, и акционална својства, која представљају иманентна, унутрашња обележја радње (Ивановић 2016: 15). Акционална својства јесу тачка додиривања категорије акционалности и вида. Тако, терминативност / атерминативност представља иманентно својство ситуације означене глаголом и уско је повезано са појмом границе⁴⁸ и глаголским видом: у зависности од тога постоји ли у глаголској семантици (унутрашња) граница, сви глаголи могу се поделити на терминативне и атерминативне, а опозиција несвршено / свршено заснива се на опозицији ограниченост / неограниченост унутрашњом границом. Такође, појам резултативности садржан је у појму терминативности. Према теорији

⁴⁶ Акционалност се у овој студији тумачи као семантичка категорија у чијој је основи обележавање начина на који се радња одвија у времену (Ивановић 2016: 15).

⁴⁷ Ауторка је учинила искорак из традиционалног приступа акционалности, укључивши у анализу и средства која нису само творбена, што је нарочито битно за контрастивне приступе, јер анализом само творбених средстава могу бити испуштени акционални изрази који се на другачији начин исказују у једном језику.

⁴⁸ О појму границе в. Пипер (2008: 307–321).

функционалне граматике, резултат је она граница коју достиже процес усмерен на њу (Бондарко 1987в: 56) и улази у сферу категорије вида – „резултативни глаголи су терминативни глаголи СВ и, као такви, видски парови одговарајућих терминативних глагола НСВ чије је аспектуално обележје усмереност на унутрашњу границу, односно на резултат у перспективи, потенцијални резултат” (Ивановић 2016: 20). На такав начин разумева се и значење завршетка ситуације: „Акционално значење завршетка ситуације слива се са значењем достизања границе. Терминативне ситуације, односно ситуације усмерене на достизање одређене унутрашње границе, завршавају се ‘саме од себе’ – достизањем те границе, односно постизањем предвиђеног резултата. Акционално значење завршетка ситуације овде се слива са аспектуалним (терминативно-видским) значењем резултативности, тачније речено представља имплицативни део његовог смисла.” (Ивановић 2012: 138). Из наведеног следи да се значења резултативности и завршетка ситуације реализују у перфективности, па ће свршени видски парњаци бити показатељи ових значења.

У студији *Језичка слика стварности. Когнитивни аспект контрастивне анализе* Љ. Поповић (2008) предлаже се когнитивнолингвистички приступ категорији акционалности. Ауторка је контрастивно испитивала концептуализацију времена и простора у украјинском и српском језику на примеру тзв. карактеризованих глагола (глагола са морфемски израженим аспектуалним значењем). За наш рад нарочито је значајно треће поглавље ове монографије (*Од концептуализације ка менталним сликама*), у коме се разматра нов модел описа акционалности (Поповић 2008: 151–285). У овом одељку наведене су табеле илустроване примерима акционалних типова глагола у српском и украјинском језику, као и приказ акционалних значења префикса у оба језика (стр. 232–244). О видским парњацима говори се у оквиру разматрања фазне функције краја радње, где је издвојен акционални тип резултативних глагола, који обављају функцију обележавања краја радње без истицања фактора њеног интензитета (*замазати, написати, офарбати, урадити* и др.) и које, према ауторки, одликује потпуна десемантизација префикса. О односу резултативности и видског парњаштва констатује се следеће: „Могло би се рећи да је општерезултативни акционални тип глагола према неутралности карактера

одвијања радње коју описује максимално близак свршеном глаголском виду, тј. веома је тешко направити неку видљиву границу између чисто видског глаголског пара и опозиције у којој су односи маркирани додатним семама. Једнодимензионална концепција таквих глагола у којој је истакнуто достизање границе радње уз потпуно занемаривање осталих аспеката тродимензионалне концептуализације потврђује претпоставку да општерезултативни глаголи заправо представљају граматичку, а не семантичку класу глагола” (Исто: 202). У основи таквих глагола биће гранични или лимитативни несвршени глаголи који претпостављају логичан наставак и завршетак започете радње.⁴⁹ Перфективизација нелимитативних глагола такође је могућа, али уз додавање другог додатног значења (*живети – доживети*) (Исто: 166).

На крају овог кратког прегледа поменули бисмо да су акционалности на српском материјалу посвећене и друге студије,⁵⁰ а питањима у вези са акционалношћу приступало се и у појединачним србистичким радовима.⁵¹

Од поимања категорије акционалности и глаголског вида зависиће и однос према видском парњаштву. Новија истраживања, и англосаксонског усмерења и она с полазиштем у функционалној граматици руске школе, примењена су у новије време и на српске језичке датости и полазе од схватања да поједина акционална значења (тзв. дистинктивна семантичка обележја / акционална

⁴⁹ У такве глаголе сврставају се: 1. процесно-резултативни глаголи, који означавају радњу која је у току, усмерена на достизање резултата (*будити, ловити, тражити* и др.) и 2. резултативно-пантивни глаголи, чија је радња усмерена ка постизању резултата путем постепеног остваривања: а. инхоативни глаголи са значењем постепеног стицања одређеног обележја (*расти, горети, старети, венути*), б. глаголи са значењем стварања објекта, приписивања објекту одређене карактеристике (*зидати, фарбати*), в. остали глаголи са значењем опште резултативности, усмерености ка досезању одређене границе (*читати, гледати, јести* итд.) (Поповић 2008: 166).

⁵⁰ Пре свих Ђ. Грубор 1953 разматра видска значења, од којих многа, из данашњег угла, припадају сфери акционалности; М. Риђановић 1976 разумева видска значења као део граматике, а акционална као део лексике и указује на проблем њиховог разграничења; Б. Тошовић 2009 издваја акционалне класе у српском (као и у хрватском и бошњачком) језику у поређењу с руским.

⁵¹ На пример, И. Грицкат 1955–1956 разматра деминутивност и аугментативност, М. Ивић 1983 понављану радњу, С. Танасић 2005 итеративност, збирну вишекратност, П. Пипер 2002, 2003 квантитативност и градуелност итд. Генерално запажање јесте да су се домаћи аутори додиривали акционалних значења приликом разматрања значења префикса и суфикса, односно семантике префиксираних и суфиксираних глагола. Акционалне модификације (додатна семантичка обележја) издвојене су и у описним речницима српског језика, приликом дефинисања значења префикса.

иманентна својства) представљају тачку додиривања вида и акционалности. Тако, обележја досезање циља / резултата, завршетак радње / досезање границе, као и обележје трансформација / промена стања можемо разумевати као семантичка обележја перфективних глагола. Корелативни имперфективни глаголи у својој семантици садржаваће кретање ка досезању границе, циља, ка трансформацији. На пример, обележје циљ присутно је код имперфективног глагола *пећи*, као циљ који је задат, којем радња тежи, а чије ће извршење бити актуализовано у одговарајућем перфективном глаголу *испећи*. Можемо закључити да ће видско парњаштво бити остварено када глаголи који чине пар означавају ситуацију која је терминативна, односно телична.

Значења резултативности и краја радње која у новонастали глагол уносе префикси присутна су и у перфективним глаголима без префикса (уп. *разбити* – *разбијати*, *бацити* – *бацати*) и у том погледу, а у складу с горенаведеним поставкама, не би требало правити разлику у статусу видског парњаштва између парова типа *разбити* – *разбијати*, *писати* – *написати* и *исписати* – *исписивати*, јер су наведена обележја присутна у сва три перфективна представника, без обзира на тип, односно средство перфективизације. Са друге стране, значења која се у литератури називају додатним семантичким обележјима или акционалним модификацијама, а чији су носиоци (и) префикси, представљала би такав додаток лексичком значењу полазног глагола који онемогућава видско парњаштво.

1. 4. Закључак

Уобичајено је да се однос два глагола који су у опозицији само по видском значењу, док им је лексичко значење исто, сматра правим видским паром, а средства која учествују у процесу извођења глагола који чине пар средствима са правим / чистим видским значењем. Постојање правог видског пара имплицира и постојање другачијег, „неправог” видског пара, који се у литератури, како смо показали, везује за модел: *прост имперфективни глагол* : *префиксирани перфективни глагол*, у коме се префикс сматра јединицом са лексичким значењем. Овакву поставку проблематизују примери попут *писати* – *написати*, који су, према неким ауторима, близу томе да се сматрају правим видским паровима, али

се не прихватају као такви, према другима, пример *писати – написати*, за разлику од примера *писати – исписати* (у коме *исписати* представља парњак са *исписивати*, не са *писати*), одражава видско парњаштво. Префиксима у улози чисте перфективизације замера се, са значењске стране, нанос резултативности и, са формалне стране, могућност да наспрам префиксираног глагола постоји трећи, секундарно имперфективизовани члан.

У српској граматичкој литератури одјек наведене проблематике налазимо у *Gramatici srpskohrvatskog jezika za strance* (2009) П. Мразовић, која се противи укључивању префиксираних глагола у видско парњаштво, наводећи да префикс увек уноси лексичку промену. Према овој граматички, представници видског пара јесу само парњаци чији је други члан изведен суфиксом (*бацити – бацати, исписати – исписивати*). У *Нормативној граматички српског језика* (2014) П. Пипера и И. Клајна, такође, наилазимо на посебан однос према префиксацији у видском парњаштву – префиксом изведени парњаци смештени су у „видски пар у ширем смислу”. Иако изостаје подробније објашњење о томе да видском пару у ширем смислу не припадају сви префиксирани парњаци мотивног глагола, тај закључак може се ишчитати из датих примера, као и из поглавља *Творба речи* у истој граматички, где је значење чисте перфективизације приписано само појединим префиксима, и то као једно од више могућих значења. У *Творби речи у српском језику* (2002) И. Клајна, због природе студије, видски парови нису предмет разматрања, али се у прегледу префиксних значења разликују значења чисте перфективизације од осталих. Формални критеријум секундарне имперфективизације није узиман у обзир ни у једној граматички нити дериватолошкој студији српског језика, коју смо приказали у овом раду.

Проблематиком видских парова у српском језику, нарочито питању учешћа префиксације у видском парњаштву највише се бавила И. Грицкат у више својих радова. Овом питању у појединачним научним радовима пажња је касније ретко поклањана, а допринос малобројних каснијих истраживања јесте, пре свега, у указивању на то да видски парњаци не могу бити подударни у свим семантичким реализацијама (Дешић 1985: 75–85, Ђуровић–Спасојевић 2014: 183–197).

Истраживања акционалне семантике у српском језику новијег датума осветлила су донекле, чини се, испреплетеност видских и акционалних значења, и

то разликовањем иманентних и додатних акционалних својстава. Тако, иманентна акционална својства долазе с афиксом, упоредо са променом видског значења, и представљају имплицативни део перфективности, односно имперфективности. Додатна акционална значења, чији носиоци могу бити, такође, и префикси и суфикси, унеће у новонастали глагол значењску модификацију и такви глаголи неће представљати парњаке одговарајућем мотивном глаголу.

Чињеница је да су у српској науци о језику видски парови типа *прост имперфективни* : *префиксирани перфективни глагол* третирани као парови у граматицама и приручницима, а с обзиром на сложеност овог предмета, на коју је у славистици скретана пажња, изненађује да овом језичком феномену није посвећивано много пажње у истраживањима српског језика. Отуд се покушај одређивања и систематизовања глагола овог типа чини релевантним предметом истраживања.

2. Предмет и циљеви рада

2. 1. Предмет рада

Предмет нашег рада чине глаголи изведени префиксима *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-* и њихови мотивни глаголи, који заједно образују видски пар. Наведени префикси, према И. Грицкат (1966–1967: 206), показују веће могућности остваривања у граматичкој перфективизацији у односу на друге префиксе, што је разлог њиховог одабира за предмет нашег истраживања.

Како је показано у претходном поглављу, префикси *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-* тумаче се као носиоци функције чисте граматичке перфективизације у домаћим граматикама и дериватолошким радовима, али указује се и на то да нису сви глаголи изведени овим префиксима прави видски парњаци мотивном глаголу. Ипак, јасне смернице за изналажење правих парњака овог типа изостају, па ћемо у овом раду поћи од следећих поставки у разумевању видских парова чији је други члан изведен префиксом, донесених на основу предложених решења у домаћој науци:

1. Видски пар чине два глагола супротна по виду, а који се подударају у бар једној семантичкој реализацији;
2. У случају видског двојства и контекстуално и рекцијско окружење видских парњака мора бити једнако;
3. Уколико префиксирани глагол подлеже секундарној имперфективизацији, не представља прави видски парњак свом мотивном глаголу.

За критеријум подударности у бар једној лексичко-семантичкој реализацији ослонили смо се на радове који указују на то да глаголи углавном нису моносемантични и да је дефиниција по којој видски пар чине два глагола истог лексичког, а различитог видског значења уска. Таква дефиниција не прецизира степен лексичке подударности међу двама глаголима, а богата полисемантичка глаголска структура не дозвољава поклапање у свим значењима. Напоменућемо да свакако постоји већа лексичка подударност између несвршеног и суфиксом изведеног глагола, али да се и у тим случајевима јављају изузеци.

Значењска неподударност на лексичком нивоу пресликава се и на друге језичке нивое, те уколико два глагола не показују рекцијску и контекстуалну једнакост, нећемо их сматрати правим видским паровима.

Као критеријум за проверу граматикалности префикса прихватили смо и тест секундарне имперфективизације. Наиме, водећи аспектолози 20. века залагали су се за овај критеријум и сматрали да у случају постојања секундарног имперфектива прави видски пар чине префиксирани глагол и према њему секундарно имперфективизовани. Ово схватање предност даје суфиксираним парњацима над префиксираним, јер би се у супротном паровима сматрали и, на пример, *писати – исписати* и *исписати – исписивати*, што би утицало на концепцију двојства у глаголском виду. Како је концепција двојства присутна и у српској лингвистици (пре свега у лексикографској пракси, а ишчитава се и у граматицама и дериватолошким радовима који предност дају суфиксираним парњацима), ослонили смо се на наведени критеријум. У таквој поставци, дакле, разликујемо глаголе типа *написати* и *исписати* према формалном критеријуму; прве уврштавамо у видске парњаке, а друге, због ступања у процес поновне имперфективизације, не.⁵² Ипак, сматрамо да појава секундарне имперфективизације још увек није испитана у домаћој лингвистици (пре свега, из семантичког угла) и да су таква истраживања неопходна како би се однос глагола типа *писати – исписати – исписивати* осветлио, те одредио њихов статус у контексту видског парњаштва. Такође, и даље је отворено питање зашто једни глаголи ступају у процес секундарне имперфективизације а други не и постоје ли за то семантички разлози и предуслови.

Дакле, у овом раду под видским парњаком изведеним префиксом подразумеваћемо онај глагол који се са мотивним подударом у бар једној семантичкој реализацији, чије је рекцијско и контекстуално окружење исто као код мотивног глагола и који се даље не може имперфективизовати.

Такође, сматрамо потребним да се на почетку рада изјаснимо о разумевању тзв. празних префикса, јер нашу грађу чине управо глаголи који су се традиционално у славистици сматрали глаголима са префиксима без значења

⁵² На тај начин, оформићемо корпус употребљив, у неком будућем истраживању, као полазна тачка за испитивање односа глагола који не ступају у процес секундарне имперфективизације и оних који у тај процес улазе.

осим видског. Склони смо идеји која немогућност апстраховања префиксног значења у глаголима овог типа објашњава тзв. преливањем префиксне и глаголске семантике, а коју је у српској лингвистици подржавала И. Грицкат (1966–1967).⁵³

Битно је истаћи да без обзира на то сматра ли се префикс значењски „празним” или „пуним”, префиксирани глаголи које испитујемо показују подударност са својим мотивним глаголима на лексичком нивоу, а видску опозицију, што је критеријум за њихово сврставање у видске парове. У складу са тим, очекује се да префикси у глагол који перфективизују неће унети акционалне модификације, семантичке црте које новонастали глагол удаљавају од мотивног. Такође, префиксирани глаголи које посматрамо носиће обележја досезања циља и завршетка радње. Реч је о акционалним (дистинктивним) својствима која долазе упоредо са перфективношћу. Њихови имперфективни пандани, како би се остварили услови за видско парњаштво, представљаће терминативне глаголе несвршеног вида (чија је радња усмерена на унутрашњу границу), односно изражаваће теличну ситуацију (усмерену на резултат, циљ у перспективи). У дистинктивна акционална својства карактеристична за перфективне глаголе убрајамо и моменталност, која се јавља као семантичко обележје и суфиксираних парњака (ударити – ударати, разбити – разбијати итд.).⁵⁴ Дакле, из угла акционалности, перфективни видски парњаци поседоваће обележја резултативности, финалности и моменталности.

2. 2. Циљеви рада

Као што је показано у уводном делу дисертације, глаголи који представљају предмет нашег рада заузимају посебан статус у аспектологији, због чега постоји потреба за сачињавањем њиховог инвентара. Отуд је главни циљ овог истраживања утврђивање и издвајање видских парњака типа *несвршени*

⁵³ Показали смо раније да истраживања когнитивнолингвистичког усмерења полазе од овог схватања, а у српској лингвистици истраживања префиксне семантике у теоријско-методолошком кључу когнитивне лингвистике још увек су у повоју: в. Кликовац 2000, 2012, Миљковић 2014, 2015, 2016.

⁵⁴ Под моменталношћу подразумевамо тзв. тренутносвршене глаголе, а о разликовању неколико типова моменталних глагола в. Поповић (2008: 194–197). У новијим акционалним класификацијама моменталност, односно семелфактивност (термин који се користи да означи и све моменталне глаголе и посебан тип моменталности) посматра се као дистинктивно семантичко обележје (в. Смит 1991, Глођевић 2016).

мотивни глагол – свршени мотивисани глагол изведен префиксом: за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-, чиме ће бити сачињен регистар глагола поменутог типа.

Такође, овај рад треба да укаже и на потешкоће на које се наилази приликом одређивања видских парњака, а које се тичу односа између чисто видског значења и акционалних значења, па је један од циљева рада и осветљавање тог односа. Главно истраживачко питање које смо поставили јесте: Да ли видски парњаци могу бити представници одређене акционалне класе глагола, односно носиоци додатних акционалних значења? Како смо навели у опису предмета нашег рада, уколико два глагола представљају видске парњаке, подударна су им лексичка значења и изведени парњак не сме поседовати додатно акционално значење, тзв. акционалну модификацију.⁵⁵ У складу с тим, очекивано је да ће префиксирани парњаци бити представници тзв. видског значења префикса, које се у традиционалној лингвистичкој литератури и лексикографији именује као чиста перфективизација / 'извршење радње' / 'довођење радње до краја' и сл., а у акционалним класификацијама биће представници резултативних, финалних⁵⁶ и моменталних глагола. Након прелиминарних истраживања (Ђорђевић 2017: 203–212), утврдили смо да се видски парњаци јављају и ван значењске групе 'извршење / довођење радње до краја', односно као носиоци различитих акционалних значења. Отуд је као главни истраживачки задатак постављено издвајање оних значења префикса,⁵⁷ односно префиксираних глагола која се у литератури сматрају акционалним модификацијама, а која поседују (и) видски парњаци.

⁵⁵ „Акционална значења изражена су, дакле, пре свега на **лексичко-творбеном нивоу**, када је у глаголској лексеми носилац акционалног значења творбени афикс [...] Припајањем одређене акционалне семе лексичком значењу мотивног глагола добијамо нову глаголску лексему. Ова лексема, разликујући се од мотивног глагола тим додатним акционалним обележјем, као маркирани члан чини са њим привативну опозицију.” (Ивановић 2016: 16).

⁵⁶ Под *финалним* или *завршним глаголима* подразумевамо глаголе којима се изражава завршна фаза ситуације / радње. Термин је коришћен у студији М. Ивановић (2016: 34) уместо термина *финитивни глаголи*, који се среће у српској лингвистици и који може довести до двосмислености (употребљава се да значи све завршне глаголе и посебан тип завршних глагола). Треба напоменути да се значења финалности и резултативности сливају (уп. Поповић 2008: 201, Ивановић 2016: 103).

⁵⁷ У литератури о акционалности, како је већ речено, носилац акционалног значења је префикс. Такође, у описним речницима српског језика уз префикс као одредницу дате су различите значењске групе глагола, а у *PMC* и *PCJ* (углавном) у самом семантичком опису истиче се да је реч о значењима префикса, не глагола.

2. 3. Значај истраживања

Досадашња истраживања дотицала су се питања учешћа префикса у видском парњаштву, али у овом домену проучавања предстоји још много посла, што је и разлог нашег интересовања за дату проблематику. Наведене циљеве, с обзиром на то да представљају питања још увек недовољно осветљена у досадашњим описима видских парњака и глаголског вида, сматрамо релевантним, а значај планираног истраживања видимо, пре свега, у преиспитивању и, надамо се, унапређењу нашег разумевања видских парњака, глаголске префиксације и, уопште, глаголског вида. Резултати истраживања могу се употребити у различитим областима теоријске и примењене србистичке (као и контрастивне) лингвистике (морфологија, творба речи, лексикологија, лексикографија, семантика, настава страног језика, превођење). Инвентар видских парњака овог типа, као један од планираних резултата нашег рада, може се применити као практично средство у настави српског језика, нарочито у настави намењеној страним говорницима. Такође, такав инвентар може се користити у сврхе превођења, као и у компаративним истраживањима српског и других словенских језика, те српског и несловенских језика, где се глаголски вид исказује другачије. Рад представља допринос морфологији српског језика у смислу одређивања и описа видских парњака поменутог типа, а његов значај за лексикологију српског језика јесте у додатном осветљавању семантичких карактеристика посматраних парова глагола, с чим су у вези акционална значења глагола. На основу резултата истраживања, који укључују разматрање лексикографских описа видских парњака, могу се извести смернице за прецизно преношење податка о видском парњаштву у речницима српског језика. Примену планираног истраживања видимо у даљим испитивањима глаголског вида, нарочито у оним која би се бавила видским парњаштвом (оствареним како префиксацијом, тако и суфиксацијом), значењем свршености, односно несвршености, односом вида и акционалности и глаголском префиксацијом.

3. Корпус и метод рада

3. 1. Корпус и методолошки поступак прикупљања грађе

Грађа за ово истраживање ексцерпирана је из једнотомног *Речника српскога језика* Матице српске (у даљем тексту *РСЈ*) и обухвата глаголе свршеног вида изведене префиксима *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-* и њихове мотивне просте несвршене глаголе, који заједно чине видски пар. Семантички описи и примери преузимани су из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (у даљем тексту *РСАНУ*), а значења одредница још увек необрађених у овом тезаурусу проверавана су у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (у даљем тексту *РМС*). Такође, поједини примери преузимани су и из *Корпуса савременог српског језика* Математичког факултета у Београду (ЕК), а, ређе, и из других извора, када је то у раду назначено.

Поступак прикупљања грађе подразумевао је неколико корака. Најпре су из *РСЈ* издвојени сви глаголи с префиксима *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-*. Након тога, из грађе су, ради испуњавања формалних критеријума, изузети:

- глаголи према којима стоји секундарно имперфективизовани глагол⁵⁸ (*избости (се) – избадати (се)* итд.),⁵⁹
- глаголи чији је мотивни глагол перфективни глагол,⁶⁰

⁵⁸ Постојање секундарних имперфективизација проверавали смо у *РСАНУ*, односно у *РМС* и *РСЈ* за глаголе још увек необрађене у *РСАНУ*.

⁵⁹ Постоје случајеви да наспрам свршеног глагола стоји секундарни имперфектив који корелира само у једном значењу са свршеним глаголом. На пример, за глагол *избројавати РСАНУ* бележи само једно значење, подударно са другом семантичком реализацијом глагола *избројати*, из чега следи да *избројати* у другим семантичким реализацијама подударним са одговарајућим реализацијама мотивног *бројати* представља видски парњак мотивном глаголу. Такође, речници бележе секундарне имперфективизације чија би се употреба данас могла довести у питање (*обрисати – обрисавати, обојити – обојавати, обрукати – обрукавати, опрати – опирати, попити – попијати* и др.); с друге стране, има случајева незабележених секундарних имперфективизација, потврђених у савременом српском језику (нпр. *подебљавати*). Такви случајеви представљају неминовни пропуст у нашем истраживању, базираном на речничкој грађи. Ми смо се приликом оформљавања грађе за рад водили критеријумом да уколико је за одређени глагол забележена секундарна имперфективизација у речнику, глагол неће бити уврштен у грађу за истраживање. Свесни смо тога да феномен секундарне имперфективизације у домаћој лингвистици још увек није довољно истражен и да захтева посебна испитивања, која ће можда у будућности довести до другачијег сагледавања односа међу глаголима типа *писати – исписати – исписивати* у контексту видског парњаштва.

⁶⁰ Предмет рада су перфективни глаголи изведени од имперфективних мотивних глагола.

- глаголи нејасне мотивације и такви чији мотиватор није глагол (*изустити*), као и они везане основе;⁶¹
- глаголи мотивисани двовидским глаголом (*бомбардовати* – *избомбардовати*);⁶²
- глаголи наспрам чијег мотивног имперфективног глагола стоји суфиксирани перфективни глагол (*изударати*: *ударати* – *ударити*);⁶³
- глаголи деминутивног значења типа *исцепкати* од *цепкати*;
- вишеструко префиксирани глаголи.

Следећи корак подразумевао је сагледавање значења мотивних и мотивисаних глагола на основу семантичких описа датих у *РСАНУ*, односно у *РМС* и *РСЈ* за глаголе незабележене у *РСАНУ*. У грађу су уврштени они глаголи који се поклапају у бар једној семантичкој реализацији, била она у речнику представљена као примарна или као једна од секундарних. Глаголи са својим сложеним полисемантичким структурама најчешће показују поклапања и у другим семантичким реализацијама, које ћемо наводити када је то потребно, а за потребе овог рада постављен је минимални услов подударности видских парњака у једној семантичкој реализацији.

Такође, из грађе су изузети парови глагола који се не подударају у погледу рекције (*мозгати о нечему* – *измозгати нешто* и сл.), што је учињено с ослоном на смернице и примере дате у нашим дескриптивним речницима.

У следећој табели наведен је број ексцерпираних и анализираних глагола за сваки префикс (подразумеван је једнак број мотивних глагола према префиксираним мотивисаним):

⁶¹ У таквим случајевима не постоји имперфективни глаголски парњак.

⁶² Двовидски глаголи одликују се формално-семантичким специфичностима, а питањем видског парњаштва и префиксације двовидских глагола бавила се Марина Спасојевић у докторској дисертацији *Двовидски глаголи у савременом српском језику*, одбрањеној 2015. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

⁶³ У таквим случајевима, када наспрам несвршеног глагола стоји перфективни суфиксирани корелат (*ударати* – *ударити*), суфиксирани корелат узима се као прави видски парњак (према Клајн 2002: 256).

Табела 1. Број ексцертираних глагола по префиксима

Префикс	Број глагола
<i>за-</i>	85
<i>из-</i>	166
<i>на-</i>	130
<i>о-</i>	91
<i>по-</i>	128
<i>с-</i>	83
<i>у-</i>	173
Укупно	856

Поступак навођења глагола у раду је следећи:

- између несвршеног и свршеног глагола стављаћемо црту, подразумевајући значењску једнакост, а различитост само по виду (*шарати – ишарати*);
- уколико глагол има више морфолошких или фонетских ликова, између њих ћемо стављати косу црту (*ижђикљати / ижџикљати*); наводићемо и екавски и ијекавски облик глагола: замена јата бележиће се у загради, нпр. *жут(ј)ети*, а када то графички није могуће, наводићемо оба облика раздвојена косом цртом (*гњилети / гњиљети*).

3. 2. Метод рада

У раду користимо дескриптивни, аналитички метод, анализу речничких дефиниција, контекстуалну и семантичку анализу. Приликом утврђивања лексичке подударности између мотивног и мотивисаног глагола ослањамо се на поступак самеравања значења двају глагола на основу семантичких описа датих у речницима, као и на основу примера употребе глагола и заменљивости глагола у истом контексту. Овај поступак примењивала је И. Грицкат у више својих радова (1966–1967, 1984–1985), а у новије време коришћен је у раду Ђуровић–Спасојевић (2014) као анализа два имперфективна глагола: *болети* и *писати* и њихових твореница. Полазиште у анализи је мотивни имперфективни глагол, а сагледавају се семантичке реализације изведеница у односу на семантичке реализације мотивног глагола у циљу утврђивања корелативности значења.

Семантички опис глагола који испуњавају критеријуме за сврставање у видске парњаке осмишљен је у складу са постављеним циљем осветљавања односа између акционалности и видског парњаштва кроз издвајање оних значења префикса, односно префиксираних глагола која се у литератури сматрају акционалним модификацијама. Акционална класификација глагола вршиће се с ослонцем на класификације предложене у студијама Љ. Поповић (2008) и М. Ивановић (2016). Такође, уочена акционална значења упоредићемо са значењима префикса, односно префиксираних глагола издвојеним у одабраним синтетичким радовима и лексикографији, како би се пружио увид у то које традиционално издвојене значењске групе потпадају под одређени акционални тип.

Анализа је подразумевала следеће кораке:

- Преглед значења префикса датих у литератури и лексикографији;
- Издвајање оних значења у оквиру којих се појављују видски парњаци;
- Класификација глагола према поседовању семантичке црте која је у литератури тумачена као додатно семантичко обележје. У оквиру овог корака анализе показаћемо на примерима из грађе да је посматрано семантичко обележје присутно и у мотивном и у мотивисаном глаголу, што је и разлог за сврставање ових глагола у видске парњаке.

4. Семантичке особености префиксираних глагола у функцији видских парњака

4. 1. Уводне напомене

У овом поглављу бавићемо се глаголима с префиксима *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-* који задовољавају критеријуме за сврставање у видске парњаке и њиховим односом према акционалности. У оквиру сваког потпоглавља, издвојеног према префиксу као формалном обележју одређене групе глагола, најпре ћемо представити значења глагола с датим префиксом уочена у домаћој научној литератури и лексикографији. Потом ћемо пажњу посветити оним значењима која није једноставно одвојити од видског и на примерима из грађе указаћемо на постојање глагола који представљају видске парњаке а у литератури су тумачени као носиоци акционалних значења.

4. 2. Глаголи с префиксом *за-*

4. 2. 1. Значења глагола с префиксом *за-*

Префикс *за-* тумачи се као један од значењски најсложенијих префикса у српском језику. И. Клајн (2002: 251) сматра да је овај префикс „без иједног ’прототипског значења’”, а да га одликује мноштво значењских нијанси које се у литератури различито класификују. Просторно значење префикса *за-* доводи се у везу с предлогом *иза* (Пипер–Клајн 2014: 244), односно са ’заузимањем места иза нечега’ и ’прекривањем нечим’ (Мразовић 2009: 98).

М. Стевановић (1981: 435–437) наводи девет значења глагола с префиксом *за-*: **а.** ’заузети положај иза нечега, ставити што иза чега другог или у што друго’: *забацити*, *заобићи*, *закачити*, *загњурити*, *закуцати* итд.; **б.** ’стављањем предмета иза чега другог, обухватити то са свих или само са необухваћених страна’: *заградити*, *заварити*, *загрлити*, *заититити* итд.; **в.** ’обухватање само са спољне стране’: *закорити*, *замрзнути*, *забелити*, *засенити*; **г.** ’извршење радње’: *забележити*, *записати*, *зачудити се*, *забелети се* итд.; **д.** ’чврсто заузети положај

означен мотивним глаголом': *засести, залећи*; **ђ**. 'прогласити оним што је означено именицом у основи': *задевојчити, запопити* и др. и 'постати / учинити онаквим као што је означено придевом у основи': *засушити, заоштрили, затупити*; **е**. 'почетак вршења радње или процеса': *загрмети, залајати, засвирати*; **ж**. 'почетак процеса и даље залажење у вршење тог процеса': *загрести, загледати се, залумповати се*; **з**. 'залажење радњом у непожељном правцу': *закосити, заорати, забраздити*.

Према С. Бабићу (1986: 494), глаголи с префиксом *за-* означавају: **1.** 'почетак глаголске радње': *зачути, загрепти, загрести* и др., **2.** 'свршеност радње, достизање циља': *заклати, заклети, залити* и др. **3.** 'да је што увучено у што, да је прекривено чиме': *запасти, заплести, закопати* и др., **4.** 'да је радња зашла за што, иза чега': *замаћи, заминутити, забацити*, **5.** 'да се радња извршила с јачим или слабијим интензитетом, да је кренула у кривом, нежељеном смеру': *засјећи, загорјети засједјети се* и др.

И. Клајн (2002: 251–254) издваја шест значења префикса *за-*, од којих за поједина издваја и подзначења: **1.** 'просторно значење (потекло од предлога *иза*)': *заћи, замаћи, затурити; заокренути, заврнути* и др., са подзначењем 'уметање, увлачење' (*зарити, забости, заронити, замочити* и др.) и подзначењем 'повезивање, додир, причвршћивање' (*закачити, зал(иј)епити, завезати, зашити* и др.); **2.** 'ограђивање, обухватање, постављање штита или омота око неког предмета': *заградити, заштитити, загрлити, замотати, забетонирати* и др., одакле изводи и ужа значења: 'затварање' илустровано примерима: *затворити, зачепити, закључати* и др., 'заустављање': *застати, задржати, закочити* и 'ометано кретање': *заглавити, запети, зарибати*; **3.** 'залажење у страну, у непожељном правцу': *залутати, забасати, завести* и др., из којег се развија подзначење 'непожељност у времену' ('радња се врши дуже него што је потребно'): *зас(ј)ести, зарадити се, заиграти се*; **4.** 'значење почетка радње (ингресивно)': *загорачити, запливати, засијати* итд., где се као подгрупа издвајају глаголи који значе 'почетак радње уз дуготрајнију промену стања': *захладити, завладати, заљубити се, заруменети се* итд. и глаголи који уз ингресивност означавају и 'делимично продирање у предмет радње' (*загрести, загрепати, зас(ј)ећи*); **5.** 'фактитивно значење (изазивање неке особине у живом

или неживом објекту)’: *зацрнити, залудити, заглухнути* итд.; **6.** ’значење чисте перфективизације’: *запамтити, закаснити, забранити, замутити* итд.

У *Граматици српског језика за странце* Павице Мразовић и Зоре Вукадиновић из 2009. године издвојено је пет значења префикса *за-*: **1.** ’почетак радње – инхоативно значење’: *запевати, заплакати, засмејати (се), засвирати, заспати*, **2.** ’завршетак радње – финитивно значење’: *забранити, закаснити, залити, засновати, завршити*, **3.** ’заузимање места иза нечега, прекривање нечим’: *забацити, заћи, заклонити, замаћи, заронити, засути*, **4.** ’радња с јачим или слабијим интензитетом, залажење у нежељеном правцу’: *забасати, заиграти се, залутати, замислити се, запити се*, **5.** ’постизање резултата – резултативно значење’: *зацрвенети, закиселити, заледити, засладити* (Мразовић– Вукадиновић 2009: 90).

У *Нормативној граматици српског језика* из 2014. године издвојена су следећа значења префикса *за-*: **1.** ’просторно значење *иза*’: *завирити, замаћи* (за нешто), *заћи*, **2.** ’значење заграђивања или обухватања’: *заградити, заклонити, замотати, залепити*, **3.** ’значење повезивања или причвршћивања (за нешто)’: *завезати, закачити, залепити*, **4.** ’значење нежељене или непожељне радње’: *загазити, загубити, залутати* и ’радња траје дуже него што би требало’: *заиграти се, зарадити се, заседети се*, **5.** ’значење почетка радње (ингресивно значење)’: *зазвонити, запевати, запливати, засветлети*, **6.** „искључиво за перфективизацију”: *забележити, закаснити, запитати, зачудити се* (Пипер–Клајн 2014: 244–245).

У следећој табели представимо значења глагола с префиксом *за-* издвојена у горепоменутом студијама, а илустрована примерима глагола за који се дато значење везује.

Табела 2. Значења глагола с префиксом за- у домаћим синтетичким радовима

пример глагола	Именовање значења глагола с префиксом за- према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>заћи, забости, закачити, заградити, затворити</i>	а. 'заузети положај иза нечега, ставити што иза чега другог или у што друго' б. 'стављањем предмета иза чега другог, обухватити то са свих или само са необухваћених страна'	4. 'да је радња зашла за што, иза чега' и 3. 'да је што увучено у што, да је прекривено чиме'	1. 'просторно значење <i>иза</i> ' 1. а. 'уметање, увлачење' 1. б. 'повезивање, додир, причвршћивање' 2. 'ограђивање, обухватање, постављање штита или омота око неког предмета' 2. а. 'затварање'	3. 'заузимање места иза нечега, прекривање нечим'	1. 'просторно значење <i>иза</i> ' 2. 'значење заграђивања или обухватања' 3. 'значење повезивања или причвршћивања (за нешто)'
<i>залутати, засести</i>	з. 'залажење радњом у непожељном правцу' и д. 'чврсто заузети положај означен мотивним глаголом'	5. 'да се радња извршила с јачим или слабијим интензитетом, да је кренула у кривом, нежељеном смеру'	3. 'залажење у страну, у јачим или непожељном правцу' и 3. а. 'непожељност у времену' ('радња се врши дуже него што је потребно')	4. 'радња с јачим или слабијим интензитетом, залажење у нежељеном правцу'	4. 'значење нежељене или непожељне радње' и 'радња траје дуже него што би требало'
<i>запливати</i>	е. 'почетак вршења радње или процеса' и	1. 'почетак глаголске радње'	4. 'значење почетка радње (ингресивно)' и	1. 'почетак радње – инхоативно значење'	5. 'значење почетка радње (ингресивно значење)'

	ж. 'почетак процеса и даље залажење у вршење тог процеса'		4. а. 'почетак радње уз дуготрајнију промену стања' и 4. б. 'ингресивност уз делимично продирање у предмет радње'		
зацрнити	ђ. 'прогласити оним што је означено именицом у основи' и 'постати / учинити онаквим као што је означено придевом у основи'	/	5. 'фактитивно значење (изазивање неке особине у живом или неживом објекту)'	/	/
забележити	'извршење радње'	2. 'свршеност радње, достизање циља'	6. 'значење чисте перфективизације'	2. 'завршетак радње – финитивно значење' и 5. 'постизање резултата – резултативно значење'	6. значење перфективизације

Као што табела показује, просторно значење префикса *за-* издвојено је код свих наведених аутора, али је код једних представљено са више подзначања (Клајн 2002), док су код других подзначања посматрана као раздвојена значења

(Стевановић 1981, Бабић 1986, Пипер–Клајн 2014). Глаголе које Клајн 2002 назива фактивним издваја и Стевановић 1981, док су такви глаголи у Бабић 1986 и Мразовић–Вукадиновић 2009 сврстани у значење 'свршеност радње, достизање циља', односно у глаголе с финитивним и резултативним значењем, а у Пипер–Клајн 2014 пример глагола тог типа није дат. Код различитих аутора постоји несагласност у погледу примера којима се илуструје неко значење – исти глагол третира се другачије код различитих аутора, због чега ћемо у наредном потпоглављу пажњу посветити несагласним тумачењима чистих перфектива у литератури.

На крају, треба поменути студију Љ. Поповић (2008: 243–244), која издваја 13 акционалних значења префикса *за-* у српском језику: ингресивно (*закорачати*), инцептивно (*заблистати*), инхоативно (*заволети*), почетно-резултативно (*завладати*), пердуративно (*заноћити*), једнократно (*загњурити*), мултиакционално (*задиркивати*), резултативно (*забранити*), тотално-објекатско (*закрпити*), интензивно-резултативно (*закартати*), финално-интензивно (*заседети се*), атенуативно (*залечити*) и значење накнадне радње (*замезетити*). Такође, акционална значења глагола с префиксом *за-* у српском језику разматрана су и у оквиру студије Ивановић (2016): почетно значење (*запевати*), пердуративно (*заноћити*), једнократно (*зазвонити*), тотално-објекатско (*замазати*), деинтензивно (*забријати*).

4. 2. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *за-* у литератури

На основу кратког критичког осврта на домаћу литературу која разматра чисту перфективизацију префиксом *за-*, указаћемо на она значења која се у литератури тумаче и као значење перфективизације и као неко друго значење различито од чисто видског.

М. Стевановић (1981: 436) као посебно значење префикса *за-* издваја значење 'извршење радње', које илуструје примерима: *забележити*, *записати*, *зачудити се*, *завидити се*, *заплашити*, *забринут се*, *забелети се*, *засновати*. Из наведених примера издваја се глагол *завидити се*, за који речници не бележе

значењску једнакост с мотивним глаголом, док је код глагола *забелети се* присутно почетно значење.

Најдужи списак глагола са значењем чисте перфективизације даје С. Бабић (1986: 494). У примерима за значење 'свршеност радње, достизање циља' овог аутора нашли су се глаголи који се, према студији Клајн (2002: 251–254), сврставају у окриље других значења и раздвајају од чистог видског значења: фактитивни глаголи (*забијелити, заблатити, залудити, запрашити, забиберити* и др.), глаголи са просторним значењем – 'повезивање, причвршћивање' (*закопчати, залијепити, зашарафити, завезати*), 'ограђивање' (*зазидати*), 'затварање' (*запечатити*) и 'заустављање' (*закочити*), глаголи почетног значења (*забијељети, захладњети, заплавјети се, заљубити се, зарумењети се* и др.). Већина глагола које С. Бабић наводи показује комплеметарност са одговарајућом семантичком реализацијом мотивног глагола.

И. Клајн (2002: 254) издваја глаголе на *за-*, чија је, сматра, искључива функција перфективизовање глагола: *запамтити, запитати, закаснити, задоцнити, забранити, замутити, заклати, забележити / забиљежити, закл(и)јети, заштед(ј)ети, заспати, закржљати, зарђати, заледити (се), зачудити се, заинатити се*. Аутор скреће пажњу да у класификацији ових значења треба бити опрезан, јер је уз перфективност могућ уплив других семантичких садржаја, те такве глаголе не сматра носиоцима чисте перфективизације. Као илустрацију наводи пример глагола *записати*, који М. Стевановић и С. Бабић убрајају у чисто видско значење, сматрајући такво одређивање погрешним, јер је „прави перфектив од *писати* – *написати*, док *записати* има уже значење 'трајно сачувати податак у писаном облику, забележити'". Међутим, примарна семантичка реализација глагола *записати* ('I. 1. а. означити словима или другим знацима, забележити, написати') комплеметарна је примарној семантичкој реализацији глагола *написати* ('I. 1. а. забележити, обележити, означити и сл. словима, цифрама и сл. '), о чему сведоче и следећи примери у којима је глагол *записати* заменљив глаголом *написати*:

Аврам Лукић и Павле Поповић [совјетници 1807. г.] знали су којекако записати своја имена (Вук 9, 137). За месец и по дана знао је свако слово у буквару, а умео је и свако слово записати (Весел. 18, 143).

Наведено увиђају и Ђуровић–Спасојевић (2014: 189): „док се у литератури, готово без изузетка, као пример за праве видске парњаке наводе глаголи *писати*–*написати* [...], глагол *записати* као егземплар те врсте изостаје, иако дефиниција показује несумњиво семантичко подударане а видску опозицију.”. Могуће разлоге за непризнавање глагола *записати* као видског парњака ауторке виде у постојању секундарног имперфектива *записивати*, што није критеријум који се у студији Клајн 2002 узима у обзир, а као могућ семантички разлог наводе значењску компоненту 'мањи обим дате активности или краћи сегмент', коју речничка дефиниција пренебрегава.

И. Клајн (2002: 254) наводи и примере: *заплавјети се*, *захладњети*, *занијемјети*, које у чисто видско значење убраја С. Бабић, док их И. Клајн сматра носиоцима значења почетка радње (уз дуготрајнију промену стања), чије присуство, сматра, није дозвољено у видском парњаштву. С. Бабић сврстава у видско парњаштво и глагол *засидати*, што И. Клајн такође не допушта, смештајући овај глагол у значење 'ограђивање, обухватање, постављање штита или омота око неког предмета'. Глагол *засидати*, са једне стране, може се посматрати као носилац значења 'ограђивање', у ком случају не представља перфективни корелат мотивном глаголу. С друге стране, глаголи *зидати* и *засидати* поклапају се у једној својој семантичкој реализацији, када представљају видске парњаке:

засидати '2. в. узидати, уградити у зид; обзидати'

Не мо'ш, краље, темељ подигнути, | А камо ли саградити града, |
Док не нађеш два слична имена... | А обоје брата и сестрицу, | Да
засидеш кули у темеља (НП Вук 2, 116).

зидати '3. узиђивати, уграђивати'

Тражи, сине, Стоју и Стојана ... | Доведи их Скадру иа Бојану, | Да
зидемо кули у темеља (НП Вук 2, 116).

Иако, како показују примери, постоји семантичко поклапање између мотивног и мотивисаног глагола, глагол *засидати* ступа у процес секундарне имперфективизације (*засидати*), што је разлог за неуврштавање у видско парњаштво у овом раду.

У оквиру фактитивног значења ('изазивање неке особине у живом или неживом објекту'), И. Клајн (2002: 253) уочава глаголе *засладити*, *закиселити*, *замастити*, *забиберити*, *зашећерити* и сл., код којих би се *за-* „могло тумачити и као префикс за перфективизацију такође фактитивних глагола *сладити*, *мастити* итд.” Аутор је, дакле, уочио лексичку фактитивност, подударност у значењу између мотивног и мотивисаног глагола у погледу фактитивне семе. Подударност с мотивним глаголима, приметимо, показују и глаголи у студији Клајн (2002: 252) сврстани у просторно значење повезивања, причвршћивања: *закачити*, *зал(и)епити*, *заварити* и др.

И. Грицкат (1966–1967: 208–209) издваја два значења префикса *за-* која учествују у граматичкој перфективизацији: 'залажење иза нечега' и 'заустављање / утврђивање'. Прво значење илуструје пар *сукати* – *засукати*, где радња подразумева завртање једног прегиба (нпр. рукава) иза другог. Друго значење подразумева да предмет радње бива затворен, онемогућен у даљем кретању: *печатити* – *запечатити*, *шарафити* – *зашарафити*, *лепити* – *залепити* итд. Ауторка ова два значења доводи у везу преко примера типа *бележити* – *забележити*, *памтити* – *запамтити*, у којима уочава „учвршћивање 'иза' међе која чува од губљења, растурања”. Примере који се у студији Клајн (2002: 253) сврставају у фактитивно значење (*шећерити* – *зашећерити*) И. Грицкат сврстава у значење 'заустављање / утврђивање', објашњавајући да се утврђивање, „фиксирање” неког новог стања остварује путем снабдевања / испуњења објекта физичким или хемијским својствима: *наприти* – *занаприти*, *сладити* – *засладити*, *медити* – *замедити*, *квасити* – *заквасити*, *сирћетити* – *засирћетити*, *киселити* – *закиселити* итд.⁶⁴ За разлику од И. Клајна, који прави оштру разлику

⁶⁴ Ауторка уочава да се у истој функцији употребљава и префикс *по-*, али само у случајевима када се објекат снабдева нечим по површини: *шећерити* – *пошећерити*. Отуд није развијено *сладити* – **посладити* и сл., јер је слађење прожимање / испуњење објекта (Грицкат 1966–1967: 208).

између значења перфективизације и других значења, И. Грицкат чистим перфективима разумева глаголе који су, како смо видели, истовремено носиоци и неког другог значења.

Значење почетка радње И. Грицкат такође приписује префиксу *за-*, с напоменом да то значење не учествује у чистој перфективизацији. Међутим, ауторка као примере граматичке функције префикса наводи и глаголе у којима уочава могућност присуства и почетносвршеног момента: *инатити се* – *заинатити се*, *ишкиљити* – *заишкиљити*, *ложити* – *заложити*, *претити* – *запретити*, *страшити* – *застрашити*, *чудити се* – *зачудити се*.

На основу прегледа литературе уочљиво је да аутори почетно значење карактеристично за префикс *за-* не допуштају у видском парњаштву префиксом. Ипак, у примерима чистих перфектива које наводи Клајн 2002 нашли су се и глаголи с почетним значењем: *запитати*, *замутити*, *зарђати*, *заледити*, *зачудити се*, иако сам аутор такав поступак критикује код других аутора (у примерима *заплавјети*, *захладњети*, *занијемјети*). Такође, глаголи које И. Клајн (2002) сврстава у просторно значење и у фактитивност у студијама Бабић 1986 и Грицкат 1966–1967 сматрају се видским парњацима.

4. 2. 3. Значења префикса *за-* у лексикографији

У раду Грицкат (1981: 3–23) глаголи с префиксом *за-* послужили су као пример за упоређивање лексикографског поступка у *Речнику САНУ* и *Речнику ЈАЗУ*. Ауторка је разматрала првенствено суфиксиране парњаке, као и представљање двовидских глагола у поменутих речницима, док префиксираним глаголима од простих несвршених није посветила много пажње на овом месту. И. Грицкат констатује да се парњаштво настало префиксацијом (*каснити* – *закаснити*) не бележи у поменутих речницима, односно да нема унакрсног повезивања видских парова, које би, по ауторки, било пожељан поступак у лексикографској обради српског глагола.⁶⁵

⁶⁵ Ауторка примећује да је пракса унакрсног повезивања суфиксираних парњака у *РСАНУ* временом занемаривана: „Док је, нпр., код глагола *доћи* међу граматичким подацима споменут несвршени парњак *долазити*, код *долазити* свршени парњак *доћи*, дотле код *заћи* не налазимо *залазити*, премда се код *залазити* спомиње *заћи*; између *заложити* и *залагати*, *запослити* и *запошљавати*, *засећи* и *засецати*, *затворити* и *затварати*, као ни између многих других, није

Према Академијином *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* префикс *за-* јавља се: „1. у сложеним глаголима (и речима изведеним од глагола) којима се означава:

а. 1) довођење нечега или доспевање назад, иза нечега: *забацити* (нпр. главу), *заметнути* (на леђа), *заћи* (иза нечега), *заобићи*, *заскочити*.

2) посувраћање нечега, одстрањивање дела, врха, оштрице нечега: *заврнути*, *зарозати*, *задићи*, *заломити*, *закинути*, *засећи* (с краја), *затупити*.

3) довођење нечега или достављање на непознато место; губљење, затурање нечега: *залутати*, *забасати*, *завести*, *загубити*, *затурити*, *заметнути*.

4) прекорачење дозвољене границе; грешка, омашка у некој радњи: *заорати* (у туђе), *закосити*, *забројити се*.

б. 1) заостајање, кашњење, прекид кретања или напредовања; изазивање таквог прекида: *задржати (се)*, *застати*, *заостати*, *закржљати*, *зауставити*.

2) прекомерно упуштање или дубље залажење у нешто: *запричати се*, *заседети се*, *запити се*, *зачамати*, *затрајати*, *засести*.

3) удубљивање у нешто, дубока обузетост нечим: *загледати се*, *забленути се*, *занети се*.

в. 1) надодавање, причвршћивање уз нешто, за нешто; придевање, прикачивање уз нешто, иза неког спољашњег дела на нечему: *заварити*, *завезати* (за нешто), *закачити*, *заденути*, *затаћи*.

2) увлачење, довођење у унутрашњост нечега: *завући*, *забити*, *забости*, *зарити*, *загњурити*.

3) бележење, уношење у документа у текст и сл.: *забележити*, *записати*, *завести* (у књигу).

г. 1) обухватање, ограђивање нечега; затварање отвора на нечему: *заградити*, *засидати*, *заплести*, *зачепити*, *закрпити*, *заклопити*.

2) прекривање нечега: *затрпати*, *закопати*, *заорати* (нпр. семе).

3) стављање под контролу нечега, смицање власти над нечим: *закупити*, *заузети*, *запленити*.

д. 1) прекривање, обухватање површине нечега (прљање, мазање и сл.): *замазати*, *запрљати*, *заблатити*, *засмолити*.

успостављена никаква веза. [...] код *запасти* (упасти) и *запасти* (пасући поткратити траву) није речено да је први глагол у релацији са *западати* а други са *запасати*” (Грицкат 1981: 14).

2) додавање примесе, зачина нечему; придавање неке особине: *засолити, забиберити, закиселити, засладити, зацрвенити*.

ђ. стицање неког својства, степена и сл.; увођење у неко својство, постављање у неко звање: *задевојчити се, замомчити се, запопити (се), завладичити (се), зацарити (се)*.

е. делимично обухватање радњом, извршење радње до неке мере: *загрести, засећи (плиће или дубље), загрепсти*.

ж. 1) (обично кад глагол значи глас, шум и сл.) почетак неке радње: *загрмети, зајечати, закликтати, запевати, залајати, засмејати се*.

2) настајање неке нове особине, долазак у ново стање: *забелети се, засијати, завоleti, заљубити се*.

3) настајање, почетак неке временске појаве (сезонске појаве, непогоде и сл.): *закишити, заснежити, застудети, засушити, зајесенити се*.

з. извршење неке радње: *задавити, загрлити*.”

Очекивано је да ће глаголи који представљају видске парњаке својим мотивним глаголима бити егземплар значења 'извршење неке радње', које се традиционално користи као ознака чисте перфективности. *РСАНУ* бележи само два глагола у оквиру овог значења: *задавити* и *грлити*, при чему је према *задавити* забележен и секундарни имперфектив *задављивати*, а речник бележи и секундарни имперфектив *загрљивати*, уз квалификатор *нераспрострањено*.

Упоредјујући значења глагола на *за-* и њихових основинских глагола уочили смо значењску корелативност и код глагола убројаних у друга значења дата под одредницом *за-*.

Тако, у значење '1. б. 1) заостајање, кашњење, прекид кретања или напредовања; изазивање таквог прекида' уврштен је глагол *закржљати*, чија примарна семантичка реализација ('постати кржљав, неразвијен, слаб, заостати у развоју') одговара примарној семантичкој реализацији глагола *кржљати* ('постајати кржљав, неразвијен, слаб, заостајати у расту, развоју').

Као носиоци значења '1. в. 1) надодавање, причвршћивање уз нешто, за нешто; придевање, прикачивање уз нешто, иза неког спољашњег дела на нечему' глаголи *заварити, завезати* и *закачити* ступају у однос видског парњаштва са

својим мотивним глаголима: радња глагола *варити* – 'загревати металне делове у ватри или на који други начин па их загрејане спајати' има свој корелат у примарном значењу глагола *заварити* – 'помоћу јаког загревања спојити делове метала'; имперфективна вредност двовидског глагола *везати* 'правити чвор или омчу на нечему (концу, ужету, марамици и др.)' има свој перфективни парњак у глаголу *завезати* 'направити чвор, узао'; примарна семантичка реализација глагола *закачити* 'спојити (иглом, куком или сличном направом) један предмет с другим, прикачити, прикопчати; спојити, припојити' кореспондира са значењем '1. б. спајати један предмет с другим, причвршћивати један предмет за други, прикачивати, закачивати' глагола *качити*.

Један од примера значења '1. в. 2) увлачење, довођење у унутрашњост нечега' јесте глагол *загњурити*, који у значењу '2. а. учинити да нешто уђе, утоне у воду и сл., потопити, утопити' кореспондира са значењем '1. 1. а. (некога, нешто) потапати, гурати у воду (или неку другу течност)' глагола *гњурити* (Спушта ведро ... мучи се да га загњури у воду (Јакш. М. 2, 20); Не гњурај га тамо у дубину, удавиће се (Васиљ.)).⁶⁶

Глаголи *забележити* и *записати* примери су значења '1. в. 3) бележење, уношење у документа у текст и сл.'. Глагол *забележити* наводи се у литератури (Клајн 2002: 254, Стевановић 1981: 436, Пипер–Клајн 2014: 245) као пример видског парњака глаголу *бележити*: *забележити* / *забиљежити* '1. 1. а. записати, уписати, прибележити' (Нежнија је ... песма о њему [Краљевићу Марку] и брату Андријашу ... коју је Хекторовић *забележио* (Поп. П. 2, 63)) – *бележити* / *биљежити* '3. записивати, уписивати' (Одавно ја *биљежим* доживљаје из свога живота (Радул. Ј. 4, 5)). О пару *писати* – *записати* говорили смо у претходној потцелини.

Са значењем именованим као '1. г. 1) обухватање, ограђивање нечега; затварање отвора на нечему' глаголи *зачепити* и *закрпити* остварују видски однос са својим мотивним глаголима, што показују семантички описи и примери: *закрпити* '1. 1. а. причвршћивањем, пришивањем закрпе поправити оштећени (поцепани, прогорели и сл.) део одела или чега другога, поунити рупу, отвор уметањем закрпе; довести у ред некога крпећи му одећу' (Закрпих рукав (Дим. Ј.,

⁶⁶ О значењској корелативности глагола истог семантичког типа: *ронити* и *заронити* в. Грицкат (1967: 120).

СКГл 21, 804); Удовцу је боље у задрузи ... јер има ко да га закрпи, опере (Грб. С. 1, 134)) – *крпиту* 'I. 1. а. поправљати оштећену, поцепану одећу ушивајући је или пришивајући закрпе; старати се о неком, доводити га у ред поправљајући му поцепану одећу' (Живео! — продераше се добровољци, и одведоше га ... официру, који крпљаше своју блузу (Лаз. Л. 2, 221); Друге жене не би га ... ћеле одијевати, прати и крпиту, онако као што би његова жена чинила, а непристојно је да као домаћин иде подеран и неуредан (Богиш. 3, 29)); *зачепити* 'I. 1. а. запушити, затиснути (чепом, неким чврстим предметом или нечим другим) неки предмет с отвором, одн. сам отвор, шупљину и сл., спречавајући изливање, одилажење одн. надирање течности (звука, ваздуха, мириса и др.)' (Њихове су цуре у тобожном страху зачепиле уши кажипрстима (Батуш. 1, 23)) – *чепити* 'затварати, запушавати какав отвор, зачепљивати' (Она им је шаком чепила уста (Донч. И., РМС)).

Значење 1. д. са своја два подзначења: '1) прекривање, обухватање површине нечега (прљање, мазање и сл.): *замазати, запрљати, заблатити, засмолити* и '2) додавање примесе, зачина нечему; придавање неке особине': *засолити, забиберити, закиселити, засладити, зацрвенити* илустровано је глаголима који поседују значењску једнакост са мотивним глаголима: на пример, *забиберити* ('зачинити бибером') – *биберити* ('зачињавати бибером'); *запрљати* ('I. а. учинити прљавим, умазати, испрљати') – *прљати* ('I. 1. чинити прљавим, мрљати, каљати') и др.

Значење '1. е. делимично обухватање радњом, извршење радње до неке мере' у литератури се повезује са значењем почетка радње (Грицкат 1995: 29), чији резултат може бити „својеврсно умањење”, што је семантичка компонента које нема у мотивном глаголу, па глаголи ове семантике не остварују однос видског парњаштва с мотивним глаголима (*загрести, засећи* и др.).

Глаголи са значењем '1. ђ. стицање неког својства, степена и сл.; увођење у неко својство, постављање у неко звање': *задевојчити, запопити, завладичити, зацарити* тумаче се као видски парњаци (в. Грицкат 1966–1967: 209), о чему сведоче и лексички описи: *задевојчити* ('I. учинити девојком, обући, опремити женско дете као девојку') – *девојчити* ('I. а. чинити девојком, држати, облачити

женско дете као девојку’); *запопити* (‘Г. 1. произвести у чин попа, рукоположити за свештеника’) – *попити* (‘Г. посвећивати, рукополагати за попа’) и др.

Глаголи чије је значење у *РСАНУ* именовано као ‘1. ж. 3) настајање, почетак неке временске појаве (сезонске појаве, непогоде и сл.)’: *застудети*, *зајесенити*, а који, такође, показују корелативност са мотивним глаголима: *зајесенити* (‘безл. о јесени: настати, наступити’) – *јесенити* (‘безл. о јесени: настајати, долазити’).

За разлику од *РСАНУ*, *Речник српскога језика* Матице српске за префикс *за-* не издваја значења ‘извршење радње’ и ‘прекорачење дозвољене границе; грешка, омашка у некој радњи’. Остала значења наведена у *РСЈ* бележи и *РСАНУ* (иста су и именовања), а разлика је у хијерархији појединих подзначења: тако, у *РСЈ* значење ‘делимично извршење радње, обухватање радње до неке мере’ (*загрести*) третира се као подзначење почетног значења, а значење ‘увученост, смештеност унутра’ (*завући*) смештено је у оквире просторног значења. Такође, у *РСЈ* раздвојена су значења ‘прекривање површине нечега (мазањем, прљањем и сл.)’ (*замазати*) и ‘додавање примеса, зачина нечему’ (*засолити*).

У *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матице српске различите значењске нијансе префикса *за-* представљене су хомонимно (а., б., в. итд.), без представљања значењског гранања (поједина значења обухватају и примере који се у *РСАНУ* третирају као подзначења датог значења). Значење свршетка радње илустровано је примерима *записати*, *заититити*, *зацрнити*, на основу којих се може закључити да су лексикографи под ‘свршетак радње’ уврстили и значења у *РСАНУ* именована као ‘придавање неке особине’ (*зацрнити*) и ‘бележење, уношење у документа, у текст’ (*записати*).⁶⁷

⁶⁷ Интересантно је да су примери типа *засећи* и *засести* у *РМС* сврстани под исто значење: ‘б. да је нешто делимично захваћено радњом; да се у радњу, односно стање јако зашло’. Такође, за разлику од *РСАНУ* и *РСЈ*, значење префикса *за-* у глаголима типа *зачинити*, *забиберити* и сл. у *РМС* описује се као ‘додавање мање количине нечега уз друго шта’, што изостаје у дефиницијама значења самих глагола наведених као пример.

4. 2. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом *за-*

У претходним одељцима показали смо да видско парњаштво са својим мотивним глаголима остварују и глаголи који се у литератури и лексикографији уврштавају у примере различитих значењских група глагола с префиксом *за-*, што значи да видске парњаке можемо очекивати и ван значењске групе 'извршење радње / чиста перфективизација'. Након анализе грађе, уочено је да корелативност у лексичком значењу с мотивним глаголом показују префиксирани глаголи на *за-* који се у литератури уврштавају у значењске групе приказане у *Табели 3*. У табели је представљена традиционална класификација значења глагола с префиксом *за-* према *РСАНУ*⁶⁸ и класификација акционалних значења дата у Поповић 2008, као и глагол као егземплар наведеног значења.

Табела 3. Видски парњаци с префиксом *за-*

пример	Значењске групе према акционалној терминологији	Значењске групе према традиционалној терминологији
<i>замочити</i>	тотално-објекатско значење	'увлачење, довођење у унутрашњост нечега'
<i>запаковати</i>		'обухватање, ограђивање нечега; затварање отвора на нечему'
<i>зацрнити</i>		'прекривање, обухватање површине нечега (прљање, мазање и сл.)'
<i>забрашнити</i>		'додавање примесе, зачина нечему; придавање неке особине'
<i>заглув(ј)ети</i>		'настајање неке нове особине, долазак у ново стање'
<i>застуд(ј)ети</i>		'настајање, почетак неке временске

⁶⁸ Уп. и значењске групе издвојене у традиционалној литератури (*Табела 2*), које показују подударност са групама издвојеним у *РСАНУ*, уз другачију хијерархију значења и подзначења и разлику у именовању појединих значења.

	почетно значење	појаве (сезонске појаве, непогоде и сл.)’
<i>закалуђерити</i>		’стицање неког својства, степена и сл.; увођење у неко својство, постављање у неко звање’

Као што табела показује, у лексикографији глаголи почетног значења класификовани су према лексичко-семантичком критеријуму, кроз издвајање значењских подгрупа: а. настајање особине, б. настајање временске појаве, в. стицање неког својства, звања. У традиционалној литератури глаголи наведеног типа сврставају се у почетне глаголе, уз разликовање више типова почетности код појединих аутора (в. *Табелу 2*), а поједини глаголи почетног значења нашли су се и у примерима чистих перфектива, о чему ће бити више речи у наредном потпоглављу. Тотално-објекатско акционално значење глагола на *за-*, којим ћемо се бавити у тачки 4. 2. 4. 2, обухвата примере традиционално сврставане у просторно значење, као и примере других значењских скупина које се у традиционалној литератури и лексикографији не доводе у везу с просторним значењем.

У даљем тексту размотрићемо глаголе на *за-* који задовољавају критеријуме за видске парњаке, а истовремено припадају акционалној групи почетних, односно тотално-објекатских глагола.

4. 2. 4. 1. Почетно значење и видско парњаштво

Почетну фазу радње на примеру префиксираних глагола разматрала је Љ. Поповић, која акционалну класу почетних глагола издваја путем формуле „почети + лексичко значење глагола са потенцијалном граничношћу” (Поповић 2008: 180). Анализом корпуса ауторка је утврдила да се почетно-фазна значења префикса *за-* могу разврстати на ингресивна (моментално наступање и крај почетне фазе која отвара перспективу за даљи ток радње: *закорачити*), инцептивна (наступање радње или процеса као тренутак првог временског тренутка њиховог постојања:

запевати) и инхоативна⁶⁹ (постепена промена ситуације или резултат постепене промене ситуације: *зарђати*).⁷⁰ Основну разлику између инхоативних глагола, с једне стране, и инцептивних и ингресивних, с друге, ауторка види у: а. перспективи са које се посматра радња, стање или процес, б. степену интензитета њихових различитих фаза и в. мери експлицитности тоталне обухваћености субјекта процесом или стањем (Поповић 2008: 181–185). Различити типови почетног значења условљени су, према М. Ивановић (2016: 41), семантиком мотивног глагола.

Раздвајање почетног значења од значења чисте перфективности задаје потешкоће домаћим ауторима који приступају издвајању префиксата на *за-* са граматичком функцијом. Тако су се у примерима чистих перфектива у Клајн (2002: 254) нашли глаголи *замутити*, *зарђати* и *заледити*, којима се исказује инхоативно значење – подразумевана је промена ситуације до које је дошло постепено, односно достизање резултата постепеном променом ситуације. Са друге стране, аутор замера С. Бабићу убрајање у видске парњаке глагола исте семантике (*захладњети*) (Клајн 2002: 254), наводећи да је реч о носиоцима значења почетка радње (уз дуготрајнију промену стања), чије присуство, сматра, није дозвољено у видском парњаштву. Љ. Поповић (2008: 182) објашњава да је перспектива посматрања тока процеса и стања код ових глагола једнако отворена напред и назад: „напред, јер се ради о почетној фази процеса који постепено прелази у трајно стање, а назад, јер се ради о резултату својеврсне претпочетне фазе у којој су се накупили предуслови за иницијацију процеса или стања”. Глаголе наведеног значењског типа срећемо и у примерима видских парњака које даје И. Грицкат (1966–1967: 208–209) *кржљати* – *закржљати*, *маглити* – *замаглити*, *рђати* – *зарђати* и др., где налазимо и примере који се у Љ. Поповић 2008 сврставају у почетно-резултативне: *калуђерити* – *закалуђерити*, *попити* – *запопити*, *владичити* – *завладичити*.

⁶⁹ М. Ивановић (2016: 34) запажа да се у српској лингвистици термин *инхоативни глаголи* често употребљава за означавање свих почетних глагола (уп. Грубор 1953, Новаков 2005, Клајн 2002). У овом раду, ради избегавања двосмислености, глаголе тог типа називаћемо *почетним глаголима*, а њихово значење *почетним значењем* или *почетно-фазним* значењем, у складу са студијама Поповић 2008 и Ивановић 2016, док ћемо термин *инхоативност* (*инхоативни глаголи*, *инхоативно значење*) употребљавати да означимо посебан тип почетног значења.

⁷⁰ Реч је о устаљеној подели почетних глагола у лингвистичкој, пре свега славистичкој, литератури.

Поставља се питање како се односити према глаголима овог типа у погледу остваривања видског парњаштва. Како смо у овом раду пошли од речничких дефиниција глагола и примера, уочили смо да глаголи инхоативног значења показују комплементарност у значењу с мотивним глаголима: *буђати* – *забуђати*, *глувети* – *заглув(ј)ети*, *глунавити* – *заглунавити*, *данити* – *заданити*, *модрети* – *замодрети*, *пустети* – *запуст(ј)ети*, *рутавити* – *зарутавити*, *сенчити* – *засенчити*, *смадити* – *засмадити*, *студ(ј)ети* – *застуд(ј)ети*, *тупети* – *затупети*, *чемерити* – *зачемерити* и др.

Комплементарност значења је могућа, јер се у основи посматраних префиксираних глагола налазе инхоативни глаголи са значењем постепеног стицања одређеног обележја. Термин који М. Ивановић користи за инхоативне глаголе на *за-* је *иницијално-резултативни глаголи*, чије мотивне глаголе назива *еволутивним глаголима*.

Као илустрацију глагола овога типа навешћемо речничке описе и примере за неколико парова глагола:

забуђати (се) '1. постати буђав, уплеснивити се'

Хлеб ми је од дугог стајања забуђао (Ред.). (БиХ, Грђ. 1).

буђати (се) '1. постајати буђав, плеснивити (се); исп. буђавети'

Дигни оне ствари са земље да не буђају (Драгачево, Ков. Р.).

заглупети 'постати глуп, оглупети'

Можда ... још нисам срела онога, који би ме нагнао да заглупим од љубави (Ђорђ. П. 3, 184).

глупети '1. а. постајати глуп; син. глупавети'

Сушим се као дрво, тупим, глупим, нисам за ништа на свијету (Шен. А. 9, 277).

застуд(ј)ети 'постати студено, захладнети'

И ево застудјет ће повечер брзо (М–И).

студ(ј)ети 'постајати студено'

Зима близу. Студи (Јакш. М).

Следећи поставке дате у Грицкат (1966–1967: 208–209)⁷¹ и Клајн (2002: 253), глаголе инцептивног значења типа *засијати* не разумевамо као парњаке. Ови глаголи, за разлику од инхотивних глагола типа *заглупети*, не подразумевају достизање обележја којем тежи мотивна радња, већ исказују први тренутак настанка радње или процеса. Ипак, инцептивност није увек једноставно одвојити од инхоативности и треба посегнути за контекстом како би се одредило које је значење актуализовано.

Инхоативни глаголи често се дефинишу у речницима помоћу исте лексеме, само супротног вида, као и мотивни глаголи: *заглупети*: 'постати глуп' – *глупети*: 'постајати глуп', док је за глаголе инцептивног значења у речничком опису истакнут почетак радње: *засијати*: 'почети сијати'. У речницима овакав начин дефинисања није доследан.

На пример, семантички опис глагола *баздети* гласи: 'испуштати јак, непријатан мирис, задах, заударати', а глагола *забаздети* 'одати непријатан мирис, засмрдети', што упућује на однос видске корелативности међу њима. Међутим, глагол *забаздети* означава инцептивност – почетак вршења радње без „претпочетне” фазе, што није истакнуто у речничкој дефиницији, али је видљиво из речничких примера:

Месо чвркну, по соби забазди смуд као у тортурницама (Рак. Мита 15, 35).
Момак што чисти лампе ... забазди на петролеум као да је сад из бурета изишао (Нуш. 3, 74). фиг. Тај владин орган ... стане тако „трућати”, да из њега „забазди” признање (Одј. 1886, 90/1).

Такође, мотивни глагол *баздети* значи активно испољавање обележја, а не процес стицања или измене обележја: Улицом близу срушене Славије, која је још баздела на малтер и на лешеве, корачале су две девојке (Поп. Ј. 3, 203); Ево базди из њега ракија к`о из бачве (Срет. М. 7, 87).

⁷¹ Ауторка је истакла да почетно значење не учествује у чистој перфективизацији. У примерима за чисту перфективизацију које И. Грицкат наводи нема инцептивних глагола, али има инхоативних, из чега закључујемо да је ауторка под почетношћу подразумевала инцептивност.

Слично, за глагол *засивети* назначена је у семантичком опису корелативност с глаголом *сивети* (’постати сив’) и инцептивност (’почети сивети’), али су дати само примери инцептивног значења:

И наједном засиви, | као прегорело је све (Наст. 5, 50). Чим јечам засиви не бојим се више глади (Крагујевац, Радој. Вл.). Ниче кућерак из влажног тла као отровна печурка. Преконоћ. У дан засиви нагнут кров од зарђалог олупаног лима (Минд. 2, 113). Падосе голубови, па се само засиви ливада (Крагујевац, Радој. Вл.). Наједанпут ми се теле засиви пред очима (И.).

Потешкоће задају и глаголи који се у једном контексту остварују као инцептивни, а у другом показују комплементарност значења с мотивним глаголом. Такав је случај с глаголом *занизати*:

1. ’почети низати, ређати; нанизати, поређати (у неком споју)’

Храбре Перицу, присиљавају га да заниже новим здравицама (Јелић В. 2, 167).

2. ’почети_низати, ређати; нанизати, поређати (у неком споју)’

Мара је занизала дукате да јој се не би растресли по сандуку (Слав., Стиј.). Доња страна му [подруму] од брвна ... Ова су брвна „занизана” и могу се по потреби водити (Мићић Љ. 1, 418). (БиХ, Грђ. 1).

У примерима под бројем два глагол *занизати* заменљив је глаголом *нанизати*, што је назначено и у семантичком опису и одговара значењу мотивног глагола *низати* (’правити низ, ниску’), док се у првом примеру не исказује резултат постепене промене ситуације, већ је реч о инцептивности, првом тренутку настајања радње.

Изведенице типа *закалуђерити*, *задевојчитити* и сл. такође показују комплементарност у значењу с мотивним глаголима, што уочава И. Грицкат (1966–1967: 209), док их, како смо раније поменули, Љ. Поповић посматра као

почетно-результативне глаголе – глаголе у којима је подразумевана претфаза чији је резултат започињање нове ситуације.⁷² Од глагола овог типа развијају се секундарне имперфективизације, а без секундарних имперфектива потврђени су само парови: *кнежити – закнежити*, *кумити – закумити*, *цурити се – зацурити се*, уврштени у нашу грађу.⁷³

Глаголи *зачудити се* и *заинатити се* убрајају се у литератури у видске парњаке (в. Грицкат 1966–1967: 209, Клајн 2002: 254),⁷⁴ при чему И. Грицкат примећује да се у њима „назире” почетносвршено значење, али да је та функција префикса избледела, што је у складу с мишљењима аспектолога који специфичност префикса *за-* виде управо у споју два супротна значења, почетка и завршетка радње.⁷⁵ У нашој грађи забележени су глаголи којима се изражава ингресивност и који показују подударност у значењу са својим мотивним глаголима: *дичити – задичити*, *желети – зажелети*, *јогунити – зајогунити*, *нећати – занећати*, *н(и)јекати – зан(и)јекати*. Карактеристика ових парова јесу мотивни глаголи који не изражавају радњу која стреми свом природном завршетку. Сагледавање и упоређивање речничких описа и примера употребе указује на њихову значењску подударност, а видску опозицију:

дичити 'I. а. чинити дичним, лепим, красити, ресити'

Из газдине куће зазвао је још двије дјевојке, да му сватове веселе и
диче (Берт. 1, 16).

задичити 'I. учинити дичним, украсити; улепшати, дати чему диван,
величанствен изглед'

⁷² М. Ивановић (2016: 41) не раздваја инхоативне и почетно-результативне глаголе, већ примере оба типа (нпр. *заволети* и *завладати*) посматра у оквиру значења које назива иницијално-результативним значењем, што сматрамо оправданим, јер је резултативност присутна у оба типа почетног значења која издваја Поповић 2008. Подробније објашњење разлике између инхоатива и почетно-результативних глагола не налазимо у студији Поповић 2008, а сматрамо да је потребно како би се прецизирало зашто се, на пример, глагол *задевојчити се* сврстава у инхоативе, а глагол *замонашити се* у почетно-результативне глаголе.

⁷³ Према неким глаголима овог типа није забележен мотивни глагол (нпр. *зафратрити*), па ни такви примери, у којима се мотивација може тумачити као именичка, нису укључени у грађу.

⁷⁴ У нашу грађу глаголи *зачудити се* и *заинатити се* нису унети због незадовољавања формалних критеријума за видске парњаке (постојање секундарног имперфектива према глаголу *зачудити* и неподударност у погледу повратности / неповратности између *заинатити* и мотивног *инатити се*).

⁷⁵ Такво становиште заступа нпр. С. О. Соколова (2003: 214), која анализира значење префикса *за-* у украјинском језику.

Град и варош бејаху дивно окићени славолуцима, који су својом лепотом задичили светковину (Ђорђ. Вл. 14, 458).

зажелети / зажељети 'Г. 1. а. осетити жељу за нечим, пожелети'

Што око не види, срце не зажели (НПосл Вук). Кад први пут чујеш ријеч: срећа, зажелићеш да је прибавиш цијелом свијету (Андрић 1, 106).

желети / жељети 'Г. 1. а. осећати потребу, чезнути, маштати, жудети за неким, нечим'

О Турчине, жељела те мајка (НП Вук 3, 220). Нема дана који ми желимо, | Нит' блаженства за којим чезнемо (Њег. 9, 103).

занећати 'Г. наговорити некога да нешто одбије, одвратити; одбити у нечије име'

„Неће он то, знам ја њега”, – унесем се ја у ријеч и занећам шумара (Цеп. 1, 214).

нећати 'Г. утицати на некога да нешто не узме, да нешто одбије, не прихвати (говорећи у његово име да он то неће)'

Немој дјете нећати, ништа цео дан није јело (Љештанско, Теших М. 1).

зан(и)екати '1. порећи, изнети друкчије гледиште; не признати (постојање неке чињенице), негирати, анулирати'

Не може се занекати чињеница да су постојали несумњиви психолошки и биолошки услови који су претходили овом културном судару (Новак В. 1, 147).

н(и)екати 'Г. 1. а. оспоравати, оповргавати, побијати нечије мишљење, гледиште, схватање, тврдњу, учење и сл.'

Не може се нијекати да се виде знаци осушивања Плитвичких језера (Фран, 1, 226).

Анализа је показала да одвајање почетног значења и значења чисте перфективности у префиксатима на *за-* није једноставно. Лексичке дефиниције и примери који упућују на лексичку подударност мотивних глагола и одговарајућих изведеница на *за-* потврђују претпоставку да се префиксом *за-* исказује сливеност почетка и краја ситуације означене глаголом. Отуд су аутори који су издвајали чисте перфективе на *за-* долазили у ситуацију да у примере чисте перфективизације уброје и глаголе почетног значења, истовремено инсистирајући на томе да их не треба мешати.

Полазећи од речничких описа и примера, утврдили смо да постоје глаголи на *за-* који представљају и видске парњаке, а могу се посматрати и као носиоци почетног значења. Реч је о инхоативним глаголима којима се изражава постепена промена ситуације или резултат постепене промене ситуације задат мотивним глаголом: *забућати*, *заглупети*, *заданити* и др. Другу варијанту почетног значења представљају инцептивни глаголи, који означавају настанак радње и почетак прве фазе у одвијању радње (глаголи типа *запевати*) и који не остварују видско парњаштво с мотивним глаголима. Самеравање лексичких значења мотивних и мотивисаних глагола показало је да је видско парњаштво могуће и када су у основи префиксираних глагола глаголи који не теже природном завршетку, граници: *зажелети*, *зајогунити* и др. Овим глаголима исказује се моментално наступање и крај почетне фазе.

4. 2. 4. 2. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

Као пример резултативног глагола, који обавља функцију маркирања краја радње без истицања интензитета, Љ. Поповић наводи глагол *замазати* (Поповић 2008: 202 и 237). Глаголе овог типа карактерише потпуна десемантизација префикса (Исто: 202), што омогућава значењску корелативност између префиксираних и мотивних глагола: *замазати* 'I. 1. а. превући, премазати, намазати; мажући нечим променити боју' – *мазати* 'I. 1. в. превлачећи, премазујући бојом, кречом и сл. мењати боју подлоге, површине, кречити, малати; исп. боловати'.

За глагол *замазати* карактеристична је, уз сему резултативности (резултат радње претпостављен је мотивационом основом), и сема потпуне обухваћености објекта радњом, те се овај тип глагола убраја у тотално-објектске глаголе, посебну врсту резултативних глагола, а одликује их „обимна специјализација радње која се у потпуности испуњава или са свих страна обухвата објекат” (Поповић 2008: 213). Са друге стране, М. Ивановић (2012: 391) глаголе типа *замазати* посматра као тотално-објектне интензиве, као глаголе који поседују сему појачаног интензитета услед захваћености објекта радњом.

Самеравање значења мотивних и мотивисаних глагола на *за-* показало је да се глаголи наведеног типа могу уврстити у видске парњаке. Као илустрацију наводимо неколико примера мотивних и мотивисаних глагола, са значењима која корелирају и примерима употребе у контексту:

заблатити 'I. а. упрљати, укаљати'

Научници [шегрти] су пред њом морали носити опеке, на које ће стати, да ципелице не заблати (Шен. М. 1, 17).

блатити 'I. 1. а. каљати, прљати; вар. блатати (I, 1)'

Земља суха, праши се и ко маглом обавија дружину, блати им главу (Ћип. 2, 37). Не гази, дете, по блату, не блати ципеле (Ред.).

запрљати 'I. а. учинити прљавим, умазати, испрљати'

Штене ... хоће да ти запрља капут (Кум. 1, 163). Могли бисмо запрљати одело (Назор 5, 155).

прљати 'I. 1. чинити прљавим, мрљати, каљати'

Нудили [му] да наспе чорбу себи у тањир али он [је] казао: Нека, хвала, могу ја и из чиније, те није хтео прљати тањира (Лаз. Л., РМС).

затровати 'I. 1. а. учинити отровним, отровати'

Нек непије много вина хладна, | Јер ће њему пиво затровати (НП Ј–М, 404).

травати 'I. 1. б. стављати отров у нешто, чинити отровним: ~ воду, ~ пиће'

И јело ми трује (М–И, РМС).

задробити 'I. а. потопити у течност иситњене, издробљене комадиће хране (обично хлеба)'

А навечер чекала га је врућа, жута кукуруза задробљена у млијeko (Симић Н. 4, 147). Кад је задробео цело парче, тек је онда видео да млеко није могло да потопа сав хлеб (Дуд. 1, 108).

дробити 'I. 1. а. ситнити, мрвити, кидати у честице, делиће и потапати их у течност; раскидати, сецкати у комадиће (погодне за употребу)'

Енглези их [колачиће] дробе у белу кафу и у супу (Нен. Љ. 26, 89).
Мајка је [...] стала дробити бели хлеб у шољу [с кафом] (Радов. Ћ. 1, 152).

Ови глаголи по правилу су прелазни, а њима се означавају физичке радње испуњавања објекта, неке запремине или површине: *блатити* – *заблатити*, *брашнитити* – *забрашнитити*, *брљати* – *забрљати*, *гаравити* – *загаравити*, *дрљати* – *задрљати* ('равнањем земљишта равномерно прекрити'), *каљати* – *закаљати*, *катранити* – *закатранити*, *квасити* – *заквасити*, *китити* – *закитити*, *кlačити* – *заклачити*, *поганити* – *запоганити*, *прљати* – *запрљати*, *свињити* – *засвињити*, *сенчитити* – *засенчитити*, *сребрити* – *засребрити*, *сумпорити* – *засумпорити*, *травати* – *затравати*, *црвенити* – *зацрвенити*, *шаренити* – *зашаренити*, те измене облика објекта: *клепати* – *заклепати*, *кудравити* – *закудравити*, *облити* – *заоблити*. Као што се из примера види, а како показује и Ивановић (2012: 391), може се као посебна издвојити група глагола који означавају прљање какве површине (*брљати* – *забрљати* и сл.). Иста група издвојена је и у РСАНУ под значењем 'I. д. 1. прекривање, обухватање површине нечега (прљање, мазање и сл.)'.

Парови *топити* – *затопити* ('замочити') и *дробити* – *задробити* ('потопити') подразумевају, такође, обухватање објекта са свих страна, али

утапањем у неку материју. Значење ових глагола може се тумачити и као просторно ('залажење под површину').⁷⁶

Објекат се може испуњавати, односно прожимати, како примећује И. Грицкат (1966–1967: 208), физичким или хемијским састојцима / честицама, што репрезентују глаголи којима се означава зачињавање хране: *кајмачити* – *закајмачити*, *љутити* – *заљутити*, *медити* – *замедити*, *паприти* – *запаприти*, *сирћетити* – *засирћетити*, *уљити* – *зауљити*. Исти принцип прожимања објекта илуструје и пар *чемерити* – *зачемерити*. Д. Стефановић (1983: 14) запажа да основно просторно значења префикса *за-* 'залазити иза нечега' значи и 'залазити иза границе нормалног, прекорачити норму уобичајеног', што доводи до развијања значења појачаног интензитета – „претераности”, које ауторка запажа у глаголу *засолити*. Овај глагол није уврштен у нашу грађу због развијања секундарног имперфектива, али може се уочити, а то важи за све глаголе ове семантике на *за-*, да значење појачаног интензитета није забележено у лексикографским описима ових глагола. Наиме, семантички описи мотивних и мотивисаних глагола кореспондирају: *солити* 'I. 1. а. зачињавати (јело) сољу, посипати што сољу – *засолити* 'I. 1. додати соли нечему, посолити', што је у складу и са примерима употребе: Добро је воду мало засолити. Крава тада слађе пије (СБ 1938, 3/7); За чишћење је најбоља мека четкица за зубе, а за испирање уста засољена вода (Здр. 1907, 209). Појачан интензитет ови глаголи могу имати у одговарајућем контексту: [Треба] избегавати ... *сувише* засољена јела (Пел. 1, 382).

Тотално-објекатски глаголи у *РСАНУ* сврстани су у значење '1. д. 1. прекривање, обухватање површине нечега (прљање, мазање и сл.): *замазати*, *запрљати*, *заблатити* и '1. д. 2. додавање примесе, зачина нечему; придавање неке особине': *забиберити*, *зацрвенити* и др. У студији Клајн (2002: 253) убрајају се у фактитивне, при чему се фактитивност разумева као 'изазивање неке особине

⁷⁶ Као основно, просторно значење префикса *за-* може се узети предлошко значење (*иза*) видљиво у глаголу кретања: *заћи*. О повезаности других значењских нијанси префикса *за-* с просторним, није било много речи у домаћој лингвистици. Идеја о гранању префикса *за-* постоји код И. Грицкат (1966–1967: 208–209), која значење 'залажење иза нечега' увиђа и у примерима *качити* – *закачити* ('делимично залажење'), *ронити* – *заронити* ('залажење под површину'). Ауторка наводи и могућност везе између значења 'залажење иза нечега' и 'зауостављање / утврђивање', али ова два значења ипак сматра раздвојеним. У нашој грађи, следећи поставку коју је дала И. Грицкат, у просторно значење сврстали би се парови: *дробити* – *задробити* и *топити* – *затопити*. Уколико би се и 'зауостављање / утврђивање' тумачило у оквирима просторног значења, у њега би се из наше грађе могли уврстити глаголи: *закапијати се*, *закатанчити*, *закл(и)еитити*, *заклинчити*, *закочити*, *затувити*.

у живом или неживом објекту’: *зацрнити*, *засладити*. И. Клајн глаголе типа *зацрнити* не уврштава у перфективизације, сматрајући да наспрам њих нема мотивних глагола или да мотивни глаголи носе друго значење. Примери типа *брљати – забрљати*, *гаравити – загаравити*, *црвенити – зацрвенити*, *шаренити – зашаренити*, *кудравити – закудравити*, *облити – заоблити* и др. не подржавају наведено схватање.

Анализом је утврђено да видски парњаци на *за-* могу представљати глаголе тотално-објекатског акционалног типа. Парњаштво са мотивним глаголима остварује се захваљујући семи обухваћености објекта радњом која постоји и у мотивним глаголима, што је показано навођењем семантичких описа глагола и примера употребе. Показано је и како се у традиционалној литератури тумаче тотално-објекатски глаголи, односно у које се значењске групе сврставају.

4. 2. 5. Закључак

У домаћој литератури која издваја чисте перфективе с префиксом *за-* инсистира се на њиховом раздвајању од глагола с другим значењима, а недоследности приликом спровођења тог захтева и различита тумачења истих примера показују да то није једноставан задатак. Разлог томе видимо, с једне стране, у недефинисаности критеријума лексичке подударности између два глагола који чине видски пар (в. тумачење глагола *засидати* у Клајн 2002 и Бабић 1986, глагола *записати* у Клајн 2002, Бабић 1986, Ђуровић–Спасојевић 2014). С друге стране, карактеристика је префикса *за-* да означава спој почетка и краја ситуације означене глаголом, због чега се, речима И. Грицкат, може „назрети” почетно значење у видским парњацима (*страшити – застрашити*, *чудити се – зачудити се* и сл.), што доводи до субјективног тумачења ових глагола – исти примери се код једних аутора посматрају као почетни глаголи, а код других као глаголи који исказују завршетак радње означене мотивним глаголом.

Што се тиче представљања парњака на *за-* у описним речницима српског језика, очекивано је да ће они бити носиоци значења ’извршење радње’, али се

чисти перфективи налазе, како је анализа показала, и у другим у речницима издвојеним значењским групама датим под одредницом *за-*. У лексикографији и домаћој литератури критеријум секундарне имперфективизације нију узиман у обзир – значење 'извршење радње' илуструју се глаголима на *за-* који се даље имперфективизују.

Наша грађа показала је да глаголи који испуњавају услове за уврштавање у видске парњаке могу представљати глаголе почетног и тотално-објекатског акционалног значења.

У оквиру почетног значења издваја се група инхоативних глагола којима се изражава постепена промена ситуације или резултат постепене промене ситуације задат мотивним глаголом: *глупети – заглупети, буђати – забуђати* итд. Указали смо и на инцептивне глаголе, другу варијанту почетног значења, који означавају настанак радње и почетак прве фазе у одвијању радње (глаголи типа *запевати*), чиме не остварују видско парњаштво с мотивним глаголима, као и на могућност да један исти глагол реализује и инцептивно и инхоативно значење (*занизати*), што указује на релевантност контекста приликом утврђивања парњака.

Видски парњаци на *за-* могу се тумачити и као глаголи тотално-објекатског акционалног типа. Парњаштво са мотивним глаголима остварује се захваљујући семи обухваћености објекта радњом која постоји и у мотивним глаголима. Овим глаголима означавају се физичке радње испуњавања објекта, његове запремине или површине (*прљати – запрљати, наприти – занаприти*), ређе измене облика објекта (*кудравити – закудравити*), а у традиционалној литератури сврставају се у тзв. фактивне глаголе (в. Клајн 2002: 253–254), у лексикографији су представници значењских подскупина: 'прекривање, обухватање површине нечега (прљање, мазање и сл.)' и 'додавање примесе, зачина нечему; придавање неке особине'. Значење појединих тотално-објекатских глагола (*дробити – задробити, топити – затопити*), чија радња подразумева обухватање објекта са свих страна, и то утапањем у неку материју, може се тумачити и као просторно ('залажење под површину').

4. 3. Глаголи с префиксом *из-*

4. 3. 1. Значења глагола с префиксом *из-*

Префикс *из-* представља веома продуктиван и фреквентан префикс, који поред основног облика има и пет аломорфа: *и-* испред глагола који почињу са *с*, *ж*, *ш*, *з*, *иза-* пред основама које почињу сугласничком групом у инфинитиву (*изабрати*, *изазвати*, *изаткати* итд.) или у презенту (*изажети -жмем*, *изасути -спем* и др.), *иж-* само у примеру *ижцикљати / ижђик(љ)ати*, *ис-* испред безвучних сугласника (*исковати*, *исписати*, *истећи* итд.), *иш-* испред *ћ* и *ч* (*ишћушкати*, *ишчашишти* итд.) (Бабић 1986: 480, Клајн 2002: 254). Додаје се углавном несвршеним глаголима, које по правилу преводи у свршени вид.⁷⁷

Основно, просторно значење префикса *из-* могло би се описати као 'излазак из ограниченог простора' или, како је то учињено у *РСЈ*, 'а. покретање из унутрашњости нечега, напуштање неког простора'. Наведено значење уочљиво је у глаголима кретања: *изаћи*, *излетети*, *истрчати* и др. И. Клајн (2002: 255) примећује да, посредством метафоре, кретање означено префиксом може бити реализовано као: кретање из уста, груди (*издахнути*), из главе, ума (*изнаћи*), из једне тачке у висину или ширину (*издићи се*). Међутим, у домаћим синтетичким радовима различите значењске реализације префикса *из-* нису доведене у везу с просторним значењем, већ се представљају као хомонимне.

Тако, М. Стевановић (1981: 437–438) у првом тому своје граматике издваја шест значењских група глагола на *из-*: **а.** 'покренути из унутрашњости ван или одоздо горе' (*изићи*, *изговорити*, *испилити се* итд.), **б.** 'из неке средине покренути себе или другог кога, односно друго што' (*изостати*, *издвојити*, *искључити* и др.), **в.** 'постићи оно ради чега се радња основног глагола врши' (*искукати*, *измолити*, *испросити* и др.), **г.** 'извршити радњу у довољној количини' (*извикати се*, *испавати се*, *искупати се*), **д.** 'само извршење радње до краја' (*извршити*, *излудети*, *измучити* итд.), **ђ.** 'извршење радње на свим могућим субјектима (ако су непрелазни) и извршење радње на свим узетим објектима или на више места

⁷⁷ Овај префикс може се додати и перфективним глаголима, када не долази до промене вида, као и двовидским глаголима. Такође, употребљава се и као први префикс у двопрефиксираним и тропрефиксираним глаголима (Стојановић 2016: 127–132).

једног објекта (ако су прелазни)' (*исполагати, избудити, изопијати* се и др.), а као посебно наводи и значење 'дати чему особину што се казује придевом од којег је изведен основни глагол' (*истањити, испунити, изоштрити* и др.). Аутор доводи у везу значења под а. и б. на основу семантичке компоненте 'покренути из чега', али за остала значења не наводи значењску повезаност. На крају истиче да су сви глаголи на *из-* у видском погледу завршно-свршени.

Према С. Бабићу (1986: 480–481), монопрефиксирани глаголи с префиксом *из-* имају два значења: 'удалјити, издвојити из мјеста у којему је шта било' (*изнети, истећи, излетети, иступити* итд.), и 'довођење до резултата', које се остварује у неколико подзначења: **а.** 'postići што djelovanjem osnovnoga glagola' (*измолити, испросити, испословати* и др.), **б.** 'izvršiti radnju do kraja', **в.** '[доспети до резултата] jer ne ostaje ništa na čemu bi se radnja mogla vršiti' (*исписати, иструнути, изгорети* итд.), **г.** '[доспети до резултата] jer su obuhvaćeni svi objekti ili subjekti' (*иждребити, изљубити, изгубити* итд.), **д.** 'radnja se izvršava koliko se može' (*испакати се, испатити се, измахнитати се* итд.). С. Бабић експлицитно је раздвојио просторно од других значења префикса *из-*, која је довео у везу путем компоненте остварености резултата. У приступу С. Бабића значења чисте перфективизације, дистрибутивности и сативности доведена су у значењску везу, чиме се Бабићева класификација највише приближава концепцији значења префикса *из-* коју даје И. Грицкат (1966–67: 206–207).

У *Творби речи у српском језику* И. Клајна (2002: 254–257) нема већег померања у погледу значења глагола с префиксом *из-* у односу на Стевановићеву класификацију: **1.** 'просторно значење' (*избацити, извући, изговорити, испружити*); **2.** 'издвајање из већег скупа бића и предмета' (*изоставити, искључити, изопитити*); **3.** 'давање чему особине означене придевом у основи' (*изоштрити, иступити, изједначити*); **4.** 'постизање циља дугим и упорним вршењем радње исказане основним глаголом' (*измолити, извојевати, испословати*); **5.** 'сативни глаголи' и **6.** 'чиста перфективизација'. Главна разлика је у издвајању групе сативних глагола, коју дели на три варијанте: **5. а.** 'глаголи који означавају радњу која се врши до задовољења потребе или смираја емоције која ју је изазвала' (*испавати се, извикати се*), **5. б.** 'радња се врши у потпуности / до краја' (*исписати, искитити, изљубити*) и **5. в.** 'дистрибутивно значење (радњу

врши већи број субјеката и објеката)' (*изгинути, изродити, изопијати се, исподвлачити*).

У *Граматици српског језика за странце* Павице Мразовић из 2009. године нема померања у погледу описа префиксне семантике, осим употребе другачије терминологије. Тако се за глаголе с префиксом *из-* издваја четири значења: **1.** 'удаљавање, покретање из неког места' (илустровано истим примерима као у претходним студијама: *изнети, изгурати, истерати* итд.), **2.** 'довођење до резултата – резултативно значење' (обједињује глаголе у претходним студијама сматране чистим перфективима и оне чије се значење у студији Клајн 2002 описује као варијанта сативног значења, а именује као 'вршење радње у потпуности, колико год је могуће': *испећи, излечити, исписати, иситнити*), **3.** 'извршити радњу у довољној мери – сативно значење' (значење потпуног задовољења потребе, издвојено у свим поменутиим синтетичким радовима: *искупати се, испавати се, исплакати се*) и **4.** 'распоредити (дистрибуирати) радњу – дистрибутивно' (такође, без изузетка, навођено у литератури: *избудити, израђавати, исполагати*) (стр. 94). На другом месту у истој граматици (стр. 98) дат је табеларни приказ значења глагола изведених префиксима, у којем се префикс *из-* нашао и у акционалним класама финитивности (пример: *изаћи*) и трансформативности (пример: *излечити*).

У *Нормативној граматици српског језика* (2014: 245) издвојене су следеће значењске групе уз префикс *из-*: **1.** просторно значење (аналогно предлогу *из*): *избацити, извући, изаћи, изнети, искочити, испастити*; **2.** сативно значење (потпуност извршења радње и радња се извршила колико год се желело): *избројати, изређати, искрварити, извикати се*; **3.** дистрибутивно значење (већи број субјеката или објеката): *изгинути, изумрети, изродити, испретурати*; **4.** чиста перфективизација: *изгубити, изменити, израдити, искористити*.

Када је реч о значењу префикса *из-*, можемо констатовати да у домаћој литератури постоји сагласност око значења која глаголи с овим префиксом развијају (издвајају се иста значења са варијацијама у именовању), а несагласност се уочава у хијерархијским односима међу значењима.⁷⁸ У *Табели 4*

⁷⁸ Несагласност увиђамо и у примерима којима се илуструју дата значења (исти глагол третира се другачије код различитих аутора), али том питању нећемо се даље посвећивати на овом месту.

представићемо значења глагола с префиксом *из-* издвојена у разматраним синтетичким радовима, а илустрована примером глагола за који се дато значење везује.

Табела 4. *Значења глагола с префиксом из- у домаћим синтетичким радовима*

пример глагола	Именовање значења глагола с префиксом <i>из-</i> према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>изаћи</i>	а. 'покренути из унутрашњости ван или одоздо горе'	1. 'удаљити, издвојити из мјеста у којему је шта било'	1. 'просторно значење'	1. 'удаљавање, покретање из неког места'	1. 'просторно значење'
<i>издвојити</i>	б. 'из неке средине покренути себе или другог кога, односно друго што'	/	2. 'издвајање из већег скупа бића и предмета'	/	/
<i>истањити</i>	е. 'дати чему особину што се казује придевом од којег је изведен основни глагол'	/	3. 'давање чему особине означене придевом у основи'	/	/
<i>измолити</i>	в. 'постићи оно ради чега се радња основног глагола врши'	2. а. 'постићи што дјеловањем основнога глагола'	4. 'постизање циља дугим и упорним вршењем радње исказане основним глаголом'	/	/

<i>извикати се</i>	г. 'извршити радњу у довољној количини'	2. д. 'радња се извршава колико се може'	5. а. 'радња која се врши до задовољења потребе или смираја емоције која ју је изазвала'	3. 'извршити радњу у довољној мери (сативно значење)'	2. 'сативно значење'
<i>исписати</i>	/	2. в. '[доспети до резултата] јер не остаје ништа на чему би се радња могла вршити'	5. б. 'радња се врши у потпуности / до краја'	2. 'довођење до резултата (резултативно значење)'	2. 'сативно значење'
<i>извршити</i>	д. 'само извршење радње до краја'	2. б. 'извршити радњу до краја'	6. 'чиста перфективизација'	2. 'довођење до резултата (резултативно значење)'	4. 'чиста перфективизација'
<i>избудити</i>	ђ. 'извршење радње на свим могућим субјектима (ако су непрелазни) и извршење радње на свим узетим објектима или на више места једног објекта (ако су прелазни)'	2. г. '[доспети до резултата] јер су обухваћени сви објекти или субјекти'	5. в. 'радњу врши већи број субјеката и објеката'	4. 'распоредити (дистрибуирати) радњу (дистрибутивно значење)'	3. 'дистрибутивно значење'

Можемо приметити да се класификација значења дата у Клајн 2002 ослања на класификацију М. Стевановића 1981, а једина разлика јесте у односу према значењу чисте перфективизације. Поступак И. Клајна у том погледу подударна се са поступком С. Бабића – раздвојени су глаголи са значењем чисте

перфективизације (*извршити*) и они са значењем 'радња која се врши у потпуности / до краја' (*исписати*). Ипак, у студији С. Бабића та два значења доведена су у везу, јер представљају подзначења значења 'довођење до резултата', док је у студији И. Клајна чиста перфективизација посматрана као посебно значење, а 'радња која се врши у потпуности / до краја' као подзначење сативног значења. У *Граматици* П. Мразовић глаголи који се у другим студијама сматрају носиоцима значења чисте перфективизације и значења 'радња која се врши у потпуности / до краја' посматрају се заједно, у оквиру резултативног значења.

Као посебна значења издвојена само у класификацијама М. Стевановића и И. Клајна јављају се значења 'издвајање из већег скупа бића и предмета' и 'давање чему особине означене придевом у основи'. Значење 'издвајање из већег скупа бића и предмета' илустровано глаголима *издвојити*, *изоставити*, *искључити* доводи се у везу с просторним значењем, што је у складу с поступком примењеним у нашим описним речницима. С друге стране, значење 'давање чему особине означене придевом у основи' упућује на придевску мотивацију глагола на *из-*: *изоштрити*, *иступити*, *изравнати* и др., дакле, на производе префиксално-суфиксалне творбе. Ипак, с обзиром на постојање одговарајућих мотивних глагола, мотивација глагола наведеног типа, из синхроне перспективе, треба бити посматрана као глаголска.

У новијим радовима који испитују акционалну семантику глаголи с префиксом *из-* сврставају се у одговарајуће акционалне типове. Тако, Љ. Поповић издваја следеће акционалне типове: ингресивни (*излетети*), једнократни (*искочити*), мултиакционални (*изговарати*), резултативни (*избрисати*), дистрибутивни (само *испревртати*), тотално-објекатски (*избистрити*), интензивно-резултативни (*измолити*), финално-интензивни (*изнемоћи*) и сатуративни (*изборити се*) (Поповић 2008: 236–242).

За разлику од Љ. Поповић, М. Ивановић у први план истиче не резултативност него градуелност, па су у оквиру акционалне класе интензива разматрани глаголи који су у раду Поповић 2008 посматрани као резултативи (Ивановић 2012: 353). Поред интензива, у Ивановић 2016 у оквир градуелности смештени су и сатуративи, док се дистрибутиви посматрају у оквиру акционалне категорије плуралности. За глаголе с префиксом *из-* издвајају се следеће

акционалне класе у Ивановић 2016: дистрибутиви (глаголи типа *изродити*), интензивни (позитивно-интензивни глаголи типа *измолити*, негативно-интензивни глаголи типа *износити*, тотално-објектни глаголи типа *исписати*, интензивни у ужем смислу типа *избатинати*) и сатуративи / сативни глаголи (глаголи типа *испавати се*).

4. 3. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *из-* у литератури

Када је реч о чисто видском значењу префиксата на *из-*, у домаћој литератури само се констатује да је префикс *из-* нарочито продуктиван као средство за перфективизацију и да ту функцију обавља у великом броју глагола различите семантике, што се илуструје примерима правих парњака, који су углавном прелазни глаголи (*израдити, извршити, искористити, изгубити, израчунати, исц(и)епати, скидати, искварити, испрљати, изм(ј)ерити, изм(иј)енити, испричати, изл(иј)ечити, издубити, изгрести, испећи*), ређе непрелазни и повратни глаголи (*израсти, изгор(ј)ети, иструнути, излуд(ј)ети, изругати се*) (Клајн 2002: 256); *изгубити, изменити, израдити, искористити* (Пипер–Клајн 2014: 245). Критеријуми за разграничење видског значења од других значења, или бар основне смернице, нису постављени, иако се у литератури наилази на недоумице – исти глаголи код различитих аутора третирају се другачије.

На пример, М. Стевановић (1981: 437) примећује да постоје глаголи на *из-* код којих се не издваја друго значење глаголског префикса до значења 'само извршавање радње до краја': *извршити, излудети, излупати, изморити, измучити, измутити, исцепати, изгладити, изгорети, изгрдити, изнурити, исплести, испоредити, испробати, истрљати, излечити, измислити, измерити, испунити, изменити, измешати, изиграти, ишчекати, изградити, исписати, ишарати, израчунати*. Међу примерима у којима аутор не осећа нанос ниједног другог значења до значења 'извршење радње исказане мотивним глаголом' нашли су се и примери у студији Клајн 2002 сврстани у сативно значење, које се сматра одвојеним од чисто видског: *измучити, изгрдити, изградити, исписати, ишарати*.

Наиме, И. Клајн (2002: 256) уочава да праве парњаке на *из-* треба разликовати од глагола који представљају варијанту сативног значења, а означавају 'радњу која се врши у потпуности, колико год је могуће'. Наведено значење илустровано је следећим примерима: *исписати, ишарати, искитити, изградити, изређати, избројати, испричати, изљубити, изучити, истражити, искувати, испуцати, истрајати, испресавијати, изукритати*. Међутим, неки од наведених глагола могу се тумачити другачије. Тако, Љ. Шарић (2011: 10), наводећи размимоилажења око одабира видских парњака у хрватским радовима, поставља питање зашто се уз глагол *бројати* наводи свршени глагол *пребројати*, који не пролази тест секундарне имперфективизације, а не наводи се глагол *избројати*. И. Грицкат (1966–1967) у глаголе чија се различита значења и подзначења преводе у граматичку перфективност употребом различитих префикса убраја и глагол *бројати*: „израчунавати збир – *избројати*; израчунавати збир указујући на сваку посебну јединицу, именујући је – *пребројати*; сматрати за некога или нешто – *убројати*.” Глагол *избројати*, осим што се семантички подудара с основним глаголом (или бар са једном његовом семантичком реализацијом), испуњава и формални услов за статус видског парњака, јер нема потврђеног секундарног имперфектива изведеног од њега. Приметићемо да се глагол *ишарати*, у студији Клајн 2002 такође уврштен у варијанту сативног значења, у свом примарном значењу 'украшити шарама, сликама' семантички поклапа са секундарном семантичком реализацијом глагола *шарати* 'украшавати, улепшавати шарама (обично у боји: ускршња јаја, чарапе, кутију)', а секундарно имперфективизовани глагол **ишаравати* није потврђен, па нема јасних разлога зашто глагол *ишарати* нема исти статус као, претпостављамо, *нашарати*. Могуће је да су поједини глаголи фреквентнији од других, што треба проверити корпусним истраживањима, али семантичких и формалних препрека за признавање улоге видског парњака глаголима *избројати* и *ишарати* нема. Такође, с обзиром да се у студији Клајн 2002 није уважавао формални критеријум приликом издвајања чистих перфектива, и глагол *исписати* пролази семантички критеријум: Ђуровић–Спасојевић (2014: 190) наводе да се примарно значење глагола *исписати* подудара с примарним значењем глагола *писати*, а као

семантички разлог што се овај пар не наводи у ланцу парњака виде могућу појачану резултативност.

Разликовање правих перфектива и глагола који означавају потпуност извршења радње задаје потешкоће, а предлог „Да није реч о обичном перфективу види се када упоредимо нпр. *изљубити* и *пољубити*, *изударати* и *ударити*, *изучити* и *научити* (Клајн 2002: 256)” не пружа решење у примерима типа *избројати* и *пребројати*; *ишарати* и *нашарати*, *испеглати* и *опеглати* и сл. Потешкоће увиђа и сам аутор наводећи да: „Код многих глагола, међутим, та разлика није лако уочљива, поготову не код оних као *испунити*, *исцрпсти*, *истр(иј)ебити*, где и прости глагол својим значењем подразумева потпуност радње (Исто: 256)”. Говорећи о чистим перфективима, мало даље, наводи се да је разлика између њих и глагола који означавају потпуност радње некад јасна: „*испећи* (чист перфектив од *пећи*) наспрам *искувати* (’подврћи дужем кувању’), али често их је веома тешко разликовати: *израчунати* или *изгорети* значе радњу која се доводи до краја, али то су радње које у стварном животу ретко кад остају недовршене, па нема ни потребе за посебним сативним обликом”. Са друге стране, И. Грицкат (1966–1967: 207) такве глаголе сматра правим перфективима и, говорећи о значењу префикса *из-* које назива ’вршење до постигнућа циља, до исцрпљивања могућности одн. интереса за радњу’, наводи следеће: „Разумљиво је да у већини случајева, прилазећи основном глаголу, префикс снабдева глаголску сложеницу том лексичком модификацијом, али има основних глагола који на извесне начине и значе напредовање ка таквом циљу, те се уз њих описана лексичка функција префикса *из-* растапа у граматичку: *ишибати* (у смислу извршења казне) – *ишибати*, *тући* – *истући*, *мрцварити* – *измрцварити*”.

Према И. Грицкат (1966–1967: 206–207), два значења префикса *из-* учествују у видском парњаштву: значење ’вађења, црпења, избацивања из нечега’ и значење ’постигнућа циља до исцрпљивања могућности одн. интереса за радњу’, а наведени су и случајеви немотивисане, односно језичком аналогijом остварене перфективизације: *причати* – *испричати*, *губити* – *изгубити*, *вршити* – *извршити*. Међутим, семантика (словенских) префикса често је непрозирна или се другачије тумачи у различитим теоријско-методолошким приступима, па чак и да знамо значење префикса, не можемо претпоставити да ће се у споју с конкретним

глаголом нова јединица семантички поклапати с полазном а разликовати се само по виду или да наспрам новонастале јединице неће стајати секундарни имперфектив.

Иако се префикс *из-* у литератури наводи као пример префикса перфективизатора, наведене неусаглашености указују на тешкоће у одређивању глагола у којима префикс остварује ту функцију. Након разматрања домаће литературе која се бави глаголима с префиксом *из-* у функцији видских парњака, може се извести закључак да значење у литератури именовано као 'радња која се врши у потпуности, колико год је могуће' није једноставно одвојити од значења чисте перфективизације ('довођење радње до краја'), што, на пример, илуструју глаголи *избројати* и *ишарати*, као и многи други наведени уколико не бисмо узимали у обзир формални критеријум секундарне имперфективизације.

4. 3. 3. Значења префикса *из-* у лексикографији

У описним речницима српског језика, уз одредницу *из-*, издвојена су значења глагола с префиксом *из-*, која ћемо у овом одељку размотрити. Једно од значења датих уз префикс *из-* јесте и значење 'извршење радње до краја', које би требало да обухвата оне глаголе с префиксом *из-* у функцији чисте перфективизације.

Према Академијином *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*⁷⁹ префикс *из(а)-* јавља се: „у сложеним глаголима (и речима изведеним од глагола) којима се означаје:

1. а. покретање из унутрашњости чега (најчешће напуштање неког простора): *изићи, изнети, истрчати, извадити, избацити, испасти, извести, истећи, истерати.*

б. изузимање, одстрањивање, одвајање: *изабрати, издвојити, искључити, изоставити, избацити.*

⁷⁹ *Речник српског језика* Матице српске бележи иста значења, а сличан опис дат је и у *Речнику српскохрватског књижевног језика* Матице српске, с тим да се у њему и 'промена положаја' издваја као посебно значење у примерима: *изврнути, извратити, изваљати*, а 'извршење радње до задовољења' није издвојено као посебно.

в. постизање, добијање, стицање онога ради чега се врши радња основнога глагола: *измолити, искукати, испросити, извојевати, изнудити, измамити, изборити*.

г. кретање навише: *испузати, испентрати се, испети се*.

2. а. извршење радње до краја: *исписати, извршити, изјести, испећи, изгорети, ишчеткати, ишчистити, ижицати, ижвакати, истањити, испунити*.

б. извршење радње у довољној мери, до засићења: *испричати се, испавати се, ишетати се, исвађати се, извозати се*.

3. а. извршење радње основнога глагола од стране више субјеката, мноштва лица: *изгинути, испропадати, испоразболевати се, изопијати се*.

б. извршење радње на више објеката или на више места једног објекта: *избудити, избушити, исполагати, израздвајати, испоразбијати, изварати*.

в. распрострањеност радње на цео предмет, у свим правцима: *избраздати, ишкрабати, ишарати, исећи, испрекритати*".

Треба приметити да су лексикографи *РСАНУ* у самој дефиницији префикса *из-* нагласили да се издвајају значења глагола с овим префиксом, не значења префикса. У *РМС* и *РСЈ* издвојена су иста значења, али је у дефиницији истакнуто да је реч о значењима префикса.

Такође, у *РСАНУ* издвојена су три значења са својим подзначењима, док су иста значења у *РМС* и *РСЈ* дата под а, б, итд., дакле, означена као хомонимна подзначења. У *РСАНУ* значење '2. а. извршење радње до краја' и значење '2. б. извршење радње у довољној мери, до засићења' (у литератури именовано као сативно) доведена су у везу као подзначења (2а и 2б), чиме су одвојена од просторног значења (1) и дистрибутивног (3).

Може се претпоставити да ће се глаголи на *из-* у функцији чисте перфективизације јавити у значењу префикса *из-* у речницима обележеном као '(2а) довођење / извршење радње до краја'. Међутим, већ на основу примера датих у речнику уочавамо да се чисти перфективи јављају и у другим значењским групама датим под одредницом *из-*.

Значење '(1а) покретање из унутрашњости чега (најчешће напуштање ограниченог простора)' илустровано је глаголима који семантику напуштања ограниченог простора добијају у споју с префиксом. Такви су глаголи кретања

(*изићи, истрчати* и сл.), који не представљају парњаке својим мотивним глаголима,⁸⁰ јер њихово значење подразумева усмереност кретања (потеклу од просторног значења префикса *из-*), а које нема у мотивним глаголима. Прелазни глаголи типа *изнети* такође носе ову семантичку црту и не могу се укључити у видско парњаштво. Међутим, међу речничким примерима дат је и глагол *извадити*, који у односу на претходно поменуте глаголе представља посебан значењски подтип и читавом својом полисемантичком структуром одговара полисемантичкој структури мотивног глагола *вадити*⁸¹: *вадити* (1а) 'вадити ствари из ормара' – *извадити* (1а) 'извадити ствари из ормара'; *вадити* (1б) 'вадити зуб / крв / очи' – *извадити* (1в) 'извадити зуб / крв / очи'; *вадити* (2а) 'вадити грађу / примере' – *извадити* (3) 'извадити грађу / примере'; *вадити* (2б) 'вадити пасош / личну карту' – *извадити* (5) 'извадити пасош / личну карту'; *вадити* (2в) 'вадити карте / улазнице' – *извадити* (5) 'извадити карте / улазнице'; *вадити* (4) 'вадити из затвора / из шкрипца / из дугова' – *извадити* (2) 'извадити из затвора / из шкрипца / из дугова'.⁸² Глагол *извадити* не подлеже секундарној имперфективизацији, те представља видски корелат мотивном глаголу. У наведеном примеру слика „излазак из нечега”, коју префикс *из-* носи, поклапа се са радњом исказаном мотивним глаголом (радња вађења подразумева да предмет излази / бива извучен из нечега).

Значење '(1б) изузимање, одстрањивање, одвајање' представљено је глаголима: *изабрати, избацити, издвојити, искључити, изоставити*, чије се лексичко значење разликује од семантике мотивног глагола (или су у питању везане основе) и развијају се секундарне имперфективизације.

Семантика глагола значења '(1в) постизање, добијање, стицање онога ради чега се врши радња основнога глагола' (*измолити, искукати, испросити, извојевати, изнудити, измамити, изборити*) може се објаснити дефиницијом:

⁸⁰ Изузетак су глаголи типа *истрчати*, који могу бити прелазни у одређеним контекстима: *трчати стазу – истрчати стазу*.

⁸¹ Као пример нећемо наводити читаве семантичке описе из речника, већ само допуне којима се илуструје дато значење. Број значења и допуне дате су према *РСЈ*.

⁸² Значења глагола *вадити* у *РСЈ* дата под 1в, 1г и 3 у истом извору нису потврђена за глагол *извадити*, али на основу примера датих за глагол *вадити*, јасно је да се се и глагол *извадити* може употребити у истим семантичким реализацијама, само као перфективни корелат: *вадити* (1в) 'вадити воду / течност' – 'извадити воду / течност'; *вадити* (1г) 'вадити руду / кромпир' – 'извадити руду / кромпир'; *вадити* (3) 'вадити флеку / мрље' – 'извадити флеку / мрље'.

„довољно интензивно (дуго, упорно) чинити X постићи Y” (Ивановић 2016: 287). Наведени тип глагола припада групи тзв. *verba saesa* глагола, за које И. Грицкат (1966–1967: 200–201) сматра: „Погодак или добијање, тј. успех, јесте спољни фактор (ванглаголска резултативност), сличан ономе који имамо у глаголу *напитати* према *питати*, а то се никако не сме сматрати атрибутом саме перфективности”. Такви би били глаголи *изборити*, *издејствовати*, *изнудити* и сл., чији мотивни глаголи не изражавају стремљење ка резултату који се остварује у њима. Међутим, у оквиру ове групе постоје и глаголи чије значење подразумева досезање резултата, али реч је о унутрашњем резултату, заданом мотивним глаголом. Такав је случај са глаголом *испросити* (‘I. 1. а. добити што истрајном молбом, на леп начин, измолити’), који значењски корелира са мотивним *просити* (‘1. а. обраћати се молбом коме да се што добије, постигне, молити’): Или се предати правди у руке или испросити милост (Том. Е. 2, 145) и Слободу просе нашој домовини (Матош, *РМС*). Такође, неки од глагола овог типа у појединим значењским реализацијама могу представљати видске парњаке мотивним глаголима, што показује следећи пример: *молити* ’(2б) изговарати текст, речи неке молитве: ~ молитву, ~ псалме’ – *измолити* ’(2) изговорити, прочитати молитву: ~ Оченаш’ (*РСЈ*). Ипак, за глаголе на *из-* овог типа речници бележе постојање секундарних имперфективизација (*испрошавати*, *измољавати*), а карактеристична је и измена валенције (уп. молити за услугу – измолити услугу), па формални услов за остваривање видског парњаштва с мотивним глаголом није испуњен.

Значење ’извршење радње у довољној мери, до засићења’ представљено је повратним глаголима према којима често нема рефлексивне реализације као мотивне: *испричати се*, *испавати се*, па формална једнакост видских парњака није испуњена. У питању су префиксално-постфиксалне изведенице (*из-* + мотивни глагол + *се*) чије је значење потпуно задовољење потребе (Миљковић 2014: 301–314, Ивановић 2016: 319). У ову групу спадају глаголи који су у литератури означени као сативни (Мразовић – Вукадиновић 2009, Клајн 2002), а у новијим радовима као сатуративи (Ивановић 2016: 315–319), где се раздвајају од сативних глагола који означавају ’радњу која се врши у потпуности, колико год је могуће’ (*изјести*), што су и лексикографи *РСАНУ* учинили дајући само

префиксално-постфиксалне изведенице као илустрацију овог значења. Глаголи који значе 'радњу која се врши у потпуности, колико год је могуће' у *РСАНУ* припојени су значењу 'извршење радње до краја'. Однос према глаголима са значењем задовољења потребе главна је разлика у дефинисању одреднице *из-* у *РСАНУ* и *РМС*. *РМС* не даје ниједан пример префиксално-постфиксалне изведенице на *из-*, нити издваја 'извршење радње у довољној мери, до засићења' као посебну значењску групу.

Значењским групама 3а и 3б припадају глаголи дистрибутивне семантике: 3а – субјекатски дистрибутиви: *изгнути*, *испропадати*, *испоразболевати се*, *изопијати се*; 3б – објекатски дистрибутиви: *избудити*, *избушити*, *исполагати*, *израздвајати*, *испоразбијати*, *изварати*). У наведеним речничким примерима у погледу остваривања односа видског парњаштва изузетак су глаголи *избушити* и *изгнути*. Лексичко значење глагола *избушити* 'начинити једну или више рупа на нечему, пробушити, пробити: ~ зид, ~ рупу' одговара примарној семантичкој реализацији мотивног глагола *бушити*: '(1) (нешто) правити рупу, рупе (у нечему), пробијати; правити, стварати на тај начин (рупу, рупе и сл.): ~ дрво, ~ камен, ~ карте; ~ рупе, ~ тунел'. Реч је о типу глагола који се у новијим акционалним класификацијама (Поповић 2008: 213–216, Ивановић 2016: 280–285) раздваја од дистрибутива и сврстава у групу тотално-објекатских глагола (в. т. 4. 3. 4. 2), коју су лексикографи *РСАНУ* издвојили као значење 3. в. одреднице *из-*. Такође, глагол *изгнути* у значењу 3 одговара семантичкој реализацији 2. б. глагола *гнути* (в. т. 4. 3. 4. 1.).

У домаћим студијама које разматрају значења префикса значење '(3в) распрострањеност радње на цео предмет, у свим правцима' није регистровано (Стевановић 1981, Бабић 1986, Клајн 2002, Мразовић 2009). Наведено значење, као што смо поменули, издвојено је у новијим студијама акционалне глаголске семантике (Поповић 2008: 213–216, Ивановић 2016: 280–285), у којима се именује као тотално-објекатско значење. То су, према речничким смерницама, глаголи типа *избраздати*, *ишкрабати*, *ишарати*, *исећи*, *испрекритати*. Наведени глаголи показују подударане у лексичком значењу са својим мотивним глаголима и задовољавају и формални критеријум за уврштавање у видске парњаке

(изузимајући последњи пример: *испрекрштати*, наспрам кога стоји секундарни имперфектив и који као полипрефиксирани глагол има и друге специфичности).

На основу сагледавања семантичких и формалних особености глагола датих у речницима као пример различитих значењских група уочено је да се видски парњаци на *из-* јављају и ван значењске групе 'извршење / довођење радње до краја, престанак радње', која се традиционално схвата ознаком чисте перфективности. Значења у којима су се јавили глаголи с функцијом видских парњака јесу:

'(1а) покретање из унутрашњости чега (најчешће напуштање ограниченог простора)': *извадити*;

'(3а) извршење радње основнога глагола од стране више субјеката, мноштва лица': *изгинути*;

'(3б) извршење радње на више објеката или на више места једног објекта': *избушити*;

'(3в) распрострањеност радње на цео предмет, у свим правцима': *избраздати*, *шикрабати*, *ишарати*.

4. 3. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом *из-*

Након анализе грађе, уочено је да корелативност у лексичком значењу с мотивним глаголом показују префиксирани глаголи на *из-* који се у литератури уврштавају у значењске групе приказане у *Табели 5*. Због различитог именовања значењских група у литератури, у *Табели 5* представљено је традиционално именовање према *РСАНУ* и именовање према акционалној терминологији преузетој из Ивановић 2016, као и глагол као егземплар датог значења.

Табела 5. Видски парњаци с префиксом *из-*

пример	Именовање према акционалној терминологији	Именовање према традиционалној терминологији
<i>изређати</i>	дистрибутивно	'извршење радње основнога глагола од стране

	значење	више субјеката, мноштва лица' и 'извршење радње на више објеката или на више места једног објекта'
<i>избушити</i>	тотално-објекатско значење	'распрострањеност радње на цео предмет, у свим правцима'
<i>избатинати</i>	интензивни у ужем смислу	'радња се врши у потпуности / до краја' ⁸³

Реч је о значењима глагола с префиксом *из-* која ћемо даље разматрати, указујући на значењску подударност мотивних глагола и мотивисаних глагола на *из-*, односно на видску корелативност међу њима.

4. 3. 4. 1. Дистрибутиви и видско парњаштво

Истраживање Милене Ивановић (2012: 288–315) показало је да префикс *из-* спада у најпродуктивнија средства за изражавање дистрибутивности у српском језику:⁸⁴ *РМС* и *РСЈ* бележе око 50 монопрефиксалних твореница са префиксом *из-* и значењем дистрибутивности, а вишеструкопрефиксираних глагола с префиксом *из-* као првим префиксом и показатељем дистрибутивности има 78 у *РМС*.⁸⁵

У домаћим студијама које разматрају значења префикса *из-*, како смо већ показали, значење дистрибутивности уочава се као посебно и када се сам термин не користи. Тако, М. Стевановић у својој граматици издваја значењску групу глагола на *из-*, коју описује као 'извршење радње на свим могућим субјектима (ако су непрелазни) и извршење радње на свим узетим објектима или на више места једног објекта (ако су прелазни)' и наводи примере: *исполагати*, *избудити*, *изопијати се* (Стевановић 1981: 437–438).⁸⁶

⁸³ Именовање преузето из Клајн (2002: 255–256), јер *РСАНУ* не издваја наведено значење као посебно.

⁸⁴ Префикс *по-* је такође веома продуктиван, а дистрибутивност је уочена и у творбеним моделима с префиксима *раз-*, *с-*, *об-*, који су у погледу дистрибутивности слабо продуктивни.

⁸⁵ Забележени су следећи вишеструки префикси: *испре-*, *испро-*, *изо-*, *изу-*, *испо-*, *издо-*, *изна-*, *изод-*, *израз-*, *испод-*, *испораз-*.

⁸⁶ Сличан опис дистрибутивног значења префикса *из-*, односно њиме изведених глагола дат је и у студији Клајн (2002: 256), а исто значење префикса *из-* издваја се и у дескриптивним речницима српског језика.

У раду В. Миљковића критички се приступа дефиницијама дистрибутивности у српској и хрватској литератури и предлаже да се дистрибутиви посматрају „као сложени, збирни догађај који је рашчлањив на истоврсне спацијално дистанциране једноставне ситуације именоване творбеном базом, при чему темпорално устројство тих ситуација није дефинисано самим дистрибутивним глаголом (па се оно спецификује у синтаксичком контексту или се једноставно ослања на наше знање о свету)” (Миљковић 2016: 132–133), чиме би се, пре свега, истакла посебност дистрибутивности у односу на друга глаголска значења.⁸⁷

У докторској дисертацији М. Ивановић дистрибутивност је смештена у оквиру семантичке категорије глаголске плуралности и посматра се на следећи начин: „Дистрибутивност се као акционално обележје одликује унутрашњом рашчлањеношћу процесуалне ситуације, монотемпоралношћу и таквим саставом учесника макроситуације у коме се свака макроситуација разликује по једном актанту или по једном актанту и сирконстанту [...], односно, у коме у свакој микроситуацији постоји бар један актант који је заједнички свим микроситуацијама” и „дистрибутивно мноштво је коначно и збирно, што значи да је процесуална ситуација означена дистрибутивом реално рашчлањена на више микроситуација, које се могу одвијати сукцесивно, једна за другом, или истовремено, али је представљена као један целовит ентитет” (Ивановић 2012: 288).⁸⁸ У одређењима дистрибутивности В. Миљковића и М. Ивановић акцендована је и неутралност дистрибутивности према хронолошком устројству микроситуација на које је рашчлањена макроситуација означена дистрибутивом.

Треба поменути да је ван глаголске лексеме дистрибутивност маркирана и обликом множине именице (осим у случају именица типа *singularia tantum*), одредбама, заменицама-квантификаторима.

Однос видских парњака и дистрибутива размотрићемо на примеру парова *ређати – изређати* и *гинути – изгинути*, са циљем да покажемо да постоје глаголи дистрибутивне семантике који истовремено одговарају критеријумима за

⁸⁷ Љ. Поповић сматра да се глаголска дистрибутивност најчешће појављује у комплексу са свршеном резултативношћу (Поповић 2008: 212).

⁸⁸ За дистрибутивно значење префикса *из-* у литератури се наводи да је то значење код префикса *из-* секундарно и да се изводи из тотално-објекатског, које и само има елементе рашчлањености ситуације (Ивановић 2012: 300).

сврставање у видске парњаке. Глагол *изређати* спада у глаголе дистрибутивне семантике, која, може се претпоставити, потиче од префикса *из-*, веома продуктивног средства за изражавање дистрибутивности у српском језику.

Као основно значење глагола *изређати РСАНУ* бележи: 'I. 1. редом навести, набројати, редом, једно за другим изложити, изговорити'. Лексикографи су у дефиницији значења истакли сему сукцесивности ситуације (по правилу, лексикографским метајезиком то се чини путем одредби типа *један за другим, један по један, редом*), што представља погрешну праксу у домаћој лексикографији (уп. Миљковић 2016: 139).⁸⁹ Према М. Ивановић (2012: 288), сема сукцесивности није показатељ глаголске дистрибутивности: „Сукцесивност / симултаност одвијања микроситуација које чине дистрибутивно мноштво су за семантику дистрибутива ирелевантне, битно је само да је реч о мноштву ситуација, те унутар глаголске лексеме немају посебна средства изражавања – један те исти формант / глагол може указивати како на симултану, тако и на сукцесивну дистрибутивност и често се ни из ширег контекста не може протумачити о каквом типу ситуације се ради.”

Примарно значење глагола *изређати* видски корелира са секундарном семантичком реализацијом глагола *ређати* ('2. набрајати, наводити, низати'), на шта указује и одабир глагола дат као синонимски низ глагола у дефиницији глагола *изређати* (*навести, набројати*). Наиме, да је реч о видским парњацима, сугерише се, не увек доследно, лексикографским метајезиком који у опису значења и мотивног и мотивисаног глагола користи исту глаголску лексему само другог вида. О истом значењу а видској опозицији глагола *ређати* и *изређати* сведоче и примери употребе у контексту: *Изређа* ми лекаре, код којих је све била (Конф. 4, 106); Стаде му ређати своје горке и болне истине (Прод. 3, *РМС*).

Секундарна семантичка реализација глагола *изређати* '2. а. ставити једно до другог, поставити у ред, у низ, поређати' семантички корелира са примарним значењем глагола *ређати* 'I. 1. слагати, (по)стављати у ред (једно до другог, једно иза другог, једно изнад другог), редати', што илуструје пример: ређати флашице –

⁸⁹ Семантички опис дистрибутива требало би да укључи директно указивање на више субјеката и објеката, односно на мноштво ситуација (Миљковић 2016: 139).

изређати флашице. У овом значењу видски конкурент глаголу *изређати* је глагол *поређати*.⁹⁰

За значења глагола *изређати* '3. а. редом обићи, посетити' и '3. б. променити једно за другим, измењати' *РСАНУ* не бележи комплементарне семантичке реализације уз одредницу *ређати*, али је из примера датих уз глагол *изређати* (Док он изређа све механе путем, можете га стићи (Ранк. С. 1, 142); У животу је изређао разна занимања и обишао целу Југославију (Поп. Ј. 3, 127)) јасно да се и глагол *ређати* може употребити у истом значењу уз, наравно, видску разлику.

Наведени глаголи подударају се семантички и у рефлексивној реализацији: *изређати се* '2. стати у ред, поређати се', односно *ређати се* '2. постављати се, стајати у ред'.

Као што видимо из примера, оба глагола (*ређати* и *изређати*) означавају мноштво ситуација / радњи, што је на синтаксичком плану означено спајањем са именицом у множини.⁹¹ Такође, број радњи (ређања) изражен мотивним глаголом једнак је броју радњом означених објеката, што је по В. С. Храковском важна особина дистрибутива (Храковски 1989: 34–35).⁹² Из наведеног следи да се у случају глагола *изређати* значење дистрибутивности не може сматрати семантичким наносом префикса, јер дистрибутивност као означавање мноштва ситуација постоји и у мотивном глаголу (*ређати*).

Други случај додиривања дистрибутивности и видског парњаштва на који желимо да скренемо пажњу јесте случај када префиксом изведени дистрибутивни глагол само у једном свом значењу видски корелира са мотивним глаголом, што ћемо илустровати на примеру глагола *гинути* и *изгинути*.

⁹⁰ Наиме, у литератури је уочено да наспрам једног мотивног несвршеног глагола у функцији видских парњака може стајати више префиксираних свршених глагола (в. нпр. Шарић 2011: 12–16). За такву концепцију видских парњака прва се у домаћој лингвистици залагала И. Грицкат 1966–1967.

⁹¹ За словенске језике специфично је да се мноштво представника збирног актанта маркира множином именице којом се изражава дати актант, док се мноштво ситуација маркира глаголским префиксом (Храковски 1989: 34–35, према Ивановић 2012: 290).

⁹² „Важна особина дистрибутивног мноштва ситуација је то што је број ситуација које улазе у скуп једнак броју појединачних представника збирног актанта” (Храковски 1989: 34–35, према Ивановић 2012: 290).

Глагол *изгинути* спада у субјективне дистрибутиве,⁹³ а *РСАНУ* као основно значење овог глагола наводи '1. погинути редом, један по један': И изгибе девет Југовића... И њиова сва изгибе војска (НП, Вук 2, 297).⁹⁴ И мотивни глагол *гинути* развија исто значење, али може се употребити и у јединском и у множинском облику, за разлику од глагола *изгинути*, за који речник бележи само употребу у множини. У овом случају, може се претпоставити, дистрибутивност је нанос префикса.

Међутим, значење '3. нестати, изгубити се, ишчезнути, изумрети' глагола *изгинути* корелира са секундарном семантичком реализацијом глагола *гинути* '2. б. губити се, ишчезавати, нестати, пролазити':

1. Већ дуго изгинули су задњи траци сунца са супротних брежуљака (Леск. 3, 134); Модри пламичци титрају, тек дигнув се с жеравке гину (Домј, 1, 54).

2. Лутала је Минка сабирући успомене на Ивана што је изгинуо преко пучине (Кос. *РМС*); Тражили краву а никад ју не нађоше, изгинула као да је у земљу пропала (Стој. М. 2, 4); Сунце гине, мрачак пада (Коз. И. 2, 86); Видиш ли онај облак што гине на западу (Шен. А. 1, 827).

Наведено значење глагола *изгинути* не може се тумачити као дистрибутивно, јер се употребљава и у облицима једнине (примери под 2). У горенаведеним примерима глаголи *гинути* и *изгинути* узајмно су заменљиви, употребљавају се и уз облике једнине и уз облике множине и одговарају критеријумима за сврставање у видске парњаке.

РМС и *РСЈ* за глагол *изгинути* бележе и значење 'пропасти од напора, страдати, намучити се': Изгинути радећи по цео дан (*РСЈ*); Чини ми се да сам роб.

⁹³ Интересантно је да је глагол *изгинути* једини (монопрефиксални) субјектни дистрибутив од 17 прикупљених у корпусу који је користила Милена Ивановић у раду 2012. Пошто је у питању корпусно истраживање, ауторка је анализирала само 17 глагола потврђених у корпусу, уз податак да је у изворима грађе (*РМС* и *РСЈ*) издвојено мање од 50 дистрибутива с префиксом *из-*. Отуд изостаје податак о укупном броју субјективних дистрибутива с префиксом *из-* у коришћеним речницима.

⁹⁴ Приметићемо да је и у дефиницији овог значења употребљена сема сукцесивности иако је неодређеност у погледу симултаности / сукцесивности посебна одлика субјективних дистрибутива (Ивановић 2012: 289).

Роб имања. Изгибох због ових њиветина (Сек. РМС). У овом значењу у разговорном језику употребљава се и глагол *гинути*, али речници нису забележили ту семантичку реализацију глагола *гинути*.⁹⁵ Ни у овим примерима не може се говорити о дистрибутивној семантици префикса *из-*.

Анализа два пара глагола са значењем дистрибутивности показала је да:

1. у глаголима дистрибутивне семантике префикс није увек носилац дистрибутивности, односно уколико је значењска компонента дистрибутивности присутна и у мотивном глаголу, треба размотрити да ли је дистрибутивност нанос префикса (пример: *изређати – ређати*);

2. уколико два глагола показују једнакост у лексичким значењима, треба их сматрати видским парњацима, без обзира на то што изражавају значење које се сматра акционалним; битно је да је иста значењска компонента присутна у оба посматрана глагола (пример: *изређати – ређати*);

3. дистрибутиви могу у појединим својим значењима бити употребљени (и) у једнини, у ком случају се деактивира дистрибутивна семантика (пример: *изгинути*);

4. један префиксирани глагол може у једном свом значењу изражавати дистрибутивност која изостаје у мотивном глаголу, а другом својом семантичком реализацијом бити корелативан са одговарајућом семантичком реализацијом мотивног глагола, у ком случају може бити сматран видским парњаком мотивном глаголу (пример: *изгинути – гинути*).⁹⁶

⁹⁵ Потврде наведеног значења пружа *Корпус савременог српског језика* Математичког факултета у Београду: Сам је гинуо за сваку лопту, ишао главом где други нису смели ни ногом (Политика, 13. 12. 2009). Роберт Просинчеки је легенда, играч за сва времена. Много је радости пружио овом клубу, гинуо за дрес (Политика, 9. 12. 2010).

⁹⁶ На крају, поменули бисмо и да денотативно идентичне ситуације означавају и конструкције с дистрибутивима и конструкције с недистрибутивима у којима учествује мноштво актаната (Ивановић 2012: 291), што додатно компликује одређивање видских парњака. Наиме, у том случају могло би се говорити о контекстном видском парњаштву, јер дистрибутиви могу развијати однос видског парњаштва са мотивним глаголима у случају кад су мотивни глаголи актуализовани у множини.

4. 3. 4. 2. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

Као једна од подгрупа акционалне категорије интензива издвајају се тотално-објекатски глаголи (Ивановић 2016),⁹⁷ за које је карактеристичан висок степен интензитета као последица потпуне обухваћености објекта (ређе субјекта) ситуацијом / радњом (Ивановић 2012: 388). Други аутори тотално-објекатске глаголе сврставају у тип резултативних глагола, не истичући интензитет као главну карактеристику (Поповић 2008: 216).

У домаћим студијама које разматрају значења префикса *из-* примери тотално-објекатских интензива тумаче се различито. На пример, глаголи који су у студији Ивановић 2016 означени као тотално-објекатски у студији Клајн (2002: 255–256) сврстани су у сативно значење: *изучити*, *исписати*, *искитити*, *ишарати*, затим у дистрибутивно: *изуједати*, у чисто видско: *испрљати*, *изгорети*, *изгрести*, а у РСАНУ: у значење 'распрострањеност радње на цео предмет': *избраздати*, *ишкрабати*, затим у 'извршење радње до краја' (чисто видско): *исписати*, *изјести*, *изгорети*, *ишчеткати*, *ишчистити*, *ижвакати*, те у 'извршење радње на више објеката или на више места једног објекта': *избушити*.⁹⁸ Дакле, у литератури глаголи са значењем тоталне-објектности тумаче се као чисти перфективи, сативни и као дистрибутивни глаголи.

Разлику између дистрибутива и тотално-објекатских глагола објаснићемо на примеру дистрибутивног глагола *изређати* и тотално-објекатског глагола *избушити*. Глагол *изређати* употребљава се само уз облике множине, док глагол *избушити* може стајати и уз једнински и уз множински облик именице: *изређати* фигуре : *избушити* зид / зидове. Значењска разлика између *изређати* и *избушити* у случају када је глагол *избушити* употребљен уз именицу у множини јесте следећа: дистрибутивом се означава мноштво радњи чији је број једнак броју њоме захваћених предмета / објеката (у примеру *изређати* фигуре радња ређања извршиће се онолико пута колико има фигура), што је, према Храковском 1989, важно обележје ове семантичке класе; тотално-објекатским глаголима означава се више радњи, али њихов збир није једнак броју њоме захваћених предмета / објеката, већ броју делова предмета / објекта захваћених радњом (*избушити*

⁹⁷ У литератури се употребљава и термин *тотално-објектни глаголи* (в. Ивановић 2016).

⁹⁸ Уп. и Стевановић 1981, Бабић 1986.

зидове не мора значити да је бушење вршено онолико пута колико има зидова, већ онолико пута колико (након извршења радње) има рупа на радњом обухваћеним зидовима). Примери дати за тотално-објектне интензиве у раду Ивановић 2012 потврђују ову особеност наведене класе глагола: *ижвакати, избријати, изгазити, изгланцати, изгладати, изгребати, изгрести, излепити, измазати, изрешетати, изувијати, изуједати, изучити, исктити, испипати, исписати, ишарати, ишчеткати, ишчистити* и др.

Значење тотално-објекатских глагола додирује се и са чисто видским значењем, па Ивановић (2012: 388) наводи да тотално-објекатско значење „веома је блиско чисто видском значењу и у појединим случајевима тешко је разлучити које од ова два значења се реализује у глаголу”, што илуструје примерима: *избелити, избраздати, избушити, изгорети, изриљати, испрљати* и др. Ауторка нешто даље (стр. 389) наводи да ово значење може бити уочљивије ако се глаголи упореде са другим префиксираним глаголима истог основинског глагола: *избријати* и *обријати, изгребати* и *огребати*. Међутим, овај тест није поуздан нити увек применљив, јер се наведени глаголи на *из-* реализују, како показују описи значења и примери у речнику, (и) у значењу наведених глагола с префиксом *о-*.⁹⁹ Такође, за многе глаголе није јасно са којим би се глаголима конкурентним у погледу видског парњаштва требало упоредити (уп. нпр. *избраздати, изриљати* и др.).

У домаћој лексикографији значење ’распрострањеност радње на цео предмет’ дато у *РСАНУ*¹⁰⁰ под одредницом *из-*, судећи по именовану и примерима, односи се на обухватање целог објекта радњом. Међутим, и глаголи изабрани као пример за значење ’извршење радње до краја’ такође подразумевају обухваћеност целог објекта радњом (на пример, глагол *исписати* уврштен је у значење ’извршење радње до краја’, а *ишарати, ишкрабати* у ’распрострањеност радње на цео предмет’). Главни разлог што се значење у речнику дефинисано као ’распрострањеност радње на цео предмет’ не може разлучити од примера датих за ’извршење радње до краја’ јесте, дакле, у компоненти обухвата радње предметом

⁹⁹ Уп. *избријати* ’2. обријати бријачем, бритвом скинути длаке’ – *обријати* ’оштрим предметом (бријачем, жилетом) или апаратом одсећи до коже, одстранити, уклонити длаке са појединих делова тела (браде, главе и др.)’. Глаголи типа *обријати* такође означавају захватање / обухват предмета радњом и могу се посматрати као тотално-објекатски.

¹⁰⁰ У *РМС* и *РСЈ* издвојено је исто значење.

која представља иманентну значењску одлику и глагола уврштених у значење 'извршење радње до краја'.

Самеравањем лексичких значења и примера употребе глагола на *из-* који се сврставају у тотално-објекатске интензиве и њихових мотивних глагола уочавамо глаголе на *из-* који показују лексичку подударност с мотивним глаголима (исти интензитет радње је и у мотивном и у мотивисаном глаголу).

Као пример за илустрацију подударности у значењу послужиће нам парови *искасапити – касапити, изломити – ломити*.

У свом примарном значењу 'I. 1. а. исећи на комаде заклану животињу' глагол *искасапити* видски корелира са примарном семантичком реализацијом глагола *касапити*, што илуструју примери: Вола су искасапили и поделили између себе (Дуч. С. 1, 475); Зимус је лако закло печеницу. Стана је касапи и ћути (Бан. РМС).

У семантичкој реализацији '1. б. исећи, избости (на више места одн. више лица), израњавити, унаказити, убити, побити (обично хладним оружјем)' лексикографи су издвојили семантичку компоненту 'на више места, одн. више лица', која се среће у речничким описима и дистрибутива и тотално-објектних глагола. Међутим, глагол *искасапити* у датом значењу корелира са секундарном семантичком реализацијом глагола *касапити* ('2. б. клати, убијати мрцварећи, масакрирати, унаказивати'), што је видљиво и из примера у којима су ови глаголи узајамно заменљиви: Ови су исти непријатељски војници касапили његове људе (Јак. С. 3, 60); Лице све ножем искасапљено страшно и криво (Берт. 1, 59). Појачан интензитет у другом примеру може се приписати лексемама у функцији појачања интензитета (*све, страшно, криво*). Овакво становиште подржава и Љ. Поповић (2008: 216): „У спацијалној концептуализацији тотално-објекатских глагола профилисање обима радње је на првом месту, док је на другом месту резултативност као конкретна реализација линеарног фазног значења. Интензитет, као што је било раније напоменуто, код ових глагола није посебно истакнут, иако у одређеним случајевима тоталност радње у односу на објекат подразумева њен појачани интензитет [...]”.

Слично, у семантичком опису глагола *изломити* истакнута је сема 'на више места / делова' ('I. 1. а. прегинајући, савијајући пребити, преломити,

сломити (обично на више делова); ломећи раздвојити на делове, на парчад, распарчати, раскомадати'), али иста семантичка компонента присутна је и у речничком опису мотивног глагола *ломити* ('I. 1. а. прегибајући, савијајући, ударајући и сл., пребијати, преламати неки чврсти предмет (обично на више места, односно на више делова, комада), кидати, кршити; ударајући притиском и сл., чинити да се нешто расте у ситне делове, комаде, крхати, разарати, разбијати'.

Из грађе издвајамо и пар *жвакати* – *ижвакати* као пример могућности остваривања и чисто видског односа с мотивним глаголом и тотално-објектне интензивности. На појачан интензитет глагола *ижвакати* указује се у семантичком опису одредбом *добро*, односно глаголом *раздробити*: '1. а. добро иситнити, раздробити зубима (обично храну пре гутања), сажвакати', која изостаје у семантичком опису мотивног глагола *жвакати* '1. а. зубима дробити, ситнити, млети (обично храну пре гутања); грести, глодати'. Међутим, у опису глагола *ижвакати* указује се и на синоним *сажвакати*, те, дакле, на могућност употребе глагола *ижвакати* и у значењу 'зубима уситнити и размекшати (храну)', без семе појачаног интензитета.¹⁰¹

У нашој грађи забележени су следећи примери глагола на *из-* који поседују компоненту обухватања предмета радњом, а поклапањем у значењу с мотивним глаголом одговарају и критеријумима за видске парњаке: *браздати* – *избраздати*, *брљати* – *избрљати*, *брусити* – *избрусити*, *бушити* – *избушити*, *ваљати* – *изваљати*, *газити* – *изгазити*, *гаравити* – *изгаравити*, *гланцати* – *изгланцати*, *глодати* – *изглодати*, *гњечити* – *изгњечити*, *гребенати* – *изгребенати*, *гужвати* –

¹⁰¹ Један од таквих глагола је и глагол *исписати*, што примећује Ивановић (2016: 281), који се у домаћим радовима и лексикографији издваја по правилу као пример тотално-објектног интензива, а није уврштен у нашу грађу због незадовољавања формалног критеријума непостојања секундарног имперфектива наспрам њега. Из следећих примера, које даје М. Ивановић, јасно је да се семантички овај глагол може двојако тумачити:

исписати

а) I. 1. а. писмено изложити, описати; написати обично већи текст (подвлачење – В. Ђ.)

Екран се осветлио и приказао холографску пројекцију његовог лица испод које је у ваздуху било исписано његово име и број кредитне картице (Јакшић, пример према Ивановић 2016: 281).

б) I. 1. а. писмено изложити, описати; написати обично већи текст (подвлачење – В. Ђ.)

Кише свих могућих поднебља, а још више године, исписале су по њему [по кишобрану] неизбрисиве знакове распадања (Кушан Ј. 1, 277) (*РСАНУ*).

Да у првом примеру *исписати* значењски корелира са *писати*, показује и заменљивост глагола *исписати* глаголом *написати*, који се у литератури, готово без изузетка, наводи као једини парњак глагола *писати* и пример чистог видског односа.

изгужвати, дробити – издробити, ломити – изломити, малати – измалати, мастити – измастити, мељати – измељати, месити – изм(иј)есити, мецати – измецати, млети / мљети – измлети / измљети, модрити – измодрити, боловати – измолотовати, мрљати – измрљати, мрсити – измрсити, резбарити – изрезбарити, решетати – изрешетати, риљати – изриљати, ровати – изровати, сакатити – исакатити, каишиати – искаишиати, каљати – искаљати, касапити – искасапити, кидати – искидати, китити – искитити, комадати – искомадати, кресати – искресати, крижати – искрижати, парчати – испарчати, прљати – испрљати, тестерати / истестерисати – истестерати / истестерисати / истестерити, стрицкати – истрицкати, турпијати – истурпијати, цепати – исц(иј)епати, черечити – ишчеречити, шарати – ишарати, шкрабати – ишкрабати, шпартати – ишпартати, шупљикати – ишупљикати. У питању су прелазни глаголи који означавају различите физичке радње. Следећи речничке описе и примере, у раду Ђорђевић (2017: 210) глаголи овог типа уврштени су у три значењске подгрупе (према ефекту радње на предмет):

1. раздвајање предмета на делове или одвајање дела или делова предмета / уситњавање: *кидати – искидати, комадати – искомадати, кресати – искресати, крхати – искрхати, кришити – искришити, млети / мљети – измлети / измљети, сећи – исећи, парати – испарати, парчати – испарчати, пилати – испилати, тестерати – истестерати, цепати – исцепати, черечити – ишчеречити* и др.

2. радњом се задире испод површине предмета¹⁰²: *браздати – избраздати, глодати – изглодати, риљати – изриљати, ровати – изровати* и др.

3. прекривање, углавном површине предмета, и то додавањем новог слоја: *малати – измалати, боловати – измолотовати, сликати – исликати¹⁰³, шарати – ишарати¹⁰⁴, шкрабати – ишкрабати, шпартати – ишпартати*. Глаголи којима

¹⁰² На овај начин мења се изглед третираног предмета (недостају делови предмета), по чему је ова група значењски блиска групи 1.

¹⁰³ Иако би се могао замислити секундарно имперфективизован глагол од глагола *исликати*, као и од неких других наведених глагола, секундарни имперфектив није забележен у описним речницима српског језика, што је био критеријум којим смо се водили у раду.

¹⁰⁴ Иако представљају другу тематску скупину у односу на глаголе типа *измалати*, исти тип глаголског процеса представљају и радње писања и сликања које подразумевају својеврсно прекривање хартије или другог материјала писаним текстом и сликама (*шарати – ишарати, шкрабати – ишкрабати* и сл.), на шта нас наводе и речнички описи: *исликати* – прекрити сликама, *ишпартати* – повући праве линије по нечему, *ишарати* – 3. прекрити какав текст мноштвом накнадно написаних делова, бележака, маргиналија и сл.; 2. а. прекрити, осути пегама, оспицама, мрљама (РСАНУ).

се означава непожељно третирање предмета (прљање): *брљати – избрљати, каљати – искаљати, мастити – измастити, мрљати – измрљати, поганити – испоганити, прљати – испрљати, флекати – исфлекати* и сл. могли би се издвојити као посебна тематска подгрупа.

На крају, извешћемо неколике закључке:

1. Тотално-објекатски глаголи блиски су дистрибутивима и значењу чисте перфективизације, што је у домаћој литератури довело до различитих тумачења истих примера.

2. У описним речницима српског језика као посебно значење префикса *из-* издвојено је значење 'распрострањеност радње на цео предмет'. Међутим, сема распрострањености радње на цео предмет могућа је компонента других значења издвојених за префикс *из-*, па није јасна значењска дистинкција између глагола сврстаних у групу 'извршење радње до краја' и 'распрострањеност радње на цео предмет'.

3. Код видских парова семантичка компонента обухвата радње предметом постоји у оба глагола и разлика у погледу интензитета између мотивног и мотивисаног глагола није уочљива на лексичком нивоу.

4. Постоје глаголи који у својој значењској структури окупљају и чисто видско и значење појачаног интензитета, у ком случају је тек у контексту могуће закључити које је значење актуализовано.

4. 3. 4. 3. Интензиви у ужем смислу и видско парњаштво

У традиционалној српско-хрватској дериватолошкој литератури (Стевановић 1981, Бабић 1986, Клајн 2002), као и у лексикографији, уочени су глаголи са префиксом *из-* чије се значење обично описује као: *извршење радње у довољној мери / у потпуности / до краја / колико год је могуће* и сл., а приликом дефинисања лексичког значења глагола овог типа у речницима се употребљавају одредбе: *јачо, сасвим, доста, много, добро, веома, потпуно* и сл. Реч је о глаголима који се сврставају у класу интензива, а њиховим обележјем сматра се значење појачаног интензитета изражено префиксом-интензификатором. М. Ивановић ове глаголе назива *интензивима у ужем смислу* и наводи следеће

глаголе на *из-* као носиоце наведеног значења: *избатинати*, *извикати се* (на некога), *извређати (се)*, *изгладнети*, *изгрдити*, *изгрлити (се)*, *излудети*, *излупати*, *изљубити (се)*, *измиловати*, *изморити (се)*, *измрзнути*, *измршавити*, *измучити (се)*, *изнојити се*, *изубијати*, *искварити (се)*, *искињити*, *искиснути*, *искувати (се)*, *ислабити*, *испатити (се)*, *испљувати*, *испребијати*, *испсовати*, *истући*, *исушити (се)*, *исхвалити*, *ишчистити* (Ивановић 2012: 385).

Интензивни у ужем смислу у нашим синтетичким радовима не раздвајају се од тотално-објекатских глагола, већ се заједно посматрају у оквиру једне значењске групе.¹⁰⁵ Тако, И. Клајн (2002: 255–256) ове глаголе сврстава у варијанту сативног¹⁰⁶ значења (’радња се врши у потпуности, до краја, колико год је могуће’), а као пример наводи глаголе: *испсовати*, *изгрдити*, *изударати*, *измлатити*, *истући*, *испребијати*, *испрескакати*, *изгазити*. Аутор скреће пажњу да их треба разликовати од „обичних” (правих) перфектива и да се њихово значење лакше уочава упоређивањем са правим перфективом (*изударати* : *ударити*).

Са друге стране, И. Грицкат (1966–1967: 207) сматра да је у овим глаголима дошло до „преклапања” значења мотивног глагола и префикса (значење префикса описује се као ’вршење до постигнућа циља, до исцрпљивања могућности одн. интереса за радњу’) и да такве глаголе треба уврстити у праве видске корелате мотивном глаголу: „Разумљиво је да у већини случајева, прилазећи основном глаголу, префикс снабдева глаголску сложеницу том лексичком модификацијом, али има основних глагола који на извесне начине и значе напредовање ка таквом циљу, те се уз њих описана лексичка функција префикса *из-* растапа у граматичку (подвлачење – В. Ђ.): *ишибати* (у смислу извршења казне) – *ишибати*, *тући* – *истући*, *мрцварити* – *измрцварити*”.

¹⁰⁵ Тотално-објекатски глаголи одликују се семантичком компонентом ’обухватање предмета радњом’ уз помоћ које остварују значење појачаног интензитета (Ивановић 2012: 388). Међутим, запажамо да је и у глаголима који се сврставају у интензиве у ужем смислу, нпр. у глаголима ударања (*истући*, *измлатити* и сл.), предмет (тело) такође обухваћен радњом. Интензивима у ужем смислу није посвећивано много пажње у домаћој науци и можемо указати на потребу за даљим истраживањима семантике ове групе глагола.

¹⁰⁶ Аутор објашњава да сативно значење разумева као ’извршење радње у довољној мери’. Код других аутора (нпр. Ивановић 2012: 436–442, Мразовић 2009: 79) под сативним или сатуративним значењем подразумева се само значење које је у студији Клајн 2012 означено као друга подврста сативног значења глагола с префиксом *из-* (’радња се врши до задовољења потребе или смирења емоције која ју је изазвала’): *испавати се*. О префиксираним глаголима са значењем задовољења потребе в. и Миљковић (2014: 301–314).

Како су мишљења о видској подударности наведеног типа глагола неусаглашена, приликом прикупљања видских парова неопходно је утврдити да ли посматрани глаголи на *из-* представљају видске парњаке својим мотивним глаголима или припадају акционалној класи интензива. Потребно је, дакле, одредити да ли је интензитет радње већи у изведеном глаголу у односу на мотивни глагол, у ком случају постоји значењска разлика између мотивног и мотивисаног глагола и не може се говорити о видском парњаштву.

Многи интензиви на *из-* „означавају агресивне и непријатељске акције” (Клајн 2002: 256), а као посебна тематска група могу се издвојити глаголи којима се означава ударање.¹⁰⁷ На примеру глагола ударања на *из-* (типа *тући – истући*) који се у литератури сврставају у глаголе са значењем појачаног интензитета указаћемо на постојање глагола код којих носилац појачаног интензитета није префикс, већ мотивна лексема. У анализу ћемо укључити оне глаголе који задовољавају формалне критеријуме за видско парњаштво: *батинати – избатинати*, *бубати / бубетати – избубати / избубетати*, *деветати – издеветати*, *лемати – излемати*, *макљати – измакљати*,¹⁰⁸ *каишати – искаишати*, *кундачити – искундачити*, *тући – истући*.¹⁰⁹

Главни представник ове тематске групе јесте глагол *истући*,¹¹⁰ који се користи у семантичком опису других глагола из групе: *избатинати*: ’истући, изударати, испребијати (обично батином)’; *избубати*: ’1. изударати, истући, избити (шакама, каменицама и сл.)’; *издеветати*: ’I. жестоко испребијати, измлатити’; *излемати*: ’јаче истући, изударати, измлатити’; *измакљати*: ’1.

¹⁰⁷ У србистици глаголи ударања обрађени су у студији дијахроног усмерења Ј. Влајић-Поповић (2002), у радовима Ј. Милошевић (2012, 2013) и у докторској дисертацији Н. Ристивојевић-Рајковић (2017), посвећеној лексичко-семантичкој анализи глагола овог типа у норвешком и српском језику.

¹⁰⁸ Примарна реализација глагола *измакљати* корелира са секундарном реализацијом глагола *макљати* (основно значење глагола *макљати* у речницима је ’тесати, дељати, стругати макљом’). Иако је значење ударања мотивног глагола у речницима наведено као секундарно, у свести говорника језика *макљати* се разумева као глагол ударања (уп. Милошевић 2012: 156, Ристивојевић-Рајковић 2017: 83).

¹⁰⁹ Наведени глаголи на *из-* и њихови мотивни глаголи представљају глаголе ударања у ужем смислу (Ристивојевић-Рајковић 2017: 55). Сви глаголи ударања, напоредо са исказивањем радње ударања, увек означавају и неку другу радњу (Влајић-Поповић 2002: 25, Ристивојевић-Рајковић 2017: 57, 69–82). Та друга радња представља резултат ударања, а у случају глагола које овде разматрамо у питању је ’задавање бола / повређивање’.

¹¹⁰ Уз њега и глаголи *избити* и *изударати*, који због незадовољавања формалних критеријума за видске парњаке нису укључени у анализу.

избити, истући добро некога'; *искашати*: 'I. 1. истући, избити (каишем, канцијом и сл.)'; *искундачити*: 'истући, избити кундацима'.

Основно значење глагола *истући* представљено је као 'задати много удараца', где се одредбом *много* указује на појачан интензитет. Иако у речничком опису мотивног глагола није дата одредба која указује на интензитет (или количину), именица *ударац* дата је у множини: *тући* – 'задавати ударце, ударати некога наносећи му бол'. О томе да и сама мотивна радња подразумева појачан интензитет сведочи речнички пример: *Витка плавка, избијена и тучена* (Фелдман М. 1, *РМС*), у коме су непрефиксирани и префиксирани глагол исте семантике доведени у блискозначни однос саставним везником.

У горенаведеним семантичким описима глагола ударања издвајају се описи глагола *издеветати* и *излемати*, у којима се пре синонимског низа глагола дају и одредбе *јак*о, односно *жестоко*: *издеветати*: 'I. жестоко испребијати, измлатити', *излемати*: 'јако истући, изударати, измлатити'. Наведене одредбе указују на појачан интензитет радње. Међутим, опис значења мотивних глагола такође садржи одредбе које указују на значење појачаног интензитета: *деветати*: 'јако, немилосрдно тући, ударати, млатити', *лемати*: 'I. 1. јако, грубо бити, тући, млатити, батинати' (подвлачење – В. Ђ.).

Што се употребе у контексту тиче, наведени глаголи заменљиви су у истом контексту, односно значењски су једнаки, а разлика је само у виду. Такође, мотивни и мотивисани глаголи појављују се уз одредбе и атрибуте који истичу појачан интензитет, што илуструје пар *лемати* – *излемати*:

излемати

Дохвати... трсковачу и поштено га *излема* (Вид. М. 3, 308).

Ја се разљути, те келнера честито *излемам* (Рув. К. 2, 227).

Оборише [Санча] и љуто га *излемаше* (Поп. Ђ. 5, 70).

Излемајте га до светога уља (Кум. 1, 74).

Излемао те као пса (Бен. 5, 250).

Жену је *излемао* мало не на мртво име (Ђал. 6, 38).

лемати

Зар народ зато шаље своје синове у војску да их којекакве кесеције *лемају* као *марву* (Самоупр. 1883, 60/3)

Нахрупи изненада иза куће човјек, кога немогах распознати, те стаде *немило* *лемати* убога господина (Шен. А. Виенац 1871, 794).

Толико пута *лемали* су га људи *као вола* (Глиш. 1, 21).

Сад је цијела обитељ мрзи и браћа је *лемају* *шаком и ногом* (Крл. 13, 205).

Као могући тест за издвајање правих видских парњака у литератури се наводи и упоређивање глагола на *из-* са видски конкурентним глаголом (Клајн 2002: 256). И. Клајн као пример наводи глагол *изударати*, који неће представљати прави видски парњак глаголу *ударати*, јер наспрам *ударати* стоји *ударити*. Овим поступком аутор даје предност суфиксираним парњацима у односу на префиксиране. Међутим, када приступимо утврђивању видских парњака, неретко наилазимо на ситуацију да наспрам мотивног несвршеног глагола нема парњака изведеног суфиксацијом.

Тако, *Обратни речник српскога језика* бележи следеће значењске конкуренте префиксатима на *из-*¹¹¹: *избатинати* : *пробатинати*; *избубати* : *набубати*, *збубати*; *издеветати* : (није забележен видски конкурент); *излемати* : *налемати*, *пролемати*; *измакљати* : *намакљати*, *промакљати*; *искашиати* : (није забележен видски конкурент); *искундачити* : *окундачити*, *истући* : *претући*. Као што видимо, наспрам мотивних имперфективних глагола, упоредо с глаголима с префиксом *из-*, стоје и глаголи с другим префиксима (*на-*, *о-*, *пре-*, *про-*). Сви наведени префиксирани глаголи у појединим својим семантичким реализацијама, које овде нећемо наводити, кореспондирају са одговарајућим семантичким реализацијама глагола на *из-*, односно са одговарајућим семантичким реализацијама својих мотивних глагола, па се поставља питање који је прави видски парњак несвршеном глаголу, односно да ли сви наведени глаголи представљају видске конкуренте.

¹¹¹ Издвајамо само оне префиксирание глаголе који се у бар једној својој семантичкој реализацији поклапају са мотивним глаголом и према којима нема секундарних имперфективизација. Провера значења вршена је на основу семантичких описа и примера датих у *РСАНУ*.

Поклапање у значењу са мотивним глаголом уочљиво је и код глагола на *из-* других тематских група, који су у литератури такође убројани у интензиве у ужем смислу, што ћемо илустровати на примеру парова: *грдити* – *изгрдити*, *лудети* – *излудети*, *кварити* – *искварити*, *слабити* – *ислабити*, наводећи семантички опис значења и примере из речника.

изгрдити – 'I. 1. изрећи, упутити некоме (обично усмено) оштре речи осуде, прекора, обасути прекорима, грдњама, погрдама'

Било је чак и ученика, који су га [професора] љутили, само да их он малко изгрди – онако из срца и без горчине (Назорм 22, 371).

Изгрдим момка... оног коцкара Милана... али ми одједаред дође жао што је слуга (Секул. Кроника паланачког гробља, Бгд. 1940, 36).

грдити – '2. корити, прекоревати, вређати, нападати увредљивим речима; говорити оштре, ружне речи, псовати'

Грдили су и нападали највеће и најочитије заслуге (Шкроб. 3. 1, 6).

Простак! Магарац! Рогата марва! – поче грдити полугласно млади барон (Франич М. 1, 130).

излудети – '1. а. изгубити разум, помахнитати, полудети; изгубити способност нормалног реаговања, понашања'

Практикант Аца да излуди од сурењивости и љубоморе (Маш 3, 68).

Јел' то та жена која је због гриже савести скоро излудела? (Јов. Милош 1, 133).

лудети – 'а. постајати луд, умно поремећен, постајати избезумљен, растројен, губити разум, махнитати'

Луди, каже, са сваким даном који мора да проведе међу овим народом (Андрић 5, 409).

Многи [су] успут од страха лудели (Павл. Мил. 1, 42).

искварити – '1. а. довести у неисправно лоше стање, учинити неупотребљивим, покварити'

Шаљеш нам оног свог Сретена те нам све суде исквари (Глиш. 1, 141)

'2.а. изменити у негативном смислу, пореметити, покварити'

Допадне му се слушкиња тога газде, те је од њега заиште. Газда, да не исквари цару воље, дадне му слушкињу (Нпр. Прод. 272).

Наставник има да руководи ученика у читању... јер би се могло десити.. да ученик, неруковођен, исквари свој укус (Поп. Б. 1, 26)

кварити – 'I. 1. а. доводити у неисправно стање, до квара, оштећивати, руинирати'

Ви немојте танке пушке кварит, | Танке пушке и бритке мачеве: | Оружје нам може требовати (НП Вук 3, 420).

'б. деловати неповољно, штетно на квалитет, стање, употребљивост, способност нечега, шкодити (некоме, нечему)'

Сунце му не ваља јер му квари вид (Змај 1, 302)

'в. деловати на промену нечега реметећи, нарушавати мењајући (обично на горе) дато стање, ток ствари, расположења и сл.'

Не треба ни много блистати, јер то изазива завист и квари веселост у друштву (Дуч. Ј. 5. 85).

ислабити – '1. а. постати слаб, исцрпљен, изгубити снагу, онемоћати, малаксати, омршавити'

Ја у старости нисам ни мало ислабио (Срем 1, 169).

слабити – '2. а. постајати слаб, нејак, немоћан, мршавити'

У случају погоршања [болести] ја нећу бити одговоран. Ви све више слабите (Макс. Д. РМС).

Након разматрања глагола на *из-* који се у литератури сврставају у класу интензива можемо закључити да:

1. Разматрани глаголи на *из-*, иако се у литератури сврставају у класу интензива, показују значењску подударност с мотивним глаголима и задовољавају критеријуме за сврставање у видске парњаке.

2. Сагледавањем значења мотивних и мотивисаних глагола на *из-* утврђено је да је појачан интензитет као семантичка компонента присутан и у мотивисаном и у мотивном глаголу, из чега произилази да се код наведених глагола акционална компонента не може приписивати префиксу. У питању су, дакле, лексички интензиви.

3. Као видске парњаке треба размотрити и оне глаголе којима се у литератури приписује акционално значење појачаног интензитета.

4. Упоредивање глагола на *из-* са видски конкурентним глаголом не показује се као применљив тест за раздвајање правих видских парњака од глагола који су носиоци додатних значењских обележја, јер наспрам мотивног несвршеног глагола неретко нема парњака изведеног суфиксацијом, већ више префиксираних видских пандана.

4. 3. 5. Закључак

Анализа је показала да се глаголи на *из-* који показују одлике видског парњаштва у литератури третирају као представници акционалних значења: дистрибутивног и значења појачаног интензитета (тотално-објекатски глаголи и интензиви у ужем смислу). Код акционалних класа глагола сматра се да је носилац акционалног значења афикс. Међутим, код посматраних глагола на *из-* одређена значењска сема присутна је и у мотивном глаголу, што и омогућава комплементарност значења мотивног и мотивисаног глагола, односно однос видског парњаштва.

Лексичка дистрибутивност потврђена је у примеру *ређати – изређати*, што наводи на закључак да дистрибутивност не мора увек бити нанос префикса. Такође, дистрибутиви могу у појединим својим значењима бити употребљени (и) у јединици, у ком случају се деактивира дистрибутивна семантика (пример: *изгинути*).

Глаголи који спадају у класу интензива „указују на силу испољавања обележја ситуације, али и на изразито велики обухват субјекта или објекта ситуацијом” (Ивановић 2012: 382). Појачан интензитет може бити исказан унутар глаголске лексеме префиксом, а носилац значења појачаног интензитета може бити и глаголска лексема (корен), у ком случају говоримо о лексичким интензивима.

Примећено је да се у домаћој литератури глаголи на *из-* који поседују сему обухвата предмета радњом (која потиче од мотивног глагола) тумаче различито (као тотално-објекатски глаголи, дистрибутиви и чисти перфективи). Тако се, на пример, у описним речницима српског језика као посебно значење префикса *из-* издваја ’распрострањеност радње на цео предмет’, али сема распрострањености радње на цео предмет компонента је и глагола сврстаних у групу ’извршење радње до краја’, па није јасна значењска дистинкција између ових двају издвојених значења. Сема обухвата предмета радњом присутна је и код глагола који значе ударање (типа *избатинати*),¹¹² који се у литератури сматрају интензивима у ужем смислу, и које једни аутори тумаче као носиоце додатног значења (Клајн 2002: 256), а други као чисте перфективе (Грицкат 1966–1967: 207). Анализа је показала да ови глаголи образују видске парове са својим мотивним глаголима када семантичка компонента обухвата радње предметом постоји у оба глагола. У таквим случајевима разлика у погледу интензитета између мотивног и мотивисаног глагола није уочљива на лексичком нивоу, односно појачан интензитет као семантичка компонента присутан је и у мотивисаном и у мотивном глаголу.

Потешкоће у одређивању видских парњака представљају глаголи који у својој значењској структури окупљају и чисто видско и акционално значење, у ком случају је тек у контексту могуће закључити које је значење актуализовано. Такав је пример глагол *изгинути* који у једном свом значењу изражава дистрибутивност која изостаје у мотивном глаголу, а другом својом семантичком реализацијом корелативан је са одговарајућом семантичком реализацијом мотивног глагола, када може бити сматран видским парњаком мотивном глаголу.

¹¹² Предмет обухваћен радњом је тело.

На крају треба поменути да се упоређивање глагола на *из-* са видски конкурентним глаголом не показује као применљив тест за раздвајање правих видских парњака од глагола који су носиоци додатних значењских обележја, јер наспрам мотивног несвршеног глагола неретко нема парњака изведеног суфиксацијом, већ више префиксираних видских пандана.

4. 4. Глаголи с префиксом *на-*

4. 4. 1. Значења глагола с префиксом *на-*

Према М. Стевановићу (1981: 438–439), глаголи сложени с префиксом *на-* значе: **а.** 'скоро буквално, вршењем онога што значи прости глагол ставити један предмет на други': *навући* (вучењем нечега то ставити на нешто друго), *намотати*, *натаћи*, *налепити* *нашити* итд.; **б.** 'значење потпуног извршења радње': *наканити*, *научити*, *наоштрити*, *направити*, *начинити*, *нагомилати*, *нахранити*, *наквасити*, *накинђурити се*, *налити*, *напунити* и др.; **в.** 'извршити радњу у довољној мери' (*набрати*, *намлатити*, *наплести*) и 'заситити се вршењем радње основног глагола' (*најести се*, *налутати се*, *наиграти се*); **г.** 'пронаћи, открити што': *наипати*, *наслутити*; **д.** 'отпочињање, залажење у вршење радње': *нагрести*, *напући*, *напрснути* и сл.; **ђ.** 'извршити радњу у малој мери': *начути*, *назрети*.

У *Творби ријечи у хрватском књижевном језику* С. Бабић (1986: 481–482) уочава пет значења глагола с префиксом *на-*: **а.** 'извршење радње у великој мери': *накрасти*, *напећи*, *напушити се*, *належати се* итд.; **б.** 'доћи, доспети на површину, горњи део чега': *нанијети*, *најахати*, *набацити* и др.; **в.** 'довести до резултата': *набости*, *наљутити*, *намастити*, *насликати* итд.; **г.** 'поступно се накупити, нагомилати у одређеној количини': *наловити*, *наврејети*, *нагнојити*, *напросјачити* и др.; **д.** 'почетак радње, извршење малог дела радње': *начути*, *нагрести*, *напући*, *накашљати се* и др.

У *Творби речи у српском језику*, у тому о слагању и префиксацији, издвојено је неколико значења глагола с префиксом *на-* (Клајн 2002: 257–259). Основно, просторно значење, потекло од предлога *на*, представљено је глаголима:

навући, натаћи, намазати, нанизати, накалемити и др. Аутор издваја неколико варијанти овог значења: **а.** 'случајни контакт с неком препреком на путу': *наићи, нагазити, налет(ј)ети, набасати, натрапати, напипати, нањушити, наслутити* (последња три без допуне с предлогом *на*); **б.** 'радња на некој површини': *написати, наикрабати, нажврљати, нацртати, насликати, нашимкати, налицкати, накинђурити*; **в.** 'нагло кретање већег броја живих бића': *наврв(ј)ети, надр(иј)ети, нагрнути, нахрупити, навалити*. Друго значење, према И. Клајну, окупља три подзначења: **а.** 'започету или само мањим делом остварену радњу': *начети, начути, назрети, нагрести, нагњечити, нарушити, напоменути, назначити, наслутити* и сл.; **б.** 'радњу остварену у приличној мери': *набрати, накупити, нагомилати, напабирчити, напећи, нас(ј)ећи, нам(иј)есити, нахватати, напљачкати, накрасти, надобијати, напричати, намучити се* и др. **в.** 'јачу сативност ('до миле воље', 'до крајњих граница')': *наспавати се, нажив(ј)ети се, нарадити се, начекати се, находати се, нагладовати се, наболовати се, наратовати се, надимити се*. Као треће значење уочено је значење чисте перфективизације у примерима: *наквасити, нахранити, насмејати се, накинђурити се, наикодити, назепсти* и др.

У *Граматици српског језика за странце* из 2009. године издвојена су следећа значења глагола с префиксом *на-*: **1.** 'ставити нешто на горњи или спољни део нечега или тамо доспети': *набацати, налепити, налетети, намотати, навући*; **2.** 'завршити радњу, довести до резултата – резултативно значење': *нахранити, налити, написати, направити, насликати, научити*; **3.** 'извршити радњу у великој мери – сативно значење': *начекати се, начитати се, нагледати се, напећи, напутовати се*; **4.** 'сам почетак радње, мали део почетка радње – инхоативно значење': *начути, нагорети, нагњечити, нагрести, напући, назрети* (Мразовић–Вукадиновић 2009: 95).

П. Пипер и И. Клајн у *Нормативној граматици српског језика* наводе следећа значења глагола с префиксом *на-*: **1.** просторно значење: *набацити, навући, нанети, наслагати*; **2.** 'значење започете или делимично остварене радње': *напући, нарушити, начети*; **3.** сативно значење: *надобијати, накупити, нахватати, најести се, наспавати се, науживати се, начекати се*; **4.** „само

значење перфективизације”: *написати, насмејати се, настрадати, научити* (Пипер–Клајн: 2014: 245).

У Табели 6 представићемо значења глагола с префиксом *на-* издвојена у домаћим синтетичким радовима:

Табела 6. Значења глагола с префиксом *на-* у домаћим синтетичким радовима

пример глагола	Именовање значења глагола с префиксом <i>на-</i> према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>набацити</i>	а. 'вршењем онога што значи прости глагол ставити један предмет на други'	б. 'доћи, доспети на површину, горњи део чега'	1. просторно значење	1. 'ставити нешто на горњи или спољни део нечега или тамо доспети'	1. просторно значење
<i>нахранити</i>	б. 'значење потпуног извршења радње'	в. 'довести до резултата'	3. 'чиста перфективизација'	2. 'завршити радњу, довести до резултата – резултативно значење'	4. 'чиста перфективизација'
<i>набрати</i>	в. 'извршити радњу у довољној мери'	а. 'извршење радње у великој мери'	2. б. 'радња остварена у приличној мери'	3. 'извршити радњу у великој мери – сативно значење'	3. 'сативно значење'
<i>најести се</i>	'заситити се вршењем радње основног глагола'		2. в. 'јача сативност ('до миле воље', 'до крајњих граница')		
<i>написати, наслути</i>	г. 'пронаћи, открити што'	/	1. а. 'случајни контакт с неком препреком на	/	

			путу’		
<i>нагрести</i>	д. ’отпочињање, залажење у вршење радње’	д. ’почетак радње, извршење малог дела радње’	2. а. ’започета или само мањим делом остварена радња’	4. ’сам почетак радње, мали део почетка радње – инхоативно значење’	2. ’значење започете или делимично остварене радње’
<i>начути</i>	ђ. ’извршити радњу у малој мери’				
<i>наврв(ј)ети</i>	/	г. ’поступно се накупити, нагомилати у одређеној количини’	1. в. ’нагло кретање већег броја живих бића’	/	

На основу прегледа значења глагола с префиксом *на-* у домаћој литератури, уочљиво је да нема већих промена у односу на Стевановићеву класификацију: нпр., у класификацији П. Мразовић из 2009. године издвојена су иста значења као и код М. Стевановића, само уз другачије именовање (уведена је акционална терминологија). Класификација И. Клајна специфична је по настојању да се подзначења доведу у везу, па је издвојено неколико подзначења у оквиру просторног значења. Тако, аутор као подзначење просторног значења издваја ’1. б. вршење радње на некој површини’, илустровано примерима: *написати*, *нажврљати*, *насликати*, *нашминкати* и др., које остали аутори сврставају у значење перфективизације, односно ’довођења до резултата’. Такође, овај аутор у просторно значење сврстава и подзначење ’1. в. нагло кретање већег броја живих бића’ (*наврв(ј)ети*, *нагрнути*, *нахрупити*), чије примере С. Бабић посматра у оквиру значења ’г. поступно се накупити, нагомилати у одређеној количини’. У значење ’поступно се накупити, нагомилати у одређеној количини’ С. Бабић убраја и глаголе *наловити*, *нагнојити*, *напросјачити*, који истовремено одговарају и значењској групи ’а. извршење радње у великој мери’ (*накрести*).

Другачији поглед на акционална значења префикса *на-* доносе студије Љ. Поповић 2008 и М. Ивановић 2016. Тако, Љ. Поповић (2008: 236–239) сматра да префикс *на-* учествује у реализацији следећих акционалних значења у српском

језику: једнократност (*наићи*), резултативност (*насликати*), кумулативност (*наспремати*), финално-интензивно значење (*наслушати се*), сатуративност (*наспавати се*) и атенуативност (*начути*).

У студији М. Ивановић 2016 разматрана су следећа акционална значења глагола с префиксом *на-*: кумулативност (*набацати*, *наплести*, *намесити* итд.), значење смањеног интензитета (*нагњечити*, *нагрести*, *начути* итд.) и сатуративност (*најести се*, *наразговарати се*, *наспавати се* итд.). Поједини глаголи традиционално посматрани као представници значења 'ставити на површину' (*набацати*) и значења 'извршити радњу у приличној, великој мери' (*наплести*) у студији М. Ивановић сврстани су у кумулативне,¹¹³ док се глаголи чије се значење у нашој традиционалној литератури именовало као 'почетак радње, извршење малог дела радње' у поменутој студији смештају у оквире градуелности (интензитет испод нормe).¹¹⁴

4. 4. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *на-* у литератури

И. Грицкат сматра да се граматичка перфективизација глагола с префиксом *на-* може остварити, уз одговарајућу мотивну основу, у различитим значењима префикса *на-* (Грицкат: 1966–1967: 209). Наведено запажање нарочито је важно, јер дозвољава могућност да један глагол истовремено буде носилац акционалног значења и чисти перфектив свом мотивном глаголу. Према овој ауторки, у граматичкој перфективизацији учествује основно, просторно значење префикса *на-*, као и значења „деминуције” и „аугментације”. Под значењем аугментације И. Грицкат подразумева значење које се у литератури назива 'извршење радње у великој мери' / сатуративност / кумулативност, док деминуцију илуструје примером *шалити се – нашалити се*, па се може закључити да је реч о семелфактивности. С просторним значењем а могућношћу граматичке перфективизације јесу глаголи „чије се остварење састоји у томе да се на површину објекта нанесе боја, слој нечега или да се створи какав други визуелни ефекат, промена: *мазати* –

¹¹³ Кумулативност је уочио и С. Бабић (1986: 482), издвојивши као посебно значење 'поступно се накупити, нагомилати у одређеној количини'.

¹¹⁴ Ауторка сматра да се ови глаголи могу сврстати и у резултативне, односно специјално-резултативне глаголе, с обзиром на то да се њима означава делимичан, непотпун резултат ситуације означене мотивним глаголом (Ивановић 2012: 409–411).

намазати, руменити – наруменити, гаравити – нагаравити” [...] „Објекат може бити и оно што је нането на површину, јер осмишљеним вршењем такве радње оно почиње да представља жељени резултат: *писати – написати, шкрабати – нашкрабати, дрљати* (ружно писати) – *надрљати*” (Грицкат 1966–1967: 209). Аугментација као „значање потребне снабдевености, сатисфакције радњом”, према И. Грицкат, присутна је у граматички перфективизованим глаголима тематски различитим: глаголи који значе увећање количине: *брати – набрати, набирчити – напобирчити, трпати – натрпати, точити – натоцити* и др.; глаголи који значе „пуњење објекта”: *пунити – напунити, крцати – накрцати, товарити – натоварити, пумпати – напумпати*; у довољној мери дати хране и пића: *појити – напојити, хранити – нахранити, крмити – накрмити, зобити – назобити*; увећавање субјекта: *пупити – напупити, бубрити – набубрити, бујати – набујати* и др.

Као пример глагола на *на-* с просторним значењем М. Стевановић (1981: 438) наводи глагол *налепити*, који семантичком реализацијом ’причврстити на нешто’ корелира са семантичком реализацијом ’причвршћивати’ глагола *лепити*. Сам аутор уочава да постоје глаголи у којима се просторно значење (’стављање нечега на нешто друго’) „не осећа”, па у таквим глаголима преовлађује значење потпуног извршења радње, односно чисте перфективизације: *наканити, научити, наоштрити, направити, начинити, нагомилати, нахранити, нақвасити, накинђурити се, налити, напунити*. Даље аутор наводи глаголе у којима се „осећа посебна нијанса значења” и које, дакле, не разумева као чисте перфективе.

У *Творби ријечи у хрватском књижевном језику* глаголи на *на-* с граматичком функцијом перфективизације сврстани су у групу ’довођење до резултата’, чиме је истакнута важна особина ових глагола – досезање резултата задатог мотивним глаголом (Бабић 1986: 481–482). Међу глаголима ове групе нашли су се и глаголи у класификацији И. Клајна (2002: 257–259) уврштени у просторно значење: *набости, написати* и ’извршење радње у великој мери’: *набрати*. С. Бабић као посебно значење издваја и значење ’поступно се накупити, нагомилати се у одређеној количини деловањем основнога глагола’, опримерено глаголима *наврв(ј)ети, напобирчити*, који задовољавају и формалне и семантичке услове за сврставање у видске парњаке.

И. Клајн уочава примере чисте перфективизације у прелазним глаголима: *наквасити, нахранити, наљутити, научити, набубати, наоштрити, напунити, наоружати*, повратним: *насмејати се, насм(иј)ешити се, нашалити се, намршити се, налицкати се, накинђурити се, најезити се* и др., ређе у непрелазним: *нашкодити, настрадати, назепсти* (Клајн 2002: 258). Може се приметити да већина наведених глагола не ступа у процес секундарне имперфективизације (*РСАНУ* бележи секундарне имперфективе од глагола: *наквасити, наоштрити, напунити, наоружати*). Уколико пођемо од критеријума лексичке подударности с мотивним глаголом, чисте перфективе запажамо и у другим значењским групама које издваја овај аутор. На пример, у оквиру просторног значења наведени су глаголи: *наслати, наређати, нанизати, нал(иј)епити, натрљати, натоварити, накалемити, намазати, натерати, нахушкати, напујдати*, који корелирају с одговарајућим семантичким реализацијама својих мотивних глагола. Просторно подзначење 'извршење радње на некој површини' илустровано је глаголима који показују лексичку подударност а видску опозицију са својим мотивним глаголима: *написати, нашкорабати, најжврљати, нацртати, насликати, нашминкати, налицкати, накинђурити*. Пошто аутор строго раздваја чисту перфективизацију од других значења, може се претпоставити, јер у примерима датим за чисте перфективе на *на-* нема глагола из групе 'извршење радње на некој површини', да глаголе типа *написати* не посматра као носиоце чисте перфективизације. Још једно подзначење просторног значења – 'нагло кретање већег броја живих бића', представљено је примером правог видског парњака свом мотивном глаголу: *наврв(ј)ети* '1. приспети, пристићи у великом броју, нагрнути' – *врв(ј)ети* '1. долазити у великом броју, једно за другим непрекидно'. Глаголима с префиксом *на-* означава се и 'радња остварена у приличној мери', а глаголи овог типа (*набрати, нагомилати, напобирчити, надробити*) учествују, такође, у граматичкој перфективизацији.

Уколико се критеријум секундарне имперфективизације не узима у обзир, лексичко подударање између мотивних и мотивисаних глагола на *на-* уочено је у глаголима који се у литератури сврставају у просторно значење и значење 'радња остварена у приличној мери'.

4. 4. 3. Значења префикса *на-* у лексикографији

Према *РСАНУ*, префикс *на-* употребљава се „I. у сложеним глаголима (и изведеницама од њих), кад значе:

1. већу или обилну меру извршења какве радње

а. потпуно испуњавање, пуњење унутрашњости нечега: *набити* (нпр. врећу), *насути*, *налити* (нпр. какав суд), *наденути* (кобасицу и сл.), одн. *набијати*, *насити* итд.

б. (чешће у свр. глаголима) обухватање веће количине нечега или већег броја, масе предмета: *набрати*, *накосити*, *нацедити*, *накувати*, *начупати*, *наловити*, *нахватати*.

в. (обично у свр. глаголима са речцом 'се') извршење нечега до пуне мере: *наспавати се*, *најести се*, *напити (се)*.

г. (у свр. глаголима са речцом 'се') довољно или и претерано извршење радње, до потпуног задовољења, засићености: *нарадити се*, *находати се*, *наседети се*, *начекати се*.

2. а. (у свр. глаголима) извршење радње основног глагола: *научити*, *направити*, *насликати*, *нацртати*, *написати*.

б. (у свр. глаголима) извршење једног чина, једног елемента радње коју значи основни глагол: *наругати се*, *нашалити се*, *насмејати се*.

в. делимично обухватање објекта радњом, непотпуно извршење радње основног глагола: *нагрести (нагризати)*, *нагорети*, *нарушити*, *начети*.

г. мању меру, слабији степен или интензитет радње основног глагола: *напукнути*, *назукнути*, *накиснути*, *начути*.

3. а. неко уздизање, повећање висине или неко повећавање, увећање запремине, обима: *надигнути*, *накострешити*, *начуљити*, *нарасти*, *надоћи* (нпр. о тесту), *набубрити*, *набујати*.

б. додавање на нешто: *нада(ва)ти*, *наковати*, *нашити*.

в. смештање, довођење нечега на нешто: *насадити*, *навући*, *набости*, *нанизати*, *насути*, *настрети*.

г. наилазак на нешто, доспевање до нечега: *наићи*, *натрчати*, *налетети*.

д. (чешће у свр. глаголима) уочавање, опажање, предосећање нечега: *нањушити, намирисати, наслутити*.

ђ. надношење, одступање од усправног положаја: *нахерити, накривити, нагнути, навити*.

е. измену изгледа или стања кога или чега: *наоружати, наоштрити, намазати, накитити, нагнојити*¹¹⁵.

Лексикографи су као посебно издвојили значење '2. а. извршење радње основног глагола', илустровано примерима глагола који значењски кореспондирају са својим мотивним глаголима и од којих се не творе секундарни имперфективи: *научити, направити, насликати, нацртати, написати*. Може се уочити да значењска комплементарност између мотивног и префиксом изведеног глагола постоји и у оквиру других значењских група издвојених за префикс *на-*.

Значење дато као основно '1. већа или обилна мера извршења какве радње' окупља подзначења у литератури (Клајн 2002: 258, Пипер–Клајн 2014: 245) именована као сативност или 'извршење радње у приличној, великој мери'. Подзначења '1. в. извршење нечега до пуне мере': *наспавати се, најести се* и '1. г. довољно или и претерано извршење радње, до потпуног задовољења, засићености': *нарадити се, находати се, наседети се, начекати се*, представљена су примерима према којима нема одговарајуће рефлексивне реализације као мотивне, па ови глаголи не испуњавају формални услов за сврставање у чисте перфективе. Такође, семантичка компонента 'претерано извршење радње' не постоји у мотивном глаголу.

У оквиру значења '1. б. обухватање веће количине нечега или већег броја, масе предмета', које се у литератури, такође, убраја у сативност (Клајн 2002: 258, Пипер–Клајн 2014: 245), наведени су и глаголи који значењски кореспондирају с мотивним: *набрати, накосити, нацедити*. Тако, примарно значење глагола *нацедити* '1. а. цеђењем, гњечењем, притискањем извући, истиснути из нечег (течност, сок)' корелира са секундрном значењском реализацијом глагола *цедити*

¹¹⁵ *PCJ* даје врло сличну класификацију значења – разлика се очитава у концепцији примарног значења, које у *PCJ* није рашчлањено на подзначења, већ је издвојено једно значење '1. 1. већа или обилна мера извршења неке радње', где су укључени и глаголи у *PCANU* дати као представници различитих подзначења примарног значења. Такође, значење '1. 1. г. наилазак на нешто, доспевање до нечега', које издваја *PCANU*, изостављено је у *PCJ*. У *PMC* издвојена су иста значења као и у *PCANU*, уз припајање подзначења 1. 1. в. и 1. 1. г., као и подзначења 1. 2. в. и 1. 2. г.

'2. а. притискањем истискати течност из нечега, изажимати, ожимати: ~ маслине, ~ лимун'. Да глагол *нацедити* не мора поседовати компоненту 'већа количина', показује следећи пример: На Ђурђев дан ваља пререзати винову лозу и из ње нацедити три капи, па њима полити главу детињу, па ће му коса боље расти (Миодр. 4, 125). Глагол *накосити* 'I. 1. а. кошењем насећи, пожњети, покосити (детелине, траве и сл.)' показује значењску једнакост са примарном семантичком реализацијом глагола *косити* 'I. 1. а. сећи, одсецати косом или косачицом (траву и сл.)': Питао сам једну женску... која је баш онда пшеницу косила... да ли шта приштеди ако се пшеница коси, а не жање (ЛМ 1842, 133); Одмара коња; хоће да му накоси мало траве (Весел. 6, 310). Други пример представља контекст у којем глагол *накосити* није употребљен у значењу 'извршење радње у великој мери'.

Прави перфективи јављају се и у оквиру групе '2. б. извршење једног чина, једног елемента радње коју значи основни глагол': *наругати се, нашалити се, насмејати се*, којој припадају тзв. семелфактивни глаголи. И. Грицкат запажа у овим глаголима „призвук деминуције, чиме се чиста граматичност поступка донекле замућује: *шалити се – нашалити се*” (Грицкат 1966–1967: 210), али и сама ауторка, као и каснији проучаваоци овог питања (Клајн 2002: 258, Пипер–Клајн 2014: 245), укључује наведене глаголе у примере чистих перфектива.

У оквиру другог значења префикса *на-* уврштене су и значењске групе 'в. делимично обухватање објекта радњом, непотпуно извршење радње основног глагола' (*нагрести*) и 'г. мању меру, слабији степен или интензитет радње основног глагола (*накиснути*)', које због додатне семантичке компоненте у односу на мотивни глагол не показују склоност ка граматичкој перфективизацији.

Значење '3. а. неко уздизање, повећање висине или неко повећавање, увећање запремине, обима' илустровано је глаголима који представљају семантичке парњаке перфективног вида својим мотивним глаголима. Тако, глагол *нарасти* '1. а. постати виши, већи растом, порастати, израсти; одрасти, развити се, стасати; развити се, достићи одређену величину у процесу биолошке еволуције' показује значењску једнакост са примарном семантичком реализацијом глагола *расти* '1. а. постајати већи, виши, напредовати, развијати се': Тјешу се мишљу да има младежи која расте (Павлин, РМС); Кад је нарасла, није је никад гонио, да се против своје воље уда (Низ прип., 192). Глагол *нарасти* компатибилан је глаголу

расти и у другим семантичким реализацијама; на пример, *нарасти* '2. б. повећати запремину, набухнути, надоћи под утицајем врења (о тесту, пециву и сл.); уопште повећати запремину, набрекнути услед неког физичког или хемијског процеса' – *расти* '3. д. бујати под утицајем гљивичних врења, нарастати (о тесту, хлебу)': Хлебац кисне, расте (Чипл., РМС); Штрудла лепо нарасла, па мекана к'о душа (Срем. 11, 18). У исту значењску групу убраја се и глагол *накострешити* 'I. 1. а. уздићи, најезити (длаку, перје, бодље и сл.)', који представља парњак одговарајућој семантичкој реализацији мотивног глагола: *кострешити* 'I. померати, дизати увис (длаке, бркове, пера, перје); изазивати, проузроковати језу, јежење, јежити': Пловке [су] ... упредале вратове и лепршале кострешећи све перје (Радић Д. 1, 22); Птица накостреши перје, и ... ћути као мртва (Сек. 5, 95). Такве семантике и с граматичком функцијом перфективизације јесу и глаголи: *набујати*, *набубрити*, *начуљити* и др.

И у оквиру просторног значења '3. в. смештање, довођење нечега на нешто' забележен је пример видског парњака – примарном значењу глагола *нанизати* 'I. 1. а. метнути, поставити у низ (правећи ниску)' одговара семантичка реализација супротног вида глагола *низати* 'I. 1. а. намицати, надевати на конач, жицу и сл. (нпр. зрна накита, биљне плодове, дуванско лишће и др.) и правити низ, ниску': Код неких система сепаратора умети [су] у виду усправних листића који су нанизани на заједничкој карици (Јов. А. 4, 78); Пробушени зуби медведа, јелена и вука низани су за накит (Жуј. 3, 125).

Међу глаголима који су носиоци значења '3. њ. надношење, одступање од усправног положаја' има примера чистих перфективних корелата. Глагол *нахерити* у значењу 'I. а. поставити нахеро, довести у кос положај, накривити, накренути' видски корелира с мотивним глаголом *херити* 'I. кривити, окретати у страну', што показују и примери употребе: Хери главу и пева (Назор, РМС); Нахерив главу, уздисала је плавуша по седам дана (Шен. А. 3, 151). Исти однос срећемо и у пару *кривити* ('I. 1. а. чинити кривим, давати чему крив облик или положај, искривљавати, савијати; постављати у кос положај, искошавати') – *накривити* ('I. 1. а. учинити да нешто дође у кос, нагнут положај, искосити, накренути (у страну, бочно), нахерити')

Значењску подударност с мотивним глаголима показују и глаголи који означавају '3. е. измену изгледа или стања кога или чега': *наоружати* ('I. 1. дати коме оружје, предмете за борбу, снабдети, подмирити оружјем, наоружањем') – *оружати* ('I. 1. снабдевати оружјем, наоружавати'); *наоштрити* ('I. 1. а. учинити да неко сечиво постане оштро, да добије оштрину, изоштрити') – *оштрити* ('I. 1. чинити да нешто буде оштро, брусити, шиљити'); *намазати* ('I. 1. а. прекрити нешто, ређе неког, слојем чега масног, житког или течног, премазати') – *мазати* ('I. 1. б. уопште премазивати, превлачити нешто машћу, уљем и или неком другом материјом'); *нагнојити* ('I. 1. учинити плоднијим помоћу гнојива, прихранити (обрадиво земљиште) гнојивом, нађубрити') – *гнојити* ('2. чинити плоднијим, потхрањивати помоћу гнојива, ђубрити') и др.

Самеравањем лексичких значења мотивних и мотивисаних глагола који представљају носиоце различитих значења датих уз одредницу *на-* уочено је да се глаголи у функцији граматичке перфективизације могу срести, уколико задовоље и формални критеријум, и ван значењске групе 'извршење радње основног глагола', којом се традиционално означавају чисти перфективи.

4. 4. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом *на-*

У наредним потпоглављима пажњу ћемо посветити глаголима изведеним префиксом *на-* који задовољавају услове за сврставање у видске парњаке, а истовремено су носиоци значења приказаних у *Табели 7*.

Табела 7. Видски парњаци с префиксом *на-*

пример	Именовање према акционалној терминологији	Именовање према традиционалној терминологији
<i>нагаравити</i>	тотално-објекатско значење	'измена изгледа или стања кога или чега' (РСАНУ) 'вршење радње на некој површини' (Клајн 2002)

<i>накуљати</i>	кумулятивно значење	'извршити радњу у довољној / приличној / великој мери' (Стевановић 1981, Бабић 1986, Клајн 2002), сативно значење (Клајн 2002, Мразовић 2009, Пипер–Клајн 2014) 'обухватање веће количине нечега или већег броја, масе предмета' (<i>РСАНУ</i>)
-----------------	---------------------	---

Глаголи типа *накуљати* тумаче се у литератури као глаголи којима се означава вршење радње у великој мери, а у *Табели 7* приказана су различита именовања овог значења. У нашој традиционалној литератури под значењем 'извршити радњу у великој мери', односно сативним значењем подразумевају се и глаголи типа *нарадовати се, начекати се*, док се термин *кумулятиви* користи у новијим испитивањима акционалне семантике (Поповић 2008, Ивановић 2016) и односи се само на глаголе типа *накуљати*, о којима ће бити више речи у тачки 4. 4. 2.

Глаголи типа *нагаравити* репрезенти су тотално-објекатског акционалног значења, које се, с обзиром на то да подразумева спацијални обухват површине предмета, доводи у везу с просторним значењем префикса *на-* – 'вршење радње на некој површини', а *РСАНУ* глаголе такве семантике сврстава у групу 'измена изгледа или стања кога или чега'.

4. 4. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

И. Грицкат запажа да основно предлошко значење префикса *на-*, уз одговарајућу мотивациону основу, може послужити за граматичку перфективизацију (Грицкат 1966–1967: 209). Тако, у складу са значењем предлога *на* 'одређивање места завршетка или циља каквог кретања, померања и сл. а то место може бити високо или представља горњу површину или спољашњу страну нечега и сл.', постоје мотивни глаголи 'чије се остварење састоји у томе да се на површину објекта нанесе боја, слој нечега или да се створи какав други визуелни

ефекат.” (Исто: 209). Глаголи овог типа у *РСАНУ* сврставају се у значењску групу ’измена изгледа или стања кога или чега’. Глаголе такве семантике у овом раду тумачимо као тотално-објекатске глаголе, с обзиром на то да означавају потпуну обухваћеност објекта радњом: *гаравити* – *нагаравити*, *гиздати* / *гиздити* – *нагиздати* / *нагиздити*, *гланцати* – *нагланцати*, *гунтати* – *нагунтати*, *кинђурити* – *накинђурити*, *крпити* – *накрпити*, *лаштити* – *налаштити*, *лицкати* – *налицкати*, *малати* – *намалати*, *машкарити се* – *намашкарити се*, *пудерисати* – *напудерисати*, *ресити* – *наресити*, *руменити* – *наруменити*, *смолити* – *насмолити*, *фарбати* – *нафарбати*, *фракати се* – *нафракати се*, *цифрати* – *нацифрати*, *црвенити* – *нацрвенити*, *чичкати* – *начичкати*, *шминкати* – *нашминкати*. Наведени глаголи су прелазни, а означавају третирање површине / горњег слоја неког објекта, додавањем какве материје (*гаравити* – *нагаравити*) или предмета (*кинђурити* – *накинђурити*). О значењској подударности, а видској опозицији наведених парова глагола сведоче семантички описи и примери употребе у контексту:

нагаравити ’I. 1. учинити гаравим, црним, обојити (намазати и сл.) гаром, црном бојом, нацрнити, загаравити’

Приметио је ... како је нагаравила обрве помоћу нагореле плуте (Макс. Р. 1, 108).

гаравити ’I. 1. а. чинити гаравим, црним, бојити (мазати и сл.) гаром, црном бојом, црнити, мрчити’

Обрве је гаравила, док је њега намамила (Ресава, Мел.).

нагиздати ’I. а. лепо, гиздаво украсити, удесити (накитом, оделом и сл.), накитити’

Срезала му танкаче, покројила му руво, обукла га, нагиздала га, па када јој соко у коло пође, стане, па не уме ока од њега одвојити (Весел. 10, 80).

гиздати ’I. улепшавати, украшавати, китити’

Све је он то радио ... као што је и она ... гиздајући га да јој буде што лепши и угледнији (Весел. 18, 348).

нагланцати 'гланцањем учинити што сјајним, блиставим, изгланцати (обично обућу), налаштити'

Искефао је свој мундир, нависоко и нагланцао ципеле, да су се лубови и горњице сјајили као огледало од биљура (Цеп. 2, 102).

гланцати 'трљати ради давања сјаја, чинити сјајним, лаштити'

У томе [је] тренутку гланцао своје ципеле (Дуд. 1, 60).

нагунтати 'I. 1. обући на кога много одеће, натрпати, натронтати кога одећом'

Нагунтан: са по неколико пари одела на себи, у неким широким, чоханим чакширама, доламама, опасан појасевима (Станк. Б. 4, 29). (врањски крај, Влај. 1).

гунтати 'I. облачити коме много одела'

„Што га гунтате толико, кад неје још крч-студ?” (Врање, Влај. 1).

накинђурити 'I. накитити, искитити, нагиздати, украсити (обично без мере и укуса)'

Бацио се у трошак, оденуо се по немешки, бојарски, накинђурио и секретара ... и отишао у Беч, да освоји велики свет (Петр. В. 13, 200).

кинђурити 'I. китити, украшавати (обично без мере, укуса)'

Имала је једног малог и кудравог ... пинчику ... кога је јако пазила ... чешљала га и кинђурила га плавим машлијама (Срем. 2, 60).

налаштити 'лаштећи учинити сјајним, углачати, излаштити'

Чучне нагло пустивши ноге да му се отсклизну по налаштеном, глатком паркету (Мар. Р. 2, 184).

лаштити 'I. 1. а. чинити да нешто буде сјајно, глатко, глачати, полирати'

Дјевојка ... доведе нас ... до повећег ступа од сива лаштена гранита (Шен. А. 8, 34)

налицкати 'I. дотерати, удесити, улепшати; украсити (обично превише, претерано, упадљиво)'

Право имаш, лицкај лица, | Камо у сокола. | Шта те брига, што је под њим | Памет ка' у вола (Куј. 2, 90).

лицкати 'I. 1. претерано удешавати, дотеривати, уређивати, улепшавати'

Налицкао црну косу и нахерио нову црвенкапу (Калѐб 6, 11).

намашкарити се 'обући се, оденути се као машкара'

Ћоса кад то чује, опрости се са њим, па около те кући, те се намашкари и преобуче (Жуњић В., НПр Чајк., 322).

машкарити се '1. преоблачити се, прерушавати се у машкару, маскирати се'

Ено ти оне дјечетине мештра Миха ... па све ишту кошуља и линцула, да се машкарају! ... покладе су данас (Војн, И. 10, 19).

наруменити 'I. 1. намазати, премазати (лице) руменилом'

Кад о празницима девојка иде на сабор, свадбу иди славу умива се миришљавим сапуном а лице набели и нарумени (Грб. С. 1, 143).

руменити 'чинити руменим, бојити у румено'

Лијепа дјевојко, не бијели лица, не румени (НП Вук, РМС).

нацрвенити 'учинити црвеним, обојити у црвено, премазати црвеном бојом (најчешће шминком)'

Чамац пун дивљака, краве им косе висе преко праве, нацрвенили су своја ребра ... урличући певају песму (Уј. Т. 3, 105).

црвенити 'I. чинити што црвеним, премазивати, бојити црвеном бојом'

Воли црвену боју: црвенила је уста (Козарч. 2, РМС)

Поједини глаголи овог типа уврштавају се (и) у глаголе са значењем 'извршење радње у великој мери' или кумулативе (*нагиздати, нагунтати, накинђурити, начичкати*), али је у овим глаголима компонента 'у великој мери' садржана и у мотивном глаголу (в. тачку 4. 4. 4. 2).

Радње писања и сликања такође подразумевају наношење својеврног објекта (на пример, текста) на површину: *дрљати* ('2. а. невешто, немарљиво, рђаво писати или цртати, шкрабати; писати, пискарати којешта') – *надрљати* ('1. написати нешто ружним, нечистим рукописом, словима, нашкрабати, најврљати; написати нешто глупо, бесмислено'), *жврљати* ('1. невешто, ружно писати, шкрабати, дрљати, немарно цртати, шарати') – *нажврљати* ('нашврљати, нашкрабати, написати невештим, неспретним, ружним или нечитким рукописом'), *чрчкати* ('рђаво писати, састављати, пискарати') – *начрчкати* ('1. а. неуредно, алкаво и нејасно написати, нашврљати'), *шврљати* ('2. жврљати, шкрабати') – *нашврљати* ('1. написати неуредно, нечитко; написати којешта, најврљати'), *шкрабати* ('нечитким рукописом писати, невешто цртати, шврљати') – *нашкрабати* ('1. неуредно, нечитко или којешта написати, нашврљати').

Анализа је показала да у однос видског парњаштва ступају глаголи на *на-* за које је карактеристично тотално-објекатско акционално значење. Глаголи овог типа значе измену изгледа кога или чега, која се постиже прекривањем неке површине материјом или предметом, а иста просторна компонента налази се и у глаголима који означавају писање, сликање и сл., где је површина која се прекрива хартија или сл.

4. 4. 4. 2. Кумулативи и видско парњаштво

Основни показатељ кумулативности у српском језику јесте префикс *на-* (Поповић 2008: 208). Битно обележје кумулатива јесте постизање великог броја резултата (Ивановић 2016: 225), што је углавном назначено и у лексикографским описима глагола употребом одредби *много, доста, прилично, довољно, више, већа количина, у већој мери* и сл.: *навешати* – '1. окачити више предмета', *напећи* – '1. а. печењем припремити већу количину хране', *нацепати* – '1. исцепати,

насећи довољно, доста (дрва)’ и др.¹¹⁶ Како и сам назив говори (лат. *cumulo* – ’сакупљати, нагомилавати’), глаголи овог типа најчешће означавају гомилање објеката захваћених радњом, чија је последица велики број резултата, па је резултативно значење обавезно присутно у њиховој семантици.

У домаћој литератури кумулативи се сврставају у значење ’извршити радњу у довољној / приличној / великој мери’ (Стевановић 1981, Бабић 1986, Клајн 2002), за које поједини аутори користе (и) термин сативно значење (Клајн 2002, Мразовић 2009, Пипер–Клајн 2014). Извршење радње у великој мери као посебно значење уочава и А. Белић (1949: 301) у примерима „*набрати* (много цвећа), *намлатити* (много ораха), *напрести* (вуне), *наткати* (много платна), *начудити се* (много), *нагледати се* (чуда свакојакних), *најести се* (до миле воље), *наносити се* (свиле и кадифе) и сл.”. У наведеним радовима кумулативи су (углавном) посматрани заједно са глаголима типа *нарадовати се*, које карактерише творбени модел с префиксом *на-* и постфиксом *се-*.

Проучавајући семантику велике количине радње у српском и чешком језику, К. Митрићевић-Штепанек (2015: 111–217) издвојила је три значења префикса *на-* којима се изражава велика количина у српском језику: ’радњом накупити, нагомилати’ (кумулативи: *наловити*), ’много, често, дуго вршити / проживљавати радњу’ (екстензивни: *начекати се*) и ’вршити радњу до задовољења субјекта’ (сатуративи: *нарадовати се*). Овакав поступак уочљив је и у *РСАНУ*, где је, у оквиру примарног значења префикса *на-* ’1. већа или обилна мера извршења какве радње’, издвојено: ’1. б. обухватање веће количине нечега или већег броја, масе предмета’: *набрати*; ’1. в. извршење нечега до пуне мере’: *наспавати се* и ’1. г. довољно или и претерано извршење радње, до потпуног задовољења, засићености’: *начекати се*.¹¹⁷

С. Бабић (1986: 481–482) уочио је кумулативност као посебно значење глагола с префиксом *на-*, издвојивши као посебну значењску групу ’поступно се

¹¹⁶ Кумулативи *се*, као и дистрибутиви, сврставају у сферу глаголске плуралности, а главна разлика међу њима, према Ивановић (2016: 225), тиче се концептуализације макроситуације – код кумулатива је истакнута целовитост макроситуације, а код дистрибутива рашчлањеност макроситуације на микроситуације. Такође, код кумулатива је у првом плану велики број резултата, а код дистрибутива вишекратност (Исто: 225).

¹¹⁷ Занимљиво је, како запажа Митрићевић-Штепанек (2015: 131), да је значење велике количине радње у *РСАНУ* наведено као прво значење префикса *на-*, иако је реч о модификацији радње, док је просторно значење дато као треће. Исти је поступак и у *РМС* и у *РСЈ*.

накупити, нагомилати у одређеној количини' (*наловити*), али је тешко направити разлику између примера које је аутор уврстио у наведено значење и примера подведених под значење 'извршење радње у великој мери' (*напећи*). Такође, И. Клајн (2002: 258) као варијанту просторног значења, раздвојену од значења 'извршити радњу у приличној мери', издвојио је 'нагло кретање већег броја живих бића' (глаголи типа *наврв(ј)ети*), за које је карактеристична тзв. субјектна кумулативност.

Очекивано је да глаголи кумулативног значења поседују компоненту 'већа количина', које нема у мотивном глаголу, међутим, примери из грађе показују да и међу глаголима који се уврштавају у глаголе кумулативне семантике постоји значењска корелативност с мотивним глаголом. У складу с тим јесте и закључак И. Грицкат (1966–1967: 210), која у примере за граматичку перфективизацију префиксом *на-* убраја и глаголе који значе 'вршењем радње увећати до потребне мере количину': *брати – набрати, набирчити – напобирчити, таложити – наталожити, точити – натоцити* (воду) и др.

Тако, у опису глагола *нагунтати* одредбом *много* указано је на већу количину 'I. 1. обући на кога много одеће, натрпати, натронтати кога одећом', али је иста семантичка компонента присутна и у самом мотивном глаголу: *гунтати – 'I. облачити коме много одеела'*.

Глагол *нагурати* наводи се у литератури као пример кумулатива, а његова примарна семантичка реализација гласи: 'I. 1. а. ставити гурајући, натрпати, натискати, угурати'. На велику количину указано је путем синонима *натрпати*, чији семантички опис подразумева компоненту 'велика количина', али је као синоним дат и глагол *угурати*, који је не поседује, што указује на могућност употребе глагола *нагурати* и у значењу видског корелата мотивном глаголу. Да глагол *нагурати* видски корелира са семантичком реализацијом 'I. 1. б. стављати, тискати (у нешто, под нешто и сл.); трпати' мотивног глагола *гурати*, сведочи и могућност замене ових глагола у истим контекстима: У пријева овчја или козја нагурају шћапом сасјеченог меса од овце и козе (Високо, Мургић Ф., ЗНЖ 8, 92); Све гура у цепове као Циганка у торбу (Призрен, Чем.).

Глагол *нацепати*, како видимо из семантичког описа 'I. 1. исцепати, насећи довољно, доста (дрва)', садржи одредбе којима се указује на извршење радње у

већој количини (*довољно, доста*), али овај глагол заједно са глаголом *исцепати* функционише као видски парњак глаголу *цепати* у датом контексту: *цепати дрва* – *нацепати / исцепати дрва*, а објекат у генитиву (*дрва*), који према неким ауторима указује на већу количину (Митрићевећ-Штепанек 2015: 134), захтева и сам мотивни глагол.

Глагол *чичкати* одликује значење веће количине: 'а. трпати много чега заједно без смисла и укуса, гомилати', па се та компонента очекује и у његовом видском парњаку: *начичкати* – 'I. а. густо набити, нагурати, натрпати, ишчичкати'. Наведени глаголи компатибилни су и у другој семантичкој реализацији: *чичкати* 'б. претерано, прекомерно украшавати, китити' – *начичкати* 'I. б. претерано украсити, искитити, претрпати украсом'. Сличне семантике је и пар *кинђурити* ('I. китити, украшавати (обично без мере, укуса)') – *накинђурити* ('I. накитити, искитити, нагиздати, украсити (обично без мере и укуса)').

Глагол *напабирчити* у значењу 'I. помало скупљајући са разних страна, пабирчећи сакупити, прикупити неку (потребну) количину чега' (Косићу и по ноћи ... па ћу напабирчит' цркавицу и заситићу и алу и врану (Радић Д. 4, 46)) значењски корелира са секундарном семантичком реализацијом глагола *пабирчити* '2. скупљати помало с разних страна' (Боље је да саветник има сатове код искусног тренера него да пабирчи савјете од клупских другова (Брикси 1, РМС)).

Постоје и глаголи који се сматрају представницима значења 'извршење радње у великој мери', у чијим семантичким описима значењска компонента 'велика количина' није истакнута. На пример, семантички опис глагола *нахеклати* гласи 'израдити хеклањем, исхеклати, искукичати', где није назначено постизање већег броја резултата, 'веће количине', већ настанак резултата мотивне радње 'плести иглом са кукицом, кукичати', што је уочљиво и у примеру: Бака је нахеклала два столњака (Ред). Такође, лексикографи су у опису навели и синоним *исхеклати*, који својим формалним и семантичким особеностима представља равноправни видски парњак глаголу *хеклати*, односно видски пандан глаголу *нахеклати*.

Могуће је да један глагол у једном свом значењу изражава кумулативност, а да у другом реализује резултат радње којој тежи мотивни глагол, без додатног значења. Такав пример, судећи према лексикографском опису, представљају глаголски парови *гулити* – *нагулити* и *пећи* – *напећи*.

Примарном семантичком реализацијом глагола *нагулити* 'I. 1. а. доста огулити, ољуштити у већој мери, у обилатијој количини' изражава се кумулативност, остварење примарне реализације глагола *гулити* ('скидати горњи слој са нечега') у већој мери. Међутим, значење 'I. 2. а. набрати, накидати; начупати' глагола *нагулити* видски корелира са значењем 'I. 3. а. кидати, чупати (траву)' глагола *гулити*: Она гули траву дителину | Па покрива Иву дителином (НП Андрић Н. 1, 152). Неке [баке] раним јутром прије него се роди сунце нагуле руковет сваковрстне травурине, те њом ошину сусједове краве (Виенац 1871, 346). (Никол. Ђ.).

Глагол *напећи* у значењу 'I. 1. а. печењем припремити већу количину хране' изражава кумулативност, што је истакнуто у семантичком опису ('већа количина'), али овај глагол реализује и значење 'I. 1. б. уопште печењем припремити (храну) за јело': Тражиле су [сиромашне девојчице] откидке хостија, које им често давао отац напекавши причесни крух (Горан 1, 35). Интересантно је да семантичком реализацијом '3. мало нагорети, изгорети, опржити' глагол *напећи* изражава значење 'мале количине'.

Наведени глаголи могу се употребити и као кумулативи и као перфективни парњаци својих мотивних глагола, а које ће значење бити актуализовано зависи од контекста. Кумулативност се у контексту, како је показала Митрићевић-Штепанек (2015: 136), исказује квантитативним изразима: Колача се напече *сијасет*, јер треба, да свака жена, која дође на пиће, понесе кући онолико колача, колико имаде дјеце код куће (Грђ. 4, 7). Дошла је управо под стог, да нагули *врећу* сијена, кад неко ђаволче — из облака — пред њу паде (Маж. Ф. 2, 53).

Глаголи овог типа најчешће означавају конкретне физичке радње: *грабити* – *награбити*, *грабуљати* – *награбуљати*, *гулити* – *нагулити* (у значењу 'набрати'), *гунтати* – *нагунтати*, *гурати* – *нагурати*, *кинђурити* – *накинђурити*, *пабирчити* – *напабирчити*, *пећи* – *напећи*, *таложити* – *наталожити*, *тргати* –

натргати, трести – натрести, хеклати – нахеклати, цепати – нацепати, чичкати – начичкати.

У грађи су забележена и два непрелазна глагола који представљају субјектне кумулативе: *накуљати* и *наврв(ј)ети*, а истовремено показују значењску комплементарност с мотивним глаголима. Глаголима овог типа, према Поповић (2008: 208), осим гомилања, изражавају се стихијске и неконтролисане радње.

Глагол *накуљати* у основном значењу '1. обилато и снажно, нагло ући, продрети, надрети, сукнути (о диму, пари, течности и сл.)', актуализованом у примеру: Али у трпезарију беше накуљао дим и помешао се с оним од дувана да се више није могло дисати (Дело 10, 385), кореспондира са примарном семантичком реализацијом глагола *куљати* '1. а. јако, нагло избијати (о каквој течности, диму, пари и др.), шикљати, сукљати; силовито, снажно надирати, продирати (о води, диму, ваздушном струјању и др.)': Вода поче нагло у лађу куљати (Нен. Љ. 26, 26); Из локомотиве је куљао црн дим (Ћос. Б. 3, 33).

Глагол *наврв(ј)ети* у значењу 'I. 1. приспети, пристићи у великом броју, нагрнути' комплементаран је глаголу *врв(ј)ети* у значењу '1. ићи, кретати се (пролазити, долазити, одлазити) у великом броју, једно за другим непрекидно; тискати се', али само у контекстима у којима кретање које исказује овај глагол представља долажење, приспевање: Сад је и околично племство листом наврвјело у Љубљану (Нех. 4, 4). Са свију страна врвели су људи да чују његову реч (Вукас. М. 2, 48). Глаголски пар *врвети – наврвети* показује значењску подударност и у једном од секундарних значења: *врвети* '2. тећи, навирати' – *наврвети* '3. фиг. наврети, потећи', што илуструју примери: Био је блијед, дисао је тешко, а на тужно му око врвиле сузе (Јер. 3, 56); Лице јој порумени, густе јој сузе наврвише на очи (Шен. А. 20, 214).

У *РСАНУ*, у оквиру трећег значења датог уз одредницу *на-*, издвојено је више подзначења која се односе на просторну семантику. Специфично је подзначење '3. а. неко уздизање, повећање висине или неко повећавање, увећање запремине, обима' по томе што се може довести у везу са значењем 'велика мера', како то чини И. Грицкат (1966–1967: 210). Глаголи ове семантике забележени су у грађи и представљају семантичке парњаке перфективног вида својим мотивним глаголима: *гојити* ('I. 1. а. давати некоме обилну и јаку храну да се угоји, товити;

чинити угојеним') – *нагојити* ('I. а. учинити дебелим, угојеним, угојити, ухранити (обично стоку)'), *клобучити* ('I. покр. издизати, надимати површину нечега у виду клобука, мехура') – *наклобучити* ('I. надићи, издићи површину нечега у виду клобука'), *прћити* ('истурати усне у знак увређености, срдитости или надутости, важности') – *напрћити* ('I. а. (усне, уста) скупивши истурити, избацити напред, испућити, напућити усне, као израз љутине, незадовољства и сл.'), *пупити* – *напупити*, *пућити* ('надимати усне у знак љутње, срџбе или неслагања') – *напућити* ('I. скупивши усне, уста истурити их, избацити напред (обично у љутњи, бесу и сл.), испрћити'), *рогушити* ('I. дизати што увис (уши, длаку) тако да стрши, ћулити, кострешити') – *нарогушити* ('I. 1. а. (перје, длаку и сл.) надићи, усправити тако да стрши, најезити, накострешити'), *чулити* / *ћулити* ('издизати ушне шкољке ради бољег хватања звукова, шумова') – *начулити* / *наћулити* ('I. 1. управити, устремити нагоре, надићи, подићи (уши) да би се боље ухватио, чуо звук (о животињама)').

Анализа је показала да глаголи на *на-* којима се исказује кумулативно значење истовремено могу поседовати граматичко значење перфективизације, у ком случају кумулативност постоји и у мотивном глаголу као усмереност ка већем броју резултата (*цепати дрва – нацепати дрва*). У глаголе са значењем 'велика мера' поједини аутори сврставају и глаголе типа *гојити – нагојити*, који означавају промену облика предмета (углавном у правцу увећања), а такође их одликује значењска корелативност са мотивним глаголом.

4. 4. 5. Закључак

Анализа је показала да глаголи изведени префиксом *на-* задовољавају критеријуме за сврставање у видске парњаке и да је упоредо са значењем перфективизације у њима уочљива тотално-објекатска значењска компонента, као и кумулативност, што је и разлог што се ови глаголи у литератури уврштавају у различите значењске групе издвојене за префикс *на-*, односно глаголе творене овим префиксом.

Видски парњаци на *на-* носиоци су тотално-објекатског значења, а означавају 'прекривање неке површине материјом или предметом' (*нагаравити*, *накинђурити* и сл.). Резултат радње јесте 'измена изгледа или стања кога или чега', како је и именована ова значењска група у *РСАНУ*. Иако представљају другу тематску скупину у односу на глаголе типа *нагаравити*, исти тип глаголског процеса представљају радње писања, сликања и сл. – прекривање хартије или другог материјала словима, цифрама, сликама и сл. Значење појединих глагола може се тумачити и као тотално-објекатско и као кумулативно (*нагунтати*, *накинђурити* и др.) – код ових глагола и значењска компонента 'стављање нечега на нешто' и компонента 'велика количина' садржане су и у мотивном глаголу, што омогућава ступање у однос видског парњаштва мотивних и мотивисаних глагола на *на-*.

У литератури је запажено да се глаголима с префиксом *на-* изражава 'вршење радње у великој мери', а термином кумулативи обухваћени су глаголи типа *напећи*, различити од сатуратива (*нарадовати се*) и екстензива (*начекати се*), који се такође граде помоћу префикса *на-* и исказују радњу у великој мери. Кумулативи се у речницима дефинишу путем одредби које указују на велику количину или већи број резултата (*много / доста, у великој / већој / довољној количини* и сл.). На основу семантичких описа и примера употребе у контексту уочено је да глаголи овог типа могу видски кореспондирати са својим мотивним глаголима, у ком случају сам мотивни глагол садржи семантичку компоненту 'велика количина'. Да ли ће ови глаголи актуализовати кумулативно значење или граматичко значење перфективизације, зависи од контекста: кумулативност се у контексту исказује квантитативним изразима. У анализи је изнесена и претпоставка да употреба објекта у генитиву није адекватан показатељ кумулативног значења – објекат у генитиву може се употребити и уз мотивни глагол (*цепати дрва – нацепати дрва*), а већина глагола може имати и објекат у акузативу (*нагурати месо / меса у крево*). Ови глаголи значе конкретне физичке радње, а присутни су и глаголи којима се означавају стихијске и неконтролисане радње.

4. 5. Глаголи с префиксом *о-*

4. 5. 1. Значења глагола с префиксом *о-*

Полазећи од схватања да префикси *о-* и *об-* (*оба-*, *оп-*) из синхроне перспективе нису облици једног истог префикса (Кантор 1984–1985: 321–325, Бабић 1986: 483, Клајн 2002: 260), без обзира на заједничко порекло, држали смо се критеријума предложеног у студији Клајн (2002: 263) и глаголима с префиксом *о-* сматрали смо и оне са основама на *п* и *б*, испред којих се неутралише опозиција између *о-* и *об-* (*обајатити*, *опсовати* и др.). Овакав поступак подржава и С. Бабић (1986: 483), наводећи да није потврђено постојање аломорфа *о-* од префикса *об-*: уколико се аломорф *о-* и остварује, не може се разликовати од префикса *о-*, који се значењски подудара с префиксом *об-*.¹¹⁸

Основно, просторно значење префикса *о-* не доводи се у везу с предлогом истог облика (*о*), већ са предлогом *око(ло)* (Пипер-Клајн 2014: 245).

М. Стевановић (1981: 439–440) не раздваја префиксе *о-* и *об-*, већ префиксом сматра *об-*, а *о-* третира као његову гласовну варијанту. Значења која издваја илуструје и глаголима с префиксом *об-* и глаголима с префиксом *о-*, што иде у прилог схватању да међу глаголима с префиксом *об-* и онима с префиксом *о-* нема значењске разлике. Аутор уочава неколико значењских група изведених овим префиксом,¹¹⁹ али запажа да се у свима њима „увек осећа присутност потпуног обухватања предмета на који се односи радња”: ’1. обухватање чега радњом са свих или са више страна’: *овлажити*, *оградити*, *огрејати*, *огрнути*, *ознојити*, *окадити*, *оковати*, *окружити*, *омастити*, *окупати*, *опрати*, *овичити*; ’2. обухватање објекта на коме се врши радња у целини’: *ожалити*, *оплакати*, *оговарати*, *олајавати*, *оклеветати*, *ограбити*, *опљачкати*, *опевати*; ’3. учинити да што добије ону особину која се казује основним придевом / добити ону особину која се казује основним придевом’: *огадити*, *очистити*, *одебљати*, *отањити*, *обогатити*, *осиромашити*, *огладнети*, *оцрнити*, *оцрнети* и др.; ’4.

¹¹⁸ Може се закључити да се префикси *о-* и *об-* раздвајају првенствено на основу формалног критеријума. Што се значења тиче, у литератури се само напомиње да постоји делимично значењско поклапање између ова два префикса (в. Клајн 2002: 260).

¹¹⁹ Наводићемо само примере на *о-*.

постати / снабдети се оним што се казује именицом у основи': *окишити, оплодити се, ојагњити се, оженити се, ождребити се, ошугати се, окрастати, осолити, окућити се, оновчити* и др.

С. Бабић (1986: 483) издваја два значења глагола с префиксом *о-*: '1. да деловање основног глагола иде око чега, да обухваћа све стране': *огристи, огрезнути, окиснути, отрунути, обољети, ол(иј)епити, опрашити, ољушити, окружити, опловити, окитити, огулити, омирисати, оглодати, окупати, опасати, оковати*; '2. довести до резултата': *обрати, опити, опрати, откати, огруб(ј)ети, окор(ј)ети, ојањити се, опрасити се, опљачкати, обранити, осрамотити, отупити, оженити, окотити се, ослабити, окривити, окладити се, оглобити, оштенити, омацити, осудити, опсовати, отровати*. Такође, аутор напомиње да префикс *о-* учествује у префиксално-суфиксалној творби глагола од придевских основа, где има посебно значење (в. т. 4. 5. 4. 2.).

У *Творби речи у савременом српском језику* (2002: 260–262) издвојене су четири значењске групе глагола са префиксом *о-*. Примарно, просторно значење представљено је са два подзначања: '1. а. значење обухватања објекта': *окружити, окитити, оцртати, офарбати, ољушити, очистити* итд.; '1. б. деловање само с једне стране': *опећи, опрљити, озл(иј)едити, огребати/-ности, очешати, окачити, об(ј)есити*. Као друго значење издвојено је '2. придавање објекту особине исказане придевом или стицање такве особине': *ојачати, ослабити, осв(ј)ежити, осушити, охрабрити, ободрити* итд. У трећу групу уврштени су глаголи именичке основе, са значењем 'снабдевање оним што значи именица у основи': 3. *осолити, окаменити, опрашити, опарити, оплодити, оглобити* итд., где се као посебна група издвајају глаголи који означавају порађај код животиња, изведени из назива младунца: *отелити се, ојагњити се, оштенити се* итд.¹²⁰ Глаголи са значењем чисте перфективизације чине четврту групу: 4. *отровати, осудити, опазити, оспорити, одржати, очувати, отрп(ј)ети, опарати, осветити (се), озепсти, опсовати*.

У *Граматици српског језика за странце* П. Мразовић (2009: 95) уочена су три значења глагола с префиксом *о-*: '1. окружити, обухватити нешто': *оградити,*

¹²⁰ Глаголе друге и треће групе аутор на другом месту назива фактивним (в. Клајн 2002: 263). Фактивност је дефинисана уз префикс *за-* као „изазивање неке особине у живом или неживом објекту” (в. Клајн 2002: 253).

окружити, ољуштити, опловити, оковати; '2. довести до резултата, постићи циљ – резултативно значење': очистити, обрати, опљачкати, опрати, ослабити; '3. радњом се нешто мења на субјекту или допуни – трансформативно значење': ослепети, ослепити, оглувети, оседети.

Према граматици Пипер–Клајн (2014: 245–246), префикс *о-* има **1.** просторно значење предлога *око(ло)* у примерима: *оградити, оковати, окопати, оплести*. Аутори примећују да из наведеног значења проистиче и значење 'потпуно обухватање предмета течношћу': *обојити, окречити, окупати, опрати*. Даље, аутори издвајају глаголе с придевском основом и значењем **'2. а.** придавање особине објекту', ако је реч о прелазним глаголима: *обогатити, осушити, охрабрити*, односно значењем **'2. б.** добијање особине', ако је реч о непрелазним глаголима: *огладнети, оглувети, ожеднети, оздравити, остарити*. Издвојени су и **(3)** глаголи чија се мотивација сматра именичком: *обрукати, оплодити, осрамотити*, али није наведено значење ових глагола, већ је у оквиру ове групе издвојена група глагола са значењем 'порођај код животиња': *окотити, ојагњити се, отелити*.

У Табели 8 представљена су значења глагола с префиксом *о-* дата у одабраним синтетичким радовима.

Табела 8. Значења глагола с префиксом *о-* у домаћим синтетичким радовима

пример глагола	Именовање значења глагола с префиксом <i>о-</i> према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>окружити</i>	'1. обухватање чега радњом са свих или са више страна' и '2. обухватање објекта на коме се врши радња у целини'	'1. да деловање основног глагола иде око чега, да обухваћа све стране'	'1. а. обухватање објекта'	'1. окружити, обухватити нешто'	1. просторно значење <i>око(ло)</i>

<i>огребати</i>	/	/	'1. б. деловање само с једне стране'	/	/
<i>отровати</i>	/	'2. довести до резултата'	4. чиста перфективизација	'2. довести до резултата, постићи циљ – резултативно значење'	/
<i>отупити, отуп(ј)ети</i>	'3. учинити да што добије ону особину која се казује основним придевом / добити ону особину која се казује основним придевом'	/	'2. придавање објекту особине исказане придевом или стицање такве особине'	'3. радњом се нешто мења на субјекту или допуни – трансформативно значење'	'2. а. придавање особине објекту' или '2. б. добијање особине'
<i>оплодити</i>	'4. постати / снабдети се оним што се казује именицом у основи'	/	'3. снабдевање оним што значи именица у основи'	/	3. глаголи именичке мотивације

Како табела приказује, сви аутори уочавају просторно значење префикса *о-*, које доводе у везу са предлогом *око(ло)*, односно значењем обухватања, окруживања објекта захваћеног радњом. И. Клајн, за разлику од осталих аутора, као подзначање просторног значења издваја и: '1. б. деловање (на објекат) само с једне стране': *огребати*, у које, може се закључити, убраја оне глаголе чије значење М. Стевановић (1981: 439) описује као вршење радње са спољне стране (објекта).¹²¹

Значење чисте перфективизације издваја И. Клајн 2002, а глаголи овог типа у студијама Бабић 1986 и Мразовић 2009 сврстани су у значење 'довођење до

¹²¹ М. Стевановић запажа да се у оквиру просторног значења глагола с префиксом *о-* ('обухватање') радња врши око објекта и са спољне стране објекта.

результата'. Наведено значење није споменуто у граматичици П. Пипера и И. Клајна (2014). М. Стевановић не издваја ово значење као посебно, али пружа објашњење: у свим значењским групама глагола на *о-* присутно је значење обухватања објекта радњом, а према овом аутору, у чистим перфективима ('извршење радње до краја') не сме бити нијансе другог значења. Ипак, глаголи друге значењске групе '2. обухватање у целини објекта на коме се врши радња' приближавају се овој могућности, али аутор закључује да у њима „још није ишчезло свако значење префикса” (Стевановић 1981: 439).

Придевску мотивацију и значење 'придавање објекту особине исказане придевом или стицање такве особине' издвајају Стевановић 1981, Клајн 2002, Пипер–Клајн 2014. Глаголи овог типа у граматичици П. Мразовић из 2009. године посматрају се као глаголи с трансформативним и резултативним значењем, док су у студији Бабић 1986 примери за значење 'довођење до резултата'. Исто је и са глаголима именичке мотивације, чије се значење описује као 'снабдевање оним што значи именица у основи'.¹²²

У студији о акционалности у српском и украјинском језику Љ. Поповић (2008), у делу монографије у којем се разматра ангажованост префикса у реализацији акционалних значења, *о-* и *об-* посматрају се раздвојено, као посебни префикси. Забележено је учешће префикса *о-* у реализацији једнократности (*осмехнути се*), мултиакционалности (*ослобађати*) и резултативности (*офарбати*) (Поповић 2008: 237).

У студији М. Ивановић (2016: 283) префикси *о-* и *об-* посматрају се као један префикс, а разматрани су у оквиру значења појачаног интензитета (тотално-објектни интензиви: *окожити*). Такође, запажено је да префикс *о-* учествује у стварању иницијално-резултативних глагола (*ојачати*) (2016: 273).

На основу акционалних значења префикса *о-* забележених у две студије новијег датума посвећене акционалности, може се закључити да префикс *о-*, у поређењу с другим префиксима, реализује мање акционалних значења.¹²³

¹²² У студији Пипер–Клајн 2014 изостаје именоване значења глагола овог типа.

¹²³ За префикс *за-*, на пример, у раду Поповић (2008: 243–244) издвојено је тринаест акционалних значења.

4. 5. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *o-* у литератури

Говорећи о чисто видском значењу глагола на *o-*, И. Клајн (2002: 262) наводи: „Мада Стевановић (1964: 459) тврди да се увек осећа присутност ’потпуног обухватања предмета на који се односи радња’, и мада смо горе под (1) дали подоста примера [за просторно значење – В. Ћ], остају ипак глаголи код којих је такво просторно тумачење неприменљиво”. Наведено схватање показује да се под видским парњацима изведеним префиксима подразумевају они глаголи који „претекну” када се остали глаголи с истим префиксом разврстају у одређене значењске групе, односно да присуство просторног или неког акционалног значења искључује чисту перфективизацију. Аутор даље додаје да постоје случајеви чистих глаголских парова по виду који се разликују по транзитивности: од непрелазног глагола постаје прелазан: *ћутати* – *оћутати*, *кајати* – *окајати*, *певати* – *опевати* и др., чиме се допушта разлика у синтаксичком понашању мотивних и мотивисаних глагола. Такође, у примере чистих перфектива на *o-* уврштени су и глаголи који ступају у процес секундарне имперфективизације: *судити* – *осудити* – *осуђивати*, *пазити* – *опазити* – *опажати*, *спорити* – *оспорити* – *оспоравати* и др. (Клајн 2002: 262). Уколико занемаримо критеријум секундарне имперфективизације, који сам аутор не узима у обзир приликом издвајања чистих парњака, а пођемо од подударности у лексичком значењу између мотивних и мотивисаних глагола, у свим значењским групама издвојеним у студији Клајн 2002 за глаголе с префиксом *o-* јављају се примери видских парњака¹²⁴: ’1. а. значење обухватања објекта’: *китити* (јелку) – *окитити* (јелку), *фарбати* (косу) – *офарбати* (косу), *љушити* (јабуку) – *ољушити* (јабуку), *чистити* (под) – *очистити* (под) итд.; ’1. б. деловање само с једне стране’: *качити* (слику) – *окачити* (слику), *б(ј)есити* (неког) – *об(ј)есити* (неког) и др.; ’2. придавање објекту особине исказане придевом или стицање такве особине’: *јачати* (мишиће) – *ојачати* (мишиће), *слабити* (неког) – *ослабити* (неког), *сушити* (веш) – *осушити* (веш), *храбрити* (неког) – *охрабрити* (неког), *бодрити* (дух) – *ободрити* (дух) и непрелазни: *с(иј)ед(ј)ети* – *ос(иј)ед(ј)ети*, *старити* –

¹²⁴ Као потврду подударности у значењу нећемо наводити целокупне семантичке описе из речника, већ само допуне које потврђују корелацију између мотивног и мотивисаног глагола у одређеном значењу.

остарити, ћелавити – оћелавити, мршавити – омршавити и др.; '3. снабдевање оним што значи именица у основи': *солити* (јело) – *осолити* (јело), *каменити* (срце) – *окаменити* (срце), *женити* (сина) – *оженити* (сина), *срамотити* (кућу) – *осрамотити* (кућу), *клеветати* (пријатеља) – *оклеветати* (пријатеља), *брукати* (фамилију) – *обрукати* (фамилију), *царинити* (робу) – *оцаринити* (робу); *телити се* – *отелити се*, *јагњити се* – *ојагњити се*, *штенити се* – *оштенити се* и др.

Између значењских група које је издвојио И. Клајн и оних које је издвојио М. Стевановић нема већих разлика, осим у погледу значења чисте перфективизације – М. Стевановић не издваја ово значење као посебно, а разлог је, како смо раније навели, управо у присуству просторне компоненте ('обухватање објекта радњом', било да је реч о конкретном или апстрактном објекатском појму) у глаголима на *о-*. Значење чисте перфективизације глагола на *о-* није поменуто ни у граматици Пипер–Клајн 2014.

У студији Бабић (1986: 483) у значење резултативности, карактеристично управо за видске парњаке, убројани су глаголи које И. Клајн сврстава у просторно значење ('обухватање'): *оглобити, опити, опљачкати, опрати*, у значење 'придавање објекту особине исказане придевом или стицање такве особине': *огруб(ј)ети, ослабити, отупити*, те у значење '3. снабдевање оним што значи именица у основи': *оженити, ојањити се, окотити се, омацити, опрасити се, осрамотити, оштенити*.

И. Грицкат (1966–1967: 214–216), описујући видске парњаке на *о-*, полази од значења префикса *о(б)-* и издваја три значења овог префикса која учествују у граматичкој перфективизацији: 'обухватање, окружавање', 'додир / окрзнуће' и 'оптерећење, снабдевање до пуне мере'. Значење 'обухватање, окружавање' развија се као 'извршење радње физички око нечега': *пасати – опасати* и као промена површине објекта: *бојити – обојити, љушитити – ољушитити, прати – опрати, шурити – ошурити*. Друго значење ('додир / окрзнуће'), према ауторки, слабо се примењује у видском парњаштву, а ауторка га илуструје трима примерима: *гребати – огребати, прљити – опрљити, зледити – озледити*, којима се такође исказује наношење промене на површину објекта, али само с једне стране, што је разлог да се префиксно значење тумачи другачије. Највише је примера видских парњака у трећем значењу издвојеном за префикс *о-*:

снабдевање објекта унутрашњом карактеристиком (*крепити – окрепити*), снабдевање објекта физичком, видљивом особином (*листати – олистати*), учинити објекат носиоцем физичког (*седлати – оседлати*) или нематеријалног оптерећења (*брукати – обрукати*). Уочљиво је да И. Грицкат у чисте перфективе убраја глаголе које сматра носиоцима различитих значења префикса *о-*, а који су представници различитих значењских група датих у студијама Стевановић (1981) и Клајн (2002).

4. 5. 3. Значења префикса *о-* у лексикографији

У овом одељку размотрићемо глаголе који су носиоци значења датих уз одредницу *о-* у описним речницима српског језика, како бисмо проверили да ли се видски парњаци појављују и ван групе 'потпуно извршење радње основног глагола', где се очекују перфективни корелати мотивних глагола. Упоредићемо семантички однос између мотивних и мотивисаних глагола на основу описа датих у речнику.

Према *РСАНУ*, префикс *о-* употребљава се „I. у сложеним глаголима (и изведеницама од њих) којима се означава:

1. а. потпуно извршење радње основног глагола: *оплести, опрати, опрести, окачити, отерати, опазити, окупати*.

1. б. делимично извршење радње основног глагола, извршење једног елемента радње коју значи основни глагол; извршење радње у краћем временском интервалу: *очешати, опрљити, ослушнути, осмехнути се*.

1. в. извршење радње наоколо, округ, око нечега или захватајући крајеве нечега: *окопати, оградити, опловити, оковати, огорети, огрести, овичити, орезати*.

1. г. извршење радње по површини, прекривање нечега оним што значи појам основног глагола: *оросити се, осликати, окречити, омалтерисати, офарбати*.

2. а. снабдевање, опскрбљивање оним што се казује именичким појмом у гл. основи: *оседлати, осамарити, окућити (се)*.

2. б. додавање примесе нечему: *осолити, ошећерити, осладити*.

2. в. доношење на свет одн. рађање младунчета неких животиња: *ојагњити (се), опрасити (се), охозити (се), ождеребити (се)*.

2. г. стицање, добијање каквих израстака, израштаја и сл.: *олистати, одлакавити, обркатити, оквргати се, окрстати се*.

3. а. давање или стицање неког статуса: *оженити (се), осудити, оцаринити*.

3. б. доспевање у неко стање: *остарити, огладнети, ожеднети, орасположити се*.

3. в. давање или стицање, добијање неке особине: *обелити, обелети, оглунавити, ожутити, ожутети*.”

Значење издвојено као прво '1. а. потпуно извршење радње основног глагола' илустровано је општерезултативним типом глагола, којим се исказује резултат радње мотивног глагола, а таква корелација између мотивног и мотивисаног глагола означава видски однос међу њима. Глаголи наведени као пример подлежу секундарној имперфективизацији: *оплести – оплетати, опрати – заст. опирати, окачити – окачивати, отерати – отеривати, опазити – опазивати и опажати*.¹²⁵ Глагол *окупати* ('1. 1. а. опрати некоме тело водом, потопити тело у воду ради прања, лечења и сл.; потопити у воду или другу течност, оквасити') значењски корелира с мотивним глаголом *купати* ('1. а. прати некоме тело, загнуривати некога у воду перући му тело; потапати у воду или др. течност, квасити') и није забележен његов секундарни имперфектив.

Видски парњаци не очекују се у оквиру групе '1. б. делимично извршење радње основног глагола, извршење једног елемента радње коју значи основни глагол; извршење радње у краћем временском интервалу', у којој компонента 'мала количина / краћи временски интервал' представља нанос префикса и не налази се у мотивном глаголу.

Просторно значење '1. в. извршење радње наоколо, округ, око нечега или захватајући крајеве нечега' укључује глаголе на *о-* чији мотивни глаголи не садрже просторну семантику кружног кретања: нпр. *пловити* '1. а. кретати се по

¹²⁵ Поједини секундарни имперфективи, као што је наведено у методолошком опису прикупљања грађе за овај рад, чине се необичним, али, како би се избегло ослањање на језичко осећање, држали смо се критеријума да у грађу не уносимо оне глаголе за које речници бележе секундарне имперфективизације.

површини воде у одређеном правцу помоћу нарочитих направа (о чамцу, броду, лађи)’ – *опловити* ’1. а. пловећи обићи око нечег, пловећи проћи поред нечег, заобићи нешто’. Као илустрација овог значења наведени су и глаголи који не подразумевају кружно кретање, већ обухватање радњом површине објекта: нпр. глагол *орезати* развија значење ’1. режући одстранити непотребне, вршне делове младица’, а као прво подзначење секундарног значења забележено је ’2. а. режући, секући одстранити крајеве, ивице нечега, поравнати, скратити нешто, подсећи’. У свом примарном значењу глагол *орезати* корелира са једном од секундарних реализација мотивног глагола: *резати* ’4. сећи на стаблу непотребне гране, резивати (лозу, воћке)’. Као пример наведеног значења дат је и глагол *овичити*, где је просторна семантика присутна у мотивном глаголу, па ови глаголи остварују видски однос: *овичити* ’правити, обележавати ивицу, руб, крај нечега, омеђавати, ограђивати, рубити и сл.’ – *овичити* ’2. а. направити, начинити ивицу, руб, обруб на нечему, опточити, обрубити’. Наведени примери упућују на закључак да ће се видски парњаци изведени префиксом *о-* јављати и у оквиру просторног значења.

Видски парњаци мотивном глаголу срећу се и у оквиру подзначења ’1. г. извршење радње по површини, прекривање нечега оним што значи појам основног глагола’. У питању су глаголи образовани префиксом *о-* од мотивних глагола с просторном компонентом ’извршење радње на некој површини’, односно ’обухватање радњом површине објекта’: *росити* (’прекривати росом’) – *оросити* (’прекрити росом’), *кречити* (’премазивати кречом’) – *окречити* (’премазати кречом’), *малтерисати* (’премазивати малтером’) – *омалтерисати* (’премазати малтером’), *фарбати* (’премазивати фарбом’) – *офарбати* (’премазати фарбом’).

Друго речничко значење глагола с префиксом *о-* поседује неколико подзначења, а главна веза међу њима јесте именичка мотивација глагола. У свим подзначењима јављају се глаголи који представљају видске парњаке својим мотивним глаголима – ’2. а. снабдевање, опскрбљивање оним што се казује именичким појмом у гл. основи’: *оседлати* (’1. (по)ставити седло (на коња)’ – *седлати* (’постављати, причвршћивати седло (на коња, мазгу и сл. животињу)’); ’2. б. додавање примесе нечему’: *осолити* (’1. 1. а. додати со нечему, посути,

зачинити сољу, посолити') – *солити* ('I. 1. а. зачињавати (јело) сољу, посипати што сољу'); '2. в. доношење на свет одн. рађање младунчета неких животиња': *ојагњити (се)* ('I. (о овци) донети на свет, родити (јагње, јагњад)' – *јагњити (се)* ('I. 1. доносити на свет, рађати (јагње, јагњад)'); '2. г. стицање, добијање каквих израстака, израштаја и сл.': *олистати* ('а. пустити, развити лишће, излистати (о дрвећу)') – *листати* ('I. 1. добивати, развијати листове').

У оквиру треће значењске групе издвојене за глаголе с префиксом *о-* такође се срећу глаголи који испуњавају семантички критеријум за сврставање у видске парњаке: '3. а. давање или стицање неког статуса': *оцаринити* ('подвргнути поступку царињења; наплатити царину') – *царинити* ('одмеравати, одређивати и наплаћивати царину'); '3. б. доспевање у неко стање': *остарити* ('учинити старим, постарати') – *старити* ('I. чинити старим'); '3. в. давање или стицање, добијање неке особине': *ожутети* ('постати жут, добити жуту боју (услед сушења, зрења, стајања и сл.), пожутети') – *жутети* ('I. а. постајати жут, добијати жуту боју услед сушења, зрења и сл.').

Анализа глагола којима се илуструју различита значења глагола с префиксом *о-* показала је да се у свим издвојеним значењским групама (осим групе 1. б) јављају глаголи који се семантички подударују с мотивним глаголима и који се, уколико задовољавају и формалне критеријуме, могу сматрати видским парњацима својим мотивним глаголима.

У *РМС* и *РСЈ* издвојене су исте значењске групе уз одредницу *о-*, али уз другачију хијерархију значења и подзначења у односу на *РСАНУ*, као и уз одређење да је реч о значењима префикса, не глагола. Значењске групе које су у *РСАНУ* дате у оквиру другог и трећег значења у *РМС* и *РСЈ* сврстане су у једно, друго по реду значење. Највећа разлика огледа се у третирању подзначења која су у *РСАНУ* дата у оквиру првог, примарног значења – као посебно значење у *РМС* и *РСЈ* издвојено је просторно значење (у виду два подзначења: '1. а. материјално обухватање предмета радњом, простирање око предмета' (*окоужити*) и '1. б. нематеријално обухватање предмета' (*опевати*)). Такође, подзначење у *РСАНУ* именовано као '1. б. делимично извршење радње основног глагола, извршење једног елемента радње коју значи основни глагол; извршење радње у краћем временском интервалу' (*очешати*) у *РМС* и *РСЈ* рашчлањено је у два посебна

значења: '3. додир, окрзнуће' (*очешати*) и '4. непотпуно извршење радње, умањено значење основног глагола' (*обарити*). Значење '1. а. потпуно извршење радње основног глагола' (*опрати*), односно значење перфективизације у *РМС* и *РСЈ* није издвојено.

4. 5. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом *о-*

Глаголи с префиксом *о-* који показују корелативност у значењу с мотивним глаголима сврставају се у различите значењске групе приказане у *Табели 9*, а које ћемо размотрити у наредним потпоглављима.

Табела 9. Видски парњаци с префиксом *о-*

пример	Значењске групе према акционалној терминологији	Значењске групе према традиционалној терминологији
<i>окречити</i>	тотално-објекатско значење	'извршење радње по површини, прекривање нечега оним што значи појам основног глагола'
<i>ожут(ј)ети</i>	иницијално-резултативно значење	'придавање особине објекту' 'доспевање у неко стање'
<i>ожутити</i>	фактитивно значење	'добивање особине'

4. 5. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

Љ. Поповић (2008: 237), разматрајући ангажованост префикса у реализацији акционалних значења у српском језику, за префикс *о-*, осим значења мултиакционалности, карактеристичног за несвршене глаголе (*ослобађати*), и значења једнократности (*осмехнути се*), које ми у овом раду посматрамо као акционално иманентно обележје, издваја и значење резултативности. Резултативност је често праћена додатним (акционалним) семама, али за глаголе с префиксом *о-* ауторка не истиче припадност другим акционалним класама. Општерезултативни тип глагола је „максимално близак свршеном глаголском виду, тј. веома је тешко направити неку видљиву границу између чисто видског глаголског пара и опозиције у којој су односи маркирани додатним семама” (Поповић 2008: 202).

У акционалној класификацији М. Ивановић (2016: 283) запажено је учешће префикса *о-* у исказивању тотално-објекатског акционалног значења.¹²⁶ Може се констатовати да се тотално-објекатско значење, схваћено као обухват целог објекта или површине / горњег слоја објекта радњом, у овим глаголима поклапа са просторним значењем префикса. Такве семантике јесу глаголи који означавају конкретне физичке радње: *бријати – обријати, брстити – обрстити, брусити – обрусити, вр(иј)ећи / врћи – овр(иј)ећи / оврћи, гулити – огулити, дерати – одерати, жећи – ожећи, кречити – окречити, крпити – окрпити, купати – окупати, љушити – ољушити, пајати – опајати, парати – опарати, пепелити – опепелити, перутати – оперутати, пл(иј)евити – опл(иј)евити, рендисати – орендисати, рибати – орибати, стругати – остругати, фарбати – офарбати, челичити – очеличити, черупати – очерупати, четкати – очеткати, чешљати – очешљати, шишати – ошишати, шурити – ошурити.*

Навешћемо неколико примера који показују видску корелацију између мотивних и мотивисаних глагола:

¹²⁶ Ауторка не раздваја *о-* и *об-*, а од примера датих за тотално-објекатско значење глагола на *о-* налазимо само глаголе: *обрати, обрстити, оградити, окружити, окопати, опипати и оплести*, од којих је једино глагол *обрстити* присутан у нашој грађи, док су према осталима потврђене секундарне имперфективизације.

брусити 'I. 1. а. оштрити или глачати, уобличавати тарући (брусом, нечим сличног дејства, попут бруса)'

Оним каменом брусио је сјекиру (Ћоп).

обрусити 'I. брушењем изглачати, уобличити, дотерати, избрусити'

Аутоматски [се] комади доводе пред тоцило, обрусе на меру и уклоне (Пол. 1958).

рибати 'I. 1. чистити, прати трљајући (обично четком)'

Рибала сам степенице од осам сати (ЕК: Хард. Том).

орибати 'рибајући, трљајући очистити од прљавштине, нечистоће, изрибати'

Није то лако, поготово за жену, стално су јој црне руке, једва их је орибала прашком како би могла у општину (ЕК: Политика, 14. 1. 2006).

челичити 'I. а. давати гвожђу, железу већу тврдоћу, еластичност и трајност грејањем до високе температуре, а затим наглим хлађењем, калити'

Завирио у ковачницу како ковач челичи косе и глади оштрице на срповима (Бен.).

очеличити 'I. 1. претворити гвожђе у челик загревањем и хлађењем, прекалити'

Ону стару [сјекиру] мало очеличи, добро је избруси (Ивак., РМС).

чешљати 'I. 1. а. чешљем дотеривати, уређивати (косу, браду, бркове и сл.)'

Чешља косу из потиљка на чело (Лаз. Л., РМС).

очешљати 'I. 1. чешљањем дотерати, довести у ред, уредити (косу, вуну, ресе и сл.)'

Очешљаше браду и бркове (Митр. М. 1, РМС).

купати 'I. 1. а. делимично или сасвим мочити, потапати тело у воду ради прања, освежавања, лечења'

[Жене] купају и опремају божјег човјека (Скерл. РМС).

окупати 'I. 1. а. опрати тело водом, потопити тело у воду ради прања, освежења, лечења'

У води океанској окупа себе (М–И, РМС).

Према ефекту радње на објекат, могуће је издвојити значењске подгрупе:

1. прекривање објекта неком материјом: *кречити – окречити, пепелити – опепелити, фарбати – офарбати, челичити – очеличити*.¹²⁷

2. уклањање објекта, дела објекта или ентитета који је на површини објекта: *бријати – обријати, брусити – обрусити, гулити – огулити, дерати – одерати, љушити – ољушити, пајати – опајати, перутати – оперутати, рибати – орибати, стругати – остругати, черупати – очерупати, четкати – очеткати, шишати – ошишати*.

4. 5. 4. 2. Иницијално-резултативни глаголи и видско парњаштво

У литератури је запажено учешће префикса *о-* у префиксално-суфиксалној творби глагола: префиксом *о-* и суфиксом *-нути* творени су: *оглухнути, отврднути, омрзннути*; префиксом *о-* и суфиксом *-(j)ети*: *оцрњети / оцрнети, остар(j)ети, отуп(j)ети* итд.; префиксом *о-* и суфиксом *-ити*: *об(иј)елити, охрабрити, отупити* и др. (Бабић 1986: 495).¹²⁸ Међутим, разликовање префиксално-суфиксалних твореница и префиксалних твореница није једноставно.¹²⁹ И. Клајн (2002: 294) предлаже критеријум за раздвајање, за који

¹²⁷ У ову групу сврставају се и глаголи *гаравити – огаравити* и слични глаголи који означавају стицање спољашње особине. Када је у њиховој основи придев, у литератури се тумаче (и) као фактитивни глаголи.

¹²⁸ Многи примери које је навео С. Бабић критиковани су од стране И. Клајна (2002: 294), јер су изведени префиксом од мотивног глагола који је у употреби: *ожив(j)ети* (од *жив(j)ети*), *ослабити* (од *слабити*), *остарити* (од *старити*), *обогатити се* (од *богатити се*), *осушити се* (од *сушити се*) и др., што сведочи да је реч о творби префиксацијом.

¹²⁹ Разликовање усложњава постојање депревербатива типа *срећити, слободити* и др., што би значило да глаголи типа *усрећити, ослободити* и сл. нису производ префиксално-суфиксалне творбе, већ префиксирани глаголи. У таквим случајевима И. Клајн (2002: 293) предлаже ослањање на језичко осећање, што доводи до различитог третмана ових глагола у србистици (уп. Грицкат 1966–1967, Бабић 1986, Клајн 2002). Другу потешкоћу представља разликовање префиксално-суфиксалних твореница од глагола с везаним основама, која се, према И. Клајну, мора решавати од случаја до случаја: уп. *уредити, средити* (од именице *ред*) и *наредити, одредити* (од глагола

сам увиђа да је прилично „еластичан”: „непостојање непрефиксалног глагола од дате основе доказ је да је посреди ПСТ, али то не важи за очигледне депревербативе типа *срећити*”.¹³⁰ Како је за наш рад битно одредити перфективизације префиксом *о-*, ослонили смо се на речнички извор и префиксираним видским парњацима сматрали оне глаголе за које је потврђен мотивни глагол, уз поштовање семантичких и других формалних критеријума за видске парњаке, а стилско разграничавање нисмо вршили, како бисмо избегли оцењивање на основу језичког осећања.

Једна група глагола из грађе творена је од мотивних глагола у чијој је основи придев, а њихово значење у *РСАНУ* описује се као ’3. б. доспевање у неко стање’ (*огладнети*) и ’3. в. давање или стицање, добијање неке особине’ (*обелети*).¹³¹ И. Клајн (2002: 261) указује на интранзитивност као одлику ових глагола. Иако их С. Бабић (1986: 495) уврштава у глаголе префиксално-суфиксалне творбе, са значењем ’постати оним што значи придев у глаголској основи’, ипак напомиње да би се значења неких од тих глагола могла описати као перфективизација префиксом *о-*.

У нашој грађи забележени су следећи глаголи наведене семантике: *бангавити* – *обангавити*, *босити* – *обосити*, *бркатити* – *обркатити*, *гладнети* / *гладњети* – *огладнети* / *огладњети*, *глухнути* – *оглухнути*, *грбавити* – *огрбавити*, *длакавити* – *одлакавити*, *жеднети* / *жедњети* – *ожеднети* / *ожедњети*, *жут(ј)ети* – *ожут(ј)ети*, *крилатити* – *окрилатити*, *маљавити* – *омаљавити*, *маторити* – *оматорити*¹³², *метиљавити* / *метиљати* – *ометиљавити* / *ометиљати*, *мршавити* / *мршати* – *омршавити* / *омршати*, *пустети* – *опуст(ј)ети*, *рутавити* – *орутавити*, *сед(иј)ети* – *ос(иј)едети*, *трулити* / *трунути* – *отрулити* / *отрунути*, *ћелавити* – *оћелавити*, *ћоравити* – *оћоравити*, *храпавити* – *охрапавити*. Као што примери показују, мотивни глаголи изведени

редити или везане основе *-редити*). Из ових разлога срећу се различите интерпретације истих примера.

¹³⁰ Дакле, на истраживачу је да одреди да ли је нешто секундарна, стилски обележена твореница или мотивни глагол префиксираним мотивисаним глаголима.

¹³¹ Ова значењска група издвојена у *РСАНУ* укључује и фактитивне глаголе (*об(иј)елити*).

¹³² Глагол *маторити* М. Ивановић (2016: 277) сврстава у групу глагола типа *беснети*, који имају значење активног испољавања обележја (Батерија крај њих бесни сва у огњу), а не значење еволутивности, што би значило да глагол *оматорити* који означава резултат еволутивног процеса као поседовање / почетак новог стања нема свој несвршени еволутивни парњак. Сматрамо да се о овом глаголу може говорити као о глаголу с растућим развојем радње, попут глагола *стар(ј)ети*: *он матори* – *он је оматорио* – *он је матор*.

су суфиксима *-ити* и *-(j)ети*, а о опозицији *-ити* (за прелазне глаголе) – *-(j)ети* (за непрелазне глаголе) не може се говорити.¹³³

Мотивни глаголи припадају еволутивним глаголима, којима се означава раст или опадање степена неког обележја субјекта, што је могуће описати дефиницијом 'постајати X' (где је X неко обележје субјекта), коју срећемо и у лексикографији: *жут(j)ети* – 'постајати жут'. Њихови свршени парњаци на *о-* означавају достизање резултата задатог мотивним глаголом ('постати X'), па се у акционалним класификацијама сврставају у резултативне глаголе – њима се означава „она тачка у којој је степен испољености неког обележја достигао одређену норму након које почиње нова ситуација, која се може окарактерисати не не као процес, већ као стање које представља резултат тог процеса (*он јача* – *он је ојачао* – *он је јак*), иако се не искључује даље одвијање процеса (*он и даље јача*)” (Ивановић 2016: 267). У домаћој традиционалној литератури (Стевановић 1981, Бабић 1996, Клајн 2002) приликом описа семантике ових глагола истиче се творбени аспект, веза с придевом из мотивног глагола,¹³⁴ док М. Ивановић 2016, у складу са новијим акционалним класификацијама у славистици,¹³⁵ глаголе овог типа смешта у поље градуелности, на који начин у први план истиче степеновање обележја радње / ситуације, указујући на (акционалну) градуелну модификацију. Термин који М. Ивановић користи за глаголе типа *ожут(j)ети*, а који ћемо користити у овом раду, јесте *иницијално-резултативни глаголи*, где се првим делом полусложенице означава почетно значење, почетак новог стања, што имплицира везу ових глагола и с акционалним фазним значењима, конкретно са значењем почетка радње.¹³⁶

¹³³ О односу глагола на *-ити* и *-(j)ети* у савременом српском језику, из угла норме и лексикографије, в. монографију Спасојевић 2013.

¹³⁴ В. Табелу 8.

¹³⁵ В. и Тошовић 2009.

¹³⁶ Ипак, М. Ивановић 2016 овај тип глагола разматра у оквиру описа еволутивних глагола и категорије градуелности, док у опис почетног значења, где су анализирани иницијално-резултативни глаголи, глаголи изведени префиксом *о-* нису поменути. Претпостављамо да је разлог томе, осим обима истраживања и резултата корпусне анализе, и то што ауторка у оквиру почетног значења разматра префиксирани глаголе, тзв. карактеризовану класу глагола, док глаголе изведене префиксом *о-* ауторка сматра префиксално-суфиксалним изведеницама. Међутим, анализирајући иницијално-резултативне глаголе изведене префиксом *по-* (у оквиру почетно-фазног значења), ауторка наводи примере *поблесавити*, *пожутети*, *поседети* и сл., у чијој су основи глаголи изведени од придева, а који могу послужити као мотивна база и префиксатима на *о-*: *облесавити*, *ожутети*, *оседети* и сл., што говори у прилог томе да се ови глаголи могу сматрати изведеницама префиксом *о-*.

У овом раду наведене глаголе на *о-* посматрамо као видске парњаке еволутивним глаголима којима се означава тачка досезања резултата еволутивног процеса – развитак обележја. То обележје, како је уочила И. Грицкат (1966–1967: 215), може бити својство субјекта или његова спољашња или унутрашња особина. О корелативности мотивисаних и мотивних глагола сведоче семантички описи и примери употребе:

обангавити '1. постати бангав, хром'

Како који коњ обангави, ослепи, онда Пера све то покупује (Игњ. Ј. 10, 83).

бангавити 'постајати бангав'

Милану почела и она друга нога да бангави. Како је, деда? – Ето, бангавим с дана у дан (Гружа, Васиљ.)

обосити '1. остати бос, без обуће'

Хоћу у чаршију. Обосих, а и соли ми нестаде, па да потражим од Маринка на вересију (Ранк. С. 1, 21).

босити '1. постајати бос, остајати без обуће; бити без обуће'

Почео сам босити: погледај ми ове отрцане ципеле са подераним ђоновима (Радул. Ј. 5).

обркатити 'добити бркове, постати бркат'

После две године вратио се Муса, измењен, обркатио, убледео, танак (Андрић 5, 139).

бркатити 'постајати бркат; исп. брковати'

Младић расте, почео је да бркати (Шоћ).

огладнети / *огладњети* 'постати гладан, осетити глад, потребу за јелом'

Од ходања бејаше Робинсон веома огладнео, те се реши да се добро поткрепи (Милиј. 1, 29).

гладнети / *гладњети* '1. а. постајати гладан; осећати глад'

Што је мање хлеба, више човјек гладни (НПосл Вук).

оглухнути 'I. 1. а. изгубити слух, не моћи више чути, постати глув, оглувети (обично накратко)'

Јамак тада оглухне и на оно здраво ухо (Андрић 7, 19).

глухнути 'глувети; постајати заглушен, привремено губити способност јасног слуха'

Глухну нам уши (Јакш. М., Песме, Београд 1922, 18).

огрбавити 'постати грбав, погурен, добити грбу, згурити се'

Бриге су убиле чича-Гроздана, и зато је пре времена остарео и боре добио и огрбавио (Срем. 14, 110).

грбавити 'постајати грбав'

Колико више [среброљубац] стари и грбави, толико више за новце гине и пропада (Дос. 5, 113).

ожеднети / ожедњети 'постати жедан, осетити жеђ, зажеднети'

Мора да сте ожедњели од толиког говора (Ђорђ. М. 1, 301).

жеднети / жедњети '1. постајати жедан; бити жедан, осећати жеђ'

Што ко више пије, то више жедни (НПосл Вук).

ожут(ј)ети 'постати жут, добити жуту боју (услед сушења, зрења, стајања и сл.), пожутети'

Сазренуле ускоро њиве, ожутјели воћњаци. Грану богата јесен (Горан 1, 24).

жут(ј)ети 'I. а. постајати жут; добијати жуту боју услед сушења, зрења и сл.'

Жетва коприве врши се кад струкови почну да жуте, а семенке да испадају (Пел. 1, 709).

окрилатити 'добити крила (способна за лет), постати крилат'

Девојка је притерала свога [коња] на сам крај моста, винула се, као окрилатила, са седла и полетела у висине у хучну реку (Андрић 7, 117).

крилатити '1. а. стицати, добивати крила'

Тица крилати (ЦГ, Јовић. 1).

омаљавити 'постати маљав, добити маље, обрасти маљама, одлакавити'

Чело му је урасло у косу и образи омаљавили (Јов. С. 8, 250).

маљавити 'постајати маљав, обрастати маљама, длакавити' (Поп. Ђ. 4).

оматорити 'постати матор, стар, ући у поодмакле године, остарити'

Зар баш оматорила? – упита га моја мајка. Оматори коњ и крава, и марвинче, а човек остари (Весел. 19, 275).

маторити 'постајати, матор, стар, старити'

То више нису некадашња њихова стармала нагваждања, него се то на неки начин већ матори, и сагледа се чисто и бистро (Сек. 10, 152). (Вук, Рј.; Р–К 2; Вуков. А. 2).

ометиљати 'I. а. оболети од метиљавости, постати метиљав, заразити се метиљем (обично о овцама)'

И чељаде може да ометиља ка бравче (Радић Д. 5, 155).

метиљати 'оболевати од метиљавости'

Метиља ми овца (Лика, Арс.).

омршавити / омршати 'изгубити у телесној тежини, постати мршав, ослабити'

И људи су посивели и омршавили (Ненад. Д. 1, 79). Био је омршао, потамнео (Андрић 4, 19).

мршавити / мршати '1. губити у тежини, постајати мршав, слабити'

Ви све више мршавите из дана у дан; лице вам је све блеђе (Симић Ж. 4, 305); Румен је у лицу, али бих рекао да мрша, топи се некако (Андрић 10, 357).

опуст(ј)ети 'постати пуст, напуштен, празан, запустети'

Опустеше лепа села. Они мали кућерци стојаху некако суморно као да никад жива душа није у њима обитавала (Весел. 6, 418).

пустети 'постајати пуст, празан'

Стари кирицијски друм нагло је стао да пусти (Ћоп., РМС).

ос(иј)ед(ј)ети '1. а. постати сед (о човеку, глави или о коси)'

Погледај начисто сам оседео (Ков. Душ. 1, 277).

с(иј)ед(ј)ети 'постајати сед'

Стаде намештати косу око ушију тамо где је већ почела да седи (Сек., РМС).

отрулити / отрунути 'постати труо, иструлити, распасти се од труљења'

Леш је одвећ био отрулио и распао се (СН 1883, 585).

трулити / трунути 'постајати труо, кварити се због органског распадања, гњи(ле)ти'

По земљи је трулило бледо лањско лишће (Уск. 2, РМС).

оћелавити 'постати ћелав, изгубити косу'

Оћелавио је, па се чини још старијим (Игњат. Ј. 10, 129).

ћелавити 'постајати ћелав'

Већ почиње да ћелави и да му испадају зуби (Крл., РМС).

Наведени глаголи значењски кореспондирају у својим примарним семантичким реализацијама.¹³⁷ Поједини глаголи на *о-* (*обангавити*, *ожеднети* / *ожедњети*, *омршавити*, *ос(иј)ед(ј)ети*, *отрулити*, *оћелавити*, *оћоравити*) у својим секундарним семантичким реализацијама развијају фактитивно значење, које ћемо обрадити у наредном потпоглављу. Фактитивно значење ових глагола није присутно у мотивним глаголима (изузетак је глагол *мршавити*), па у том

¹³⁷ Глагол *охранавити* као иницијално-резултативни остварује се у секундарној семантичкој реализацији '3. а. постати храпав, нераван', која кореспондира са значењем мотивног глагола *храпавити* ('постајати храпав').

значењу не можемо говорити о видском парњаштву посматраних мотивних глагола и мотивисаних глагола на *o-*.

Треба поменути да *PCAHY* у оквиру другог значења, које окупља именицом мотивисане глаголе, издваја значење '2. г. стицање, добијање каквих израстака, израштаја и сл.', опримерено глаголима иницијално-резултативног типа (*одлакавити*), што имплицира могућност и именичке мотивације ових глагола: *обркатити* (*брк*), *огрбавити* (*грба*), *одлакавити* (*длака*), *окрилатити* (*крила*), *омаљавити* (*маља*), на коју упућују и лексикографске дефиниције: *обркатити* 'добити бркове, постати бркат'; *огрбавити* 'постати грбав, добити грбу' итд. Такође, глаголи овог типа, с обзиром на то да означавају развитак спољашњег обележја на субјекту, могу се довести у везу с просторним значењем префикса *o-*: 'извршење радње по површини, прекривање субјекта'.

4. 5. 4. 3. Фактитиви и видско парњаштво

У домаћој литератури која разматра значења глагола с префиксом *o-* фактитивни и иницијално-резултативни глаголи уврштавају се у исту групу на основу творбеног критеријума (Стевановић 1981, Клајн 2002, Пипер–Клајн 2014), али је назначена разлика у значењу међу њима. Значење фактитива описује се као 'придавање објекту особине'. У граматици Мразовић 2009 значење глагола овог типа именовано је као трансформативно, а критеријум за разликовање два типа глагола у оквиру трансформативности (*обелети* и *обелити*) синтаксички је: 'радњом се нешто мења на субјекту или допуни'. Значење фактитивних глагола описује се и путем дефиниције 'чинити Y да постане X' (Ивановић 2016: 266), на који начин се ови глаголи дефинишу и у речницима, а глаголи су прелазни.

У грађи су забележени следећи глаголи на *o-* са значењем фактитивности, која је присутна и у мотивним глаголима, на основу чега се остварује видски однос међу њима: *блесавити* – *облесавити*, *гаравити* – *огаравити*, *жутити* – *ожутити*, *килавити* – *окилавити*, *поганити* – *опоганити*, *тромити* – *отромити*, *црвенити* – *оцрвенити*, *чађавити* – *очађавити*. У основи мотивних глагола јесу придеви, а значењску корелацију између мотивних и мотивисаних глагола потврђују речнички описи и примери:

облесавити '2. учинити некога блесавим'

Поруше те скроз, омаме и облесаве (Исак. А. 2, 58).

блесавити 'I. 1. чинити некога блесавим'

Нећу да нас цело вече блесави којекаквим причама (Ил. Др.).

огаравити 'I. 1. учинити гаравим, црним, прекрити (обојити, умрљати) гаром, црном бојом, изгаравити, нагаравити'

Вериге су висиле изнад огњишта. Одавно нико на њима није огаравио руке (Вујач. Мир. 2, 40).

гаравити 'I. 1. а. чинити гаравим, црним, бојити (мазати и сл.) гаром, црном бојом, црнити, мрчити; исп. гарити (I, 1)'

Обрве је гаравила, док је њега намамила (Ресава, Мел.).

ожутити 'учинити жутим, обојити жутом бојом'

Пре но што ћеш га [јело] усути у суд за умокац, ожути га шафраном (Поп. К. 1, 67).

жутити 'чинити жутим, бојити жутом бојом'

На Велики петак јаја се жуте, а жуте их куваном травом млечиком (Шкар. 2, 94).

опоганити 'I. 2. а. учинити нешто поганим, нечистим, загађеним, загадити, затровати'

Неко гурну у ракију капу с главе: – Еј ти, не_погани ракије – Шта погани! Ракија се не може опоганити (Ћоп. 12, 360).

поганити 'I. 1. чинити да што буде погано, нечисто, каљати, прљати'

Неко гурну у ракију капу с главе: – Еј ти, не погани ракије (Ћоп., РМС).

отромити '2. а. учинити тромим, млитавим, опуштеним'

Сунце га је отромило, просто га је размекшало (Поп. Мића 1, 97).

тромити 'чинити тромим'

Врелина жеже, троми и замара (Кош., РМС).

оцрвенити 'учинити црвеним, обојити црвеном бојом'

Вјетар оцрвјени уши и носеве дјечурлији (Мил. В., РМС).

црвенити 'чинити што црвеним, премазивати, бојити црвеном бојом'

Стид јој образе црвени (Бој. М., РМС).

За поједине глаголе речници бележе и иницијално-резултативно значење (*блесавити – облесавити, килавити – окилавити*), па ови глаголи однос видског парњаштва остварују и у том значењу; могуће је да иницијално-резултативно значење буде присутно само у мотивном (*црвенити, гаравити*) или само у мотивисаном глаголу (*опоганити, отромити, очађавити*), када се видски однос са глаголом супротног вида не остварује.

О фактитивности може се говорити и када је у основи мотивних глагола именица. На пример, глагол *осолити* у значењу 'I. 1. б. учинити сланим, сланкастим' (Девојка се уједе за усну. Крв осоли њену пљувачку (Уск., Звезда 4, 67)). Давање особине (сланоће) произилази и из прве семантичке реализације овог глагола 'I. 1. а. додати со нечему, посути, зачинити сољу, посолити, усолити', али се у овом значењу глаголска радња може разумевати и као конкретна физичка радња – додавања соли, посипања. Такав је случај и са паром *гарити* 'I. 1. а. чинити гаравим, црним, бојити (мазати и сл.) гаром, црном бојом, црнити, мрчити' – *огарити* 'I. 1. а. учинити гаравим, црним, прекрити (обојити, умрљати) гаром, црном бојом, изгаравити, нагаравити': Витезови кажу, нека се племићи не мјере с њима, по готово овакви шљивари, који чађом гаре ципеле (Вел. 1, 28). Св. Франи однијело с главе златну круну... провртило ножем једно око, а угљеном огарило му наусницу (Мат. 4, 133). Тако схваћена фактитивност могла би се проширити и на глаголе типа *кречити – окречити* и *бријати – обријати* (учинити обријаним), *женити – оженити* (учинити ожењеним), у чијим семантичким описима није истакнуто добијање особине, генерално, на многе резултативне глаголе, па смо мишљења да значење фактитивности треба ограничити само на глаголе изведене од мотивних глагола с придевском мотивацијом, где преовлађује својство над радњом.

4. 5. 5. Закључак

У домаћој научној литератури подељена су мишљења када је реч о видским парњацима изведеним префиксом *o-*: срећемо схватање да се у видске парњаке могу убројити само они глаголи који се не могу уврстити у друге значењске групе глагола с префиксом *o-* (Клајн 2002), као и закључак, који такође полази од идеје да парњаци не могу бити носиоци другог издвојеног значења за глаголе с префиксом *o-*, да видских парњака на *o-* уопште нема, јер је просторно значење ('обухватање објекта радњом') уочљиво код свих глагола на *o-* (Стевановић 1981). Са друге стране, И. Грицкат видске парњаке на *o-* уочава управо у различитим значењским групама на *o-*.

Посебан проблем појединих глагола с префиксом *o-* јесте питање њихове творбене структуре, односно разликовање префиксално-суфиксалних твореница од префиксалних. У овом раду ослонили смо се на речнички извор приликом одабира грађе – префиксираним глаголима сматрани су они за које је потврђен мотивни глагол, након чега је упоређивањем семантичких реализација и употребе у контексту одређивана видска корелација међу њима.

Грађа је показала да глаголи на *o-* који остварују видски однос с мотивним глаголима представљају тотално-објекатске, иницијално-резултативне и фактитивне глаголе.

Тотално-објекатско значење глагола на *o-* поклапа се са просторним значењем префикса, које се у литератури описује као 'обухват објекта радњом'. Према ефекту радње на објекат, издвојене су значењске подгрупе: 'прекривање објекта неком материјом': *кречити – окречити* и 'уклањање објекта, дела објекта или ентитета који је на површини објекта': *бријати – обријати*.

Иницијално-резултативним глаголима сматрају се глаголи творени од мотивних глагола у чијој је основи придев, а њихово значење у домаћој традиционалној литератури описује се као 'добивање особине'. Мотивни глаголи означавају раст или опадање степена неког обележја и представљају еволутивне глаголе, а иницијално-резултативним глаголима означава се резултат којем тежи радња еволутивног глагола – почетак новог стања, развитак обележја. Однос између еволутивног и иницијално-резултативног глагола може се представити

дефиницијом: 'постајати X' – 'постати X', где је X неко обележје субјекта (*грбавити – огрбавити, длакавити – одлакавити, жеднети – ожеднети* и др.).

Група глагола из грађе, у чијој је основи такође придев, за разлику од иницијално-резултативних глагола, представља прелазне глаголе са значењем 'придавање објекту особине'. У литератури овај тип глагола назива се фактитивним, а значење се описује и путем дефиниције 'чинити Y да постане X' (*блесавити – облесавити, гаравити – огаравити, жутити – ожутити*). Када је у основи глагола именица (*солити – осолити*), глаголи се могу интерпретирати и као општерезултативни и као фактитивни глаголи.

Посматрани глаголи садрже просторну компоненту, што је у складу са закључком М. Стевановића да је у глаголима с префиком *о-* увек присутно просторно значење ('обухватање објекта / површине објекта радњом'), али она код видских парњака представља део семантике мотивног глагола.

4. 6. Глаголи с префиксом *по-*

4. 6. 1. Значења глагола с префиксом *по-*

Префикс *по-* сматра се једним од „најплоднијих” префикса у српском језику, за који се у литератури наводе различита значења (Клајн 2002: 246). И. Грицкат (1966–1967: 211) констатује да ни у граматикама словенских језика не постоји уједначеност у тумачењу путева семантичког развоја префикса *по-* и његових данашњих значења.

М. Стевановић (1981: 440–441) глаголе с префиксом *по-* уврштава у следеће значењске групе: **1.** 'дистрибутивно извршење од свих одређених субјеката (ако су глаголи непрелазни), односно извршење радње на свим одређеним објектима (ако су прелазни)': *поскакати, пос(ј)едати, поцркати*; **2.** 'потпуно извршење радње': *побунити, попити, појести, помоћи, попети, потонути*, које обухвата и почетно-свршене глаголе: *поћи, полетети, понети*; **3.** 'учинити оним што значи реч у основи': *посрбити, потурчити, поименичити*; **4.** 'извесно, краће време вршити радњу простог глагола': *попевати, попрочати*,

пошетати се; **5.** 'по површини неког предмета вршити радњу простог глагола или снабдети оним што значи реч у основи': *погазити, пољувати, побрашнити* и др.

Према С. Бабићу (1986: 485), глаголи с префиксом *по-* значе: **1.** 'да се радња извршила на многим објектима или да су је извршили многи субјекти, један за другим, сви редом или све': *повити, попуцати, поразапихати, поудавати* и др.; **2.** 'да се радња извршила у малој мери, да је трајала неко време': *посед(ј)ети, пожив(ј)ети, пошалити се* и др.; **3.** 'да се извршио почетни део радње': *повести, полет(ј)ети, потрчати* и др.; **4.** 'да се постигао циљ радње': *поб(ј)ећи, попити, погладити, поб(ј)еснити, полуд(ј)ети, пожут(ј)ети* и др.

И. Клајн (2002: 265–267) издваја седам значењских група глагола на *по-*: **1.** 'просторно значење' ('радња се врши по површини целог предмета'): *полити, посути, попрскати, помазати, пољувати, попарити, погазити, покрити, положити, поставити, помести*, при чему се рекција с предлогом *по* јавља само у појединим случајевима; **2. а.** 'претварање у оно што значи именица у основи': *посрбити, потурчити, поименичити*; **2. б.** 'посипање / превлачење оним што значи именица у основи': *пошећерити, позлатити*; **3.** фактитивни непрелазни глаголи: *поцрнети / -њети, поружнети / -њети, полуд(ј)ети, побеснети / -бјесњети / -бјеснити, појефтинити* и др.; **3. а.** фактитивни прелазни глаголи: *повећати, побољшати* и сл.; **4.** 'дистрибутивно значење' ('радња се обавља на више објеката'): *похватати, побацати, почупати, попалити, погасити, поломити, потаманити, поустајати* и др.; **5.** 'ингресивно значење' ('почетак радње'): *повући, погурати, почешати, помирисати, полет(ј)ети, потрчати, потећи, помислити, побојати се, порадовати се*; **6.** 'континуативно значење' ('извесно, краће време вршити радњу простог глагола'): *потрајати, пожив(ј)ети, пос(ј)ед(ј)ети, полежати, поћутати* и др.; **7.** 'значење чисте перфективизације' (финитивно): *попити, појести, послати, погледати, попети, покосити, поорати, поц(иј)епати, посав(ј)етовати, порастати, потонути, погр(иј)ешити, поб(ј)ећи, побринути се, покајати се.*

У граматици П. Мразовић (2009: 96) глаголи с префиксом *по-* уврштени су у следеће групе: **1.** 'радња се сукцесивно врши на многим објектима или радњу сукцесивно обаве многи извршиоци – дистрибутивно значење': *погасити, попалити, поседати, поразбијати, поустајати, поудавати се*; **2.** 'извршење

потпуне радње или њеног почетног дела – финитивни, али и инфинитивни’: *појести, помоћи, попити*, али – *поћи, полетети, потрчати*; **3.** ’резултат радње, процеса – резултативно значење’: *побећи, побелити, побелети, побеснети, појефтинити, помирити*; **4.** ’извршити радњу у малој мери – делимитативно значење’: *поиграти се, попричати, поседети, пошалити се*.

Нормативна граматика српског језика П. Пипера и И. Клајна (2014: 246) бележи следеће значења: **1.** ’просторно значење’: *полити, попрскати, посути, погазити, покрити*; **2.** ’дистрибутивно значење (радњу обавља више субјеката или се врши на више објеката)’: *полегати, помрети, поустајати, побацати, покуповати, пописати, поубијати, похватати*; **3.** ’почетак радње (ингресивно значење)’: *повести, покренути, понадати се, потрчати, поћи*; **4.** ’континуативно значење (радња је трајала извесно време)’: *поживети, попричати, потрајати*; **5.** ’само свршена радња’: *побећи, погледати, позвати, појести, покајати се, порастати, послати*.

У Табели 10 дат је приказ значења глагола с префиксом *по-*, регистрованих у одабраним синтетичким радовима.

Табела 10. Значења глагола с префиксом *по-* у домаћим синтетичким радовима

пример глагола	Именовање значења глагола с префиксом <i>по-</i> према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>попрскати</i>	5. ’по површини неког предмета вршити радњу простог глагола или снабдети оним што значи реч у основи’	/	1. ’просторно значење’	/	1. ’просторно значење’
<i>посрбити</i>	3. ’учинити оним што значи реч у основи’	/	2. а. ’претварање у оно што значи именица у основи’	/	/
<i>пошећерити</i>	/	/	2. б. ’посипање / превлачење оним	/	/

			ШТО ЗНАЧИ ИМЕНИЦА У ОСНОВИ'		
<i>повећати, полуд(ј)ети</i>	/	/	3. 'фактитивни глаголи (прелазни и непрелазни)'	/	/
<i>погасити</i>	1. 'дистрибутивно извршење од свих одређених субјеката или на свим одређеним објектима'	1. 'да се радња извршила на многим објектима или да су је извршили многи субјекти, један за другим, сви редом или све'	4. 'дистрибутивно значење'	1. 'дистрибутивно значење'	2. 'дистрибутивно значење'
<i>потрчати</i>	2. 'потпуно извршење радње [...], међу којима има и почетно- свршених'	3. 'да се извршио почетни део радње'	5. 'почетак радње / ингресивно значење'	2. 'извршење потпуне радње или <u>њеног</u> <u>почетног дела</u> – финитивно значење'	3. 'почетак радње'
<i>пожив(ј)ети</i>	4. 'извесно, краће време вршити радњу простог глагола'	2. 'да се радња извршила у малој мери, да је трајала неко време'	6. 'континуативно значење'	4. 'извршити радњу у малој мери – делимитативно значење'	4. 'континуативно значење'
<i>попити</i>	2. 'потпуно извршење радње'	4. 'да се постигао циљ радње'	7. 'значење чисте перфективизације / финитивно	2. 'извршење потпуне радње или <u>њеног</u>	5. 'само свршена радња'

			значење'	почетног дела – финитивно значење'	
				3. 'результативно значење'	

Како *Табела 10* показује, у студијама С. Бабића (1986) и П. Мразовић (2009) није издвојено просторно значење глагола с префиксом *по-*. Неиздвајање просторног значења у поменутиим студијама помало изненађује, с обзиром на то да су аутори наводили просторно значење за друге префиксе (нпр. за префиксе *из-*, *на-*, *о(б)-* и др.). Такође, у граматичи П. Мразовић (2009) у глаголе финитивног значења (завршетак радње) сврстани су и глаголи код других аутора уврштени у примере значења почетка радње (*попрати*). Ауторка наводи као одвојена значења финитивности и резултативности, што за друге префиксе у истој граматичи није доследно спроведено, а финитивност, како је ауторка дефинише, присутна је у свим перфективним глаголима. Глаголи које И. Клајн (2002) назива фактивним, као и глаголи значењских група 'претварање у оно што значи именица у основи' и 'посипање / превлачење оним што значи именица у основи' други аутори (Бабић 1986, Мразовић 2009) посматрају као резултативне глаголе.

Треба поменути, на крају, монографију Љ. Поповић, посвећену акционалним значењима. Ауторка за префикс *по-* издваја значења уочена у горепоменутиим студијама, и то: почетно, резултативно (*помирити*), дистрибутивно (*поженити*) и делимитативно (*поседети*), с тим да у оквиру почетног значења разликује ингресивно (*поћи*) и инхоативно (*поцрвенети*) значење. Од значења која нису посебно обрађена у домаћим синтетичким радовима, а која припадају сфери акционалности, ауторка наводи: једнократно (*помислити*), мултиакционално (*посећивати*), мултипликативно (*посртати*) и тотално-објекатско (*полизати*) (Поповић 2008: 236–238), а посебно поглавље монографије посвећено је просторном значењу на примеру глагола кретања.

4. 6. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *по-* у литератури

Чисти перфективи на *по-* уочени су у домаћој литератури: М. Стевановић (1981) назива их глаголима који значе 'потпуно извршење радње', С. Бабић глаголима којима се означава 'да се постигао циљ радње', П. Пипер и И. Клајн (2014) глаголима који значе 'само свршену радњу', а И. Клајн (2002) употребљава термине *чиста перфективизација* и *финитивно значење*. Глаголи наведеног типа у студији П. Мразовић (2009) примери су резултативног и финитивног значења.

М. Стевановић (1981: 440–441), издвајајући значења глагола с префиксом *по-*, запажа да постоје глаголи код којих „ишчезло је дистрибутивно значење и осећа се само потпуно извршење радње”: *попити, појести, попети, потонути*. У питању су глаголи који показују значењску подударност са својим мотивним глаголима и који, дакле, представљају видске парњаке. Занимљиво је да аутор дистрибутивно значење узима као основно. Ипак, и у примерима датим за глаголе дистрибутивне семантике срећу се глаголи који су у појединим својим семантичким реализацијама перфективни корелати својим мотивним глаголима: нпр. глаголи *ређати* и *поређати* у рефлексивним реализацијама: Опазе Јурину дјецу како се ређају уза зид (Горан, РМС); Кад иду мушкарци на покајање, они се поређају један за другим (Вук, РМС); као и у нереклексивним: ређати цигле – поређати цигле. Компатибилност у значењу показује и пар *ломити* ('I. 1. а. чинити да се нешто распе у ситне делове, комаде, крхати, разарати, разбијати') – *поломити* ('I. 1. а. разбити у комаде'): Није се могао никако ријешити сам да ломи класове (Лоп. Н. 2, 234); Јутрос сам поломио једну лампу (Дед. В., РМС). Видских парњака има и у примерима које аутор даје за просторно значење: *попљувати, побрашнити, пошећерити, посолити*, као и у примерима за значење 'учинити оним што значи реч у основи простог глагола': *посрбити, потурчити*.

Примери чистих перфектива које наводи И. Клајн (2002: 267) представљају прелазне, непрелазне и повратне глаголе: *попити, појести, пождерати, посисати, послати, погледати, попети, покосити, поорати, поц(иј)епати, повезати, покупити, покварити, пореметити, порушити, побркати, пом(иј)ешати, послужити, похвалити, позвати, посав(ј)етовати, послушати, помирити, почастити* и др.; *порастити, потонути, покиснути, погр(иј)ешити,*

поб(ј)ећи, погинути и сл.; *побринути се, постарати се, поуздати се, покајати се*. Међутим, глаголи које је И. Клајн уврстио у друге значењске групе, такође, показују значењску подударност с мотивним глаголима: 1. просторно значење (*попрскати, поплувати, попарити, поставити, помести*); 2. глаголи именичке мотивације према којима постоје мотивни глаголи, па се не може говорити о префиксално-суфиксалним твореницама: *посрбити, потурчити, пошећерити*; 3. фактитивни глаголи (с придевом у основи): *поцрнети / поцрњети, поруменети / порумењети, поружнети / поружњети* и др.; 4. дистрибутивно значење: *поломити*; 5. ингресивно: *пожелети / пожељети, погладити, помирисати, помислити, посумњати*.

И. Грицкат (1966–1967: 211–212) запажа да се код видских парњака на *по-* јавља просторно значење (‘вршење радње по површини’), те дистрибутивно и ингресивно, као и значење које ауторка описује као ‘умањење, уништење’. Видски парњаци с просторним значењем подразумевају излагање горње стране објекта посипању, преливању (*солити – посолити*), те уклањање објекта с површине (*косити – покосити*), из којег се, према ауторки, развило значење уништења: *јести – појести, трошити – потрошити*. Глаголи с префиксом *по-* означавају и ‘развијање особине у другоме или у самоме себи’ (фактитивност): *мутити – помутити, црвенети – поцрвенети*. Примећено је и значење моменталности: „где перфективни корелат не значи ништа друго него пунктуализовани облик саопштења радње”: *љубити – пољубити*, као и почетности („група глагола, у чијој се чистој перфектизованости примећује призвук ингресије”): *сумњати – посумњати*. Иако је значење дистрибутивности споменуто као значење у ком се остварује граматичка перфективизација, ова тврдња није поткрепљена примерима.

Узимајући у обзир критеријум подударности у значењу, уочљиво је да се видски парњаци јављају у различитим групама које за глаголе с префиксом *по-* издвајају М. Стевановић (1981) и И. Клајн (2002). Са друге стране, И. Грицкат опис видских парњака с префиксом *по-* управо заснива на уочавању различитих значења префикса *по-* која учествују у граматичкој перфективизацији.

4. 6. 3. Значења префикса *по-* у лексикографији

Према *РМС*,¹³⁸ префикс *по-* „3. у глаголским сложеницама означава:

а. почетак глаголске радње или стања исказаног основним глаголом: *полетети, потрчати*;

б. да је радња основнога глагола до краја извршена: *поцрнити, појести, покупити*;

в. радњу или стање извршено у малој мери: *поиграти, попећи, полежати, поспавати*;

г. радњу која се врши или је извршена узастопно: *пописати, попродати, повезати*;

д. радњу која има дистрибутивно обележје, тј. радњу коју су извршили многи субјекти или је извршена на многим објектима: *поседати, поскакати, поразићи се, побацати, покидати, погасити*;

ђ. промену на оно што значи именица од које је начињен глагол: *посрбити (се), понемчити (се), посељачити (се), погосподити (се)*;

е. радњу која се врши по површини: *погладити, попрскати*.”.

Може се претпоставити да ће се перфективни корелати мотивног глагола јавити у оквиру значења ’3. б. да је радња основнога глагола до краја извршена’. Наведено значење илустровано је глаголом *поцрнити*, који се у литератури убраја у фактивне глаголе, а чије се значење описује као ’придавање особине чему’. Као примери дати су и глаголи *појести* и *покупити*, које И. Клајн (2002: 267), такође, убраја у чисте перфективе. Речници бележе секундарни имперфектив глагола *поцрнити (поцрњивати)*, док глаголи *појести* и *покупити* не подлежу секундарној имперфективизацији.

Грамматичка перфективизација запажа се и у примерима датим за друга значења уз одредницу *по-*.

Значењској групи ’3. д. радња која има дистрибутивно обележје, тј. радња коју су извршили многи субјекти или је извршена на многим објектима’ припадају глаголи дистрибутивне семантике: *поседати, поскакати, поразићи се, побацати*,

¹³⁸ *РСЈ* издваја иста значења, уз незнатну разлику у именовању.

покидати, *погасити*. Из наведених примера издвајају се глаголи *погасити* и *покидати*, који остварују видски однос са својим мотивним глаголима. Тако, секундарна семантичка реализација глагола *погасити* 'I. 2. а. учинити да нешто престане горети или светлети, утрнути' одговара примарној семантичкој реализацији глагола *гасити* 'I. 1. а. чинити да нешто престане горети или сијати, трнути'. Глаголи у својој разгранатој полисемантичкој структури могу поседовати и дистрибутивно значење и значење које корелира с мотивним глаголом. Такав је случај с глаголом *покидати*, чија секундарна семантичка реализација 'I. 2. тргањем, наглим покретом одвојити све или већи део нечега што је било причвршћено, истргнути, ишчупати' може бити употребљена у јединском облику, када корелира са мотивним глаголом: покидати лист из свеске – кидати лист из свеске.

Значење 'ђ. промена на оно што значи именица од које је начињен глагол' обухвата глаголе мотивисане именицом, па се може говорити о префиксално-суфиксалним дериватима. Међутим, у оквиру глагола овог типа има и оних наспрам којих постоји мотивни глагол који је у употреби: *србити* 'I. чинити кога Србином' – *посрбити* 'I. учинити да ко буде Србин, да што постане српско'; *н(и)јемчити* 'I. чинити да неко постане Немац, да прихвати немачку националност, да се почне осећати као Немац' – *пн(и)јемчити* 'I. учинити Немцем'. У питању су глаголи који се у литератури сматрају фактитивним, а чије се значење описује дефиницијом '(у)чинити да X постане Y'. Фактитивно значење, како је раније споменуто, илуструје и глагол *поцрнити*, где је у основи мотивног глагола придев, а који је у речнику сврстан у групу 'извршење радње до краја'.

Значење 'З. е. радња која се врши по површини' илустровано је глаголима *погладити* и *попрскати*, који показују подударане у лексичком значењу са својим мотивним глаголима: *гладити* 'I. 1. лагано и овлаш превлачити (обично руком) преко неког дела тела или предмета' – *погладити* 'прећи дланом, прстима и сл. преко чега, гладећи поравнити, учинити што глатким'; *прскати* '2. а. капљама течности поливати, (ш)кропити (кога, што) – *попрскати* 'пошкропити ситним капљицама; прскајући, шкропећи овлажити, оквасити'. Иако у примарном семантичком опису глагола *гладити* није забележена семантичка компонента

'чинити глатким, равним', видљива је из примера: Деда Миле појури гологлав на поље, за њиме попа гладећи чупаву косу (Јакш. Ђ. 5, 34).

Значењске групе 'З. а. почетак глаголске радње или стања исказаног основним глаголом' (*полетети, потрчати*) и 'З. в. радњу или стање извршено у малој мери' (*поиграти, понећи, полежати, поспавати*) представљене су примерима глагола који носе додатно семантичко обележје у односу на мотивни глагол, па се видски парњаци не очекују у овим групама. Ипак, у оквиру почетног значења, како ћемо касније показати, могуће је издвојити глаголе типа *пожут(ј)ети*, који се називају иницијално-резултативним или инхоативним глаголима, а значе почетак новог стања.

4. 6. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом *по-*

Узимајући у обзир семантичке класификације глагола на *по-* представљене у претходним одељцима, утврђено је да видске парњаке на *по-* може одликовати неколико значења која се у литератури наводе као акционална значења префикса *по-*. У Табели 11 представљена су ова значења и њихово именовање у традиционалној литератури, као и пример којим се илуструје дато значење.

Табела 11. Видски парњаци с префиксом *по-*

пример	Значењске групе према акционалној терминологији	Значењске групе према традиционалној терминологији
<i>пожут(ј)ети</i>	почетно значење (иницијално-резултативно / инхоативно)	фактитивно значење ('изазивање неке особине у живом или неживом објекту')
<i>пожутити</i>	фактитивно значење	фактитивно значење ('изазивање неке особине у живом или неживом објекту')

<i>почистити</i>	тотално-објекатско значење	просторно значење / 'вршење радње по површини'
<i>потаманити</i>	дистрибутивно значење	дистрибутивно значење ('да се радња извршила на многим објектима или да су је извршили многи субјекти, један за другим, сви редом или све')

Као што табела показује, између глагола на *по-* с придевом у основи мотивног глагола (*пожут(ј)ети* и *пожутити*) прави се разлика – глаголи типа *пожут(ј)ети* сврставају се у почетно значење, а глаголи типа *пожутити* у фактитивно, док су се традиционално оба типа сврставала у фактитивност. Термин *дистрибутивност* употребљава се и у лексикографији и у научној литератури за исти тип глагола.

У даљем тексту размотрићемо наведена значења и указати на постојање одговарајуће акционалне црте и у мотивним глаголима, чиме се остварује значењска корелативност између мотивних и мотивисаних глагола на *по-*.

4. 6. 4. 1. Почетно значење и видско парњаштво

Уз префикс *за-*, као основни носилац значења почетка радње јавља се префикс *по-*, али је забележена мања фреквентност префикса *по-* у изражавању почетног значења (Ивановић 2016: 50). Љ. Поповић (2008: 180) наводи да су почетна значења ингресивности и инхоативности подједнако типична за префикс *за-* и префикс *по-*.

Под ингресивношћу подразумева се моментално наступање и крај почетне фазе, што је нарочито видљиво у глаголима кретања: *потрчати*, *полетети*, *потећи*, о чему сведоче и примери дати у студији Поповић (2008: 180) за

ингресивно значење префикса *по-*, који су сви одреда глаголи кретања.¹³⁹ Илустровање почетка радње само глаголима кретања среће се и у студији Бабић (1986: 485). Глаголи кретања нису заступљени у нашој грађи, јер је у префиксираним глаголима на *по-* јасно истакнута семантичка компонента почетка радње, односно краја почетне фазе радње, које нема у мотивним глаголима (уп. *летети – полетети*).

У литератури се у почетне глаголе на *по-* сврставају и глаголи: *пожелети, погладити, помислити, посумњати* (Клајн 2002: 266), што је разумљиво, јер је реч о моменталним глаголима, за које је карактеристично подударење почетка радње са њеним крајем.¹⁴⁰ Међутим, изненађује да је И. Клајн у чисте перфективе сврстао глаголе: *погледати, похвалити, посав(ј)етовати, почастити*, без коментара о разлици између прве и друге групе (уп. *помислити : погледати* и др.), који би био врло значајан, с обзиром на то да аутор прави строгу разлику између чисте перфективизације и других значења.

Један тип глагола на *по-*, који се у акционалним класификацијама сврстава у почетно значење, присутан је у нашој грађи и показује значењску корелацију са мотивним глаголима: *белети / бијељети – побелети / побијељети, бл(иј)ед(ј)ети – побл(иј)ед(ј)ети, блесавити – поблесавити, буђати – побуђати, груб(ј)ети – погруб(ј)ети, дебљати – подебљати, жут(ј)ети – пожут(ј)ети, зеленети / зелењети – позеленети / позелењети, калуђерити – покалуђерити, киснути – покиснути, кнежити – покнежити, махнитати – помахнитати, модрети – помодрети, плав(ј)ети – поплав(ј)ети, рђати – порђати, с(иј)ед(ј)ети – пос(иј)ед(ј)ети, сив(ј)ети – посив(ј)ети, туђити – потуђити, унијатити – поунијатити, црвенети / црвењети – поцрвенети / поцрвењети, црвати се / црвљати се – поцрвати се / поцрвљати се, шокчити – пошокчити*. Реч је о глаголима који се у литератури називају инхоативима, а којима се изражава постепена промена ситуације или резултат постепене промене ситуације (Поповић 2008: 179–180), док мотивни глаголи означавају постепено стицање

¹³⁹ М. Ивановић (2016: 51) запажа да префикс *по-* у српском језику представља основно средство исказивања почетности код глагола кретања.

¹⁴⁰ За значење моменталности у литератури се срећу и термини *тренутно-свршени глаголи* и *семелфактивни глаголи*. У српском језику многи префикси носиоци су овог значења, често присутног уз друга акционална значења, а у овом раду наведено значење, како смо на почетку дисертације истакли, посматрамо као акционално дистинктивно обележје и нећемо га посебно анализирати.

одређеног обележја. У литератури се за наведени тип глагола на *по-* среће и термин *иницијално-резултативни глаголи*, док се њихови мотивни глаголи називају *еволутивним глаголима* (Ивановић 2016: 55).¹⁴¹ Термин *иницијално-резултативни глаголи* чини се погоднијим, јер обухвата и значење почетка радње и значење резултативности, оба карактеристична за семантику ових глагола.¹⁴²

Као илустрацију подударности у значењу између мотивисаних глагола на *по-* и њихових мотивних глагола навешћемо семантичке описе и примере употребе за неколико парова глагола:

побуђати 'постати буђав, плеснив, поплеснивити'

Десила су се само два догађаја која су продрмала у сањивом бунилу побуђавели живот (Моск., РМС).

буђати '1. постајати буђав, плеснивити се'

Дигни оне ствари са земље да не буђају (Драгачево, Ков. Р).

погруб(ј)ети 'постати груб, ружан'

Тако ћеш погрубјети, пак неће нико за те ни паре дати! (Љуб., РМС).

груб(ј)ети 'постајати груб, губити нежност, осетљивост, лепоту'

Дошло је време кад нам коса седи и наша чула постепено грубе (Рак. Мил. 2, 41)

пожут(ј)ети 'постати жут'

По полицама поредани протоколи давно рођених и умрлих и неке друге пожутеле од сунца књиге (Макс. Д., РМС).

жут(ј)ети 'I. а. постајати жут; добијати жуту боју услед сушења, зрења и сл.'

Лист стао жутјети и отпадати (Драж. 1, 75).

¹⁴¹ Иницијално-резултативне или инхоативне глаголе обрадили смо и у оквиру префикса *за-* и *о-*, где такође задовољавају формалне и семантичке критеријуме за видске парњаке.

¹⁴² Такође, поменули смо већ да се терим *инхоативни глаголи* у литератури користи и да означу почетне глаголе уопште.

покалуђерити 'II. ~ се постати калуђер'

Оде у манастир те се покалуђери (Доман., РМС).

калуђерити 'II. ~ се постајати калуђер, монах, монашита се'

Обичај да се владаоци под старост калуђере развио се најпре у византинској царевини (Зеч. Мил. 2, 145)

покиснути 'I. наквасити се, овлажити се, постати сасвим мокар, влажан (од кише)'

[Ђуро и Зора] покиснуше до коже (Нех., РМС).

киснути 'I. 1. а. бити изложен киши, постајати мокар од кише, квасити се'

Поскидасмо шаренице што су биле на седлима да не кисну (Весел. 10, 21)

помодрети 'постати модар'

Стојан утрча; лице му помодрело од дуга стајања на зими (Ранк. С., РМС)

модрети 'I. добијати модру боју, постајати модар'

Гледа како јој модри лице (Весел. 10, 97).

пос(иј)ед(ј)ети 'постати сед'

Он се измијенио, посиједио до краја (Хорв. Ј. 1, РМС).

с(иј)ед(ј)ети 'постајати сед'

Стаде намештати косу око ушију тамо где је већ почела да седи (Сек., РМС).

Како семантички описи из речника показују, ситуација изражена мотивним глаголом може се дефинисати као 'постајати X', а ситуација изражена мотивисаним глаголом као 'постати X'. Међу примерима издваја се група глагола с придевом у основи мотивног глагола (*зруб(ј)ети* – *позруб(ј)ети*, *жут(ј)ети* –

пожут(ј)ети, рђати – порђати и др.) и мања група глагола са именицом у основи мотивног глагола (*калуђерити – покалуђерити, кнежити – покнежити, русити – порусити, унијатити – поунијатити, шокчити – шококчити*)¹⁴³.

На крају, сматрамо потребним дати коментар у вези са глаголима иницијално-резултативног типа. Наведене глаголе разматрали смо у контексту видског парњаштва, а у оквиру почетног значења глагола с префиксима *за-* и *по-*. Исто значење регистровано је и у глаголима с префиксом *о-*, за које домаћи аутори не издвајају почетно значење. Разлог за неукључивање глагола с префиксом *о-* у почетне глаголе видимо, с једне стране, у томе што су глаголи с префиксом *по-* и *за-* основни представници почетног значења, док глаголи с другим префиксима представљају периферију почетног значења. Под типичним почетним значењем разумева се оно видљиво у глаголима кретања: *запливати, полетети*, где се јасно назире почетна фаза радње, односно свршетак почетне фазе радње. Глаголи с префиксом *о-* не поседују ово значење. Иницијално-резултативно или инхоативно значење представља подтип почетног значења и захтева глагол еволутивне семантике као мотивни. Као такав, иницијално-резултативни тип глагола означава резултат еволутивног процеса, а досезање тог резултата јесте почетак новог стања и ту је тачка додиривања са почетним значењем. Семантичка компонента 'ново стање' дозвољава тумачење ових глагола као квалитативних, што, нпр. чини Маслов (1984: 13), а што је уочљиво и у домаћој традиционалној литератури (И. Клајн 2002: 265 глаголе с префиксом *по-* овог типа уврштава у фактивне глаголе, чије значење описује као 'изазивање особине', а не у почетне глаголе). Такође, М. Ивановић (2016: 273), разматрајући категорију градуелности и еволутивне глаголе, анализира и иницијално-резултативне глаголе с префиксом *о-* као пандане еволутивима, а у оквиру дела студије о почетном значењу даје напомену да се глаголи иницијално-резултативне акционалне класе могу одредити као „глаголи постанка”, чиме се раздвајају од других почетних глагола (Ивановић 2016: 55). Други разлог за другачији третман иницијално-резултативних глагола на *о-* у односу на исти тип

¹⁴³ Свега је неколико примера оваквих глагола у нашој грађи. Према већини глагола овог типа стоје секундарне имперфективизације, па нису задовољени услови за сврставање у видске парњаке, или не постоји потврда мотивног глагола, па се глаголи могу тумачити као префиксално-суфиксалне творенице.

глагола са *за-* и *по-* јесте творбена структура глагола на *о-*. Наиме, како смо раније показали, многи аутори ове глаголе сматрају префиксално-суфиксалним производима. Међутим, у иницијално-резултативни тип глагола са *за-* и *по-* уврштавају се и они глаголи грађени од мотивних глагола који се спајају и с префиксом *о-*: *жут(ј)ети – пожут(ј)ети / ожут(ј)ети, сед(иј)ети – ос(иј)едети / пос(иј)ед(ј)ети модрети – замодрети / омодрети / помодрети* и др., па се не чини доследним једну групу глагола сматрати префиксално-суфиксалним твореницама, а другу производима префиксације.

4. 6. 4. 2. Фактитиви и видско парњаштво

Као посебна група глагола на *по-* издвајају се фактитивни глаголи, чија се семантика може објаснити дефиницијом 'учинити да X буде Y' и корелира с мотивним глаголима ('чинити да X буде Y') (Ивановић 2016: 266). У основи мотивних глагола јесу придеви, откуд се у литератури њихово значење често описује као 'придавање објекту особине'. И. Клајн (2002: 266) глаголе на *по-* овог типа убраја у исту групу с иницијално-резултативним глаголима на *по-*, према критеријуму придевске мотивације, док као разлику међу њима издваја транзитивност / интранзитивност.

У нашој грађи забележени су следећи фактитивни глаголи, већином с придевом за боју у основи мотивног глагола: *б(иј)елити – поб(иј)елити, жутити – пожутити, зеленити – позеленити, јаснити – појаснити, модрити – помодрити, мокрити – помокрити, с(иј)едити – пос(иј)едити, сивити – посивити, црвенити – поцрвенити, чађавити – почађавити*, а о видском односу међу њима сведоче семантички описи из речника, од којих наводимо неколико:

б(иј)елити 'I. 1. а. премазивати или бојити нечим белим'

Домове ретко беле кречом, но их више премазују јаким варом (Јов. Ал., Дело 19, 266).

поб(иј)елити 'учинити белим, обојити белом бојом'

Само се једна кућа у тој улици одликује побијељеним pročелјем (Драж. 1, РМС).

*јаснити*¹⁴⁴ '2. чинити јасним, разјашњавати, тумачити'

Јара зграби појединости плана о тројици (појединости што их је за све време тог свог унутрашњег разматрања слиједио и јаснио) (Симић Н. 6, 155).

појаснити 'учинити јасним, објаснити'

Ми тежимо да појаснимо све што је у нама и око нас (КН 1956, РМС).

модрити 'I. чинити модрим; бојити у модро'

Вјетар [дјечи] модри помодрене гњате (Јелић В., Р. МС—МХ). (Вук, Рј.).

помодрити 'учинити модрим'

Стари Амброз Глембај се оженио само зато да оплемени и помодри своју плебејску крв (Крл. РМС).

Парови типа *калуђерити* – *покалуђерити*, које смо уврстили у примере иницијално-резултативног значења, у својој семантици садрже и фактитивно значење, али је мотивација именичка: *покалуђерити* 'I. учинити калуђером или калуђерицом' (Не мислим их женити, но обадва покалуђерити (НП Вук, РМС)) – *калуђерити* 'I. уводити у калуђерски ред, замонашивати' (Растка ујутру рано покалуђере и надену му име Сава, а он људима да косу своју, што су му је били одсекли кад су га калуђерили (Миодр. 3, 5). Такви су и парови *кнежити* – *покнежити*, *русити* – *порусити*, *унијатити* – *поунијатити*, *шокчити* – *пошокчити*, а пар *кметити* – *покметити* садржи само фактитивно значење.

И. Грицкат (1966–1967: 211) запажа да префикс *по-* служи „као живо и продуктивно средство граматичке перфектизације код оних глаголских значења чији је смисао развијање особине у другоме или у самоме себи, и то најчешће придевски или именички изражене особине, узете у основу глаголске речи“. Ауторка, дакле, у граматичку перфективизацију убраја фактитивне глаголе, а у

¹⁴⁴ Глагол *јаснити* није чест у употреби и за њега нема потврда у ЕК. Данас се као видски парњак глаголу *појаснити* употребљава његов секундарни имперфектив *појашњавати*, за који постоје бројне потврде на интернету, али није забележен у речницима.

фактитивност укључује и иницијално-резултативне глаголе (*црвенети* – *поцрвенети* и сл.).

4. 6. 4. 3. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

Значење тоталне објектности којим се изражава потпуни обухват објекта / субјекта захваћеног радњом запажено је и у глаголима с префиксом *по-* (Поповић 2008: 214, Ивановић 2016: 283). Ово значење карактеристично је за глаголе на *по-* с просторним значењем 'по површини неког предмета вршити радњу', а исто значење присутно је и у мотивним глаголима: *биберити* – *побиберити*, *брисати* – *побрисати*, *ваљати* – *поваљати*, *гладити* – *погладити*, *гнојити* – *погнојити*, *грабуљати* – *пограбуљати*, *гужвати* – *погужвати*, *гурити* – *погурити*, *дерати* – *подерати*, *дрљати* – *подрљати*, *дрпати* – *подрпати*, *жетити* – *пожетити*, *капати* – *покапати*, *квасити* – *поквасити*, *кидати* – *покидати*, *киселити* – *покиселити*, *ковати* – *поковати*, *косити* – *покосити*, *лизати* – *полизати*, *ломити* – *поломити*, *љубити* – *пољубити*, *мастити* – *помастити*, *миловати* – *помиловати*, *орати* – *поорати*, *паприти* – *попаприти*, *парити* – *попарити*, *стругати* – *постругати*, *сушити* – *посушити*, *тапати* – *потapati*, *трунити* – *потрунити*, *уљити* – *поуљити*, *хабати* – *похабати*, *ц(иј)епати* – *поц(иј)епати*, *чешљати* – *почешљати*, *чистити* – *почистити*, *шећерити* – *пошећерити*, *шљунчати* – *пошљунчати*, *шприцати* – *пошприцати*.

О корелацији између мотивисаног и мотивног глагола сведоче семантички описи и примери употребе:

побрисати 'а. бришући отрти, очистити: ~ прашину'

Нагло је побрисо очи лажни да скине бљесак (Крањч. С., РМС).

брисати 'I. 1. а. чистити, трљати скидајући с површине прљавштину, прашину, влагу и сл.; утирати, отирати'

Јелка остаде у соби бришући сузе (Звекић Ђ., Низ прип., 189).

поваљати 'I. 4. а. изравнати, поравнати ваљком'

Потом је подрљао и поваљао земљиште и машински засејао репу (Пол. 1958. РМС).

ваљати 'I. 5. набијати и равнати ваљком (земљу или сл.)'

У лето када сејемо треба ваљати земљу, јер тада је у земљи врло мало влаге (СБ 1937, 2/12).

погладити 'I. 1. а. прећи дланом, прстима и сл. преко чега, гладећи равнати, учинити што глатким'

Саже се мајка да га пољуби у бледо чело и поглади му рукама косу (Доман., РМС).

гладити 'I. 1. лагано и овлаш превлачити (обично руком) преко неког дела тела или предмета'

Деда Миле појури гологлав на поље, за њиме попа гладећи чупаву косу (Јакш. Ђ. 5, 34).

погнојити 'посути гнојем, нађубрити'

Нек мрљинама скотским земљу нашу погноје (Кулен. 1, РМС).

гнојити '2. чинити плоднијим, потхрањивати помоћу гнојива, ђубрити'

Лишће са дрвећа се купи и оставља да се њиме гноје њиве и виногради (Вук, Рј).

пограбуљати 'покупити грабуљом'

Пограбуља преостале откосе (Моск., РМС).

грабуљати 'грабуљом скупљати сено, сламу и сл.'

Најпре смо грабуљали и скупљали сламу (Вулић Р. 1, 49).

погужвати 'згужвати, угужвати'

Блуза му је нешто погужвана (Вујач. 1, РМС).

гужвати 'I. 1. чинити да нешто изгуби свој уредан облик, да се набора, савијајући га, притискајући, гњечећи и сл.'

Гужвао [је] блузу, нову официрску блузу (Јелић В. 2, 188).

пошприцати 'попрскати, пошкрупити'

Треба још за хладовине да се пошприца и пореже [виноград] (Поп. Ј., РМС).

шприцати 'штрцати, прскати из штрцаљке, прскалице, бризгалице'

Пође с њима да шприца и да креше лозу (Поп. Ј., РМС).

поцепати 'I. 1. а. покидати на комадиће, раскомадати'

Радован је у овој ситуацији поцепао свој дневник како не би непријатељу пао у руке (Дед. В., РМС).

цепати 'I. 1. б. кидати, тргати у комаде; растављати, комадати'

Два пута је цепао Деспотовићеву листу (Ћос. Б. 3, РМС).

Наведени глаголи означавају конкретне физичке радње којима се захвата површина објекта или цео објекат и, према ефекту радње на предмет, уочава се неколико значењских подгрупа:

1. радњом се наноси нешто на површину предмета: *гнојити* (земљиште) – *погнојити* (земљиште), *капати* (хлеб медом) – *покапати* (хлеб медом), *мастити* (тканину) – *помастити* (тканину), *шећерити* (кафу) – *пошећерити* (кафу), *шљунчати* (стазу) – *пошљунчати* (стазу), *шприцати* (лозу) – *пошприцати* (лозу);

2. радњом се уклања нешто с површине предмета: *брисати* (под) – *побрисати* (под), *грабуљати* (њиву) – *пограбуљати* (њиву), *косити* (ливаду) – *покосити* (ливаду), *лизати* (со) – *полизати* (со), *чистити* (под) – *почистити* (под),¹⁴⁵

3. радњом се мења облик предмета: *гужвати* (папир) – *погужвати* (папир), *гурити* (леђа) – *погурити* (леђа), *дерати* (панталоне) – *подерати* (панталоне), *дрпати* (одело) – *подрпати* (одело), *кидати* (огрлицу) – *покидати* (огрлицу), *ломити* (врат) – *поломити* (врат), *хабати* (одело) – *похабати* (одело), *ц(и)епати* (књигу) – *поц(и)епати* (књигу).

У глаголе наведеног типа убрајају се и глаголи чије је лексичко значење зачињавање хране (*биберити* – *побиберити*, *поприти* – *попоприти*, *шећерити* –

¹⁴⁵ За ову групу карактеристично је да допуна може бити и предмет са ког се нешто уклања и ентитет који се уклања: *чистити под / прашину с пода* – *почистити под / прашину с пода*.

пошећерити). Иако радња ових глагола подразумева 'излагање горње стране објекта посипању' (Грицкат 1966–1967: 211), по чему их сврставамо у прву значењску групу, глаголи овог типа у традиционалној литератури посматрају се као фактитиви, са значењем 'придавање особине чему' ('придати одређени укус храни') и именичком мотивацијом.

Поједини глаголи у литератури тумаче се и као дистрибутиви, што би значило да је дистрибутивност нанос префикса, којег, дакле, нема у мотивном глаголу, а што би онемогућило интерпретацију ових глагола као видских парњака. Међутим, како је речено раније у потпоглављу у коме смо се бавили глаголима с префиксом *из-*, тотално-објекатски глаголи називају се некад и квазидистрибутивима, али, за разлику од дистрибутива, могу се употребити и у једнинском облику.

Такав је, на пример, случај с глаголом *покидати*, чија се секундарна семантичка реализација дефинише као 'I. 2. тргањем, наглим покретом одвојити све или већи део нечега што је било причвршћено, истргнути, ишчупати', а илуструје примером: Све предње листове покидо сам (Вас. Д., РМС), где је именицу *лист* могуће употребити и у једнинском облику. Остаје и могућност да глаголи у својој богатој значењској структури поседују и значења корелативна с мотивним глаголом и дистрибутивно значење. У дистрибутивно значење глагола *покидати* спадало би значење 'I. 1. б. посећи, погубити', којег нема у мотивном глаголу, а које илуструје пример: Твоја четир` сина поломићу, покосићу, као четир` крина (Змај 1, РМС). У овом значењу глагол *покидати* означава мноштво радњи чији је број једнак броју њоме захваћених предмета / објеката.

Такође, глагол *посушити* развија значење 'I. 1. учинити да све постане суво, осушити', које корелира са значењем 'I. 1. а. чинити сувим (обично нешто влажно, мокро, држећи на ваздуху, сунцу или на загрејаном месту)' глагола *сушити*. Одредба *све* из семантичког описа глагола *посушити* указује на захваћеност радњом већег броја предмета и могла би се односити на дистрибутивност: посушити све предмете на које се радња односи, али лексикографи су указали и на синоним *осушити*, односно на могућност једнинске употребе глагола, што показује и пример: Пустите да се папир посуши (К–Х 1, РМС).

4. 6. 4. 4. Дистрибутиви и видско парњаштво

Префикс *по-* се уз префикс *из-* сматра главним ноциоцем дистрибутивности. Као што је већ споменуто приликом разматрања дистрибутивности и видског парњаштва на примеру глагола с префиксом *из-*, главна одлика дистрибутивности јесте означавање мноштва, рашчлањеног на микроситуације, чији је број једнак броју појединачних представника збирног актанта (Храковски 1989: 34, према Ивановић 2012: 290). Семантика дистрибутивности може бити присутна и у мотивном глаголу, када се дистрибутивност не може сматрати наносом префикса, што ћемо показати на примеру глагола: *купити*, *морити*, *ређати*, *таманити*, који ступају у видски однос с глаголима: *покупити*, *поморити*, *поређати* и *потаманити*.

Примарно значење глагола *покупити* гласи 'I. 1. скупити све редом, сазвати, довести расуте појединце на једно место, окупити', где одредба *све редом* указује на сему сукцесивности и карактеристична је за речничке дефиниције дистрибутива, а, како је већ показано у литератури (Ивановић 2012: 288, Миљковић 2016: 139), није показатељ глаголске дистрибутивности, о чему сведочи и пример: Сам му је народ ставио у руке [заставу] да око ње покупи све књижевнике (Белић, РМС). Наиме, радња глагола *покупити* подразумева да ће се више појединаца (књижевника) наћи на истом месту (око заставе), а из нашег знања о свету произилази информација о томе да ће појединци долазити редом.

Примарно значење глагола *покупити* видски корелира са секундарном семантичком реализацијом мотивног глагола *купити*: 'I. 3. а. сазивати, окупљати', на шта указује и употреба глагола у семантичком опису: *покупити*: 'сазвати, окупити' – *купити*: 'сазивати, окупљати', као и примери употребе у контексту: Зауоставља је и проклиње, да се окане, да не купи комшилук на ту бруку (Срем. 8, 102); Ко ће их људе покупити кад се разиђу сваки на своју страну (Ћоп. РМС). Осим глагола *покупити*, као видски парњаци глаголу *купити* јављају се и глаголи *окупити* и *с(а)купити*, који развијају секундарне имперфективизације (*окупљати*, *с(а)купљати*).

Глаголу *ређати* у примарној семантичкој реализацији 'I. 1. слагати, (по)стављати у ред (једно до другог, једно иза другог, једно изнад другог), редати'

значењски одговара примарна семантичка реализација глагола *поређати* 'I. метнути, ставити, разместити у ред': Вукашин поређао своје јунаке (Ад., РМС); Чекај, ређам судове – рече му она клопарајући по долапу (Весел., РМС).

Глагол *потаманити* 'I. а. лишити живота, побити, уништити, утаманити све редом једно за другим' такође је дефинисан уз помоћ сема симултаности радње, које изостају у семантичком опису мотивног глагола *таманити* 'I. 1. а. уништавати убијајући, ловећи, трујући и сл., истребљивати', као и у 'I. 1. б. уопште уништавати, сатирати; искорењивати'. Глагол *таманити*, као и његов парњак на *по-*, означава мноштво ситуација, што показују и примери употребе: Мунгос тамани змије (НЕ, РМС); Ни бригае јој што козе тамане младице гаја (Божих, РМС). Видска корелативност између глагола *таманити* и *потаманити* развија се и у секундарним реализацијама: *таманити* 'I. 2. јести и пити у великој количини, сатирати једући и пијући' – *потаманити* 'I. б. појести, испити што без остатка': Таманио је шунке и пиво и живео весело (ЈМС 1951, РМС); Он се у чети истицао као војник који може да потамани две порције о оброку (Ољ. 1, РМС).

У семантичком опису глагола *поморити* 'I. 1. усмртити, уништити у великом броју (о помору, глади, суши и сл.)' истакнута је одредба *у великом броју*, којом се речничким метајезиком описује дистрибутивност. Наведено значење комплементарно је са секундарном семантичком реализацијом глагола *морити* 'I. 1. б. изазивати смрт већег броја људи, харати, пустошити (о већој болести, пошасту)', где је одредба *већи број* такође присутна: Дошла шпањолска грозница која мори млади свијет и по Биковским Горицама (Кол. 1, 23); Ударила суша па помори и попали све (Ћор. С., РМС). У наведеним примерима дистрибутивност је маркирана и заменицом квантификатором (*све*) и именицом са значењем мноштва (*свијет*). У својој примарној реализацији глагол *морити* 'I. 1. чинити да неко умре, насилно лишавати живота, убијати, усмрћивати' не изражава дистрибутивност, па се у том значењу не остварује видско парњаштво с глаголом *поморити*.

Анализа видских парова показала је да акционално значење дистрибутивности може бити присутно и у мотивном глаголу, када га не разумевамо као значењски додатак префикса, већ као лексичку дистрибутивност. У таквим случајевима остварује се видско парњаштво између чланова глаголског

пара, а сема дистрибутивности представља део семантике и мотивног и мотивисаног глагола. Такође, пример *морити – поморити* показује да мотивни глагол може само једним својим значењем изражавати дистрибутивност која постоји и у мотивисаном глаголу, када они видски корелирају, а другим својим значењима не мора ступати у видски однос с мотивисаним глаголом.

4. 6. 5. Закључак

Прегледом домаће литературе која је разматрала значења префикса *по-*, односно глагола творених овим префиксом установљено је да су аутори углавном сагласни око значења која глаголи с префиксом *по-* поседују, а разлике се огледају у именовању, као и у примерима којима се одређено значење илуструје. Тако, за чисте перфективе користе се називи: 'потпуно извршење радње', 'постизање циља', 'само свршена радња', 'чиста перфективизација', финитивно значење, резултативно значење, а критеријум секундарне перфективизације није узиман у обзир. Уколико пођемо од лексичке подударности између мотивног и мотивисаног глагола као критеријума за издвајање видских парњака, уочљиво је да се видски парњаци јављају и у другим значењским групама издвојеним за префикс *по-* у научној литератури и у лексикографији: просторно значење (*попрскати*), дистрибутивно значење (*поломити*), ингресивно (*помислити*), фактитивно (*поцрнети / поцрњети*), као и значење које је у речницима именовано као 'промена на оно што значи именица од које је начињен глагол' (*посрбити*). Интересантно је да је И. Клајн (2002: 265–266) у случају глагола с префиксом *по-* последње две поменуте групе (глаголе типа *поцрнети* и *посрбити*) раздвојио, док је, разматрајући значења глагола с префиксом *о-*, у фактитивност уврстио и глаголе с придевом у основи мотивног глагола и глаголе с именицом у основи мотивног глагола.

Након анализе грађе, утврђено је да видски парњаци могу бити представници следећих акционалних група, односно носиоци различитих семантичких црта које се у литератури сматрају акционалним значењима: почетно значење, фактитивно значење, тотално-објекатско значење и дистрибутивно значење.

Један тип глагола на *по-*, који се у акционалним класификацијама сврстава у почетно значење, присутан је у нашој грађи и показује значењску корелацију с мотивним глаголима (*белети / бијељети – побелети / побијељети, калуђерити – покалуђерити*). У питању су иницијално-резултативни или инхоативни глаголи, који представљају подтип почетног значења и захтевају глагол еволутивне семантике као мотивни. Иницијално-резултативни тип глагола означава резултат еволутивног процеса, а досезање тог резултата јесте почетак новог стања, што је тачка додиривања са почетним значењем.

Фактитивност, која се у литератури често дефинише као 'придавање објекту особине', присутно је семантичко обележје и међу глаголима који остварују однос видског парњаштва: *б(и)елити – поб(и)елити*. Семантика мотивисаних глагола може се објаснити дефиницијом 'учинити да X буде Y', а мотивних 'чинити да X буде Y'. У домаћој литератури глаголе на *по-* овог типа неки аутори убрајају у исту групу с иницијално-резултативним глаголима на *по-*, према критеријуму придевске мотивације (Клајн 2002: 266). У *РМС* глагол овог типа (*поцрнити*) пример је значењске групе 'извршење радње до краја', која обухвата глаголе с функцијом граматичке перфективизације.

Значење тоталне објектности, којим се изражава потпуни обухват објекта / субјекта захваћеног радњом, запажено је и у глаголима с префиксом *по-*, а иста семантичка црта присутна је и у мотивним глаголима (*чистити – почистити*). Глаголи означавају конкретне физичке радње којима се захвата површина објекта или цео објекат и, према ефекту радње на предмет, уочава се неколико значењских подгрупа: 1. радњом се наноси нешто на површину предмета: *шприцати – пошприцати*, 2. радњом се уклања нешто с површине предмета: *лизати – полизати* и 3. радњом се мења облик предмета: *гужвати – погужвати*.

Семантика дистрибутивности може бити присутна и у мотивном глаголу, када се дистрибутивност не може сматрати наносом префикса, што је показано на примерима *купити – покупити, морити – поморити, ређати – поређати, таманити – потаманити*. Тада се ови глаголи, без обзира на присуство семантичке компоненте дистрибутивности, могу сматрати видским парњацима.

4. 7. Глаголи с префиксом *c-*

4. 7. 1. Значења глагола с префиксом *c-*

Префикс *c-* јавља се и у аломорфима *ca-*, *з-* и *ш-*. Облик *c-* је најчешћи, а долази испред самогласника, полуотворених и осталих безвучних сугласника (Бабић 1986: 491).¹⁴⁶ Поједини аутори, на пример М. Стевановић (1981: 446), не раздвајају префиксе *c-* и *су-*. С. Бабић (1986: 492) раздваја префиксе *c-* и *су-*, напомињући да су глаголи на *су-* малобројни, углавном истога вида као и мотивни глагол, као и да им је домен употребе ограничен. И. Клајн (2002: 282) уочава и разлику у значењу између *су-* и *c-*, што сведочи о потреби за раздвајањем ова два префикса у савременом српском језику, када је реч о глаголској префиксацији.

М. Стевановић (1981: 446) издваја два основна значења префикса *c-*: '1. социјативно значење – сједињавање, окупљање више јединки на једно место': *сјединити*, *сакупити*, *здружити*, *смешати*, *слепити* и '2. аблативно значење – извршење радње кретања одозго наниже': *збацити*, *сјурити*, *сјахати*, *слетети*, *стрчати*, *свући*. Као треће значење аутор уочава '3. извршење радње': *сакрити*, *саслушати*, *сазнати*, *сквасити*.

Иста значења глагола с префиксом *c-* регистрована су и у студији С. Бабића (1986: 491–492), уз незнатну разлику у именовању значења: '1. сједињење деловањем основнога глагола': *сплести*, *срасити*, *сјединити*, *скрпити*, *свезати*, *згомиласти* и др.; '2. уклонити с површине чега, спустити одозго према доле': *спастити*, *спрати*, *склизнути*, *шчистити*, *здерати*, *састругати* и др.; '3. постизање циља': *сакрити*, *смрзнути*, *свенути*, *шчврснути*, *смрвити*, *слагати* итд.

У првом тому *Творбе речи у савременом српском језику* И. Клајн (2002: 280–281) издваја четири значењске групе глагола на *c-*: '1. социјативно значење' (потекло од предлога *c(a)*): *саставити*, *сјединити*, *сабрати*, *скупити*, *згнати*, *здружити*, са два подзначења: '1. а. састављање елемената ради прављења предмета': *саградити*, *скројити*, *склепати* и '1. б. сабијање, умањење, постепено

¹⁴⁶ Ретки су глаголи с аломорфом *ш-* (испред основа на *ч* и *ћ*), у мањем броју јављају се они са *з-* (испред звучних сугласника), док аломорф *ca-* долази по правилу испред основа на *с*, *з*, *ж* и *ш*, ређе *ч*, као и испред неких вокала и сугласничких група (*саучествовати*, *саградити* и др.), а јављају се и глаголи с истом основом која се спаја и са *c-* и са *ca-*, попут примера *савладати* и *свладати*, при чему су *ca-* и *c-* истозначни (Клајн 2002: 280).

или потпуно уништење’: *смањити, стањити, спљоштити, згрбити се, скаменити, сасушити се*; ’2. стварање нереди, поремећаја, ломљење, сатирање’: *смрсити, скрхати, згужвати, здробити, спржити*; ’3. аблативно значење’ (такође потекло од предлога *с(а)*: *свући, збацити, стоварити, састругати, згулити*; ’4. чиста перфективизација’: *саслушати, свршити, сакрити, скувати, згрејати / згријати, смрачити се*.

У граматичи П. Мразовић (2009: 97) издвојена су три значења глагола *с-* префиксом *с-*: ’1. сједињење, окупљање’: *сјединити се, сплести се, свезати, збити, састати се*; ’2. кретање одозго наниже’: *сјурити, сићи, слетети, спустити, збацити*; ’3. постићи циљ, завршити радњу’ – финитивно значење: *скројити, саградити, сакрити, сазнати, шћанити*.

У граматичи Пипер–Клајн (2014: 247–248) основним значењем префикса *с-* сматра се ’1. значење спајања’, својствено предлогу *с(а)* са инструменталом: *сабрати, састати се, свезати, скупити, слити, срести*. Аутори издвајају и ’2. значење одвајања (аблативно значење)’: *збацити, свући, сјахати, склонити, смакнути*, ’3. деструктивне радње’: *здробити, згњечити, самлети, сломити, смрвити, спалити* и ’4. значење чисте перфективизације’: *згрејати, сакрити, сачувати, смирити, свршити*.

У Табели 12 приказаћемо значења глагола *с-* префиксом *с-* издвојена у одабраним домаћим радовима.

Табела 12. Значења глагола *с-* префиксом *с-* у домаћим синтетичким радовима

пример глагола	Именовање значења глагола <i>с-</i> према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>сјединити</i>	’1. социјативно значење – сједињавање, окупљање више јединки на једно место’	’1. сједињење деловањем основнога глагола’	’1. социјативно значење’	’1. сједињење, окупљање’	’1. значење спајања’
<i>саградити</i>	/	/	’1. а. састављање елемената ради	/	/

			прављења предмета’		
стањити	/	/	’1. б. сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење’	/	/
спржити	/	/	’2. стварање нерета, поремећаја, ломљење, сатирање’	/	’3. деструктивне радње’
сјихати	’2. аблативно значење – извршење радње кретања одозго наниже’	’2. уклонити с површине чега, спустити одозго према доле’	’3. аблативно значење’	’2. кретање одозго наниже’	’2. значење одвајања (аблативно значење)’
скувати	’3. извршење радње’	’3. постизање циља’	’4. чиста перфективизација’	’3. постићи циљ, завршити радњу’ – финитивно значење	’4. значење чисте перфективизације’

Као што табела показује, сви аутори издвајају социјативно значење (’значење спајања’), аблативно значење (’кретање одозго наниже’ и ’одвајање’) и значење чисте перфективизације. У студијама Клајн 2002 и Пипер–Клајн 2014 као посебно уочава се и значење деструкције. Такође, И. Клајн 2002 у оквиру социјативног значења разликује два подзначења: ’састављање елемената ради прављења предмета’ и ’сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење’.

Акционална значења глагола с префиксом *с-* нису издвојена у студији Поповић 2008, док М. Ивановић 2016 издваја само једно акционално значење чије је средство изражавања префикс *с-*. Реч је о типу дистрибутивног значења – циклокативности (*скутити се*), које обухвата „такве макроситуације у којима се

појединачни представници збирног актанта-субјекта крећу из разних тачака ка некој централној тачки (Ивановић 2016: 212)”.

4. 7. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *с-* у литератури

У прегледу значења глагола с префиксом *с-* М. Стевановић (1981: 446) излаже своје схватање чисте перфективизације – када се глаголи не могу довести у везу са другим значењима префикса, онда значе „једино извршење радње”. Аутор осим чисте перфективизације уочава два значења глагола с префиксом *с-*: ’сједињавање’ и ’кретање одозго наниже’. Међу примерима за ’сједињавање’ дати су и глаголи *сјединити* и *смешати*, где је ’сједињавање’ део семантике и мотивних глагола, па се поставља питање како се у овим случајевима одређује значење префикса, с обзиром да је уобичајено одредити га као значењску разлику између мотивног и мотивисаног глагола.

Значењска група ’постизање циља’, коју издваја С. Бабић (1986: 491), окупља перфективне корелате на *с-*. Међу њима нашли су се и глаголи чија се значењска припадност тумачи другачије код других аутора. Присутни су, на пример, глаголи који се у студији Клајн 2002 тумаче у оквиру значењских група: ’састављање елемената ради прављења предмета’ (*саградити*, *скројити*, *саишити*), ’сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење’ (*струнути*, *смршав(ј)ети*, *свенути* и др.), ’стварање нереди, поремећаја, ломљење, сатирање’ (*сломити*, *спалити*, *срушити* и др.). Такође, видска корелација с мотивним глаголима запажа се и у примерима које С. Бабић пружа за значења ’уклонити с површине чега’ (*иочистити*, *састругати*) и ’сједињавање деловањем основног глагола’ (*сјединити*, *см(и)јешати*, *сковати*).

У студији И. Клајна (2002: 281) следећи глаголи наведени су као чисти перфективи: *саслушати*, *спазити*, *см(ј)естити*, *сачувати*, *збринути*, *свршити*, *сакрити*, *смирити*, *скувати*, *згрејати* / *згријати*, *смлачити*, *сачекати*, *слагати*, *сагор(ј)ети*, *стри(ј)ети се*, *смрачити се*. За поједине међу побројаним глаголима упитно је остваривање видског парњаштва. Тако, према глаголу *см(ј)естити* у описним речницима забележен је само глагол *местити се*, који је повратан, па формални услов за видске парњаке није испуњен. Што се односа лексичких

значења ових двају глагола тиче, поклапање са секундарном семантичком реализацијом глагола *местити се* 'намештати се тражећи удобнији положај' бележи се у једном од секундарних значења рефлексивне реализације глагола *сместити* 'заузети погоднији положај при седењу'. С обзиром на формалну некомпатибилност и значењску подударност у само једној од секундарних реализација, као и на постојање секундарног имперфектива *смештати*, ова два глагола не бисмо третирали као видске парњаке, нарочито не као репрезентативне примере. Такође, глагол *збринути* не показује видску корелативност с мотивним глаголом *бринути*, о чему сведочи и неподударност у реакцији (уп. *бринути о некоме*, **збринути некога*). Приметна је, такође, семантичка корелација између мотивног и мотивисаног глагола у другим значењским групама издвојеним за префикс *с-* (не узимајући у обзир постојање секундарних имперфектива, у складу с ауторовим приступом): 'социјативно значење': *м(и)ешати* – *см(и)ешати*, *рачунати* – *срачунати*; 'састављање елемената ради прављења предмета': *градити* – *саградити*, *кројити* – *скројити*; 'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење': *тањити* – *стањити*, *грбити* – *згрбити*, *каменити* – *скаменити*, *сушити* – *сасушити*; 'стварање нереда, поремећаја, ломљење, сатирање': *мрсити* – *смрсити*, *крхати* – *скрхати*, *гужвати* – *згужвати*, *дробити* – *здробити*; 'аблативно значење': *стругати* – *састругати*, *гулити* – *згулити*.

Развијајући идеје постављене у раду Грицкат (1966–1967: 212–214), ауторка се враћа проблематици префикса *с-* и касније, сматрајући да је чиста перфективизација, какву илуструје глагол *слагати*, добијена еволуцијом значења „од буквалнијих према апстрактнијим” и долази до закључка да се овај префикс развијао „до глаголског садржаја финализације, максималног приближавања неке радње или стања до краја замишљеног или замишљивог усмерења – до створености или уништености” (Грицкат 2000: 138, 141). Отуд се чиста перфективност може јавити и у глаголима на *с-*, у којима је присутна социјативна¹⁴⁷ семантика префикса, при чему полазна префиксна семантичка оријентација може бити затамњена. Уочена су два подзначења социјативности, у којима се остварују перфективни корелати: 'стварање' (*саградити*) и 'умањење / уништење' (*згњечити*). Такође, у овом раду ауторка наглашава да се за проверу

¹⁴⁷ Ауторка употребљава и термине *конвергентно* и *центрипетално значење*.

чисте перфективности ослања на непостојање трећег, секундарно имперфективизованог члана (Грицкат 2000: 139).

Након кратког осврта на однос домаћих аутора према видским парњацима на *c-*, можемо закључити да значења која се у литератури описују као 'састављање елемената ради прављења предмета', 'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење', 'стварање нереда, поремећаја, ломљење, сатирање', 'уклањање с површине чега' могу бити присутна и у мотивним глаголима, у ком случају, уколико и лексичка значења мотивног и мотивисаног глагола видски корелирају, посматрани глаголи представљају видске парњаке.

4. 7. 3. Значења префикса *c-* у лексикографији

Према *РСЈ*, а иста значења бележи и *РМС*, префикс *c-* „I. у сложеним глаголима значи:

1. а. одвојити од нечега: *садерати, здерати, згулити, сљуштити, с(а)прати*;

1. б. удаљити, уклонити са неког места, положаја: *скинути, збацити, свргнути*;

1. в. преместити с вишег на ниже место: *сићи, сјахати, скотрљати, спустити (се), слетети*;

2. а. саставити, сакупити на једном месту, сабрати: *саставити, скупити, свезати, сабити, збрати, скопчати*;

2. б. нагомилати: *збити, згуснути, згннути, сабити, стиснути*;

2. в. суделовати, учествовати у вршењу радње: *спровести, саосећати, сарађивати (с неким), зборовати, спарити се*;

3. а. доспети у неко стање или својство као резултат радње: *сагњити, смекиати, збабити се, згрбити се*;

3. б. свршити радњу или стање исказано основним глаголом: *скувати, слити, стопити, збунити, згазити*".

Самеравањем лексичких значења мотивних и мотивисаних глагола уочљиво је да се видски парњаци појављују и ван групе '3. б. свршити радњу или

стање исказано основним глаголом', која је традиционална ознака за значење перфективизације.

Прво значење издвојено у речнику јесте аблативно, које окупља три подзначења. У оквиру првог подзначења '1. а. одвојити од нечега' јављају се примери глагола који остварују видски однос са својим мотивним глаголима: *дерати* 'I. 1. а. лишавати коже, ослобађати од коже (гулећи је, одвајајући је од меса)' – *садерати* 'дерући скинути, згулити, здерати, садрети'; *гулити* 'I. 1. а. скидати кожу, дерати' – *згулити* 'I. 1. а. скинути, здерати, огулити кожу, одерати'; *љушитити* 'I. 1. а. одвајати, скидати љуску, кору (са плодова воћа, поврћа, са дрвета и др.); скидати горњи слој са нечега (уопште), гулити' – *сљушитити* '1. скинути љуску, огулити'. Преостала два подзначења представљена су глаголима кретања, у којима аблативна семантика потиче од префикса: уп. *летети* '1. кретати се кроз ваздух' – *слетети* 'I. 1. а. летећи спустити се на што'.

У оквиру другог издвојеног значења видски парњаци забележени су у групи '2. а. саставити, сакупити на једном месту, сабрати': *копчати* 'I. 1. спајати копчама делове одеће, провлачити дугмета кроз рупице, закопчавати, задевати' – *скопчати* '1. спојити копчама или дугметима (обично део одела, одеће, обуће), закопчати', у групи '2. б. нагомилати': *гуснути* 'постајати густ, гушћи (збијенији, непрозирнији, интензивнији и сл.), згушњавати се' – *згуснути* 'I. 2. постати густ, гушћи' и у групи '2. в. суделовати, учествовати у вршењу радње': *парити* 'I. спаривати, састављати у пар ради заједничког рада, деловања' – *спарити* 'I. 1. здружити у пар, начинити пар, сјединити'.

Треће значење, осим групе 'свршити радњу или стање исказано основним глаголом', обухвата и значењску групу '3. а. доспети у неко стање или својство као резултат радње', илустровану глаголима који корелирају са својим мотивним глаголима, односно остварују резултат задат мотивним глаголом: *гњити* 'I. 1. б. постајати труо, трулити, распадати се' – *сагњити* 'I. 1. постати гњио, труо, иструнути', *мекшати* 'I. 1. чинити мекшим, омекшавати' – *смекшати* 'I. 1. начинити мекшим или меким'.

Поједини примери којима се у описним речницима илуструју одговарајућа значења префикса *с-*, односно глагола с префиксом *с-* значењски корелирају са својим мотивним глаголима, што наводи на закључак да је видско парњаштво

могуће и у оквиру других значењских група на *c-*, конкретно у оквиру аблативног и социјативног значења.

4. 7. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом *c-*

Глаголи на *c-* који задовољавају формалне и семантичке критеријуме за сврставање у видске парњаке могу се уврстити у акционалне групе приказане у Табели 13. У табели су, такође, дата и именована ових значењских група према традиционалној терминологији.¹⁴⁸

Табела 13. Видски парњаци с префиксом *c-*

пример	Значењске групе према акционалној терминологији	Значењске групе према традиционалној терминологији
<i>сагулити</i>	тотално-објекатско	аблативно значење ('одвајање') 'стварање нереда, поремећаја, ломљење, сатирање'
<i>саградити</i>	/	социјативно значење ('состављање елемената ради прављења предмета')
<i>сагњилети / сагњилети</i> <i>/ сагњити</i>	иницијално-резултативно	'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење'

Може се уочити да глаголи с префиксом *c-* поседују акционална значења (тотално-објекатско, иницијално-резултативно) карактеристична и за друге

¹⁴⁸ Именовање преузето из студије Клајн 2002.

префиксе које смо анализирали у овом раду, али глаголи с префиксом *c-* нису уврштени у акционалне класификације на које смо се ослањали (Поповић 2008, Ивановић 2016). Такође, уочили смо да се у грађи издваја група глагола чије се значење традиционално именује као 'састављање елемената ради прављења предмета' и тумачи као подзначење социјативног значења. Ови глаголи могли би се подвести под акционални тип који П. Мразовић (2009: 78) назива креативним ('радњом нешто настаје'), међутим, ауторка наведено значење посматра шире и илуструје примерима: *израчунати* (цену), *обрезати* (воћку), *одсвирати* (песму), а у делу студије у којем обрађује значења глагола с префиксом *c-* креативно значење није наведено.

4. 7. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

У студији о акционалности Љ. Поповић као једно од акционалних значења издвојено је тотално-објекатско значење, које подразумева потпуни (спацијални) обухват објекта / субјекта радњом. Ауторка је утврдила да се наведено значење у српском језику реализује помоћу префикса *за-*, *из-*, *об-*, *по-*, *про-*, *раз-* и *у-* (Поповић 2008: 238, 214), које обрађује и у оквиру других акционалних значења. Префиксу *c-* пажња није посвећена у поменутој студији, али је, на основу наше грађе, уочљиво да и овај префикс, као и други префикси које смо анализирали, учествује у изражавању тотално-објекатског значења, односно да долази на основе које носе семантичку компоненту тоталног обухвата предмета, што омогућава остваривање видског парњаштва између мотивних и мотивисаних глагола. Такви су парови: *гулити – сагулити*, *жвакати – сажвакати*, *млетити / мљетити – самлетити / саммљетити*, *квасити – сквасити*, *кврчитити – скврчитити*, *косити – скосити*, *крхати – скрхати*, *кршити – скршити*, *мочити – смочити*, *мрсити – смрсити*, *мрскати – смрскати*, *наковати – спаковати*, *тући – стући*, *туцати – стуцати*, *бријати – збријати*, *грбавити – згрбавити*, *грбити – згрбити*, *гребати / гребити – згребати / згребити*, *грчитити – згрчитити*, *гужвати – згужвати*, *гурити – згурити*, *четкати – ичеткати*.

О корелативности мотивних и мотивисаних глагола сведоче семантички описи и примери употребе у контексту:

гулити 'I. 1. а. скидати кожу, дерати'

Брије сеоски шинтер моје лице ... истим рукама, којима гули цркнуте краве и свиње (Крл. 8, 237).

сагулити 'згулити, здерати кожу, кору или што слично с кога или чега'

Сагулио вука па његово врго` на се руно (Мартић Г., РМС).

жвакати / жватати '1. а. зубима ситнити, дробити, млети (обично храну пре гутања)'

Тако је весело жватала кравица тврду горску траву (Горан 1, 9).

сажвакати / сажватати 'зубима уситнити и размекшати (храну)'

Узмите комадић круха и добро га сажвачите (К-Х, 1, РМС).

млети / мљети '1. а. нарочитим уређајем (жрвњем, млином, воденицом и др.) ситнити зрневље (житарица, кафе, бибера или др.) претварајући их у брашно, у прах и сл.'

Кукуруз и јечам мељу само за свиње на 'прекрупу' (Шкар. 2, 61).

самлети / самљети '1. претворити зрневље у брашно, дробљењем начинити од чега прах, свршити млевење'

Ја сам узорао, посијао, пожњео, сврхао, самлио (Вујач. 1, РМС).

квасити 'I. 1. а. чинити мокрим, влажним, влажити'

Кишица је непрестано падала и квасила му косу (Франич. Ј. 2, 184).

сквасити 'учинити мокрим, влажним (поливањем течношћу, умакањем у течност и сл)'

Љутит је био што је сквасио рукав крпендаве кошуље (Божић, РМС).

косити 'I. 1. а. сећи, одсецати косом или косачицом (траву и сл.)'

У другој половини месеца може се старија луцерка први пут косити (Пел. 1, 840).

скосити 'I. а. косом сасећи, покосити'

Трава млада, коса зарђала, ја по роси половину скосих (Ств. 1948, РМС).

крхати 'I. 1. кршити, ломити, разбијати, одламати (обично уз карактеристичан звук, прасак)'

Вали ми дробе и разоравају чамац, крхају ми весла и одузимају ми наду (Нуш. 1, 99).

скрхати 'I. 1. а. разбиити, сломити, здробити'

Почињу нову бразду понова баш на оном каменитом месту где су један плуг скрхали (Јанк. Мил. 1, РМС).

кршити 'I. 1. разбијати, ломити'

Као да си и узео, кад улазиш људима у имања и тамо им кршиш и штетиш воћке (Дач. Ж. 2, 121).

скршити 'I. 1. а. сломити, поломити, скрхати'

Скрши неколико грана са замрзлих дрвета (Ћип. РМС).

мочити 'I. 2. чинити мокрим, квасити'

А влага, од прошастих киша, упијала се у њега и мочила га до коже (Мур. 1, 55).

смочити 'I. учинити мокрим, поквасити, сквасити'

Видиш, сву си ме смочила (Леск, РМС).

мрскати 'I. разбијати, ломити у комаде, мрвити, дробити'

Мислио је само о четницима и желео да им песницама мрска главе (Ћос. Д. 1, 297).

смрскати 'I. разбиити у комаде, у парчад, смрвити, здробити'

Главу ћу ти смрскати као змији (Донч. И., РМС).

паковати 'I. 1. слагати, везати у свежањ један или више предмета'

Чули су се гласови официрских слугу који су паковали (Крањч. Стј., РМС).

спаковати 'I. 1. сложити што у пакет, спремити своје ствари и сместити у нешто (обично у кофер)'

[Турчић] спакује своје ствари као да иде на велико путовање (Кол., РМС).

тући 'I. 6. дробити, комадати, ситнити, разбијати, туцати'

Господа турска узимају са сокака Србе за различне послове, тако нпр. да туку каву (Вук, РМС).

стући 'I. 1. туцањем разбијати на ситне делиће, истуцати, уситнити'

Има трава 'петлово перо'. Њу стуци ситно и саспи у комовицу (Весел., РМС).

гребати / грепсти 'I. 2. стругати, скидати нешто с неке површине'

А ван чељад јадна невесела | лонце тару, а котлове гребу (Мартић Г. 1, 19).

згребати / згрепсти 'I. а. гребући скинути нешто с неке површине'

Деца гребла тепсију, па згребла и калај (Змај 4).

грчити 'I. 1. а. (нешто, ређе нечим) скупљати, стезати (делове тела грчевито или уопште)'

Ено и руке стаде да грчи! Но хвала Богу ено и очи отвара (Јакш. Ћ. 6, 206).

згрчити 'I. 1. грчевито скупити, савити, стегнути (делове тела или уопште)'

Један нервозан осмех згрчи њене усне (Уск. 2, 213).

гужвати 'I. 1. чинити да нешто изгуби свој уредан облик, да се набора, савијајући га, притискајући, гњечећи и сл.'

Гужвајући капу у руци гледао је ухода у поглавицу (Цар Ем. 3, 77).

згужвати 'I. 1. савијајући, притискајући, гњечећи учинити да нешто изгуби свој уредан облик, да се набора'

Ткање танко као паучина [...] како год марамицу згужваш даје уметнички набор (Сек., Кроника паланачког гробља, Бгд. 1940, 182).

Глаголи овог типа могу се уврстити у следеће значењске подгрупе (према ефекту радње на предмет)¹⁴⁹:

1. раздвајање предмета на делове или одвајање дела или делова предмета / уситњавање: *гулити – сагулити, жвакати – сажвакати, млети / мљети – самлети / самљети, косити – скосити, крхати – скрхати, кришити – скришити, мрскати – смрскати, тући – стући, туцати – стуцати, бријати – збријати, гребати / гренести – згребати / згренести, четкати – ичеткати.*

2. промена облика: *грбавити – згрбавити, грбити – згрбити, грчити – згрчити, гужвати – згужвати, гурити – згурити, кврчити – скврчити, мрсити – смрсити.*

У првој наведеној групи налазе се глаголи чије се значење тумачи као аблативно у литератури. Аблативно значење префикса *с-* обухвата значења 'кретање одозго на доле' и 'одвајање, уклањање с површине чега', како га описује С. Бабић (1986: 491). Исто тумачење аблативности среће се и у студији Клајн (2002: 281), где аутор аблативним сматра и глаголе типа *стоварити* ('кретање одозго на доле') и глаголе типа *згулити* ('одвајање, уклањање с површине чега'). Поједини аутори (Клајн 2002: 281, Пипер–Клајн 2014: 248) у значења глагола с префиксом *с-* убрајају и 'стварање нереда, поремећаја, ломљење, сатирање / деструктивне радње', а под које се, такође, могу подвести тотално-објекатски глаголи: *мрсити – смрсити, гужвати – згужвати, крхати – скрхати, кришити – скришити, мрскати – смрскати.* У наведеним примерима значење деструкције присутно је и у мотивном и у мотивисаном глаголу (*мрскати* 'I. разбијати, ломити у комаде, мрвити, дробити': Мислио је само о четницима и желео да им песницама мрска главе (Ћос. Д. 1, 297) – *смрскати* 'I. разбијати у комаде, у парчад, смрвити, здробити': Главу ћу ти смрскати као змији (Донч. И., РМС)), а глаголи могу поседовати и значење које се не подводи у деструктивне радње (*дробити* 'I.

¹⁴⁹ У тотално-објекатске глаголе сврставају се и они који значе обухватање предмета неком материјом, а такве семантике јесу глаголи *квасити – сквасити* и *мочити – смочити*. Такође, пар *паковати – спаковати* може се подвести у значење обухвата предмета чврстим ентитетом (*паковати / спаковати ствари у кофер*).

1. а. ситнити, мрвити, кидати у честице, делиће и потапати их у течност; раскидати, сецкати у комадиће (погодне за употребу)’: Мајка је ... стала дробити бели хлеб у шољу [с кафом] (Радов. Ђ. 1, 152) – здробити ’I. б. изломити, исецкати у комадиће (погодне за употребу), иситнити)’: Неки здробе зелени лукац у чорбалук, сипају сирћета, воде и соли, па ... једу (Тановић С., СЕЗб 32, 294)) и значење које се подводи: Док макне обрвама, [Зевс] дроби небо и земљу (Шапч., Даница 1866, 739); Сунце [је] формално здробило својом огњеном масом земљу (Крл. 4, 208).

4. 7. 4. 2. Социјативно значење и видско парњаштво

Под социјативним значењем префикса *с-* подразумева се значење спајања, сједињавања елемената радње. Такве семантике јесу глаголи *смешати* и *смућкати*, који остварују видски однос са својим мотивним глаголима: *мешати* ’I. 1. а. састављати две или више материја, правити смесу, мешавину; додавати правећи мешавину’ – *смешати* ’I. 1. а. мешајући саставити уједно, спојити нешто разноврсно (гасовито, течно, житко, сипко) или састављено од више делова’, *мућкати* ’I. 1. а. дрмањем, тресењем неке посуде (или нечега налик на посуду) изазивати чујно, шумно покретање течности у посуду, одн. њено мешање с неком другом материјом; покретати, мешати таквим начином ситне предмете у чему затвореном’ – *смућкати* ’I. 1. тресући довести течност у узбуркано стање, промућкати; измешати’. Такве семантике јесу и глаголи који припадају кулинарској лексици: *кувати* – *скувати*, где радња кувања подразумева сједињавање састојака. У грађи су забележени и парови *пећи* – *спећи* и *пржити* – *спржити*, у истом значењу (’готовити / зготовити јело’), које се данас осећа застарелим и на чије место долазе префиксати на *из-*: *испећи*, *испржити*.

Као једно од подзначења социјативног значења И. Клајн 2002 наводи ’састављање елемената ради прављења предмета’. Глаголи овог типа забележени су и у нашој грађи и показују корелативност с мотивним глаголима:

градити ’I. 1. а. зидати, подизати (грађевину, зграду и сл.)’

Тада им одговорисмо именујући људе који грађаху ту грађевину (Дан. Ђ. 12, 388).

саградити '1. подићи градећи, сазидати (какву зграду и сл.)

После сам чуо да се извукао и из захвалности Алаху (као да сам ја шејтан) саградио мост на Жепи, одакле је био родом (Нов. Мир., ЕК).

зидати 'I. 1. а. подизати (зграду, грађевину и сл.) слажући камен, циглу и др. једно на друго, градити'

Ко зида ћуприје, градове? (Змај 1, 475).

сазидати 'подићи зидањем, саградити'

Половином прошлога века познати богаташ и ортак Кнеза Милоша, Миша Анастасијевић, дао је сазидати ову достојанствену зграду [...] (Мил. Мил., ЕК).

ковати '1. а. ударцима чекића или сличног предмета давати одређени облик металу; израђивати таквим радом различите предмете'

Мане ... растапа злато, окива иконе, кује минђуше и белензуке (Срем. 8, 148).

саковати / сковати '1. а. кујући начинити, исковати'

Кмет поручио Циганину да скује резу за затвор (Лаз. Л., РМС).

ткати 'I. 1. а. израђивати тканину на разбоју (укрштањем и сабијањем конаца)'

У тој радионици проведу многи године ткајући на старинским разбојима грубо памучно платно (Чол., РМС).

саткати 'начинити ткајући, направити какво ткање'

[...] чланови владарске породице, 300 момака и сам кнез Милош, провукли кроз кошуљу коју је током ноћи саткало девет голих баба – објашњава Антић (Политика 9. 1. 2010, ЕК).

клесати 'а. одбијајући комадић по комадић камена давати му одређени облик или рељеф'

Зашто би он кlesaо ПИРАМИДЕ? Ленгдон је подигао поглед према уздижућим споменицима и осетио се потпуно дезоријентисан (Браун, Ден, ЕК).

склесати 'клешући начинити'

Повијест скlesa спомен раднику (Крањч. Стј., РМС).

кројити '1. а. сећи, резати, разрезивати какав материјал (тканину, папир, кожу и др.) на комаде одговарајуће форме и величине ради шивења или уопште састављања чега'

Сукно, од кога кроје хаљине, сигаво је (Мил. М. Ђ. 23, 403).

скројити '1. изрезати на комаде (хаљину, кожу и сл.) према одређеном плану ради шивења; сашити'

Скројио је тророгу партизанску капу (Дед. В., РМС).

дељати '1. а. обрађивати (дрво, ређе други материјал) одсецајући ножем, секиром или др. сечивом делове спољашњег слоја, тесати; израђивати (неки предмет) таквим начином обраде'

Он деље ствари за домаће потребе (Бих. 2, 113).

зд(ј)ељати 'а. обрадити дрво (ређе какав други материјал) тешући, сасецајући, дељући спољњи слој, отесати, одељати; израдити какав предмет таквим начином обраде, издељати'

Роса росну, јавор с' диже, | Певац изањ гусле здеља, | Па бугари (Радич. 1, 90).

Треба приметити да упоредо с глаголима с префиксом *с-* долазе и глаголи с префиксом *из-* као видски конкуренти: *градити – саградити / изградити*, *зидати – сазидати / изидати*, *ковати – сковати / исковати*, *ткати – саткати / исткати*, *клесати – склесати / исклесати*, *кројити – скројити / искројити*, *дељати – здељати / издељати*, али су за префиксате на *из-* забележени секундарни

имперфективи (*изграђивати, изиђивати, исковавати, исткивати / изаткивати, исклесавати, изд(ј)ељавати*). Ипак, за глаголе на *из-* значење 'састављање елемената ради прављења предмета' И. Клајн није издвојио као посебно, иако постоје примери тог типа.

4. 7. 4. 3. Иницијално-резултативни глаголи и видско парњаштво

Као једно од значења глагола с префиксом *с-* у *РСЈ* издвојено је 'доспети у неко стање или својство као резултат радње', илустровано глаголима *сагњити, смекшати, збабити се, згрбити се*. Реч је о иницијално-резултативном акционалном значењу, којим се исказује тачка досезања резултата еволутивног процеса – развитак обележја. Њихови видски парњаци јесу глаголи еволутивне семантике, којима се означава раст или опадање степена неког обележја субјекта. У таквом односу стоје следећи глаголи из грађе: *венути – савенути / свенути, гњилети / гњилџети / гњити – сагњилети / сагњилџети / сагњити, каменити – скаменити, кврчити – скврчити, копнети / копњети – скопнети / скопњети, корушити се – скорушити се, кравити – скравити, млачити – смлачити, мршавити / мршати – смршавити / смршати, трулити / трунути – сатрулити / сатрунути, дрвенити – здрвенити*. Наводимо семантичке описе значења и примере употребе:

венути '1. а. губити свежину, боју, сјај, сушити се, спарушивати се (о биљци и њеним деловима)'

Лист почиње жутети и венути (Мил. М. Ђ. 34, 140).

савенути / свенути 'престати цветати, престати се зеленети, спарушити се, сасушити се (о биљци и њеним деловима)'

На грудима је имала жуту шестокраку звијезду, сличну сунцокрету који ће свенути с првим сунчевим заласком (Киш, Дан., ЕК).

гњилети / гњилџети / гњити '1. б. постајати труо, трулити, распадати се'

Два борова дебла остали су под Билин Коком дуго времена и већ почимали гњилити (Шег. 2, 291). Мушмуле већ гњију (Призрен Чем.).

сагњилети / сагњилџети / сагњити 'I. 1. постати гњио, труо, иструнути'

Кад воће сагњије, само ће пасти (М–О 1, РМС).

дрвенити 'II. ~ се а. постајати дрвен, дрвенаст'

Лоза им се [калемима] почела дрвенити (Тод. Ч. 1, 69).

здрвенити 'II. ~ се 1. а. постајати дрвен, дрвенаст, одрвенети'

Зрелост грожђа [се] цени по томе кад се петељка здрвени (Теж. 1875, 191).

каменити 'II. ~ се 1. претварати се у камен, окамењивати се'

[...] Као ни цвеће испод коре снежне, | Што се камени, и ипак не пати (Дис 4, 79).

скаменити 'II. ~ се 1. а. добити својство камена, постати тврд као камен, претворити се у камен'

Он сиђе доле у подрум. На флашама дебели слојеви песка скоро се скаменили (Срем., РМС).

копнети / копњети 'I. а. топити се, отапати се, кравити се (о снегу, леду и сл.)'

Надолази [река] обично с пролећа кад почне по планини снег да копни (Стан. М. 5, 502).

скопнети / скопњети 'а. копнећи, топећи се нестати, растопити се, окопнети (о снегу и леду)'

Беше снежна свила се тишина на скопнеле жуборе (Живој, 6. РМС).

корушити се 'покривати се кором, скоревати се'

Бледи, слаби зраци [Сунца] одблескују са снежне површине, што се већ почиње корушити (Доман. 2, 128).

скорушити се 'скорити се, скорупити се'

Снијег се замрзао, скорушио (Кушан Ј. 1, РМС).

млачити 'II. ~ се постајати млак, благо загрејан'

О веригама над ватром виси бакрач, млачи се вода, која за свашта треба (Обл. 1, 18).

смлачити 'II. ~ се мало се угрејати'

Наложи се једна соба ујутру да се соба мало смлачи (Јак. С., РМС).

мршавити / мршати 'I. губити у тежини, постајати мршав, слабити '

Њезин стриц је био јако узнемирен: Ернестина мршављаше на очи (Мил. В. 4, 405).

смршавити / смршати 'постати мршав, омршавити'

Смршало му и лице и тело (Сек., РМС).

трулити / трунути 'постајати труо, кварити се због органског распадања, гњи(ле)ти'

По земљи је трулело бледо лањско лишће (Уск. 2, РМС).

сатрулити / сатрунути 'постати труо, иструнути, сагњити'

Није му било жао ње куће, толико је сатрунула (Лал. РМС).

У литератури се овај тип глагола доводи у везу и са социјативним значењем – И. Клајн (2002: 281) као подзначење социјативног значења издваја 'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење', при чему напомиње да се прелазак из мекшег или течног у тврдо стање, такође, разумева као умањење. У овом раду као акционалну одлику наведених глагола сматрамо стицање неког обележја услед раста или пада степена тог обележја (што је условљено мотивационом основом), док би се о умањењу / уништењу могло говорити као о лексичко-семантичкој припадности ових глагола.

И. Грицкат (2000: 140) запажа да се префикс *с-* комбинује уз основе које значе умањење, не и увећање неког обележја објекта / субјекта. То је уочљиво и у примерима које смо навели за иницијално-резултативно значење. У нашој грађи, на пример, нема ниједног глагола на *с-* са значењем добијања, стицања боје, што

је било карактеристично за иницијално-резултативне глаголе на *по-* и *о-*. И. Грицкат (2000: 140) излаже претпоставку да се атерминативни мотивни глаголи не могу комбиновати са префиксом *с-*: „*жутети се* може, у ствари, неограничено, те постоји *пожутети* – до неке, макар и уочљиве мере, али се не може **сажутети* – исцрпсти се, завршити у жутилу. Може се *дебљати*, али не постоји граница која би се изразила глаголом **здебљати*”. Разлог томе ауторка види у чињеници да се глаголске радње које значе умањење могу окончати, за разлику од оних које значе раст особине. Ипак, у грађи је забележен један глагол чија мотивациона основа претпоставља пораст особине: *млачити* – *смлачити*.

4. 7. 5. Закључак

Осврт на значења која се у домаћој литератури приписују глаголима с префиксом *с-* показао је да се видски парњаци могу појавити у оквиру различитих значењских група: 'састављање елемената ради прављења предмета' (*саградити*), 'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење' (*смршавити*), 'стварање нереди, поремећаја, ломљење, сатирање' (*сломити*), 'уклањање с површине чега' (*састругати*), које се доводе у везу са социјативним, односно аблативним значењем. У овим случајевима префиксирани глагол означава извршење радње мотивног глагола, а социјативна или аблативна семантика присутна је у самој мотивној радњи. Такође, видски корелати на *с-* забележени су и као примери у лексикографији уз одредницу *с-*, и срећу се и ван значења 'свршити радњу или стање исказано основним глаголом'.

Глаголе на *с-* који задовољавају формалне и семантичке критеријуме за сврставање у видске парњаке размотрили смо у оквиру тотално-објекатског, социјативног и иницијално-резултативног значења, настојећи да покажемо да глаголи који се сматрају носиоцима акционалних значења, могу бити тумачени и као видски парњаци.

У изражавању тотално-објекатског значења, које подразумева потпуни (спацијални) обухват објекта / субјекта радњом, учествују и глаголи с префиксом *с-*, а њихови мотивни глаголи такође носе семантичку компоненту тоталног обухвата предмета. Према ефекту радње на предмет, глаголи овог типа могу се

уврстити у следеће значењске подгрупе: 'раздвајање предмета на делове или одвајање дела или делова предмета / уситњавање' (*гулити – сагулити, жвакати – сажвакати*) и 'промена облика' (*гужвати – згужвати*). Глаголи овог типа у литератури се сврставају у значење аблативности ('одвајање, уклањање с површине чега') и значење именовано као 'стварање нереди, поремећаја, ломљење, сатирање / деструктивне радње'.

Под социјативним значењем префикса *с-* подразумева се значење спајања, сједињавања елемената радње, какве семантике јесу глаголи *смешати* и *смућкати*, који остварују видски однос са својим мотивним глаголима. Глаголи који се у литератури тумаче као носиоци подзначења социјативног значења 'састављање елемената ради прављења предмета' забележени су у нашој грађи и показују корелативност с мотивним глаголима (*градити – саградити*).

Тзв. глаголи постанка или иницијално-резултативни глаголи (*савенути / свенути*) означавају развитак обележја задатог мотивним глаголом, док мотивни глаголи по правилу означавају раст или пад степена неког обележја. У традиционалној литератури овај тип глагола доводи се у везу са социјативним значењем – као подзначење социјативног значења издваја се 'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење'. За разлику од иницијално-резултативних глагола изведених другим префиксима, код глагола с префиксом *с-* ретки су примери да мотивни глагол означава пораст особине.

4. 8. Глаголи с префиксом *у-*

4. 8. 1. Значења глагола с префиксом *у-*

М. Стевановић (1981: 446–447) издваја три значења глагола с префиксом *у-*: **1.** 'завршетак радње у унутрашњости нечега': *ући, упасти, улетети, утиснути, убележити, уписати, уцртати, уоквирити, урамити, ужљебити*; **2.** 'аблативно значење': *уклонити, утећи, умаћи*; **3.** 'свршетак радње': *убити, угледати, уграбити, ујести, усвојити, уловити* и др. Аутор даје и коментар да су основна

значења префикса *у-* просторно и аблативно значење, као и да се у појединим примерима у савременом језику изгубило аблативно значење.¹⁵⁰

Према С. Бабићу (1986: 492–493), глаголи с префиксом *у-* означавају: **1.** 'кретање радње у унутрашњост чега': *улити, упасти, уплести, ушити, убројити, ујармити, уписати, усисати, упаковати* итд.; **2.** 'потпуно обухватање радњом, обухватање са свих страна, у обиљу': *ужив(ј)ети се, усмрд(ј)ети, улатити, ул(иј)епити, усолити, уцрвати се, упрљати, упљувати* и др.; **3.** 'задржати у стању до крајњег умора': *ус(ј)ед(ј)ети се, улежати се, устајати се*; **4.** 'постизање циља': *убити, убрлати, угрести, ујести, умити (се), умр(иј)ети, утећи, угинути* итд.; **5.** 'удаљавање, одлазак': *умр(иј)ети, утећи, удати, умакнути*.

И. Клајн (2002: 282–284) издваја следећа значења глагола с префиксом *у-*: **1.** 'просторно значење' (потекло од предлога *у*): *убацити, увући, уштрцати, ум(иј)ешати, урезати, утрљати, утоварити, уписати, усисати, упаковати*; **1. а.** глаголи апстрактнијег садржаја: *укључити, уврстити, убројити / -ати, укњижити, урачунати, удружити*; **1. б.** глаголи који захтевају као рекцију предлог *у*: *упутити (у што), уперити, управити, усм(ј)ерити (у правцу, у см(ј)еру)*; **2.** 'потпуно обухватање радњом': *улатити, убрашњавити, усолити, упрљати, ул(иј)епити, уцрвати се*; **2. а.** 'фактитивни глаголи' ('придавање објекту особине исказане придевом'): *увеличати, умањити, уситнити, ујединити, умножити, удебљати, утањити, улепшати / уљепшати, укиселити, учврстити, убуђати се*; **3.** 'радња продужена преко мере': *ус(ј)ед(ј)ети се / -сједити се, улежати се, устајати се, усмрд(ј)ети се*; **4.** 'аблативно или привативно значење' ('удаљавање, уклањање'): *уклонити, укинути, убрисати, утрти, утећи*; **5.** 'само завршена радња': *урадити, учинити, уплашити, умирити, ут(ј)ешити, упецати, уранити* и др.

Грамматика П. Мразовић (2009: 97–98) бележи следећа значења глагола с префиксом *у-*: **1.** 'кретање према унутрашњости нечега': *унети, упасти, утрчати, утонутти*; **2.** 'завршетак, резултат радње': *угасити, угрејати, уловити, уложити, ушећерити, утишати*; **3.** 'удаљавање, одлазак': *уклонити (се), умаћи, утећи*.

¹⁵⁰ Наведено становиште подржава и И. Клајн (2002: 283–284), објашњавајући да се аблативно значење свело на мали број глагола и да је данас у некадашњим глаголима аблативне семантике преовладало просторно значење. Из синхроне перспективе у српском језику не прави се разлика између *у-* од старословенског *оу* (од којег потиче аблативно значење) и *у-* од некадашњег предлога *въ*.

У граматички П. Пипера и И. Клајна (2014: 248) глаголи с префиксом у- уврштени су у следеће значењске групе: **1.** 'просторно значење': *убацити, увести, улићи, утрчати*; **2.** 'нестајање': *увенути, угинути, умаћи, умрети*; **3.** 'само завршена радња, чисто перфективно значење': *угрејати, умирити, упитати, урадити, уследити, учинити*.

У Табели 14 представљена су значења глагола с префиксом у-, забележена у одабраним синтетичким радовима.

Табела 14. Значења глагола с префиксом у- у домаћим синтетичким радовима

пример глагола	Именовање значења глагола с префиксом у- према различитим ауторима				
	М. Стевановић (1981)	С. Бабић (1986)	И. Клајн (2002)	П. Мразовић (2009)	Пипер–Клајн (2014)
<i>улетети</i>	1. 'завршетак радње у унутрашњости нечега'	1. 'кретање радње у унутрашњост чега'	1. 'просторно значење'	1. 'кретање према унутрашњости нечега'	1. 'просторно значење'
<i>упрљати</i>	/	2. 'потпуно обухватање радњом, обухватање са свих страна, у обиљу'	2. 'потпуно обухватање радњом'	/	/
<i>укислити</i>	/	/	2. а. 'фактивни глаголи' ('придавање објекту особине исказане придевом')	/	/
<i>ус(ј)ед(ј)ети се</i>	/	3. 'задржати у стању до крајњега	3. 'радња продужена преко мере'	/	/

		умора’			
<i>утећи</i>	2. ’аблативно значење’	5. ’удаљавање, одлазак’	4. ’аблативно или привативно значење’	3. ’удаљавање, одлазак’	2. ’нестајање’
<i>урадити</i>	3. ’свршетак радње’	4. ’постизање циља’	5. ’само завршена радња’	2. ’завршетак, резултат радње’	3. ’само завршена радња, чисто перфективно значење’

Као што табела показује, у свим наведеним студијама издвојено је просторно, аблативно и чисто перфективно значење глагола с префиксом *у-*, с тим да се примери чистих перфектива именују различито. У студијама Бабић 1986 и Клајн 2002 издвојена су као посебна и значења ’потпуно обухватање радњом’ и ’радња продужена преко мере’, која остали аутори не издвајају. И. Клајн као глаголе „веома сличне” глаголима са значењем ’потпуно обухватање радњом’ посматра фактитивне глаголе, с придевом у основи. На исти начин, као производи префиксално-суфиксалне творбе, посматрају се фактитиви и у студијама Пипер–Клајн 2014 и Бабић 1986.

У студији о акционалности Љ. Поповић (2008: 236–237) забележена су следећа акционална значења глагола с префиксом *у-*: **1.** почетно-резултативно (*удати се*), **2.** једнократно (*угледати*), **3.** мултиакционално (*убацивати*), **4.** резултативно (*уништити*), док М. Ивановић (2016: 283, 312–313) издваја тотално-објекатско значење глагола с префиксом *у-* (*упрљати*), као и творбени модел с префиксом *у-* и речцом *се* са значењем суфицитне ексцесивности (*уседети се*).

4. 8. 2. Чисто видско значење глагола с префиксом *у-* у литератури

Говорећи о значењима глагола с префиксом *у-*, М. Стевановић (1981: 447) уочава да постоје многи случајеви када „свако је посебно значење ишчезло, и значење глагола с префиксом *у* своди се на свој видски лик, на означавање свршетка радње основног глагола: *убити*, *утући*, *угледати*, *уграбити*, *ујести*,

ухватити, уништити, усвојити, уловити, урадити, учинити, умрети”. Међу примерима које је аутор навео издваја се глагол *усвојити*, за који речници бележе лексичку надоградњу у односу на мотивни глагол *својити*. Наиме, глагол *усвојити* развија три значења: '1. прихватити, примити, одобрити', '2. схватити, научити' и '3. узети туђе дете под своје, посвојити', од којих ниједно, уз видску опозицију, није потврђено за глагол *својити*. За глаголе *убити, ујести, уништити, умрети* потврђена је корелација с мотивним глаголом у појединим значењима, али ови глаголи ступају у процес секундарне имперфективизације, па се видско парњаштво остварује са секундарним имперфективима (*убити – убијати, јести – уједати, ништити – уништавати, умрети – умирати*). Према глаголу *ухватити* стоји мотивни глагол *хватити*, који је свршеног вида, као и несвршени корелат *хватати*.

Најдужи регистар глагола на у- који задовољавају семантичке услове за статус видских парњака пружа С. Бабић (1986: 492–493). Аутор значењску групу која окупља перфективне парњаке назива 'постизање циља', а остваривање циља, резултата задатог мотивним глаголом и јесте карактеристика видских парњака. У наведену значењску групу убројани су глаголи који се у студији Клајн 2002 уврштавају у фактитивност (*уједначити, укиселити, уплеснивити се*), а однос видског парњаштва са својим мотивним глаголима остварују и глаголи које С. Бабић наводи као илустрацију просторног значења префикса у- ('кретање радње у унутрашњост чега'): *ујармити, укњижити, ум(и)јесити, умочити, умрвити, урезати, упаковати*, те значења 'потпуно обухватање радњом, обухватање са свих страна, у обиљу': *ублатити, убрашњавити, умастити, уцрвати се, упрљати*.

И. Клајн (2002: 284) наводи да глагола на у- који означавају „само завршену радњу има безброј”: *урадити, учинити, уплашити, умирити, ут(ј)ешити, укорити, услужити, угостити, упитати, ув(ј)ежбати, угрозити, укл(и)јети, угрести, упалити, угасити, умутити, умесити, ужарити, угојити, утовити, угрејати / -ијати, упецати*. Аутор додаје да су непрелазни глаголи малобројни (*усл(и)једити, уранити*), а да повратних можда и нема. Као и М. Стевановић, И. Клајн критеријум секундарне имперфективизације не узима у обзир приликом издвајања видских парњака, а у појединим случајевима секундарни имперфективи чине се обичнијим у тој функцији (*мирити неког –*

умирити неког – *умиривати* неког; *грозити* неког – *угрозити* неког – *угрожавати* неког), иако су и за мотивне глаголе потврђене одговарајуће семантичке реализације. Семантичку корелацију између мотивног и мотивисаног глагола уочавамо и у другим значењским групама издвојеним за префикс *у-* (не узимајући у обзир постојање секундарних имперфектива, у складу с ауторовим приступом): просторно значење: *резати* 'I. 2. урезивати, усецати слике, шаре, бразде (у дрвету, камену, металу и сл.), гравирати' – *урезати* 'I. 1. усећи, уклесати, угравирати (слова, шаре и сл.), *наковати* 'I. 1. слагати, везати у свежањ један или више предмета' – *упаковати* 'сложити у пакете, завежљаје и сл.; увити, спаковати; потпуно обухватање радњом: *блатити* 'I. 1. а. каљати, прљати' – *ублатити* 'I. а. упрљати блатом', *брашњавити* 'I. 1. посипати, мрљати брашном' – *убрашњавити* 'I. 1. посути, упрљати брашном'; *прљати* 'I. 1. чинити прљавим, мрљати, каљати' – *упрљати* 'I. 1. запрљати, учинити прљавим, испрљати'; фактивни глаголи: *гладити* 'I. 3. а. чинити да нешто буде глатко, уравњавати, поравњавати' – *угладити* 'I. 1. учинити глатким, углачати', *буђати се* 'I. постајати буђав, плеснивити се' – *убуђати се* 'постати буђав, уплеснивити се'.

У студији И. Грицкат (1966–1967: 203, 216–218) разликује се префикс *у-* који води порекло од некадашњег предлога *въ* и префикс *у-* потекао од старословенског *оу* (од којег потиче аблативно значење). За префикс *у-* (<*въ*) карактеристично је да уноси лексичке измене у глагол с којим ступа у везу, откуд његово учешће у граматичкој перфективизацији није често – ауторка наводи само три видска пара с овим префиксом: *резати* – *урезати*, *ронити* – *уронити*, *бројати* – *убројати*. Веће учешће у граматичкој перфективизацији показује префикс *у-* (<*оу*), који ауторка разумева као најтежи за анализу. Ауторка издваја два значења овог префикса – 'давање правца, усмеравање' и 'уклањање', која учествују у образовању видских парњака. За прво значење наводи само примере *путити* (вероватно депревербативно) – *упутити* и *пртити* – *упртити* (на леђа). Значење уклањања води до потпуног уништења објекта: *таманити* – *утаманити*, *гушити* – *угушити*, *морити* – *уморити* и др., или до ишчезавања субјекта: *трнути* – *утрнути*, *тонутити* – *утонутити*. Такође, ауторка уочава и фактивност, под којом подразумева значење 'учинити некаквим или довести у неко стање', као значење

присутно у творби видских парњака на у-: *ситнити* – *уситнити*, *танчати* – *утанчати*, *јаловити* – *ујаловити*.

На основу кратког осврта на домаће студије које разматрају видске парњаке на у-, уочено је да однос видског парњаштва остварују глаголи који се сврставају у следеће значењске групе: просторно значење, 'потпуно обухватање радњом', фактитивност, а И. Грицкат издваја и значење 'уклањање, уништење'.

4. 8. 3. Значења префикса у- у лексикографији

У овом одељку размотрићемо значења дата у описним речницима српског језика уз одредницу у-. Једно од забележених значења јесте и 'извршење глаголске радње', које окупља видске парњаке на у-.

Према *РМС* и *РСЈ*, префикс у- употребљава се као „1. префикс у сложеним глаголима и њиховим изведеницама, којима се означава:

а. продирање, доспевање у нешто, у оквире, у унутрашњост нечега: *убацити*, *убележити*, *увалити*, *увући*, *урезати*, *ући*, *улетети*;

б. потпуно обухватање глаголском радњом: *увезати*, *уплести*, *упаковати*, *улепити*, *умазати*;

в. извршење глаголске радње: *убити*, *убрати*, *умесити*;

г. развијање особине коју означава придев у основи: *убрзати* (*се*), *увеличати*, *угладити*, *укрутити*;

д. нестајање, уклањање, удаљавање, ишчезавање: *уминути*, *утећи*, *уклонити*, *уврети*”.

Семантичка корелативност између глагола на у- и њихових мотивних глагола запажа се у различитим значењским групама издвојеним за префикс у-.

У оквиру значења '1. а. продирање, доспевање у нешто, у оквире, у унутрашњост нечега', просторног значења потеклог од предлога у, издвајају се глаголи *убележити* и *урезати*, који се остварују као перфективни корелати својих мотивних глагола. Тако, семантичка компонента 'продирање у унутрашњост' присутна је у глаголу *резати* '1. 2. урезивати, усецати слике, шаре, бразде (у дрвету, камену, металу и сл.), гравирати' и комплементарна је одговарајућој семантичкој реализацији глагола *урезати* '1. усећи, уклесати, угравирати (слова.

шаре и сл.)'. Глагол *бележити* у једној од секундарних семантичких реализација 'I. 3. записивати, уписивати' корелира са примарном семантичком реализацијом глагола *убележити* 'I. 1. уписати, записати, забележити'. Као што је видљиво из семантичког описа, глагол *забележити* представља видски пандан глаголу *убележити*.

Значење 'I. б. потпуно обухватање глаголском радњом' илустровано је и глаголима: *улепити, умазати, упаковати*. Семантичка реализација 'I. 2. превући, премазати лепом, малтером, облепити' глагола *улепити* одговара семантичкој реализацији 'I. 2. а. прекривати, облепљивати, спајати лепом, жбуком, омалтерисати' глагола *лепити*. Такође, глаголи *паковати* 'I. 1. слагати, везати у свежањ један или више предмета' и *упаковати* 'сложити у пакете, завежљаје и сл.; увити, спаковати', као и *мазати* 'I. 2. прљати, брљати, каљати' – *умазати* 'I. упрљати, замазати, умрљати', показују лексичку подударност а видску опозицију.

Значењска група 'I. г. развијање особине коју означава придев у основи' окупља фактивне глаголе с придевом у основи мотивног глагола. Глаголи овог типа уврштавају се у префиксално-суфиксалне творенице у случају када не постоји мотивни глагол или када мотивни глагол не поседује одговарајуће коресподентно значење. Из речничких примера издвајамо глагол *угладити*, чија примарна семантичка реализација 'I. 1. учинити глатким, углачати' одговара једној од секундарних семантичких реализација глагола *гладити* 'I. 3. а. чинити да нешто буде глатко, уравњавати, поравњавати'. Глагол *гладити* у примарној семантичкој реализацији 'I. 1. лагано и овлаш превлачити (обично руком) преко неког дела тела или предмета' видски корелира с глаголом *погладити*

Значењска група 'I. д. нестајање, уклањање, удаљавање, ишчезавање' није илустрована глаголом који ступа у однос видског парњаштва с мотивним глаголом.¹⁵¹

На основу самеравања лексичких значења глагола на у- датих у речницима као пример различитих значењских група и њихових мотивних глагола, може се закључити да се видски парњаци на у- јављају и ван значењске групе 'извршење глаголске радње', која се традиционално схвата ознаком чисте перфективности.

¹⁵¹ Глагол *уминути* показује значењску корелацију с мотивним *минути*, али оба глагола представљају перфективне глаголе.

Такође, за глаголе који су уврштени у групу 'извршење глаголске радње' речници бележе секундарне имперфективизације (*убијати, убирати, умешавати*).

4. 8. 4. Акционална значења и видско парњаштво на примеру глагола изведених префиксом у-

Корелативност у лексичком значењу с мотивним глаголом показују префиксирани глаголи на у- који се у литератури уврштавају у значењске групе приказане у *Табели 15*. Глаголи фактитивног и тотално-објекатског значења одговарају значењским групама 'развијање особине коју означава придев у основи' и 'потпуно обухватање глаголском радњом', издвојеним у *РМС* и *РСЈ*.¹⁵² Глаголи иницијално-резултативног типа у студији Клајн 2002 сврставају се у фактитивно значење.

Табела 15. Видски парњаци с префиксом у-

пример	Значењске групе према акционалној терминологији	Значењске групе према традиционалној терминологији
<i>упрљати</i>	тотално-објекатско значење	'потпуно обухватање радњом, обухватање са свих страна, у обиљу'
<i>умлитавити</i>	фактитивно значење	'развијање особине коју означава придев у основи'
<i>угњилети / угњиљети</i>	иницијално-резултативно значење	фактитивно значење ('изазивање неке особине у живом или неживом објекту')

¹⁵² Значењске групе издвојене су и у домаћој литератури, уз нешто другачије именовање (в. *Табелу 14*).

4. 8. 4. 1. Тотално-објекатски глаголи и видско парњаштво

Под тотално-објекатским значењем подразумева се значење потпуног обухвата објекта или субјекта радњом. М. Ивановић (2016: 283) примећује да се ово значење изражава и глаголима с префиксом *у-*, наводећи примере: *убаљезгати, укаљати, улепити, умастити, упрљати, усмрдети, упећи*. Такође, у истраживању које је спровела ауторка наведени глаголи слабије су фреквентни у српском језику у односу на глаголе истог значења с префиксима *из-*, *за-* и *о-*. Семантичку компоненту потпуне обухваћености објекта радњом у глаголима с префиксом *у-* запажа и Љ. Поповић (2008: 214), наводећи примере: *увезати, угаравити, угланцати, укаљати, улепити, умазати, упаковати, уплести*.

У нашој грађи забележени су следећи примери глагола на *у-* који поседују семантичку компоненту обухватања предмета радњом, а која је присутна и у мотивним глаголима: *блатавити* ('каљати, прљати') – *ублатавити* ('I. а. упрљати блатом'), *брашњавити* ('I. 1. посипати, мрљати брашном') – *убрашњавити* ('I. посути, убрљати брашном, уваљати у брашно'), *брљати* ('I. 1. а. чинити брљавим, прљати') – *убрљати* ('I. упрљати, замазати, укаљати'), *ваљати* ('I. 5. набијати и равнати ваљком') – *уваљати* ('I. 2. набити, сабити, ваљком поравнати'), *гадити* ('I. б. прљати, загађивати, поганити) – *угадити* ('I. запрљати, укаљати, опоганити'), *гаравити* ('чинити гаравим, црним, бојити, мазати и сл. гаром')¹⁵³ – *угаравити* ('умазати, упрљати гаром'), *гланцати* ('I. а. трљати ради давања сјаја, чинити сјајним, лаштити') – *угланцати* ('трљајући учинити сјајним, углачати, улаштити'), *глачати* ('I. 3. трљати нешто да добије сјај) – *углачати* ('I. 1. а. учинити глатким и сјајним'), *дењчити* ('слагати, паковати у дењкове') – *удењчити* ('увезати, упаковати у дењкове'), *жети* ('српом косити жито') – *ужети* ('пожети'), *жрвњати* ('I. млети на жрвњу') – *ужрвњати* ('самлети на ручном жрвњу'), *каљати* ('I. 1. чинити каљавим, блатити, прљати') – *укаљати* ('I. 1. упрљати, запрљати блатом, нечистоћом'), *капати* ('I. в. прскати, поливати, преливати') – *укапати* ('I. 1. покапати, капима поквасити или упрљати'), *квасити* ('I. 1. а. чинити мокрим, влажним') – *уквасити* ('I. поквасити, овлажити'),

¹⁵³ Да је семантичка компонента *прљати*, која постоји у глаголу *угаравити*, присутна и у глаголу *гаравити* показује пример: Беж отале, немој ме тим котлом гаравити (Гружа, Васиљ).

коврцати ('I. 1. савијати у увојке косу, длаку; увијати уопште') – *уковрцати* ('I. увити у коврце, увртети косу, бркове'), *крвавити* ('I. 1. а. прљати, замазивати крвљу') – *укрвавити* ('I. окрвавити, закрвавити'), *крмачити* ('прљати крмачама, мастилом, правити на нечему мрље мастилом, прљати уопште, брљати') – *укрмачити* ('покрмачити, пишући мастилом умрљати'), *маглити* ('I. 2. а. чинити да се нешто превуче, прекрије маглом, замагљивати') – *умаглити* ('I. обавити, прекрити маглом, димом, паром и сл., замаглити'), *мазати* ('I. 2. прљати, брљати, каљати') – *умазати* ('I. упрљати, замазати, умрљати'), *мецати* ('1. а. притискајући јако или ударајући, туцајући чинити мекшим') – *умецати* ('1. смекшати притиском или ударањем, изгњечити'), *млетити* / *мљетити* ('1. а. нарочитим уређајем ситнити зрнење претварајући у брашно, прах и сл.') – *умлетити* / *умљетити* ('самлетити, измлетити'), *мрвитити* ('I. 1. а. претварати у мрве, ситне честице, ситнити, дробити') – *умрвитити* ('1. претворити у мрве, измрвитити, уситнити'), *мрљати* ('I. 1. а. правити мрље на нечему, брљати, прљати') – *умрљати* ('I. учинити да се на нечему појаве мрље, замрљати; упрљати, укапљати'), *мрситити* ('I. 1. а. чинити да се нешто (влакна, длаке, конац, пређа и сл.) испреплиће и запетља, заплитати') – *умрситити* ('I. учинити да се конци, нити, власи и сл. заплету, запетљају тако да их је тешко раздвојити, замрситити'), *паковати* ('I. 1. слагати, везати у свежањ један или више предмета) – *упаковати* (сложити у пакете, завежљаје и сл.; увити, спаковати'), *пеглати* ('глачати пеглом тканине (рубље, одећу и сл.') – *упеглати* ('испеглати, углачати'), *пепелити* ('I. посипати пепелом') – *упепелити* ('1. посути, упрљати пепелом'), *пепељавити* ('посипати пепелом; ваљати по пепелу') – *упепељавити* (учинити да нешто буде пепељаво, посути, упрљати пепелом'), *прљати* ('I. 1. чинити прљавим, мрљати, каљати') – *упрљати* ('I. 1. запрљати, учинити прљавим, испрљати'), *рибати* ('I. 1. чистити, прати трљајући (обично четком') – *урибати* ('рибањем опрати, истрити, изрибати'), *росити* ('I. а. чинити да се што ороси, прекривати росом') – *уросити* ('росом поквасити, оросити'), *тући* ('I. 6. дробити, комадати, ситнити, разбијати, туцати') – *утући* ('1. туцањем изгњечити, иситнити, измрвитити, истуцати'), *туцати* ('I. 1. ударањем дробити, претварати у ситне делиће, у прах; разбијати, мрвити, ситнити') – *утуцати* ('1. туцањем изгњечити, иситнити, измрвитити, истуцати'), *шкробити* ('потапати у растворени шкроб, штиркати') – *ушкробити* (умочити у шкроб, штирак,

уштиркати'), *штиркати* ('скробити, потапати у воду с штирком') – *уштиркати* ('умочити у штирак, зашкробити'), *штрапати* ('I. прскати, кропити, шкрупити') – *уштрапати* ('поштрапати, попрскати, замазати, запрљати').

Тотално-објекатским глаголима означавају се конкретне физичке радње, а већина глагола из грађе означава прекривање површине предмета неком материјом (*росити* – *уросити*, *гаравити* – *угаравити*), међу којима су најбројнији глаголи са значењем прљања предмета (*блатавити* – *ублатавити*, *брљати* – *убрљати*, *мазати* – *умазати*, *прљати* – *упрљати* и др.). Предмет се цео може прекрити, обухватити чврстим ентитетом: *наковати* – *упаковати*.

Другу семантичку подскупину представљају глаголи којима се означава ситњење предмета / раздвајање на делове: *жрвњати* – *ужрвњати*, *мецати* – *умецати*, *млетити* / *мљетити* – *умлетити* / *умљетити*, *мрвити* – *умрвити*,¹⁵⁴ *тући* – *утући*, *туцати* – *утуцати*. Одвајати се може и нешто са површине предмета: *жетити* – *ужетити*, *рибати* – *урибати*.

Радњом се може утицати и на промену облика предмета: *коврцати* – *уковрцати*, *мрсити* – *умрсити*. Глаголи *ваљати* – *уваљати* и *пеглати* – *опеглати* могли би се такође уврстити у ову групу (предмет захваћен радњом постаје раван), а радње овог типа могу се разумети као својеврсно одвајање / уклањање дела предмета (неравнина на предмету).

¹⁵⁴ Глагол *умрвити*, осим значења 'I. претворити у мрве, измрвити, уситнити', које је коресподентно са примарном семантичком реализацијом глагола *мрвити*, развија и значење '2. ставити, умешати мрве у нешто, удробити', што је просторно значење потекло од префикса *у-*, у литератури описано као 'продирање, доспевање у нешто, у оквиру, у унутрашњост нечега'. Исти је случај и са глаголом *укапати*, чије је примарно значење тотално-објекатско 'I. 1. покапати, капима поквасити или упрљати', а секундарно просторно 'I. 2. усутити неколико капи, накапати у нешто (нпр. у очи)'. У грађи је забележено још неколико глагола с просторном компонентом: *удавити*, *удупити*, *ушмрцати*, који корелирају са одговарајућим лексичким значењима мотивних глагола. Интересантно је да је у грађи забележен и један глагол кретања на *у-*, који корелира са једном од секундарних реализација мотивног глагола: *угазити* '1. а. газећи ступити, крочити, заћи (у нешто)' – *газити* 'I. 5. улазити, ступати, залазити': Ту се Милош био испутио, | У ордију турску угазио, | За њим гази Земљићу Стјепане (НП Б—Б, 269), где је просторна семантичка компонента присутна и у мотивном глаголу. За разлику од глагола с префиксом *у-*, код глагола с префиксима *на-*, *о-* и *по-* уочљиво је поклапање тотално-објекатског и просторног значења ('обухват објекта' / 'обављање радње по површини').

4. 8. 4. 2. Фактитиви и видско парњаштво

Под фактитивношћу подразумева се придавање особине предмету, а карактеристика фактитивних глагола јесте и придев у основи мотивног глагола. И. Клајн (2002: 283) примећује да су фактитивни глаголи на у- веома блиски глаголима који значе 'потпуно обухватање радњом, обухватање са свих страна, у обиљу', односно тотално-објекатским глаголима. Заправо, тотално-објекатски глаголи са придевом у основи мотивног глагола могу се тумачити и као фактитивни глаголи.

У грађи су забележени следећи примери глагола фактитивне семантике: *б(и)елити – уб(и)елити, богаљити – убогаљити, влажити – увлажити, гојити – угојити, дебелисти – удебелити, жутисти – ужутисти, зловољити – узловољити, јаловити – ујаловити, леденити – уледенити, милостивити – умилостивити, млачити – умлачити, млитавити – умлитавити, мокрити – умокрити, сладити – усладити, тупити – утупити*. Наводимо семантичке описе и контекстуалне реализације које показују корелацију у значењу између мотивних и мотивисаних глагола:

гојити 'I. 1. а. давати некоме обилну и јаку храну да се угоји, товити; чинити угојеним'

Они такву живину купују, али је после дохрањују и гоје и тек онда извозе у иностранство (Дрец. 1, 36).

угојити 'I. 1. добро хранећи учинити дебелим, утовити, ухранити (живину, стоку)'

Угојићемо двоје-троје крмади (Ћип., РМС).

дебелити 'I. 1. давати некоме обилну и јаку храну да се угоји, товити; чинити угојеним'

Дебелиш ли једног прасца или два (Лика, Арс.).

удебелити 'I. учинити дебелим'

Уочи Божића не удебели прашчића (НПосл Вук, РМС).

злогољити 'I. чинити зловољним, љутити'

Не могу вам ни изрећи колико ме то зловољи (Прел. 1, 140).

узлогољити 'учинити зловољним, озлогољити, наљутити'

Не мало [су га] узлогољиле оне бадње свјећице (Јурк. Ј., РМС).

јаловити 'I. 1. а. уклањањем полних жлезда чинити јаловим, онеспособљавати за рађање одн. за оплођивање, шкопити, кастрирати'

Има вештих људи који знају да јалове стоку (Петр. П. Ж. 2, 77).

ујаловити 'а. учинити јаловим, ушкопити, кастрирати'

Ујаловити вепра (РМС).

леденити 'претварати у лед, смрзавати'

Мрзлица прожима својим студеним дахом људе [...] укочује им жиле, ледени им крв (Назор СКГл 2, 81).

уледенити 'I. охладити, следити'

Као да му се смрт успјела у кости, уледенила му крв, зауставила срце (Цес., РМС).

милостивити 'чинити милостивим, милосрдним'

Нико им није рекао да Бог није звер, свирепи господар кога треба митит` молитвама, жртвама и милостивити новцем (Радић Д. 7, 101).

умилостивити 'I. учинити некога милостивим, отклонити нечију зловољу'

Треба неко да умилостиви пашу (Марк. М. 2, РМС).

млитавити 'I. 1. чинити млитавим, тромим, опуштеним'

Беспосленост млитави и лабави и телесну и умну снагу (Пел. 1, 828).

умлитавити 'I. учинити млитавим, омлитавити'

Као да је пролеће ухакнуло у судницу и топликастим валовима умлитавило удове (Божих РМС).

мокрити 'I. 2. а. чинити мокрим, влажним, мочити, квасити'

Њега [јавор] мокрила [је] киша и тукли грови (Нев. 2, 120).

умокрити 'I. 1. овлажити, уквасити, наквасити'

Понирем као понорница да опет негдје умокрим земљу (Божић, РМС).

сладити 'I. 4. чинити нешто угодним, пријатним'

усладити 'учинити нешто угодним, пријатним'¹⁵⁵

То је чиновничића стало шест круна, а онај му је господин ту анализу већ прописно сладио и усладио као што је то чинио са свима другима у крчми, не изузимајући ни крчмара ни крчмарицу [...] (Хаш. Ј. 4. ЕК).

тупити 'I. 2. заглупљивати'

Кварите свијет, тупите га (О–А, РМС).

утупити 'I. 1. б. учинити глупим, ограниченим, заглупити'

Овај ту жандарм, јак, наоружан, ухрањен и утупљен за ову службу (Божић, РМС).

И. Грицкат (1966–1967: 217–218) истиче да се фактитивност „обилато” примењује при творби перфективних парњака с префиксом *у-* и *у* фактитивност убраја и глаголе с именицом у основи мотивног глагола: *служити* – *услужити*, *ортачити се* – *уортачити се*, *ћарити* – *ућарити* и др., као и глаголе које И. Клајн (2002: 299–300) сматра префиксално-суфиксалним твореницама: *малити* – *умалити*, *мекшати* – *умекшати*, *танчати* – *утанчати* и др. У овом раду у фактитивне глаголе убројили смо само оне с придевом у основи мотивног глагола, где преовлађује својство над радњом (уп. и фактитивне глаголе на *о-*). Фактитивни глаголи одговарају значењу '1. г. развијање особине коју означава придев у основи' издвојеном у РМС уз одредницу *у-*.

¹⁵⁵ РМС бележи семантичку подударност за пар *сладити* – *усладити* у значењу: *сладити* 'I. 1. чинити слатким, заслађивати шећером, медом и сл.' – *усладити* 'I. учинити слатким, засладити', за коју није наведен пример. Значење које смо навели као илустрацију видског односа није регистровано у речнику за глагол *усладити*, али из примера преузетог из електронског корпуса јасно је да се и *усладити* употребљава у датом значењу.

4. 8. 4. 3. Иницијално-резултативни глаголи и видско парњаштво

Као и глаголи с префиксом *о-*, глаголи с префиксом *у-* не поседују типично почетно значење, карактеристично за глаголе с префиксима *за-* и *по-* (*запливати*, *полетети*). Међутим, један тип глагола на *у-*, који се у литератури сврстава у почетно акционално значење, забележен је у нашој грађи: *бајатити се* – *убајатити се*, *белети* / *бијељети* – *убелети* / *убијељети*, *ведрити* – *уведрити*, *венути* – *увенути*, *гњилети* / *гњилети* – *угњилети* / *угњилети*, *дуљити* – *удуљити*, *жижљивити се* – *ужижљивити се*, *жут(ј)ети* – *ужут(ј)ети*, *зеленети* / *зелењети* – *узеленети* / *узелењети*, *једрати* / *једрити* – *уједрати* / *уједрити*, *киснути* – *укиснути*, *летити* / *љетити* – *улетити* / *уљетити*, *мрзовољити се* – *умрзовољити се*, *ноћати* – *уноћати*, *сутонити се* – *усутонити се*, *црнети* / *црњети* – *уцрнети* / *уцрњети*, *чађавити* – *учађавити*, *чврснути* – *учврснути*. Реч је о иницијално-резултативним глаголима ('постати X'), за које су карактеристични глаголи еволутивне семантике као мотивни ('постајати X'). Иницијално-резултативним глаголима означава се резултат еволутивног процеса, а досезање тог резултата представља почетак новог стања, што је и разлог због којег се у литератури глаголи наведеног типа сврставају у подтип почетног акционалног значења.

О корелативности мотивних и мотивисаних глагола сведоче семантички описи и примери употребе:

бајатити се 'постајати бајат; кварити се'

Носи месо у подрум – хладније је тамо – да се не бајати овде (И.).

убајатити се 'постати бајат, покварити се, устајати (се)'

Давнашњи (матор) сир се ласно убајати и поквари (Батут, РМС).

белети / *бијељети* 'I. 1. постајати бео'

Најбоље су оне камен-гранчице, којима је срж почела белети (Тод. Ч. 1, 75).

убелети / *убијељети* 'а. постати бео, светао'

Камен је с временом убелео загаситом белином пергаментa и сијао је у мраку као осветљен изнутра (Андрић, РМС).

ведрити 'II. 1. постајати ведар'

Олујно небо се ведри (Назор 19, 38).

уведрити '1. постати ведар, чист, разведрити се'

Велике плохе неба уведриле се и осуле звездама (Донч. И., РМС).

венути 'I. губити свежину, боју, сјај, сушити се'

Лист почиње жутети и венути (Мил. М. Ђ. 34, 140).

увенути '1. изгубити свежину, боју, сјај, једрину'

Ижђикају људи као трава и увену као трава (Сек., РМС).

гњилети / угњилети 'I. 1. а. омекшавати услед ферментације или презревања (о воћу)'

Оне су [крушке] у јесен падале по гробовима и мирисале, гњилећи (Јевт. СКГл НС 6, 487).

угњилети / угњилети 'I. а. постати гњо, иструлити (о воћу)'

Род мушмуле на дрвету не може потпуно дозрети, те се зато меће у сламу или сено да угњили (Тод. Б. 1, РМС).

дуљити 'II. а. бивати, постајати дужи, издуживати се'

Тако се дуљили дружински разговори и не знам до када трајаху (Ковачић, 4, 82).

удуљити 'II. постати дуг, одужити се'

Кад се удуље дани... (М–И, РМС).

жут(ј)ети 'I. а. постајати жут, добијати жуту боју услед сушења, зрења и сл.'

Сунце поче жутјети као лимун пред брање (Неим. А. 1, 57).

ужут(ј)ети 'постати жут, пожутети'

Меснате паприке ужутјеле као и ракија (Вуков. Ч. 1, РМС).

зеленети / зелењети 'I. а. постајати зелен, добијати зелену боју'

На јаком светлу кромпир зелени (Колић 1, 51).

узеленети / узелењети 'постати зелен, позеленети'

Запусти се страшно, сав закосмати, узелење од траве, поцрње од земље (Сиј. Ћ. РМС).

мрзовољити се 'постајати мрзовољан, нерасположен (према некоме, нечему), љутити се'

Чак се и унапријед по нешто мрзовољила на Гару (Божић, Р. МС–МХ).

умрзовољити се 'постати мрзовољан'

Зора се умрзовољи, нагло се исправи, а онда стане преда ме (Косор, РМС).

ноћати 'I. 2. безл. настајати наступати (о ноћи)'

Ноћати је стало (Домј. 2, 150).

уноћати 'безл. заћи, наступити, спустити се (о ноћи)'

Било је сасвим уноћало кад је стигла кући (Весел., РМС).

сутонити се 'безл. спуштати се, настајати (о сутону), смркавати се'

Најтеже [ми је било] док сам прелазила у ново, док се сутонило (Сек., РМС).

усутонити се 'настати, спустити се (о сутону), смркнути се'

Усутонило се кад г. срески [начелник] заврши испитивање (Горан, РМС).

црнети / црњети 'I. постајати црн, добијати црну, тамну боју'

Алексеј све више црни, отиче (Ђил., РМС).

уцрнети / уцрњети 'постати црн, поцрнети'

Слаб од зимушње болести пожуће брзо и уцрње (Сиј. Ћ., РМС).

Иницијално-резултативно значење И. Грицкат (1966–1967: 217) подводи под фактитивност („фактитивност окренута на сам субјекат”), наводећи и присуство ингресивности (почетности), што је у складу с класификацијама које иницијално-резултативно значење третирају као подтип почетног.

4. 8. 5. Закључак

Иако домаћи аутори, попут М. Стевановића и И. Клајна, сматрају да видске парњаке представљају само они глаголи који се не могу уврстити у друге значењске групе издвојене за префикс *y-*, на основу самеравања лексичког значења мотивних и мотивисаних глагола на *y-*, уочава се да корелативност у значењу показују и глаголи сврстани у следеће семантичке групе на *y-*: просторно значење, 'потпуно обухватање радњом' и фактитивност. Исти је закључак и када је реч о тумачењу глагола с префиксом *y-* у лексикографији: видски парњаци на *y-* јављају се и ван значењске групе 'извршење глаголске радње', која се традиционално схвата ознаком чисте перфективности, и то у групама: '1. а. продирање, доспевање у нешто, у оквире, у унутрашњост нечега', '1. б. потпуно обухватање глаголском радњом' и '1. г. развијање особине коју означава придев у основи'.

Након анализе грађе, уочено је да корелативност у лексичком значењу с мотивним глаголом показују префиксирани глаголи на *y-* који се у литератури уврштавају у следеће акционалне групе: тотално-објекатски глаголи, фактитивни и иницијално-резултативни глаголи.

Значење потпуног обухвата објекта или субјекта радњом запажа се и код глагола с префиксом *y-* и укључује примере код којих се исто значење реализује и у мотивном глаголу, што омогућава значењску корелацију између мотивних и мотивисаних глагола, уз видску опозицију. Глаголима овог типа означавају се конкретне физичке радње, а већина глагола из грађе припада лексичко-семантичкој подгрупи 'прекривање површине предмета неком материјом' (*гаравити* – *угаравити*), где су најбројнији глаголи са значењем прљања предмета (*брљати* – *убрљати*). Издвајају се и семантичке подскупине 'ситњење предмета /

раздвајање на делове' (*млети / мљети – умлети / умљети*) и 'промена облика предмета' (*коврцати – уковрцати*).

Глаголи с придевом у основи и значењем фактитивности, под којом се подразумева 'придавање особине предмету' (*богаљити – убогаљити*) блиски су тотално-објекатским глаголима, односно могу се тумачити и као тотално-објекатски када се односе на физичку особину: *брљати – убрљати*.

Иницијално-резултативни глаголи на у-, који се у литератури сврставају у почетно акционално значење, представљају видске парњаке својим мотивним глаголима, који су по правилу еволутивне семантике: *бајатити се* ('постати бајат') – *убајатити се* ('постајати бајат'). У основи мотивних глагола јесу придеви (*ведрити – уведрити*) или именице (*сутонити се – усутонити се*).

Иако је у нашој грађи број прикупљених видских парњака на у- већи од броја парњака изведених другим префиксима, може се запазити, и то на основу примера употребе, јер квалификатори уз ове глаголске одреднице често изостају у речнику, да већина глагола на у- припада регионално ограниченој или застарелој лексици, па се њихова употреба не може сматрати стандардном. Како нам је циљ био прикупљање свршених парњака изведених префиксима и сачињавање инвентара који ће омогућити теоријско сагледавање природе видских парова изведених префиксом и њиховог односа према акционалности, у грађу је укључена и нестандардна лексика, а питање заступљености ових глагола у стандардном језику морало би се испитати на адекватном корпусу.

5. Закључак

Предмет нашег истраживања били су глаголи изведени префиксима *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *по-*, *с-* и *у-* који стоје у односу видског парњаштва са својим мотивним глаголима. У уводном поглављу рада настојали смо укратко приказати проблематичан статус префиксираних глагола у погледу њихове видске функције. Наиме, прихваћено је мишљење да је прави видски пар онај чији је један члан изведен суфиксацијом (*бацити* – *бацати*, *исписати* – *исписивати*), јер се такви парњаци, сматра се, семантички разликују само по видском значењу. Неусаглашена су становишта о учешћу префиксације у видском парњаштву – једни аутори сматрају да префикси мењају лексичко значење полазног глагола, други да постоје префикси с лексичком функцијом, али и префикси с граматичком функцијом. Видско значење или граматичку функцију перфективизације репрезентују они примери у којима је тешко установити лексички нанос префикса (*писати* – *написати*). Битно је истаћи да се глаголи типа *написати*, чак и у концепцијама које не признају образовање парњака путем префикса, на неки начин издвајају од примера са „чисто” лексичком улогом префикса: префиксима у њима додељује се „модификацијска” функција (незнатна промена значења мотивног глагола), што сведочи о специфичној позицији наведеног типа глагола и о релевантности предмета истраживања.

Након критичког осврта на разумевање видских парњака у славистици и србистици и разматрања предложених решења у домаћој науци, предмет нашег рада дефинисан је на следећи начин: под видским парњаком изведеним префиксом подразумева се онај глагол који се са мотивним подударом у бар једној семантичкој реализацији, чије је рекцијско и контекстуално окружење исто као код мотивног глагола и који се даље не може имперфективизовати. Што се тиче односа између акционалности и видског парњаштва, пошли смо од разлике између дистинктивних и додатних акционалних значења. У дистинктивна акционална својства карактеристична за перфективне глаголе, како оне изведене префиксом, тако и оне изведене суфиксом, убрајају се резултативност, финалност и моменталност, па је очекивано да перфективни видски парњаци буду носиоци ових обележја. Уколико два глагола представљају видске парњаке, подударна су

им лексичка значења, што имплицира да изведени парњак не сме поседовати додатно акционално значење, тзв. акционалну модификацију.

Главни циљ овог истраживања било је утврђивање и издвајање видских парњака типа *несвршени мотивни глагол – свршени мотивисани глагол изведен префиксом: за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-*. Након више корака анализе формалних и семантичких карактеристика мотивних и мотивисаних глагола, описаних у методолошком опису прикупљања грађе, сачињен је инвентар глагола који задовољавају услове за сврставање у видске парњаке и дат је на крају рада. Укупан број прикупљених парњака изведених префиксом је 856, од чега је префиксом *за-* изведено 85 јединица, префиксом *из-* 166, префиксом *на-* 130, префиксом *о-* 91, префиксом *по-* 128, префиксом *с-* 83, префиксом *у-* 173. Грађу сачињавају парњаци потврђени у *РСЈ*, али међу примерима има и речи које не припадају књижевном језику (нпр. регионално ограничена лексика). Присуство лексике која не припада стандардном језику нарочито је изражено у префиксатима на *у-*, па иако је највећи број парњака забележен управо у глаголима с овим префиксом, то не сведочи о њиховој већој заступљености у стандардном језику у односу на друге префиксираних глаголе. Нама је циљ био сачинити такав инвентар парњака који ће омогућити теоријско сагледавање природе видских парова изведених префиксом и њиховог односа према акционалности, а питање употребе ових глагола у стандардном српском језику остаје отворено за будућа истраживања која би се морала служити методолошким апаратима корпусне и нормативне лингвистике.

Истраживањем смо желели и да осветлимо однос између чисто видског значења и (додатних) акционалних значења, па смо централни део рада посветили одређивању и издвајању видских парњака који се третирају и као акционални глаголи. Акционална класификација глагола вршена је с ослоном на класификације предложене у студијама Љ. Поповић 2008 и М. Ивановић 2016. Такође, акционална значења упоређивана су са значењима префикса, односно префиксираних глагола издвојеним у одабраним синтетичким радовима и

лексикографији,¹⁵⁶ чиме је пружен увид у то које традиционално издвојене значењске групе потпадају под одређени акционални тип.

У следећој табели представљена су акционална значења потврђена код глагола у функцији видских парњака и број глагола којим је илустровано дато значење (укупно 404 глагола).

Табела 16. Акционална значења потврђена код видских парњака

акционална значења	Видски парњаци изведени префиксима						
	<i>за-</i>	<i>из-</i>	<i>на-</i>	<i>о-</i>	<i>по-</i>	<i>с-</i>	<i>у-</i>
тотално- објекатско значење	<i>запрљати</i> 31	<i>избрљати</i> 48	<i>нагаравити</i> 25	<i>окречити</i> 26	<i>пошприцати</i> 38	<i>сагулити</i> 22	<i>угаравити</i> 36
почетно значење (иницијално- резултативно)	<i>замодрети</i> 21	/	/	<i>оћелавити</i> 21	<i>пожут(ј)ети</i> 22	<i>сагњилети</i> 11	<i>угњилети</i> 18
дистрибутивно значење	/	<i>изређати</i> 2	/	/	<i>поређати</i> 4	/	/
интензиви у ужем смислу	/	<i>изгрдити</i> 12	/	/	/	/	/
кумулятивно значење	/	/	<i>нацепати</i> 22	/	/	/	/
фактитивно значење ¹⁵⁷	/	/	/	<i>облесавити</i> 8	<i>пожутити</i> 10	/	<i>ујаловити</i> 15
социјативно значење	/	/	/	/	/	<i>саградити</i> 12	/

¹⁵⁶ У традиционални приступ значењима сврстана је и граматика П. Мразовић (2009), иако је у њој експлицитно назначено да се издвајају акционална значења префикса. Наиме, решења дата у овој граматизи за префиксе који су предмет нашег рада потпуно се ослањају на она дата у другим синтетичким радовима (уп. нпр. студију Бабић 1986), а једина разлика је у именовању значења.

¹⁵⁷ Фактитивно значење присутно је и у појединим примерима на *за-*, *из-*, *на-* и *с-*, а нисмо га посебно анализирали у оквиру глагола с овим префиксима, како због малог броја потврда, тако и због тога што су ти примери уврштени у тотално-објекатско значење, које се поклапа с фактитивним када се глагол односи на физичку радњу.

Тотално-објекатско значење подразумева потпуну обухваћеност објекта радњом, а када је сема обухваћености објекта радњом присутна и у мотивном глаголу, остварује се видско парњаштво. Ови глаголи по правилу су прелазни, а њима се означавају физичке радње испуњавања објекта, неке запремине или површине.

Видски парњаци на *за-* са компонентом потпуног обухватања објекта радњом означавају третирање какве површине (наношењем неке материје): *блатити – заблатити, црвенити – зацрвенити*, где су најбројнији глаголи са значењем прљања предмета: *прљати – запрљати*, те изменом облика предмета: *кудравити – закудравити*. Објекат се може цео испуњавати, односно прожимати неком материјом: *љутити – заљутити*. Парови *топити – затопити* ('замочити') и *дробити – задробити* ('потопити') подразумевају, такође, обухватање објекта са свих страна, али утапањем у неку материју, па се њихово значење може тумачити и као просторно ('залажење под површину').

Самеравањем лексичких значења и примера употребе глагола на *из-* који се сврставају у тотално-објекатске глаголе и њихових мотивних глагола уочени су глаголи на *из-* који показују лексичку подударност с мотивним глаголима. Глаголи овог типа означавају раздвајање предмета на делове или одвајање дела или делова предмета / уситњавање (*кидати – искидати*), задирање испод површине предмета (*браздати – избраздати*), прекривање, углавном површине предмета, и то додавањем новог слоја (*шарати – ишарати*), где се као подгрупа могу издвојити глаголи са значењем непожељног третирања предмета (прљање): *брљати – избрљати*. С обзиром на то да поједини аутори истичу појачани интензитет мотивисаних глагола као последицу потпуне обухваћености објекта радњом, треба нагласити да код видских парова разлика у погледу интензитета између мотивног и мотивисаног глагола није уочљива на лексичком нивоу. У литератури се тотално-објекатски глаголи на *из-* тумаче и као дистрибутиви ('извршење радње на више објеката или на више места једног објекта'). Тотално-објекатски тип глагола представља тзв. квазидистрибутиве, а разлика између дистрибутива и тотално-објекатских глагола може се објаснити на примеру дистрибутивног глагола *изређати* и тотално-објекатског глагола *избушити*: дистрибутивом се означава мноштво радњи чији је број једнак броју њоме

захваћених предмета / објеката (у примеру *изређати фигуру* радња ређања извршиће се онолико пута колико има фигура); тотално-објекатским глаголима означава се више радњи, али њихов збир није једнак броју њоме захваћених предмета / објеката, већ броју делова предмета / објекта захваћених радњом (*избушити зидове* не мора значити да је бушење вршено онолико пута колико има зидова, већ онолико пута колико (након извршења радње) има рупа на радњом обухваћеним зидовима).

Тотално-објекатско значење запажено је и у видским парњацима изведеним префиксом *на-*. У случају глагола с префиксом *на-* тотално-објекатско значење поклапа се с просторним значењем префикса *на-* – ’вршење радње на некој површини’. Глаголима наведене семантике означава се третирање површине / горњег слоја неког објекта, додавањем какве материје (*гаравити – нагаравити*) или предмета (*кинђурити – накинђурити*). Радње писања и сликања такође подразумевају наношење својеврсног објекта (на пример, текста) на површину: *жврљати* (’1. невешто, ружно писати, шкрабати, дрљати, немарно цртати, шарати’) – *нажврљати* (’нашврљати, нашкрабати, написати невештим, неспретним, ружним или нечитким рукописом’).

Што се тиче глагола на *о-*, може се констатовати да се тотално-објекатско значење, схваћено као обухват целог објекта или површине / горњег слоја објекта радњом, у овим глаголима поклапа са просторним значењем префикса, које се у литератури описује као ’обухват објекта радњом’. Према ефекту радње на објекат, издвојене су значењске подгрупе: ’прекривање објекта неком материјом’ (*кречити – окречити*) и ’уклањање објекта, дела објекта или ентитета који је на површини објекта’ (*бријати – обријати*).

Тотално-објекатско значење карактеристично је и за глаголе на *по-* с просторним значењем ’по површини неког предмета вршити радњу’, а исто значење присутно је и у мотивним глаголима. Наведени глаголи означавају конкретне физичке радње којима се захвата површина објекта или цео објекат и, према ефекту радње на предмет, уочава се неколико значењских подгрупа: ’радњом се наноси нешто на површину предмета’ (*шприцати – пошприцати*), ’радњом се уклања нешто с површине предмета’ (*чистити – почистити*), ’радњом се мења облик предмета’ (*гужвати – погужвати*). Глаголи чије је

лексичко значење 'зачињавање хране' (*биберити – побиберити*) могу се уврстити и у тотално-објекатске глаголе, јер радња ових глагола подразумева излагање горње стране објекта посипању, али и у фактитивне глаголе ('придати одређени укус храни'). Поједини тотално-објекатски глаголи на *по-* могу се реализовати и у значењу корелативном с мотивним глаголом и у дистрибутивном значењу (*кидати – покидати*).

Иако глаголима с префиксом *с-* пажња није посвећена у акционалним класификацијама на које смо се ослањали у раду, примери из грађе показују да и овај префикс учествује у изражавању тотално-објекатског значења, односно да долази на основе које носе семантичку компоненту тоталног обухвата предмета, што омогућава остваривање видског парњаштва између мотивних и мотивисаних глагола. Глаголи овог типа уврштени су у следеће значењске подгрупе: 'раздвајање предмета на делове или одвајање дела или делова предмета / уситњавање' (*гулити – сагулити*) и 'промена облика' (*гужвати – згужвати*).

Глаголи с префиксом *у-* такође поседују семантичку компоненту обухватања предмета радњом, а која је присутна и у мотивним глаголима. Већина глагола овог типа означава прекривање површине предмета неком материјом (*гаравити – угаравити*), међу којима су најбројнији глаголи са значењем прљања предмета (*блатавити – ублатавити*). Издвојене су и семантичке подскупине 'ситњење предмета / раздвајање на делове' (*млети / мљети – умлети / умљети*) и 'промена облика предмета' (*ковриати – уковриати*).

Под типичним **почетним значењем** разумева се оно видљиво у глаголима кретања: *запливати, полетети*, где се јасно назире почетна фаза радње, односно свршетак почетне фазе радње, па мотивисани глагол носи акционалну модификацију које нема у мотивном. Међутим, један тип глагола који се у литератури сврстава у почетно акционално значење забележен је у нашој грађи. Реч је о **иницијално-резултативним** глаголима ('постати X'), за које су карактеристични глаголи еволутивне семантике као мотивни ('постајати X'). Иницијално-резултативним глаголима означава се резултат еволутивног процеса, а досезање тог резултата представља почетак новог стања, што је и разлог због којег се у литератури глаголи наведеног типа сврставају у подтип почетног акционалног значења. Наведено значење забележено је у перфективним

корелатима на *за-*, *по-*, *о-*, *с-* и *у-*. Семантичка компонента 'ново стање' дозвољава тумачење ових глагола као квалитативних, а што је уочљиво и у домаћој традиционалној литератури (И. Клајн глаголе овог типа уврштава у фактитивне глаголе, чије значење описује као 'изазивање особине', а не у почетне глаголе).

Раздвајање почетног значења од значења чисте перфективности задаје потешкоће домаћим ауторима који приступају издвајању префиксата на *за-* са граматичком функцијом, па поједини аутори у примере чисте перфективизације убрајају и глаголе почетног значења, и то иницијално-резултативног, истовремено инсистирајући на томе да их не треба мешати (Клајн 2002: 254). Како смо у овом раду пошли од речничких дефиниција глагола и примера, уочили смо да глаголи иницијално-резултативног значења показују комплементарност у значењу с мотивним глаголима (*бајатити се* – *забајатити се*). Комплементарност лексичких значења је могућа, јер се у основи посматраних префиксираних глагола налазе глаголи са значењем постепеног стицања одређеног обележја. Глаголе инцептивног значења типа *засијати* не разумевамо као парњаке. Ови глаголи не подразумевају достизање обележја којем тежи мотивна радња, већ исказују први тренутак настанка радње или процеса. Ипак, инцептивност није увек једноставно одвојити од видског значења и треба посегнути за контекстом како би се одредило које је значење актуализовано (уп. *низати* – *занизати*).

У грађи су заступљени и иницијално-резултативни глаголи на *по-* (*жут(ј)ети* – *пожут(ј)ети*). Међу примерима издваја се група глагола с придевом у основи мотивног глагола (*груб(ј)ети* – *погруб(ј)ети*) и мања група глагола са именицом у основи мотивног глагола (*калуђерити* – *покалуђерити*).

Исто значење регистровано је и у глаголима с префиксом *о-* (*ћелавити* – *оћелавити*) и у глаголима с префиксом *у-* (*гњилети* / *угњилети*), за које домаћи аутори (нпр. Стевановић 1981, Клајн 2002) не издвајају почетно значење. Разлог за неукључивање глагола с префиксом *о-* и *у-* у почетне глаголе видимо у томе што су глаголи с префиксом *по-* и *за-* основни представници почетног значења, док глаголи с другим префиксима представљају периферију почетног значења.

Иницијално-резултативно акционално значење забележено је и у примерима глагола с префиксом *с-* (*гњилети* – *сагњилети*). За разлику од иницијално-резултативних глагола изведених другим префиксима, код глагола с

префиксом *c-* ретки су примери да мотивни глагол означава пораст особине. У традиционалној литератури овај тип глагола доводи се у везу са социјативним значењем, односно са подзначењем социјативног значења 'сабијање, умањење, постепено или потпуно уништење'.

Значење **фактитивних глагола** може се описати путем дефиниције 'чинити *Y* да постане *X*', а у традиционалној литератури и лексикографији наведено значење именује се као 'придавање објекту особине'. У домаћој литератури која разматра значења глагола с префиксима фактитивни и иницијално-резултативни глаголи сврставају се у исту групу, према творбеном критеријуму (придевска мотивација мотивног глагола), али се назначује значењска разлика међу њима, као и разлика у синтаксичкој природи (фактитивни су прелазни, а иницијално-резултативни глаголи непрелазни). У овом раду у фактитивне глаголе убројили смо само оне с придевом у основи мотивног глагола, где преовлађује својство над радњом.

Фактитивност је забележена код глагола с префиксом *o-*, као и код њихових мотивних глагола, на основу чега се остварује видски однос међу њима (*жутити* – *ожутити*). Поједини глаголи на *o-* у својој полисемантичкој структури могу садржати и фактитивно и иницијално-резултативно значење, па у случајевима када су поменута значења садржана и у мотивном глаголу (*блесавити* – *облесавити*), видско парњаштво остварују се у оба.

Као посебна група глагола на *no-* издвајају се фактитивни глаголи, а о видској корелативности с мотивним глаголима сведоче семантички описи из речника и примери употребе. Такве семантике јесу, на пример, парови с придевом за боју у основи мотивног глагола: *б(и)елити* – *поб(и)елити*, *жутити* – *пожутити*, *зеленити* – *позеленити* и сл.¹⁵⁸ Фактитивност је присутна и код перфективних парњака с префиксом *y-* и њихових мотивних глагола (*јаловити* – *ујаловити*).

Фактитивни глаголи ретко се издвајају у акционалним класама глагола првенствено зато што се у оквиру акционалности претежно разматрају глаголи чију мотивну основу чине глаголи, а не придеви (Ивановић 2012: 368). Ми смо се

¹⁵⁸ Парови типа *калуђерити* 'чинити калуђером или калуђерицом' – *покалуђерити* 'учинити калуђером или калуђерицом', с именицом у основи, такође се, према неким ауторима, уврштавају у фактитивно значење.

одлучили за издвајање ове групе глагола, јер се то чини у традиционалној литератури и лексикографији, а учили смо преклапање између тотално-објекатских глагола и фактитива. Наиме, тотално-објекатски глаголи са придевом у основи мотивног глагола (*пепељавити – упепељавити*) могу се тумачити и као фактитивни глаголи. Отуд се и поједини глаголи на *за-*, *из-*, *на-* и *с-*, који се односе на промену физичког обележја предмета, а које смо разматрали у оквиру тотално-објекатских глагола могу уврстити у фактитивност (*зацрвенити, измастити, нагаравити, скрвавити*).

Главним носиоцима **дистрибутивности** у српском језику сматрају се префикси *из-* и *по-*. Главна одлика дистрибутивности јесте означавање мноштва, рашчлањеног на микроситуације, чији је број једнак броју појединачних представника збирног актанта. У нашој грађи посведочени су и случајеви лексичке дистрибутивности. Наиме, семантика дистрибутивности може бити присутна и у мотивном глаголу, када се дистрибутивност не може сматрати наносом префикса, што је показано на примеру глагола на *из-* и *по-* који ступају у видски однос с мотивним глаголима (*ређати – изређати, купити – покупити, морити – поморити, ређати – поређати, таманити – потаманити*). Такође, дистрибутиви могу у појединим својим значењима бити употребљени (и) у једнини, у ком случају се деактивира дистрибутивна семантика (пример: *изгинутити*). Могуће је и да мотивни глагол само једним својим значењем изражава дистрибутивност која постоји и у мотивисаном глаголу, када они видски корелирају (*морити – поморити*), а другим својим значењима не мора ступати у видски однос с мотивисаним глаголом.

Главним обележјем **интензива** у **ужем смислу** сматра се значење појачаног интензитета изражено префиксом-интензификатором. Носиоцима ове акционалне модификације сматрају се глаголи с префиксом *из-*. У традиционалној српско-хрватској дериватолошкој литератури, као и у лексикографији, наведено значење обично се описује као: *извршење радње у довољној мери / у потпуности / до краја / колико год је могуће* и сл.¹⁵⁹ Многи интензиви на *из-* означавају „агресивне и непријатељске акције”, тематски већином припадају глаголима ударања, говорења и стања. Сагледавањем значења мотивних и мотивисаних

¹⁵⁹ Интензиви у **ужем смислу** у нашим синтетичким радовима не раздвајају се од тотално-објекатских глагола на *из-*, већ се заједно посматрају у оквиру једне значењске групе.

глагола на *из-* утврђено је да појачан интензитет као семантичка компонента може бити присутан и у мотивисаном и у мотивном глаголу, из чега произилази да се код наведених глагола акционална компонента не може приписивати префиксу, односно да је реч о лексичким интензивима (*батинати – избатинати, грдити – изгрдити, лудети – излудети* и сл.).

Основни показатељ **кумулятивности** у српском језику јесте префикс *на-*. Кумулативни глаголи означавају гомилање објеката захваћених радњом, чија је последица велики број резултата. Очекивано је било да глаголи кумулативног значења поседују компоненту 'већа количина', које нема у мотивном глаголу, међутим, примери из грађе показују да и међу глаголима који се уврштавају у глаголе кумулативне семантике постоји значењска корелативност с мотивним глаголом. Да ли ће ови глаголи актуализовати кумулативно значење или граматичко значење перфективизације, зависи од контекста: кумулативност се у контексту исказује квантитативним изразима. У анализи је изнесена и претпоставка да употреба објекта у генитиву није адекватан показатељ кумулативног значења – објекат у генитиву може се употребити и уз мотивни глагол (*цепати дрва – нацепати дрва*), а већина глагола може имати и објекат у акузативу (*нагурати месо / меса у црево*). Ови глаголи значе конкретне физичке радње (*кинђурити – накинђурити*), а присутни су и глаголи којима се означавају стихијске и неконтролисане радње (*куљати – накуљати*). У глаголе са значењем 'велика мера' поједини аутори сврставају и глаголе типа *гојити – нагојити*, који означавају промену облика предмета (углавном у правцу увећања), а такође их одликује значењска корелативност са мотивним глаголом. Значење појединих глагола може се тумачити и као тотално-објекатско и као кумулативно (*нагунтати, накинђурити* и др.) – код ових глагола и значењска компонента 'стављање нечега на нешто' и компонента 'велика количина' садржане су и у мотивном глаголу, што омогућава ступање у однос видског парњаштва мотивних и мотивисаних глагола на *на-*.

Под **социјативним значењем** подразумева се значење спајања, сједињавања елемената радње. Наведено значење карактеристично је за глаголе с префиксом *с-* који остварују видски однос с мотивним глаголима (*мућкати – смућкати*). Као једно од подзначења социјативног значења у литератури се

наводи 'састављање елемената ради прављења предмета', чији носиоци такође показују корелативност с мотивним глаголима: *градити – саградити, ковати – сковати, кројити – скројити* и др. Треба приметити да упоредо с глаголима с префиксом *с-* долазе и глаголи с префиксом *из-* као видски конкуренти, али за глаголе на *из-* значење 'састављање елемената ради прављења предмета' није издвојено као посебно у литератури.

Главни закључак који се може извести након спроведене анализе јесте да су акционална значења карактеристична за одређени акционални тип глагола присутна и у видским парњацима. Наведена акционална обележја присутна су и у мотивним и у мотивисаним глаголима, што и омогућава видски однос међу њима. С обзиром на то да значење префикса представља семантичку разлику између мотивног и мотивисаног глагола, у овим случајевима одговарајуће акционално обележје не може се сматрати наносом префикса. Такође, може се бранити и претпоставка да је у случају видског парњаштва дошло до преклапања значења префикса и мотивног глагола – префиксно значење карактеристично за одређену акционалну класу глагола неутралише се, не може се издвојити, јер је одговарајућа значењска компонента присутна и у мотивној основи.

Уочено је да у домаћим студијама које разматрају значења префиксираних глагола постоји захтев да се чисти перфективи раздвоје од других значења издвојених за одређени префикс (в. Стевановић 1981, Клајн 2002), односно да чисте перфективе представљају само они глаголи код којих није могуће уочити друго значење карактеристично за дати префикс. Таква концепција није у складу са захтевом о лексичкој подударности мотивног и мотивисаног глагола, када одговарајућа семантичка црта постоји и у мотивном глаголу, и доводи до тога да се, на пример, сви префиксати на *о-* искључе из видског парњаштва, јер је према М. Стевановићу значење 'обухватање објекта радњом' присутно у свим глаголима на *о-*, или пак да се чиста перфективизација сведе само на глаголе који означавају апстрактне радње, а које аутори не могу довести у везу са значењем префикса.

Након самеравања лексичких значења мотивних и мотивисаних глагола, сматрамо битним дати коментар у вези са самом дефиницијом видских парњака која се користи у литератури, а коју смо и ми у раду употребљавали. Реч је о формулацији да су лексичка значења видских парњака иста. Уколико упоредимо

пар *чистити* – *очистити*, јасно је да се парњаци разликују у погледу лексикализоване импликације *бити прљав* → *бити чист*. Лексички подударан перфективни парњак подразумева досезање циља, резултата задатог мотивним глаголом, па из угла акционалности парњаци представљају резултативне глаголе, што је карактеристично и за видске парове чији је један члан изведен суфиксом (*разбијати* – *разбити*). Такође, парњаштво се може остварити и када циљ није задат мотивним глаголом, у ком случају ће перфективни парњак исказивати моменталност радње (*желети* – *пожелети*).

Видско парњаштво остварено префиксацијом остаје предмет отворен за даља истраживања. На пример, наука још увек није одговорила зашто једни глаголи ступају у процес секундарне имперфективизације а други не и постоје ли за то семантички разлози и предуслови. Како су у грађу овог рада укључени само глаголи без секундарних имперфективизација наспрам себе, оформљен је корпус употребљив, у неком будућем истраживању, као полазна тачка за испитивање односа глагола који не ступају у процес секундарне имперфективизације и оних који у тај процес улазе. Такође, когнитивна испитивања семантике префикса још увек су у повоју у србистици и значајно би било испитати која су се значења префикса трансформисала у чисто перфективна и има ли у томе правилности, када би се можда могло одговорити и на питање зашто се одређени префикси везују за одређене основе. Примећено је и да поједини мотивни глаголи перфективизују исто значење путем различитих префикса (*чистити* – *очистити*, *почистити*), па би исцрпна корпусна истраживања контекста у којима се појављују могла показати постоје ли разлике у, на пример, типу објеката с којима се глаголи појављују или у типу синтаксичких конструкција.

Иако је видско парњаштво предмет морфологије српског језика, бројна отворена питања у вези са природом овог језичког феномена спадају у домен семантичких истраживања. Овим радом представили смо, наравно, једно тумачење видских парњака, настојећи да пружимо допринос истраживањима видског парњаштва и глаголског вида, те акционалности и глаголске префиксације.

ИЗВОРИ

ЕК: *Електронски корпус савременог српског језика* Математичког факултета Универзитета у Београду.

ОРСЈ: Мирослав Николић, *Обратни речник српскога језика*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Нови Сад: Матица српска, 2000.

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика* (Михаило Стевановић и др.), I–VI, Матица српска (I–III и Матица Хрватска), Нови Сад (I–III и Загреб), 1967–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, I–XVIII, Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик, 1959–.

РСЈ: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

ЛИТЕРАТУРА

Бабић 1986: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku. Nacrt za gramatiku*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Globus.

Барић и др. 1990: E. Barić, M. Lončarić, D. Malić, S. Pavešić, M. Peti, V. Zečević, M. Znika, *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.

Белаж 2008: B. Belaj, *Jezik, prostor i konceptualizacija. Shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*, Osijek: Filozofski fakultet.

Белић 1949: A. Bilić, *Савремени српскохрватски књижевни језик II: Наука о грађењу речи*, Београд: Научна књига.

- Белић 1959: А. Белић, *О језичкој природи и језичком развоју. Лингвистичка испитивања 2*, Београд: Академија, (1941).
- Бондарко 1983: А. В. Бондарко, *Принципи функционалне грамматики и проблеми аспектологије*, Ленинград.
- Вендлер 1967: Z. Vendler, *Linguistics in Philosophy*, Ithaca: Cornell University Press.
- Весели 2008: L. Veselý, Testy pro zjišťování vidové hodnoty vidového paradigmatu slovesa (indikátory slovesného vidu). *SaS*, 69/3.
- Виноградов 1947: В. Виноградов, *Русский язык. Грамматическое учение о слове*, Москва: Издательство Высшая школа.
- Виноградов и др. 1960: В. Виноградов и др. (ред.), *Грамматика русского языка Том 1. Фонетика и морфология*, Академии наук СССР.
- Влајић-Поповић 2002: Ј. Влајић-Поповић, *Историјска семантика глагола ударања у српском језику (преко етимологије до модела семасиолошког речника)*, Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 21, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Војводић 2013: Д. Војводић, Вид глагола, у: Ч. Попов и Д. Станић (ур.), *Српска енциклопедија*, т. II: В –Вшетечка, Нови Сад: Матица Српска и Београд: САНУ – Завод за уџбенике, 332–333.
- Глођевић 2016: А. Глођевић, Нека запажања о префиксима у српском језику, *Српски језик*, 21, 325–341.
- Грицкат 1966–67: И. Грицкат, Префиксација као средство граматичке (чисте) префиксације (начелна разматрања и савремена српскохрватска грађа), *Јужнословенски филолог*, 27/1–2, 185–221.
- Грицкат 1967: И. Грицкат, Шта даје за проучавање глаголске семантике чиста (граматичка) перфектизација путем префиксације, *Наш језик*, 16/3, 119–126.

- Грицкат 1981: И. Грицкат, Лексикографски поступак у речницима САНУ и ЈАЗУ – показан на глаголима с префиксом *за-*, *Наш језик*, 25, 3–23.
- Грицкат 1984–1985: И. Грицкат, Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (посвећено академицима Милки Ивић и Павлу Ивићу поводом 60-годишњице живота), 27–28, 197–203.
- Грицкат 2000: И. Грицкат, Префикс *с(а)-* уз глаголе у српском језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 43, 137–141.
- Грубор 1953: Ђ. Грубор, *Аспектна значења*, Загреб: Југославенска академија знаности и уметности.
- Дешић 1985: М. Дешић, Полисемија и српскохрватски глаголски вид, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 14/2, 75–85.
- Диџи 2012: S. Dickey, Orphan prefixes and the grammaticalization of aspect in South Slavic, *Jezikoslovlje*, 13/1, 71–105.
- Дилпарић 2002: П. Дилпарић, О значају предлога и префикса у еволуцији падежних и видских значења, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 32/3, 63–69.
- Драгићевић 2015: Р. Драгићевић, Префиксација у србистици и славистици, у: Љ. Поповић, Д. Војоводић, М. Номаћи (прир.), *У простору лингвистичке славистике. Зборник научних радова поводом 65 година живота академика Предрага Пипера*, Београд: Филолошки факултет.
- Ђорђевић 2017: В. Ђорђевић, Видско парњаштво и префиксација у српском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 46/1, 203–212.
- Ђуровић–Спасојевић 2014: Сања Ђуровић, Марина Спасојевић, Још један поглед на видске парњаке у српском језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 57/1, 183–197.

- Ендресен и др. 2012: А. Endresen, L. Janda, J. Kuznetsova, O. Lyashevskaya, A. Makarova, T. Nessel, S. Sokolova, Russian “Purely Aspectual” Prefixes: Not So “Empty” after All?, *Scando-Slavica*, 58/2, 231–291.
- Желе 2007: А. Желе, Приставочно-предложные отношения в словообразовательной структуре глагола (на примере словенского языка), *Јужнословенски филолог*, 63, 121–148.
- Жугић 2007: Р. Жугић, Семантичка диференцијација сложених глагола с префиксом *из-* у стандардном српском језику, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, 37, 89–99.
- Зализњак–Шмелев 2000: А. Зализњак, А. Шмелев, *Введение в русскую аспектологию*, Москва: Языки русской культуры.
- Ивановић 2013: М. Ивановић, *Изражавање акционалности у украјинском и српском језику*, докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Ивановић 2016: М. Ивановић, *Акционалност – семантика и форма у савременом украјинском и српском језику*, Београд: Филолошки факултет.
- Ивић 1983: М. Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ивић 2001: М. Ивић, О тзв. видским парњацама из новог угла, *Јужнословенски филолог*, 57, 1–5.
- Ивић 2006: М. Ивић, О српским сложеним лексичким структурама чији су конститутивни елементи *од-* и глаголи обавештајне семантике, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 49/1, 7–10.
- Исаченко 1962: А. Isačenko, *Die russische Sprache der Gegenwart, I: Formenlehre*, Halle (Saale): Max Niemeyer Verlag.
- Јанда 1986: L. Janda, *A Semantic Analysis of the Russian Verbal Prefixes za-, pere-, do-, and ot-*, München: Otto Sagner.

- Јанда 2007: L. Janda, Aspectual clusters of Russian verbs, *Studies in Language*, 31/3, 607–648.
- Јанда–Љашевскаја 2011: L. Janda, O. Lyashevskaya, Aspectual Pairs in the Russian National Corpus, *Scando-Slavica*, 57/2, 201–215.
- Јанда–Љашевскаја 2011б: L. Janda, O. Lyashevskaya, Grammatical profiles and the interaction of the lexicon with aspect, tense and mood in Russian, *Cognitive Linguistics*, 22/4, 719–763.
- Јанда и др. 2013: L. Janda, A. Endresen, J. Kuznetsova, O. Lyashevskaya, A. Makarova, T. Nessel, S. Sokolova, *Why Russian aspectual prefixes aren't empty: prefixes as verb classifiers*, Bloomington: Slavica Publishers.
- Кантор 1984–1985: M. Kantor, The Serbo-Croatian preverbs *o-* and *ob-*, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 27–28, 321–325.
- Клајн 2002: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Део 1, Слагање и префиксација*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ и Нови Сад: Матица српска.
- Клајн 2005: И. Клајн, *Gramatika srpskog jezika*, Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Клајн 2011: И. Клајн, Видски парови у лексикографској перспективи, *Глас CDXVIII*, Одељење језика и књижевности, књ. 27, 51–84.
- Кликовац 2000: Д. Кликовац, О значењу српског глаголског префикса *раз-*, у: Д. Кликовац (аутор), *Метафоре у мишљењу и језику*, Београд: Библиотека XX век, 167–188.
- Кликовац 2012: Д. Кликовац, О семантици глаголског префикса *уз-*, у: Рајна Драгићевић (ур.), *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима*, Београд: Филолошки факултет, 573–600.

- Комри 1976: В. Comrie, *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ломпар 2016: В. Ломпар, *Врсте речи и граматичка пракса (од Вука до данас)*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Маретић 1963: Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Марић 1988: А. Марић, Дистрибутивни глаголи у словачком и српскохрватском језику, *Живи језици*, 30/1–4, 41–45.
- Марић 2002: А. Marićová, *Systém slovesných predpôn v slovenčine a srbčine*, doktorská dizertácia, Nový Sad.
- Марић 2002¹: А. Марић, Перфективност радње изражена префиксалним глаголима у словачком и српском, *Славистика*, 6, 235–241.
- Марић 2003: А. Марић, Вокализирани облици глаголских префикса у словачком и српском језику у односу на предлоге и њихова најчешћа значења, *Славистика*, 7, 117–123.
- Марић 2004: А. Марић, Глаголски вид и начини глаголске радње у словачком и српском језику, *Славистика*, 8, 148–153.
- Марић 2005: А. Марић, Паралеле између глаголских и именских префикса у словачком и српском језику, *Славистика*, 9, 177–184.
- Марић 2008: А. Marićová, *Slovesné predpony v slovenčine a srbčine*, Вацкы Petrovec: Slovenske vydavateľske centrum.
- Марић 2010: А. Marić, О чисто видовých slovesných predponách v slovenčine a srbčine, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 53/2, 131–139.
- Марић 2010¹: А. Марић, Семантика глагола са домаћим префиксима у словачком и српском језику, *Славистика*, 14, 153–159.

- Марић 2011: А. Марић, Семантика глагола са префиксима *под-* и *над-* у словачком и српском језику, *Славистика*, 15, 203–209.
- Маслов 1958: Ю. Сергеевич Маслов, *Роль так называемой перфективации и имперфективации в процессе возникновения славянского глагольного вида*, Москва: Издательство Академии наук СССР.
- Милићевић 2004: N. Milićević, The lexical and superlexical verbal prefix *iz-* and its role in stacking of prefixes, in: P. Svenonius (ed.), *Nordlyd* 32. 2: Special Issue on Slavic Prefixes, Tromsø: CASTL, 279–300.
- Милошевић 2012: Ј. Милошевић, Глаголи са значењем ударања у савременом српском језику (лексичко-семантичка анализа), у: М. Ковачевић и др. (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, 3/1, Крагујевац: ФИЛУМ, 153–164.
- Миљковић 2014: В. Миљковић, О префиксираним глаголима са значењем задовољења потребе у савременом српском језику, у: С. Гудурић, М. Стефановић (ур.), *Језици и културе у времену и простору*, IV/2, Нови Сад: Филозофски факултет, 301–314.
- Миљковић 2015: В. Миљковић, Префиксација и метафоричка појмовна интеграција на примеру глаголског префикса *пре-* у савременом српском језику, у: М. Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, 6/1, Крагујевац: ФИЛУМ, 137–152.
- Миљковић 2016: В. Миљковић, Дистрибутивност и глаголска префиксација у теорији и српској и хрватској лексикографској пракси, у: Д. Благоева, С. Колковска (ур.), *Лексикографијата в началото на XXI в*, София: Българска академия на науките, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин”, 129–141.
- Митрићевић-Штепанек 2015: К. Митрићевић-Штепанек, *Глаголски префикси у функцији изражавања количине радње у чешком и српском језику*, докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.

- Млинарчик 2004: А. Mlynarczyk, *Aspectual Pairing in Polish*, Proefschrift Universiteit Utrecht. URL: <http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2004-0309-140804/inhoud.htm>
- Мразовић 2009: Р. Mrazović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Новаков 1992: П. Новаков, *Глаголски вид и Aktionsart у енглеском и српском језику*, докторска дисертација, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Новаков 2005: Р. Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije.
- Новаков 2016: Р. Novakov, *Granice značenja: glagolska semantika i glagolski vid, Jezik, književnost, značenje: jezička istraživanja*, Niš: Filozofski fakultet.
- Паневова–Згал 1998: Ј. Panevová, Р. Sgall, *Verbal Categories, Meaning and Typology*, in: L. Kulikov, Н. Vater (eds.), *Typology of Verbal Categories*, Tübingen, 205–213.
- Пипер 2001: Р. Piper, *Jezik i prostor*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Пипер 2002: П. Пипер, Степеновање у граматичици и речнику (у српском и другим словенским језицима), *Зборник Матице српске за славистику*, 61, 59–78.
- Пипер 2003: П. Пипер, О ексцесивности у словенским језицима, *Зборник Матице српске за славистику*, 63, 159–176.
- Пипер и др. 2005: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*, М. Ивић (ред.), Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Пипер 2008: П. Пипер, Граматика границе, *Јужнословенски филолог*, 64, 307–321.
- Пипер 2009: П. Пипер, О семантичкој категорији степена у српској сложеној реченици, *Јужнословенски филолог*, 65, 65–87.

- Пипер–Клајн 2014: Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Друго, измењено и допуњено издање, Нови Сад: Матица српска.
- Попова 2006: З. Д. Попова, Категорија славјанског глаголног вида: дискусии, *возможные решения*, *Јужнословенски филолог*, 62, 233–251.
- Поповић 2008: Љ. Поповић, *Језичка слика стварности. Когнитивни аспект контрастивне анализе*, Београд: Филолошки факултет.
- Риђановић 1976: М. Riđanović, *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*, Cambridge: Slavica Publishers.
- Ристивојевић–Рајковић 2017: N. Ristivojević-Rajković, *Leksičko-semantička analiza glagola sa osnovnim značenjem 'ударити' u norveškom i srpskom jeziku: kontrastivna analiza*, doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet.
- Самарџић–Миличевић 2013: Т. Samardžić, М. Miličević, Constructing a learner-friendly corpus-based dictionary of Serbian verbal aspect, *Primenjena lingvistika*, 14, 77–89.
- Секањинова 1980: Е. Sekaninová, *Sémantická analýza predponového slovesa v ruštine a slovenčine*, Bratislava.
- Симеон 1969: R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I i II: na 8 jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Смит 1991: С. S. Smith, *The Parameter of Aspect*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Соколова 2003: С. Соколова, *Префиксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові*, Київ.
- Спасојевић 2013: Марина Спасојевић, *Глаголи на -(j)ети, -им у корелацији са глаголима на -ити, -им у савременом српском језику (нормативни и лексикографски аспект)*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

- Спасојевић 2014: Марина Спасојевић, Двовидски глаголи са основама страног порекла и префиксација у српском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 43/1, 235–245.
- Спасојевић 2015: М. Спасојевић, *Двовидски глаголи у савременом српском језику*, докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Станојчић–Поповић 2005: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматика српскога језика. Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић 1981: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II, Синтакса*, Београд: Научна књига.
- Стефановић 1983: Д. Стефановић, Значење префикса *за-* у руском и српскохрватском језику, *Живи језици*, 25/1–4, 5–18.
- Стојановић 2017: М. Стојановић, *Полипрефиксирани глаголи у српском језику*, докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Танасић 2005: С. Танасић, *Синтаксичке теме*, Београд: Београдска књига.
- Тошовић 2009: Б. Тошович, *Способы глагольного действия в сербском, хорватском и бошнячком языках*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Хлебец 1990: В. Hlebec, *Aspects, Phases and Tenses in English and Serbo-Croatian*, Graz: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Graz.
- Храковски 1980: В. С. Храковский, Некоторые проблемы универсально-типологической характеристики аспектуальных значений, *ВРАУ 1980*, 3–24.
- Храковски 1986: В. С. Храковский, Семантические типы множества ситуаций (опыт классификации), *Известия АН СССР, Серия литературы и языка*, 45/2, 149–158.

- Храковски 1987: В. С. Храковский, Семантика фазовости и средства ее выражения в кн., *ТФГ*, 153–180.
- Храковски 1989: В. С. Храковский, Семантические типы множества ситуаций и их естественная классификация, *ТИК*, 5–53.
- Храковски 2002: В. С. Храковский, Семантика вида (Опыт исчисления), *ОППА*, 190–201.
- Чохралски 1975: J. Czochralski, *Verbalaspekt und Tempussystem im Deutschen und Polnischen. Eine konfrontative Darstellung*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Шарић 2011: Lj. Šarić, Glagolski prefiksi kao perfektivizatori, *Riječ* 5, 7–27.
- Шарић 2012: Lj. Šarić, Introduction: A cognitive linguistic view of South Slavic prepositions and prefixes, *Jezikoslovlje*, 13/1, 5–17.

**РЕГИСТАР ВИДСКИХ ПАРОВА ЧИЈИ ЈЕ ДРУГИ ЧЛАН ИЗВЕДЕН
ПРЕФИКСОМ¹⁶⁰**

34-

бентити – забентити
блатити (I. 1. а) – заблатити (I. а)
блесавити (I. 1) – заблесавити (1)
браздати (I. 2) – забраздати
брашнити – забрашнити (II)
бремзати (I) – забремзати (1)
брљати (I. 1. а) – забрљати (I. 1)
буђати (1) – забуђати (1)
виличити – завиличити (1)
врт(ј)ети (1. 4) – заврт(ј)ети (I. 5)
гаравити (I. 1. а) – загаравити (I. 1. а)
гасити (I. 1. а) – загасити (I. 1. а)
глув(ј)ети – заглув(ј)ети
глупавити (1. а) – заглупавити
данити (II. 1) – заданити (II. 1)
дебљати (I. 1. б) – задебљати (1. а)
дичити (I. а) – задичити (I)
дрљати (1. а) – задрљати (1)
дробити (I. 1. а) – задробити (1. а)
жвалити (3) – зажвалити (I. 1)
желети / жељети (I. 1. а) – зажелети / зажељети (I. 1. а)
зепсти (1. а) – зазепсти (1)
знојити (I. 1) – зазнојити (I)
зрнити – зазрнити (II)

¹⁶⁰ У заградама иза видских парњака дат је број корелативног значења за сваки парњак. Значења су навођена према *РСАНУ*, а уколико глагол није забележен у *РСАНУ* навођење је према *РМС*. Уколико уз глагол није дато упућивање на одговарајуће значење, реч је о глаголу који има само једно значење, у ком видски кореспондира са својим парњаком.

зубити¹ (I) – зазубити (I)
јогунити – зајогунити (II)
кајмачити (II) – закајмачити (II. 1)
каљати (I. 1) – закаљати (I)
капијати – закапијати (I)
катанчити (I) – закатанчити (I. 1)
катранити – закатранити (а)
квасити (I. 1. а) – заквасити (I. 1)
китити (I. 1. а) – закитити¹ (I. 1)
клати (I. 1) – заклати (I. 1. а)
кlačити (I. 1) – заклачити (I. а)
клепати (I. 1. а) – заклепати (I)
клинчити (I) – заклинчити (а)
кнежити (II) – закнежити (II)
кор(ј)ети се – закор(ј)ети се
кочити¹ (I. 1. а) – закочити (I. 1. а)
кудравити (I) – закудравити (I)
кумити (I. 1. а) – закумити (I. 1. а)
логорити (2) – залогорити
лупати (I. 5) – залупати (I. 2)
љути (I. 3) – заљути (I. 1)
медити (I. 1) – замедити (I)
мезити¹ / мезити – замезити / замезити
модрети (I) – замодрети (I)
нећати (I) – занећати (I)
низати (I. 2. а) – занизати (I)
н(иј)екати (I. 1. а) – зан(иј)екати (I. а)
облити² (I. 1) – заоблити (I. 1. а)
паковати (I. 1) – запаковати
паприти – запаприти (I)
пасати² (I. 1. а) – запасати (I. 1)
поганити (I. 1) – запоганити (I)

прљати (I. 1) – запрљати (I. а)
пупити (1) – запупити
пуст(ј)ети – запуст(ј)ети
розати (II) – зарозати (II. 1)
ругавити – заругавити
самарити (1) – засамарити
свињити – засвињити (I. 1. а)
сенчити (I. 1. а) – засенчити (1)
сирћетити (1) – засирћетити
сребрити (I. 1) – засребрити (I. 1)
стр(иј)елити (1) – застр(иј)елити (2. а)
студ(ј)ети – застуд(ј)ети (а)
сумпорити (а, б) – засумпорити
таманити (I. 1. а) – затаманити (I)
тонути (1. а) – затонути (1)
топити (I. 2) – затопити (I. 2. а)
трапити (1) – затрапити (I. 1)
тровати (I. 1. б) – затровати (I. 1. а)
тувити (1) – затувити
тупети – затупети (I)
ћорити – заћорити (2)
уљити – зауљити (1)
црвенити (I) – зацрвенити¹ (а)
црнети / црњети (I) – зацрнети / зацрњети (I. 1)
цурити се (1) – зацурити се
чемерити – зачемерити
шанчити – зашанчити (I)
шаренити (I) – зашаренити (I. 1)
штед(ј)ети (4. а) – заштед(ј)ети (I. 1. б)

ИЗ-

балавити (1. б) – избалавити (I)
балегати (1) – избалегати (I)
батинати (I. 1) – избатинати
бекелѝти (I) – избекељѝти (I. а)
блањати – изблањати
браздати (I. 1. а) – избраздати (I. 1)
брљати (I. 1. а) – избрљати (I)
брусити (I. 1. а) – избрусити (I. 1)
бубетати – избубетати
бујати (а) – избујати
бушити (1) – избушити (1)
вагати (I. 1. а) – извагати (I. 1)
вајати – извајати (I. а)
ваљати (I. 5) – изваљати (I. 1. а)
врт(ј)ети (I. 4) – изврт(ј)ети (I. 1)
врцати (I. 4) – изврцати (2)
газити (I. 1. а) – изгазити (I. 1)
гаравити (I. 1. а) – изгаравити (I. а)
гасити (I. 1. а) – изгасити (I. а)
гатати (1. а) – изгатати (2)
гинути (3) – изгинути (3)
гланцати – изгланцати
глодати (I. 1. а) – изглодати (I. 1)
гњавити (I. 1. а) – изгњавити (I. 1)
гњечити (I. 1. а) – изгњечити (1. а)
грбавити (I. 2) – изгрбавити (I)
грдити (I. 1) – изгрдити (I. 2)
гребенати (I. 1) – изгребенати
губити (I. 1. а) – изгубити (I. 1. а)
гужвати (I. 1) – изгужвати (I. 1. а)

деветати (1) – издеветати (I)
декламовати (1) – издекламовати (I. а)
дриловати – издриловати
дрљати (1. а) – издрљати (I. 1)
дрљити (а) – издрљити (I. 2)
дрндати (I. 1) – издрндати (I. 1)
дробити (I. 1. а) – издробити (I. 1. а)
дрпати (II. 4) – издрпати (II)
ђикати (2) – ижђикати (1)
ђикљати – ижђикљати
ждр(иј)ебити (II. 1) – иждр(иј)ебити (II)
жећи (1. б) – ижећи (I. 1. в)
зрачити (I. 5) – иззрачити (2)
јагњити (I. 1) – изјагњити (I. 1)
каишати (I. 2) – искаишати (I. 1)
калемити (I. 1) – искалемити
каљати (I. 1) – искаљати (I)
карати (I. 1. а) – искарати (I)
касапити (1) – искасапити (I. 1. а)
кварити (I. 1. а) – искварити (I. 1. а)
квасити (I. 1. а) – исквасити (I)
кезити (I) – искезити (I)
кидати (I. 1. а) – искидати (I. 1. а)
кип(ј)ети (1. а) – искип(ј)ети (1)
киснути¹ (I. 4) – искиснути (3)
китити (I. 1. а) – искитити (I. 1. а)
клепати (I. 1. а) – исклепати (I)
клијати (1) – искијати
козити (I) – искозити (I)
кокати (I. 1) – искокати (I)
комадати (I. 1) – искомадати (I)
копнети / копњети (1. а) – ископнети / ископњети (1. а)

корити (I) – искорити (I)
котити (I. а) – искотити (I)
красати (I)– искрасати (I)
крвавити (I. 1. а) – искрвавити (I. 1)
кревельити (I) – искревельити (I)
кресати (I. 1. а) – искресати (I. 2)
крижати (I. 1. а) – искрижати (I. 1)
кројити (I. а) – искројити (I)
крунити – искрунити
крхати (I. 1) – искрхати (I. 1)
крцати (2) – искрцати
кршити (I. 1) – искршити (I. 1)
куљати¹ (I. а) – искуљати
кундачити (I) – искундачити
лагати (I. 1) – излагати (I. 1)
лапити (I. а) – излапити
лемати (I. 1) – излемати
лињати¹ (I. б) – излињати¹ (I. 2. а)
ломити (I. 1. а) – изломити (I. 1. а)
луфтирати (I) – излуфтирати (I)
макљати (I. 2. а) – измакљати (I)
малати (I. и 2) – измалати³
масирати¹ (I. 1) – измасирати
мастити (I. 1. в) – измастити (I. 1)
мацити (I. 1)– измацити (I)
мељати (I. 1. а) – измељати (I. 1. а)
м(иј)есити (I. 1. а) – изм(иј)есити (I)
мести (I. 1. б) – измести¹ (I)
мести (I. 1) – измести (I. 1)
мецати (I. а) – измецати (а)
м(иј)ешати (I. 1. б) – изм(иј)ешати (I. 1. а)
млети / мљети (I. а) – измлети / измљети (I. а)

модрити¹ (I) – измодрити (а)
мокрити (I. 1) – измокрити (I. 1. а)
моловати (1) – измоловати (I. 1)
морити (2. а) – изморити (I. 1. а)
мотати (I. 1. а) – измотати (I. 2. а)
мрешкати (I. 1) – измрешкати (I. 1)
мрзнути¹ (I. 2. а) – измрзнути (I. 1. б)
мрљати¹ (I. 1. а) – измрљати (I. 1)
мрсити² (I. 1. а) – измрсити¹ (I. 1)
мрцварити (I. 2. а) – измрцварити (I. 2)
мршавити (1) – измршавити (1)
мршати (1) – измршати
муљати¹ (1. а) – измуљати¹ (I. 1. а)
мућкати (I. 1. а) – измућкати (I. 1)
мучити (I. 1. в) – измучити (I. 1. б)
неговати / његовати (I. 1. б) – изнеговати / изњеговати (1)
нервирати (I) – изнервирати (I)
парати (1. а) – испарати (I. 1. а)
парчати – испарчати
пеглати – испеглати (а)
перутати (II) – исперутати (II. а)
пећи (I. 1. а)– испећи (I. 1. а)
пилати – испилати
пилити³ – испилити² (I. а)
пишати – испишати (1)
планирати (1. а) – испланирати (а)
пл(иј)евити – испл(иј)евити (а)
поганити (I. 1) – испоганити (I. 1)
појати (1) – испојати (I. 1)
постити (1) – испостити (I. 1)
прасити (I) – испрасити (I. 1)
прљати (I. 1) – испрљати (I)

прћити (I) – испрћити
пупити (1) – испупити (I)
ређати (I. 2) – изређати (I. 1)
резбарити – изрезбарити (2)
ресати – изресати (I. 1)
решетати (3) – изрешетати (I. 1)
риљати (1. а) – изриљати (а)
робијати (1) – изробијати
ровати (1) – изровати¹
рогачити (1. а) – изрогачити¹ (I)
ружити (I. 2. а) – изружити
сакатити (1) – исакатити (I. а)
слабити (2. а) – ослабити (1. а)
сликати (I. 1) – исликати (а)
стрицкати (1) – истрицкати
тапкати (1. б) – истапкати (1)
телити (I) – истелити (I)
тестерати (а) – истестерати
тимарити (I. 1) – истимарити (1. а)
тренирати (I) – истренирати (I. 1)
трп(ј)ети (I. 1. а) – истрп(ј)ети (I. а)
трулити – иструлити
тумачити (1. а) – истумачити (1)
турпијати (1) – истурпијати (1. а)
тући (1. а) – истући (I. 1. а)
туцати (I. 1) – истуцати (I. 1. а)
хабати (I. 1) – исхабати (I)
хеклати – исхеклати
ц(иј)епати (I. 1. а) – исц(иј)епати (I. 1. а)
церити (I) – исцерити (I)
цурити (1. а) – исцурити (а)
черечити – ишчеречити (I)

шамарати (I) – ишамарати
шарати (I. 2) – ишарати (I. 1)
шикљати (1) – ишикљати (1)
школовати (I) – ишколовати (I)
шкрабати – ишкрабати
шпартати (1) – ишпартати (1)
штркљати (I) – иштркљати (I)
шупљикати (I) – ишупљикати (I)

НА-

борати (I) – наборати (I. 1)
брчкати (I. 4) – набрчкати (I. 1. б)
бубати¹ (а) – набубати (I. 1)
бућити (I) – набућити (I. а)
вести (1) – навести (I. 1. а)
в(ј)ешати – нав(ј)ешати
врв(ј)ети (2) – наврв(ј)ети (I. 3)
врт(ј)ети (I. 4) – наврт(ј)ети (I. 1)
гаравити (I. 1. а) – нагаравити (I. 1)
гиздати / гиздити (I) – нагиздати / нагиздити (I. а)
гланцати¹ – нагланцати
глодати (I. 2. а) – наглодати (I)
гњечити (в) – нагњечити (I. 2. б)
гњилети / гњиљети (I. 1. б) – нагњилети / нагњиљети
гојити (I. 1. а) – нагојити (I. а)
грабити (I. 3) – награбити (I. 1. а)
грабуљати (1) – награбуљати (I. 1)
грејати (I. 2) – нагрејати (I. а)
гулити (I. 3. а) – нагулити (I. 2. а)
гунтати (I) – нагунтати (I. 1)
гурати (I. 1. б) – нагурати (I. 1. а)

дрљати (2. а) – надрљати (1)
дробити (I. 1. а) – надробити (I. 1. а)
жврљати (1) – најжврљати
зобити – назобити (I)
једити (I) – најједити (I)
кезити (I) – накезити
кинђурити (I) – накинђурити (I)
киселити (I. 4) – накиселити (I. 1)
кицошити (I) – накицошити (I)
клепати (I. 1. а) – наклепати (I. 1)
клобучити¹ (I) – наклобучити (I)
кљукати (I. 1. а) – накљукати (I. а)
коврчати / наковрцати – наковрчати / наковрцати (I)
комадати (I. 1) – накомадати
кочоперити се (1) – накочоперити се
кресати (I. 1. а) – накресати (I. 1. а)
крижати (I. 1. а) – накрижати
крмити² (I. а) – накрмити¹ (I. 1. а)
кропити (I. 1. а) – накропити
крпити (I. 1. а) – накрпити (I. а)
кудравити (I) – накудравити (I)
куљати¹ (I. а) – накуљати (I)
лаштити (I. 1. а) – налаштити
лемати (I. 1) – налемати (I)
лицкати (I. 1) – налицкати (I)
лупати (I. 6. а) – налупати (I. 2)
љутити (I. 1. а) – наљутити (I. а)
магарчити (I. 2) – намагарчити (I)
макљати (I. 2. а) – намакљати (I)
малати (I) – намалати (I. 1)
мастити (I. 1. в) – намастити (I. 1. а)
машкарити се – намашкарити се

мезграти – наmezграти
меркати – намеркати
мецати (I. а) – намецати (I. а)
м(иј)ешати (I. 1. а) – нам(иј)ешати (I. а)
мирисати (II. 1) – намирисати (II. 1)
млатити (I. 2. а) – намлатити (I. 1. а)
мокрити (I. 2. а) – намокрити (I. 1)
мочити (I. 1) – намочити (I. а)
мрачити (II. 1. а) – намрачити (II. 2. а)
мрвити (I. 1. а) – намрвити (I)
мргодити (I. 1) – намргодити (I)
мрешкати (I. 1) – намрешкати (I. а)
мрскати (I. 1) – намрскати (I. 1)
мрштити (I) – намрштити (I. 1)
мусити се – намусити се (1)
мусти (I. 1) – намусти (а)
нитити (I. а) – нанитити (1)
нишанити (1. а) – нанишанити (а)
нукати (I. 2. а) – нанукати (а)
обручати (I. а) – наобручати
пабирчити (2) – напабирчити (I)
парити (I. 2) – напарити (I)
пећи (I. 1. а) – напећи (I. 1. б)
писати (I. 1) – написати (I. 1. а)
плашити (I) – наплашити (I. 1)
правити (I. 1. а) – направити (I. 1. а)
прћити (I) – напрућити (I. а)
псовати (1) – напсовати (I. 1)
пудерисати (I) – напудерисати (I)
пујдати – напујдати (1. а)
пупити (1) – напупити (I. 1)
пућити (I) – напућити (I)

ређати (I. 1) – наређати (I. 1)
рендисати – нарендисати
ресити (I. а)– наресити (I)
рибати (I. 3) – нарибати (1)
рогушити (I) – нарогушити (I. 1. а)
ругати се – наругати се
руменити (I) – наруменити (I. 1)
секирати (I) – насекирати (I)
смешити се (1) – насмешити се (а)
смолити¹ (I. 1) – насмолити
срдити (I) – насрдити (I)
страдати (1) – настрадати (I. а)
стругати (I. 3. а) – настругати (б)
таложити (I. 1) – наталожити (I. б)
тмурити (II) – натмурити (II. 2)
тргати (I. 1. б) – натргати (I. а)
трести (I. 1. 3) – натрести (I. а)
туцати (I. 1) – натуцати (1. а)
ћулити¹ – наћулити¹ (1)
удити¹ – наудити¹ (1. а)
учити (I. 1. а) – научити (I. 1. а)
фарбати (I. 1) – нафарбати (I. 1. а)
фракати се – нафракати (I. 1)
хеклати – нахеклати
херити (I) – нахерити (I. а)
хранити (I. 1. а) – нахранити (I. 1. а)
хушкати – нахушкати (1. а)
цепати (I. 1. а) – нацепати (I. 1)
церити (I) – нацерити (I)
циљати (1) – нациљати
цифрати (I. 1) – нацифрати (I. 1. а)
црвенити (I) – нацрвенити

четити (II) – начетити (II)
чинити (I. 1) – начинити (I. 1. а)
чичкати (б) – начичкати (I. б)
чрчкати – начрчкати (I. 1. а)
чулити / чуљити – начулити / начуљити
шалити се (1) – нашалити се (1. а)
шарати (I. 2) – нашарати (I. 1. а)
шврљати (2)¹⁶¹ – нашврљати (I)
шкиљити (1. а) – нашкиљити
шкодити – нашкодити
шкрабати – нашкрабати (1)
шминкати (I) – нашминкати (I. а)
штимовати (1) – наштимовати (I. 1)

O-

бангавити – обангавити
б(ј)есити (I) – об(ј)есити (I. 1. а)
блесавити (I. 1) – облесавити (2)
близнити (1) – облизнити (I)
босити (1) – обосити (1)
бријати (I. 1. а) – обријати (I. 1. а)
бркатити – обркатити
брстити (1. а) – обрстити (а)
брусити (I. 1. а) – обрусити (1)
вајдити (II) – овајдити (II)
вејати / вијати (3) – овејати / овијати (1)
вр(иј)ећи / врћи (1) – овр(иј)ећи / оврћи
гаравити (I. 1. а) – огаравити (I. 1)
гарити (I. 1. а) – огарити (I. 1. а)
гладнети / гладњети (1. а) – огладнети / огладњети (1)

¹⁶¹ Значење према *PCJ*.

глухнути – оглухнути (I. 1. а)
грбавити (I. 1) – огрбавити
гребати / гребсти (I. 1) – огребати / огребсти (I. 1. а)
губати (I. 1. а) / губавити (I) – огубати (I. 1. а) / огубавити (I. 1. 2)
гулити (I. 1. а) – огулити (I. 1. а)
дерати (I. 1. а) – одерати (I. 1. а)
длакавити (I. 1) – одлакавити (I)
дрпати (II. 4) – одрпати (II)
жалити (I. 2. а) – ожалити (I. г)
жеднети / жедрети (I) – ожеднети / ожедрети (I. а)
женити (I. 1) – оженити (I. а)
жећи (I. б) – ожећи (I. 1. а)
жут(ј)ети (I. а) – ожут(ј)ети
жутити¹ – ожутити (а)
јарити (I) – ојарити (I)
квасити (I. 1. а) – оквасити (I. 1. а)
килавити (I. 1) – окилавити (I. а)
козити (I) – окозити (I. 1)
котити (I. а) – окотити (I. а)
крастати / краставити (I) – окрастати / окраставити (I. 1)
крварити (I. 2) – окрварити
кречити (I) – окречити (I. а)
крилатити (I. а) – окрилатити (I. 1. а)
крпити (I. 1. а) – окрпити (I. 1. а)
купати (I. 1. а) – окупати (I. 1. а)
лињати (II. 1) – олињати (II. 1. а)
љуштити (I. 1. а) – ољуштити (I. 1. а)
маљавити – омаљавити
маторити – оматорити (I)
мацити (I. 1) – омацити (I)
метиљати – ометиљати (I. а)
мразити (I. а) – омразити (I. 2. а)

мр(иј)естити (II. 1) – омр(иј)естити (II)
мршавити (1) / мршати (1) – омршавити (1. а) / омршати
њушити (I. 1) – оњушити (I. 1. а)
пајати – опајати (I. 1. а)
парати (1. а) – опарати (I. 1. а)
парити (I. 2. а) – опарити (I. 1. а)
пељешити – опељешити (а)
пепелити (I) – опепелити (I. 1. а)
перутати (I. 1) – оперутати (I. 1)
пл(иј)евити – опл(иј)евити (1. а)
пљачкати (а) – опљачкати (а)
поганити (I. 2) – опоганити (I. 1)
псовати (1) – опсовати (I. 1)
пуст(ј)ети – опуст(ј)ети (1. а)
рендисати – орендисати
рибати (I. 1) – орибати (I. а)
рутавити – орутавити (а)
с(иј)ед(ј)ети – ос(иј)ед(ј)ети (1. а)
солити (I. 1. а) – осолити (I. 1. а)
стругати (I. 1. а) – остругати (I. 1. а)
телити (I) – отелити (I. 1)
тимарити (I. 1) – отимарити (I. а)
тровати (I. 1. а) – отровати (I. 1. а)
тромити – отромити (I. 2. а)
трулити / трунути – отрулити / отрунути (1)
ћелавити – оћелавити (1. а)
ћоравити – оћоравити (1)
фарбати (I. 1) – офарбати (I. 1. а)
фурити – офурити (I. 1. а)
храпавити – охрапавити (3. а)
царинити – оцаринити
цвасти – оцвасти (1)

црвенити (I) – оцрвенити
чадити / чађаити / чађавити (I. 1) – очадити / очађити / очађавити (I)
челичити (I. а) – очеличити (I. 1)
черупати (I. 1. а) – очерупати (1)
четкати (I) – очеткати (I)
чешљати (I. 1. а) – очешљати (I. 1)
чувати (I. 1. а) – очувати (I. 1)
шамарити – ошамарити
шишати (I. 1. а) – ошишати (1)
штенити (I) – оштенити (I)
шугати (I) – ошугати / ошугавити (I. 1)
шурити (I) – ошурити (1)

ПО-

белети / б(иј)ељети (I. 1) – побелети / поб(иј)ељети (а)
б(иј)елити (I. 1) – поб(иј)елити
биберити – побиберити
бл(иј)ед(ј)ети (I) – побл(иј)ед(ј)ети
блесавети – поблесавети
брисати (I. 1. а) – побрисати (а)
буђати (1) – побуђати
ваљати (I. 5) – поваљати (I. 4. а)
венути (1. а) – повенути (1)
вршити² – површити (1. а)
гинути (1. а) – погинути (1)
гладити (I. 1) – погладити (I. 1. а)
гнојити (I. 2) – погнојити
гостити (I) – погостити (I. 1)
грабуљати (1) – пограбуљати
гр(иј)ешити (I. 1. а) – погр(иј)ешити (1)
груб(ј)ети – погруб(ј)ети

гужвати (I. 1) – погужвати
гурити¹ (I) – погурити (I)
дебљати (I. 1. а) – подебљати
дерати (I. 2. б) – подерати (I. а)
дичити (I. б)– подичити (I)
дојити (1) – подојити (1)
дрљати (1. а) – подрљати
дрпати (II. 4) – подрпати (II)
жалити (I. 2. а) – пожалити (I. 1)
жети – пожети
живити¹ – поживити
жут(ј)ети (I. а) – пожут(ј)ети
жутити¹ – пожутити
завид(ј)ети (1) – позавид(ј)ети
звонити (1. а) – позвонити (1)
зејтинити (а) – позејтинити
зеленети / зелењети (I. а) – позеленети / позелењети
зеленити (I) – позеленити (1)
зобати (2. а) – позобати (1. а)
јаснити (2) – појаснити
јести (I. 1. а) – појести (I. 1. а)
кајати (II) – покајати (II)
калуђерити (I) – покалуђерити (I)
капати (2. в) – покапати (1)
кварити (I. 1) – покварити (I. 1. а)
квасити (I. 1. а) – поквасити (1)
кидати (I. 1. а) – покидати (I. 1)
киселити (I. 4) – покиселити (I)
киснути¹ (I. 1. а) – покиснути (1)
кљувати (I. 2) – покљувати
кљуцати (I. 1. а) – покљуцати
кметити – покметити

кнежити (I) – покнежити (I)
ковати (3) – поковати (1)
кондирити се – покондирити се (б)
косити² (I. 1. а) – покосити (I. 1)
кошкати се¹ (1. а) – покошкати се (1)
кркати – покркати
кудити (I. а) – покудити (I)
купити (I. 3. а) – покупити (I. 1)
кусати (1. а) – покусати
лизати (I. 2. а) – полизати (1. б)
ломити (I. 1. а) – поломити (I. 1. а)
љубити (I. 1) – пољубити (I. а)
мастити (I. 2. а) – помастити
махнитати (1) – помахнитати (1)
м(иј)ешати (I. 1. а) – пом(иј)ешати (I. 1. а)
миловати (I. 1. а) – помилovati (I. 1. а)
мирисати (I. 2) – помирисати (1. а)
мирити¹ (I. 1. а) – помирити (I)
модрети (I) – помодрети
модрити¹ (I) – помодрити (1)
мокрити (I. 2. а) – помокрити (I. б)
морити (I. 1. б) – поморити (I. 1)
мусти (I. 1) – помусти
њупати (I) – поњупати
њушити (I. 1) – поњушити
орати (а) – поорати
паприти – попаприти
парити (I. 1) – попарити (1)
пети (I. 1) – попети (I. 1)
плав(ј)ети (I) – поплав(ј)ети
пластити – попластити
пржити (I. 1. а) – попржити (а)

пушити (I. 1) – попушити (1)
ранити² – поранити (а)
расти (1. а) – порастати (1. а)
рђати – порђати (1)
ређати (I. 1) – поређати (I)
русити – порусити (I)
ручати¹ – поручати¹ (1. а)
с(иј)ед(ј)ети – пос(иј)ед(ј)ети
с(иј)едити – пос(иј)едити
сејати / сијати (1) – посејати / посијати (1)
сив(ј)ети (I) – посив(ј)ети
сивити – посивити
сисати (1. а) – посисати (б)
сркати (1) – посркати (1)
стид(ј)ети се (1) – постид(ј)ети се
стругати (I. 1. а) – постругати (а)
сушити (I. 1. а) – посушити (I. 1)
таманити (I. 1. а) – потаманити (I. а)
тапшати (I. 1. б) – потапшати (1. а)
тимарити (I. 1) – потимарити
тонути (1. б) – потонути (2)
трапити (1) – потрапити¹ (1)
траћити (1) – потраћити
трошити (I. 1. б) – потрошити (I. 1. а)
трудити се (II. 1) – потрудити се (II)
трунити (I. 1) – потрунити (1)
туђити (I) – потуђити (I)
тући (3. а) – потући (I. 1. а)
угарити – поугарити
уљити – поуљити
унијатити (I) – поунијатити (I)
хабати (I. 1) – похабати (I)

харати (1) – похарати (I. 1)
ц(иј)епати (I. 1. б) – поц(иј)епати (I. 1. а)
црвати се / црвљати се (а) – поцрвати се / поцрвљати се
црвенети / црвењети (I. 1. б) – поцрвенети / поцрвењети
црвенити (I) – поцрвенити
црпсти – поцрпсти
чађавити (I. 2. б) – почађавити
чешљати (I. 1. а) – почешљати (I. а)
чистити (I. 1. а) – почистити (I. а)
шећерити (I) – пошећерити (I)
шкакљати – пошкакљати (а)
шкиљити – пошкиљити
шљунчати – пошљунчати
шокчити (I) – пошокчити (I)
шприцати – пошприцати

С-

борати (I) – зборати (I)
бости (I. 1. а) – збости (I. 1. а)
бријати (1) – збријати (I. 1. а)
венути (I. а) – савенути / свенути (1)
гадити (I. а) – згадити (I. а)
газити (I. 1. а) – згазити (I. 1. а)
гасити (I. 1. а) – згасити (I)
гн(иј)ездити (I. а) – згн(иј)ездити (I)
гњавити (I. 1. б) – згњавити (2)
гњилети / гњиљети / гњити – сагњилети / сагњиљети / сагњити
градити² (I. 1. а) – саградити (1)
грбавити (I. 1) – згрбавити
грбити (I) – згрбити
гребати / грепсти (I. 2) – згребати / згрепсти (I. а)

гр(иј)ешити (I. 2) – згр(иј)ешити (I. 1)
грчити¹ (I. 1. а) – згрчити (I. 1)
гужвати (I. 1) – згужвати (I. 1)
гулити (I. 1. а) – сагулити
гурити¹ (I) – згурити (I. 1)
гучити (I) – згучити (I. 1. а)
д(ј)ељати (I. а) – зд(ј)ељати (а)
дрвенити (I. 2) – здрвенити (I)
дрмати (I. 1. а) – здрмати (I. 1. а)
дробити (I. 1. а) – здробити (I. б)
жвакати (I. а) – сажвакати
зидати (I. 1. а) – сазидати
јарити (I. 1) – сјарити
ковати (I. а) – саковати / сковати (I. а)
крилити (I. 3) – сакрилити
каменити (I. 1) – скаменити (I)
карати (I. 1. а) – скарати
кашити (I. 1) – скашити (I)
квасити (I. 1. а) – сквасити
кврчити – скврчити (I)
киселити (I. 1) – скиселити (I)
китити (I. 2) – скитити (I)
клесати (а) – склесати
копнети / копњети (I. а) – скопнети / скопњети (а)
корушити се – скорушити се
косити² (I. 1. а) – скосити (I. а)
кравити (I. 1. а) – скравити (I)
кројити (I. а) – скројити (I)
кротити (I. 1. а) – скротити (I)
крхати (I. 1) – скрхати (I. 1. а)
кршити (I. 1) – скршити (I. 1. а)
кувати / кухати (I. 1. а) – скувати / сухати (I. 1. а)

кудити (I. а) – скудити
кућити (I) – скућити (I)
лагати (I. 1) – слагати (1)
мазати (I. 5) – смазати (1)
м(ј)ешати (I. 1. а) – см(ј)ешати (I. 1. а)
млачити (I) – смлачити (I)
млети / мљети (1. а) – самлети / самљети (1)
морити (I. 2. а) – сморити / саморити (I. 1)
мочити (2) – смочити¹ (I)
мрвити (I. 1. б) – смрвити (I. 1. б)
мрешкати (II. 2) – смрешкати (II)
мрсити² (I. 1. а) – смрсити (I. 1)
мрскати (I) – смрскати (I. а)
мршавити / мршати (1) – смршавити / смршати
муљати¹ (1. а) – смуљати
мућкати (I. 1. а) – смућкати (I. 1)
паковати (I. 1) – спаковати (I. 1)
пећи (I. 1. а) – спећи (I. 1)
печалити (I. 3) – спечалити
пластити – спластити
пржити (I. 1. а) – спржити (I. 1)
прљити (I. 1) – спрљити (I. 1)
пртити (I. 1. а) – спртити (I. 1)
рушити (I. 1. а) – срушити (I. 1. а)
ткати (I. 1. а) – саткати
топити¹ (I. а) – стопити¹ (I. 1)
тратити (1. а) – стратити (1)
трулити – сатрулити / струлити
трусити (I) – струсити (1)
тулити¹ (I. 1) – стулити (I)
тући (I. б) – стући (I. 1)
туцати (I. 1) – стуцати (I. а)

туштити (II. 1) – стуштити (II. 1)

ћердати – шћердати

четкати (I) – шчеткати

чувати (I. 1. а) – сачувати (I. 1)

чупати (I. 1. 3) – шчупати

У-

амити – уамити

бајатити се – убајатити се

белети / б(иј)ељети (I. 1) – убелети / уб(иј)ељети (а)

б(иј)елити (I. 2. а) – уб(иј)елити (1)

блатавити – ублатавити (I. а)

богаљити (1) – убогаљити (I)

бокорити се – убокорити се

борати (I) – уборати (I)

бранити¹ (I. 3. а) – убранити (I. 1)

брашњавити (I. 1) – убрашњавити (I)

брзити (I. 1) – убрзити (I. 1)

брљати (I. 1. а) – убрљати (I)

буђати се (1) – убуђати се

бунити (I. 4) – убунити

бућкати (I. 4. а) – убућкати

ваљати (I. 5) – уваљати (I. 2)

варити (I. 6) – уварити (2)

ведрити (I. 1) – уведрити (1)

венути (1. а) – увенути (1)

влажити (I. 1) – увлажити

гадити (I. 6) – угадити (I)

газити (I. 5) – угазити (I. а)

гаравити (I. 1. а) – угаравити

гасити (I. 1. а) – угасити (I. 1)

гланцати¹ / гланцовати – угланцати / угланцовати
гlačати (I. 1. a) – угlačати (I. 1. a)
гњавити (I. 1. б) – угњавити (I)
гњилети / гњилети (I. 1. б) – угњилети / угњилѐти (I. a)
гојити (I. 1. a) – угојити (I. 1)
гордити се (I. a) – угордити се
грабити (I. 1) – уграбити (I. a)
гр(иј)ешити (I. 1. a) – угр(иј)ешити
давити (I. 1. a) – удавити (I. 1)
дебелити (I. 1) – удебелити (I)
дењчити – удењчити
дуљити (II. a) – удуљити (II)
дупсти (I. 1. в) – удупсти (I. 1)
ждити – уждити (I)
желети / жељети (I. 1. a) – ужелети / ужељети (I)
жестити (I. a) – ужестити (I)
жети / жњети – ужети / ужњети
жећи (2. a) – ужећи (I. a)
жизити (2) – ужизити
жизљивити се – ужизљивити се
жирити (I. 1. a) – ужирити (I)
жрвњати (I) – ужрвњати
жут(ј)ети (I. a) – ужут(ј)ети
жутити¹ – ужутити
зеленети / зелењети (I. a) – узеленети / узелењети
зловолјити (I) – узловолјити
истоветити (I) – уистоветити
јагмити (I. 1) – ујагмити (I)
јаловити (I. 1. a) – ујаловити (a)
јатити (I. 1) – ујатити (I. a)
једрати / једрити (I. 1) – уједрати / уједрити¹
кабулити (I. a) – укабулити

каишарити – укаишарити
каљати (I. 1) – укаљати (I. 1)
камарити – укамарити (I)
капати (I. в) – укапати (I. 1)
каснити (I. 1. а) – укаснити
кварити (I. 1. а, I. 1. в) – укварити (I)
квасити (I. 1. а) – уквасити (I)
кипити се – укипити се
киснути (I. 4) – укиснути (2)
клати (I. 1) – уклати
клесати (б) – уклесати
клијати (1) – уклијати
клинчити (1) – уклинчити (I)
кљукати (I. 1. а) – укљукати (1)
кметити – укметити (I. 1)
коврчати / коврчити / коврцати / коврцити (I. 1) – уковрчати / уковрчити /
уковрцати / уковрцити (I)
колачити – уколачити (2)
копистити се – укопистити се (1)
копнети / копњети (1. а) – укопнети / укопњети
котити (I. а) – укотити (I)
кочити¹ (I. 1. а) – укочити (I. 1)
кошкати – укошкати
крвавити (I. 1. а) – укрвавити
крмчити – укрмачити
крпити (I. 1. а) – укрпити
лакшати (1. а) – улакшати
леденити – уледенити (I)
летити / љетити (I. 1) – улетити / уљетити (I. 1)
ливадити (I) – уливадити (I)
листати (I. 1) – улистати
лицкати (I. 1) – улицкати (I)

ловити (I. 1) – уловити (I. 1. а)
лоптати (II. 2) – улоптати (II. 1)
маглити (I. 2. а) – умаглити (I)
мазати (I. 2) – умазати (I)
машити¹ (I. 1. а) – умашити
међити (I. 2. а) – умеђити
м(иј)естити (I. 1. а) – ум(иј)есити (1)
метиљити се – уметиљити се
метрити – уметрити
мецати (I. а) – умецати (1)
милостивити – умилостивити (I)
млачити (I) – умлачити
млети / мљети (I. а) – умлети / умљети
млитавити (I. 1) – умлитавити (I)
модити се (1) – умодити се
мокрити (I. 2. а) – умокрити (I. 1)
мрвити (I. 1. а) – умрвити (1)
мрзовољити се – умрзовољити се
мрљати (I. 1. а) – умрљати (I)
мрсити² (I. 1. а) – умрсити (I)
муљати¹ (I. а) – умуљати
мућкати (I. 1. а) – умућкати
мучати¹ – умучати
навиљчити (1) – унавиљчити
ноћати (I. 2) – уноћати
паковати (I. 1) – упаковати
памтити – упамтити
пањити се – упањити се
паочити – упаочити (I)
парложити – упарложити (I)
пасати² (I. 1. а) – упасати
пеглати – уpegлати

пепелити (1) – упепелити (I)
пепељавити – упепељавити
пецати¹ – упецати (I. 1)
пиљити – упиљити (I. а)
плашити (I) – уплашити (I)
пл(иј)енити (1) – упл(иј)енити
потити (I) – употити
преподобити се – упреподобити се
претати (а) – упретати
пр(иј)ечити (II. 1) – упр(иј)ечити (II. 1)
пржити (I. 1. а) – упржити (I. б)
прљати (I. 1) – упрљати (I. 1)
просити (1. а) – упросити (1)
просјачити (1. а) – упросјачити (I)
радити (3. б) – урадити (1)
ранити² – уранити (1)
р(ј)еђати – ур(ј)еђати
резилити – урезилити
росити (I. в) – уросити
сирити¹ (I. 1) – усирити (I)
сићити се – усићити се
сладити (I. 1) – усладити (I)
сл(иј)едити (2. а) – усл(иј)едити
снопити – уснопити
сутонити се – усутонити се
тамничити (I) – утамничити
т(ј)ешити (I) – ут(ј)ешити (I)
товити (I) – утовити (I)
томити (I) – утомити
трошити (I. 1. а) – утрошити (1)
тужити¹ (I. 1. б) – утужити¹ (а)
тулити (I. 1) – утулити (I. 1)

тупити (I. 1) – утупити (I. а)
тући (I. б) – утући (1)
туцати (I. 1) – утуцати
ћарити¹ (1) – ућарити
ћутати (I. а) – ућутати (1)
фркати¹ (1) – уфркати
фронтити (I) – уфронтити (I)
хапсити – ухапсити
хиљадити се – ухиљадити се
црнети / црњети (I) – уцрнети / уцрњети
чађавити (I. 2. б) – учађавити
чврснути (а) – учврснути
чинити (I. 1) – учинити (I. 1. а)
чупати (I. 3) – учупати
шкробити – ушкробити
шмрцати – ушмрцати
штавити (I) – уштавити
штимовати – уштимовати
штиркати – уштиркати
штрапати – уштрапати
штројити – уштројити
шут(ј)ети – ушут(ј)ети

БИОГРАФИЈА

Весна Ђорђевић рођена је 7. 11. 1984. године у Мајданпеку, где је завршила основну и средњу школу. Дипломирала је на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2009. године, на Групи за српски језик и књижевност са општом лингвистиком. Године 2010. завршила је мастер студије на Катедри за српски језик Филолошког факултета у Београду (тема мастер рада: „Сложенице са страном препозитивном компонентом у функцији именовања занимања”). Докторске академске студије уписала је школске 2010/2011. године на истом факултету.

У Институту за српски језик САНУ запослена је од 2012. године на пројекту „Опис и стандардизација савременог српског језика”. Школске 2012/2013. и 2013/2014. била је ангажована као лектор српског језика на Филозофском факултету Универзитета Коменски у Братислави. Учествовала је на националним и међународним научним скуповима и аутор је више научних радова објављених у научним и стручним часописима.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а **Весна Н. Ђорђевић**

број индекса 10070/д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Видски парњаџи у српском језику (имперфективни глагол : перфективни глагол изведен префиксима за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-)

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 2018. године

Весна Ђорђевић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: **Весна Н. Ђорђевић**

Број индекса: **10070/д**

Студијски програм: **Српски језик**

Наслов рада: ***Видски парњаци у српском језику (имперфективни глагол : перфективни глагол изведен префиксима за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-)***

Ментор: **проф. др Весна Ломпар**

Потписани/а **Весна Н. Ђорђевић**

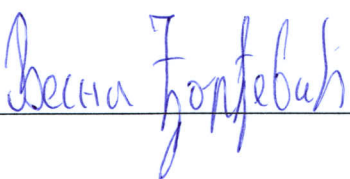
Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, **2018. године**

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Видски парњаџи у српском језику (имперфективни глагол : перфективни глагол изведен префиксима за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-)

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Београду, 2018. године

Потпис докторанда
Весна Ђорђевић

1. Ауторство - Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство – без прераде. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.